

MOHORJEVA
DRUŽBA

MOHORJEV KOLEDAR 1996

MOHORJEVA
DRUŽBA
Celje 1995



MOHORJEV KOLEDAR 1996

Izdala in založila Mohorjeva družba v Celju
v redni knjižni zbirki za leto 1995

Januar - Prosinec

1. Ponedeljek	NOVO LETO, OSM. BOŽIČA, BOŽJA MATI MARIJA (1) ●
2. Torek	Bazilij Vel. in Gregor Nac., škofa in cer. uč. (3) ●
3. Sreda	● Genovefa Pariška, dev.; Anter, papež, muč.
4. Četrtek	● Angela Folinjska, red.; Gregor Langreški, škof
5. Petek	● Simeon Stilit, pušč.; Emilijana (Milena), dev. ○
6. Sobota	Gospodovo razglašenje, Sv. Trije Kralji (1) ●
7. Nedelja	JEZUSOV KRST (2) ● Rajmund Penjafortski, duh. Ta je moj ljubljeni Sin (Mt 3,13-17)
8. Ponedeljek	● Severin Noriški, op.; Erhard, šk.; Jurij iz Hozibe, red.
9. Torek	● Julijan in Bazilisa, muč.; Hadrijan, opat
10. Sreda	● Viljem iz Bourgesa, šk; Agaton, papež; Peter Orseolo, red.
11. Četrtek	Pavlin Oglejski, šk. (3) ● Teodozij, opat
12. Petek	● Aelred, opat; Tatjana (Tanja), muč.; Ernest, šk.
13. Sobota	Hilarij, škof in c. u. (4) ● Veronika Milanska, dev. ●
14. Nedelja	2. NAVADNA (2) ● Feliks (Srečko) Nolanski, duh. Janez Krstnik pričuje o Jezusu (Jn 1,29-34)
15. Ponedeljek	● Pavel Puščavnik; Maver, opat; Habakuk, prerok
16. Torek	● Marcel, papež; Berard in tovariši, franč. muč.
17. Sreda	Anton (Zvonko), pušč. (3) ● Marijan, diakon, muč.
18. Četrtek	● Marjeta Ogrska, red.; Priska, mučenka
19. Petek	● Kanut (Knut), kralj; Germanik, muč; Arsen, red.
20. Sobota	Fabijan, papež in Sebastijan (Boštjan), mučenca (4) ● ●
21. Nedelja	3. NAVADNA (2) ● Neža (Agnes, Janja), dev. muč. Jezus začne učiti (Mt 4,12-23)
22. Ponedeljek	Vincenc (Vinko), diakon, muč. (4) ● Teodolinda, kralj
23. Torek	● Emerencijana, muč.; Ildefonz, škof
24. Sreda	Frančišek Saleški, šk., c. u. (3) ● Felicijan, šk., muč.
25. Četrtek	Spreobrnitev apostola Pavla (2) ● Ananija, muč.
26. Petek	Timotej in Tit, škofa (3) ● Robert, Alberik, Štefan, r. u.
27. Sobota	Angela Merici, dev. (4) ● Vitalijan, papež ●
28. Nedelja	4. NAVADNA (2) ● Tomaž Akvinski, duh., c. u. Osmero blagrov (Mt 5,1-12)
29. Ponedeljek	● Valerij, šk.; Julijan Ubogi, spokornik
30. Torek	● Martina, dev., muč.; Hiacinta (Jacinta) Mariscotti
31. Sreda	Janez Bosco, red. ustan. (3) ● Marcela, vdova

Januar	1.	6.	11.	16.	21.	26.	31.
vzhod Sonca	07.44	07.43	07.42	07.40	07.36	07.32	07.26
zahod Sonca	16.27	16.32	16.38	16.44	16.51	16.58	17.05
Dolžina dneva	08.43	08.49	08.56	09.04	09.15	09.26	09.39

Do konca meseca se dan podaljša za 56 minut.

Sonce stopi v znamenje Vodnarja 20. januarja ob 19.53.

Lunine mene: ščip 5. ob 21.51, zadnji krajec 13. ob 21.45, mlaj 20. ob 13.50, prvi krajec 27. ob 12.14



Triglavská roža (Potentilla nitida)

Februar - Svečan

1. Četrtek	● Brigita Irska, devica; Pionij, mučenec
2. Petek	Jezusovo darovanje, Svečnica (2) ● Simeon in Ana
3. Sobota	Blaž, škof, mučenec; Oskar (Ansgar), škof (4) ●
4. Nedelja	5. NAVADNA (2) ● Andrej Corsini, škof ○ Naloga Jezusovih učencev (Mt 5,13-16)
5. Ponedeljek	Agata, devica, muč. (3) ● Ingenuin in Albuin, škofa
6. Torek	Pavel Miki in tov., muč. (3) ● Amand Belgijski, šk.
7. Sreda	● Nivard, redovnik; Adavkt in frigijski mučenci
8. Četrtek	PREŠERNOV DAN; Hieronim Emiliani (4) ● Janez de Matha
9. Petek	● Apolonija, dev., mučenka; Nikefor, mučenec
10. Sobota	Sholastika, devica (3) ● Viljem Veliki, puščavnik
11. Nedelja	6. NAVADNA (2) ● Lurška Mati božja Jezus dopolnjuje postavo (Mt 5,17-37)
12. Ponedeljek	● Evlalija, mučenka; Benedikt iz Aniane, opat ●
13. Torek	● Katarina de Ricci, red.; Gregor II., papež
14. Sreda	Valentin (Zdravko), mučenec (4) ● Bruno Kverfurtski, muč.
15. Četrtek	● Klavdij Colombière, red.; Georgija, dev.; Agapa, dev. m.
16. Petek	● Julijana, muč.; Onezim, šk.; Peteri muč. iz Egipta
17. Sobota	Sedem ustanoviteljev servitov (4) ● Frančišek Clet, m.
18. Nedelja	7. NAVADNA (2) ● Simeon Jeruzalemski, šk., muč. Ne bodite v skrbeh (Mt 6,24-34)
19. Ponedeljek	● Konrad iz Piacenze, spokornik; Barbat, šk. ●
20. Torek	● Sadot in tov., mučenci; Evherij, šk.; Pust
21. Sreda	++ Pepelnica (1) ● Peter Damiani, šk., c. u.
22. Četrtek	Sedež apostola Petra (2) ● Marjeta Kortonska, spok.
23. Petek	Polikarp, škof, c. u. (4) ● Dositej, menih
24. Sobota	Matija, apostol (2) ● Sergij, muč.; Modest, škof
25. Nedelja	1. POSTNA (1) ● Tarazij (Taras), šk.; Valburga, dev. Jezus zavrne skušnjavca (Mt 4,1-11)
26. Ponedeljek	● Matilda iz Hackeborna, dev.; Porfirij, škof ●
27. Torek	● Gabrijel Žalostne Matere božje, red.; Leander, šk.
28. Sreda	● Roman, opat; Hilarij, papež
29. Četrtek	● Osvald (Ožbalt), škof; prestopni dan

Februar	1.	6.	11.	16.	21.	26.
vzhod Sonca	07.25	07.19	07.12	07.04	06.56	06.48
zahod Sonca	17.06	17.14	17.21	17.28	17.36	17.43
dolžina dneva	09.41	09.55	10.09	10.24	10.40	10.55

Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro 24 minut.

Sonce stopi v Znamenje Rib 19. februarja ob 10.01.

Lunine mene: sčip 4. ob 16.58, zadnji krajec 12. ob 09.37, mlaj 19. ob 00.30, prvi krajec 26. ob 06.52



Froelichov svišč (Gentiana froelichii subsp. froelichii)

Marec - Sušec

1. Petek	+ ● Albin, škof; Svitbert, škof; Antonina, mučenka
2. Sobota	Kvatre ● Neža Praška, dev.; Henrik Suzo, red.
3. Nedelja	2. POSTNA (1) ● Kunigunda, cesarica Jezus se na gori spremeni (Mt 17,1-9)
4. Ponedeljek	Kazimir, kraljevič (4) ● Arkadij, škof, muč.
5. Torek	● Janez Jožef od Križa, red.: Hadrijan, muč. ○
6. Sreda	● Fridolin (Miroslav), opat; Koleta (Nika), dev.
7. Četrtek	Perpetua in Felicita, muč. (4) ● Gaudioz, škof
8. Petek	+ Janez od Boga, red ustan. (4) ● Beata, mučenka
9. Sobota	Frančiška Rimska, red. ustan. (4) ● Gregor iz Nise, škof
10. Nedelja	3. POSTNA (1) ● Štirideset mučencev Jezus in Samarijanka (Jn 4,5-42)
11. Ponedeljek	● Sofronij, škof; Evlogij, muč.; Konstantin, spok.
12. Torek	● (Gregor Vel., papež); Doroteja (Rotija), mučenka ●
13. Sreda	● Kristina, dev., muč.; Teodora (Božidara), muč.; Nikefor, škof
14. Četrtek	● Matilda, kraljica; Florentina, opatinja
15. Petek	+ ● Klemen M. Dvorak, red.; Ludovika de Marillac, red.
16. Sobota	● Hilarij in Tacijan, muč.; Herbert, šk.; Julijan, muč.
17. Nedelja	4. POSTNA (1) ● Patrik, šk.; Jedrt Jezus ozdravi sleporojenega (Jn 9,1-41)
18. Ponedeljek	Ciril Jeruzalemski, škof, c. u. (4) ● Salvator, red.
19. Torek	Jožef, mož Device Marije (1) ● Sibilina, devica ●
20. Sreda	● Klavdija in tov., mučenci; Kutbert, škof
21. Četrtek	● Nikolaj iz Flüe, puščavnik; Filemon, mučenec
22. Petek	+ ● Lea, spokornica; Katarina Genovska, spokornica
23. Sobota	● Turibij iz Mongroveja, šk. (4) ● Viktorijan in tov.
24. Nedelja	5. POSTNA (1) ● Dionizij in tov., muč. Jezus obudi Lazarja (Jn 11,1-45)
25. Ponedeljek	Gospodovo oznanjenje (1) ● Dizma, desni razbojnik
26. Torek	● Evgenija, mučenka; Kastul, mučenec
27. Sreda	● Rupert Salzburški, škof; Lidija, mučenka ●
28. Četrtek	● Milada Praška, dev.; Bojan (Vojan), knez, muč.
29. Petek	+ ● Bertold, red. ust.; Evstracij, mučenec
30. Sobota	Amadej IX Savojski, knez; Kvirin iz Neussa
31. Nedelja	CVETNA NEDELJA (1) ● Modest, škof a) Jezusov slovesni vhod v Jeruzalem (Mt 21,1-11)

Marec	1.	6.	11.	16.	21.	26.	31.
vzhod Sonca	06.40	06.32	06.22	06.13	06.03	05.53	06.44
zahod Sonca	17.49	17.56	18.03	18.09	18.16	18.23	19.30
dolžina dneva	11.09	11.24	11.41	11.56	12.13	12.30	12.46

Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro 37 minut.

Sonce stopi v znamenje Oвна 20. marca ob 09.03. Začetek pomladi.

Lunine mene: ščip 5. ob 10.23, zadnji krajec 12. ob 18.15, mlaj 19. ob 11.45, prvi krajec 27. ob 02.31.



Blagayev volčín (Daphne blagayana)

April - Mali traven

1. Ponedeljek	● Hugo Grenoblski, šk.; Venancij, šk., mučenec
2. Torek	Frančišek Paolski, red. ust. ● Teodozija, mučenka
3. Sreda	● Rihard, škof; Sikst I., papež; Agapa, mučenka
4. Četrtek	Vel. četrtek (1) ● Izidor Seviljski, šk., c. u. ○
5. Petek	++ Vel. petek (1) ● Vincenc Ferrer, duhovnik
6. Sobota	Vel. sobota (1) ● Irenej Sirmijski, škof
7. Nedelja	VELIKA NOČ, GOSPODOVO VSTAJENJE (1) Jezusa ni več v grobu (Jn 20,1-9)
8. Ponedeljek	VELIKONOČNI PONEDELJEK (1) ● Albert, šk., muč.; Valter, opat
9. Torek	● Marija Klopajeva, svetopis. žena; Tomaž Tolent., muč.
10. Sreda	● Ezekiel, prerok; Apolonij in tov., mučenci
11. Četrtek	● Stanislav, škof, muč.; Domnij (Dujam), škof ●
12. Petek	● Lazar Tržaški, šk., muč.; Zenon, šk.
13. Sobota	● Martin I., papež, muč.; Hermenegild, muč.
14. Nedelja	2. VELIKONOČNA, BELA (1) ● Lidvina, devica, red. Jezus se prikaže apostolom (Jn 20,19-31)
15. Ponedeljek	● Anastazija, mučenka; Peter Gonzales, red.
16. Torek	Bernardka Lurška, dev. (3) ● Benedikt J. Labre, spok.
17. Sreda	● Rudolf, muč.; Fortunat, muč.; Vando, opat
18. Četrtek	● Apolonij, muč.; Elevterij Ilirski, mučenec ●
19. Petek	● Leon IX., papež; Ema, red.; Dioniz, mučenec
20. Sobota	● Hilda, dev.; Teotim, šk.; Sulpicij, muč.
21. Nedelja	3. VELIKONOČNA (1) ● Anzelm, šk., c. u.; Konrad iz Parz., red. Jezus na poti v Emaus (Lk 24,13-35)
22. Ponedeljek	● Leonid, mučenec; Agapit, papež
23. Torek	Jurij, muč. (4) ● Vojteh (Adalbert), šk., muč.
24. Sreda	Fidel (Zvest) Sigmarinški, d., m. (4) ● Honorij, škof
25. Četrtek	Marko, evangelist (2) ● Ermin, šk., muč. ○
26. Petek	● Pashazij, opat; Mati dobrega sveta
27. Sobota	DAN UPORA PROTI OKUPATORJU; Hozana Kotorska, dev. ●
28. Nedelja	4. VELIKONOČNA (1) ● Peter Chanel, duh., muč.; Vital (Živko), muč. Jezus dobri pastir (Jn 10,1-10)
29. Ponedeljek	Katarina Sienska, dev., c. u. (3) ● Peter Veronski, muč.
30. Torek	Pij V., papež (4) ● Jožef Cottolengo, red. ustanov.

April	1.	6.	11.	16.	21.	26.
vzhod Sonca	06.42	06.32	06.23	06.14	06.05	05.56
zahod Sonca	19.31	19.37	19.44	19.51	19.57	20.03
dolžina dneva	12.49	13.05	13.21	13.37	13.52	14.07

Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro 29 minut.

Sonce stopi v znamenje Bika 19. aprila ob 21.10.

Lunine mene: ščip 4. ob 02.07, zadnji krajec 11. ob 01.36, mlaj 18. ob 00.49, prvi krajec 25. ob 22.40.



Južni prstnik (*Potentilla australis*)

Maj - Veliki traven

1. Sreda	JOŽEF DELAVEC (2) • PRAZNIK DELA
2. Četrtek	Atanazij, šk. c. u. (3) • Boris, knez
3. Petek	Filip in Jakob ml., apostola (2) • Teodozij Kijevski, red. ○
4. Sobota	Florijan (Cvetko), muč. (4) • Cirijak, škof
5. Nedelja	5. VELIKONOČNA (1) • Gotard, škof Jezus je pot, resnica in življenje (Jn 14,1-12)
6. Ponedeljek	• Marija, Srednica milosti; Dominik Savio, dijak
7. Torek	• Gizela, opatinja; Domicijan, šk.; Flavij, muč.
8. Sreda	• Viktor Milanski, muč.; Dezider (Željko), škof
9. Četrtek	• Pahomij, opat; Beat, puščavnik
10. Petek	• Antonin, škof; Gordijan in Epimah, mučenca ●
11. Sobota	• Mamert, škof; Sigismund (Žiga), kralj
12. Nedelja	6. VELIKONOČNA (1) • Leopold Mandić, duh.; Pankracij, muč. Jezus objubi Svetega Duha (Jn 14,15-21)
13. Ponedeljek	Prošnji dan • Servacij, šk.; Mucij, muč.
14. Torek	Prošnji dan • Bonifacij, muč.
15. Sreda	Prošnji dan • Zofija (Sonja), muč.; Izidor, kmet
16. Četrtek	Gospodov vnebohod (1) • Janez Nepomuk, d., m.
17. Petek	Jošt, puščavnik (4) • Pashal Baylon, red. ●
18. Sobota	Janez I., pap., muč (4) • Erik, kralj
19. Nedelja	7. VELIKONOČNA (1) • Peter Celestin, papež Jezusova velikoduhovniška molitev (Jn 17,1-11)
20. Ponedeljek	Bernardin Sienski, duh. (4) • Plavtila, spokornica
21. Torek	• Krispin, red.; Valens, šk.; Evtihij in tov.
22. Sreda	• Marjeta (Rjeta, Rita) Kasijska, red.; Renata, spok.
23. Četrtek	• Janez de Rossi, duh.; Evfrozina, redovnica
24. Petek	Marija Pomočnica (3) • Socerb, muč.; Dagmar, kraljica
25. Sobota	Beda Čast., c. u.; Gregor VII., pap.; Marija M. de' Pazzi (4) • ●
26. Nedelja	BINKOŠTI, PRIHOD SV. DUHA (1) • Filip Neri, duh. Prejmite Svetega Duha (Jn 20,19-23)
27. Ponedeljek	Marija, Mati Cerkve (2) • Avgustin Canterburyški, škof (4)
28. Torek	• German Pariški, škof; Bernard Menthonski, duh.
29. Sreda	Maksim Emonski, škof (4) • Teodozija, dev.
30. Četrtek	Kancijan in tov., muč. (4) • Ferdinand Aragonski, kralj
31. Petek	Obiskanje Device Marije (2) • Petronila, muč.

Maj	1.	6.	11.	16.	21.	26.	31.
vzhod Sonca	05.49	05.41	05.35	05.29	05.23	05.19	05.15
zahod Sonca	20.11	20.17	20.23	20.29	20.35	20.40	20.45
dolžina dneva	14.22	14.36	14.48	15.00	15.12	15.21	15.30

Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro 8 minut.

Sonce stopi v znamenje Dvojčkov 20. maja ob 20.23.

Lunine mene: sčip 3. ob 13.48, zadnji krajec 10. ob 07.04, mlaj 17. ob 13.46, prvi krajec 25. ob 16.13.



Kranjska lilija (*Lilium carniolicum*)

Junij - Rožnik

1. Sobota	Kvatre; Justin, muč. (3) ● Pamfil, muč. ○
2. Nedelja	SV. TROJICA (1) ● Marcelin in Peter, muč.; Erazem, muč. Oče pošilja Sina na svet (Jn 3,16-18)
3. Ponedeljek	Karel Lwanga in tov., muč. (3) ● Klotilda, kraljica
4. Torek	● Frančišek Caracciolo, r. u.; Kvirin iz Siscije, šk., muč.
5. Sreda	Bonifacij, šk., muč. (3) ● Svetko (Svetopolk), m.; Igor, muč.
6. Četrtek	REŠNJE TELO IN REŠNJA KRI (1) ● Norbert, šk., red. ust.; Bertrand
7. Petek	● Robert Newminstrski, opat; Ana Garzia, devica
8. Sobota	● Medard, škof; Viljem iz Yorka, škof ○
9. Nedelja	10. NAVADNA (2) ● Efreem Sirski, d., c. u.; Primož in Felicijan, muč. Kristus išče grešnike (Mt 9,9-13)
10. Ponedeljek	● Bogumil, šk.; Janez Dominici, dubrovn. škof
11. Torek	Barnaba, apostol (3) ● Jolenta, redovnica
12. Sreda	● Janez Fakundski, red.; Adelhajda, devica
13. Četrtek	Anton Padovanski, red., c. u. (3) ● Trifil, škof
14. Petek	Srce Jezusovo (1) Elizej, prerok; Valerij in Rufin, mučenca
15. Sobota	Srce Marijino; Vid (Vitomir), mučenec (4) ● Germana (Mana) Cousin, d.
16. Nedelja	11. NAVADNA (2) Frančišek Regis, duh.; Beno, šk.; Gvido Kort., red. Jezus razpošlje učence (Mt 9,36-38;10,1-8)
17. Ponedeljek	● Gregor Barbarigo, škof; Adolf, škof
18. Torek	● Marko in Marcelijan, muč.; Amand (Ljubo) škof
19. Sreda	Romuald, opat (4) ● Nazarij, škof
20. Četrtek	● Silverij I., pap., muč.; Mihelina Malatesta, spok.
21. Petek	● Alojzij (Vekoslav, Slavko) Gonzaga, red. (3) ● Evzebij, škof
22. Sobota	● Pavlin iz Nole, šk.; Janez Fischer šk. in Tomaž More, m. (4) ● Ahac, m.
23. Nedelja	12. NAVADNA (2) ● Jožef Cafasso, duh.; Agripina, d.m. Jezus uči apostole (Mt 10,26-33)
24. Ponedeljek	Rojstvo Janeza Krstnika (1) kres ● Favst, muč. ○
25. Torek	DAN DRŽAVNOSTI ● Viljem (Vilko) iz Vercellija, opat; Doroteja (Roti-ja), de
26. Sreda	● Vigili (Stojan), škof; Pelagij, mučenec
27. Četrtek	Ema (Hema) Krška, kneginja (3) ● Ladislav Ogrski, kralj
28. Petek	Irenej, škof, muč. (3) ● Potamijena, mučenka
29. Sobota	Peter in Pavel, apostola (1) ● Marcel, mučenec
30. Nedelja	13. NAVADNA (2) ● Prvi mučenci rimske Cerkve Lastnosti Jezusovih učencev (Mt 10,37-42)

Junij	1.	6.	11.	16.	21.	26.
vzhod Sonca	05.14	05.12	05.11	05.10	05.11	05.13
zahod Sonca	20.46	20.49	20.53	20.55	20.56	20.57
dolžina dneva	15.32	15.37	15.42	15.45	15.44	

Do 21. junija se dan podaljša za 13 minut, nato pa skrajša do konca meseca za 4 minute.

Sonce stopi v znamenje Raka 21. junija ob 04.24. Začetek poletja.

Lunine mene: ščip 1. ob 22.47, zadnji krajec 8. ob 13.05, mlaj 16. ob 03.36, prvi krajec 24. ob 07.23.



Zoisova zvončnica (Campanula zoysii)

Julij - Mali srpan

1. Ponedeljek	● Teobald (Bogoslav), pušč.; Estera, svetopisem. žena ○
2. Torek	● Oton Bamberški, škof; Vital (Živko), muč.
3. Sreda	Tomaž, apostol (2) ● Heliodor Koprski, škof
4. Četrtek	Elizabeta Portugalska; Urh, škof (4) ●
5. Petek	Ciril in Metod, slovanska ap. (1) ● Anton M. Zaccaria, duh.
6. Sobota	Marija Goretti, dev., muč. (4) ● Bogomila, spok.
7. Nedelja	14. NAVADNA (2) ● Izaija, prerok; Vilibald, šk. ●
	Mali umevajo božje razodetje (Mt 11,25-30)
8. Ponedeljek	● Kilijan, škof, muč; Prokop, mučenec
9. Torek	● Veronika Giuliani, opatinja; Gorkumski mučenci
10. Sreda	● Amalija (Ljuba), redovnica; Rufina in Sekunda, m.
11. Četrtek	Benedikt, opat (2) ● Olga Kijevska, kneginja
12. Petek	Mohor in Fortunat, muč. (4) ● Nabor in Feliks, m.
13. Sobota	Henrik (Hinko) I., kralj (4) ● Evgen, škof
14. Nedelja	15. NAVADNA (2) ● Kamil de Lellis, duh., Frančišek Solan, red.
	Prilika o sejavcu in semenu (Mt 13,1-23)
15. Ponedeljek	Bonaventura, šk., c. u. (3) ● Vladimir Kijevski, knez ●
16. Torek	Karmelska Mati božja (4) ● Evstahij, škof
17. Sreda	● Aleš (Aleksij), spokornik; Marcelina, devica
18. Četrtek	● Friderik (Miroslav), šk., muč.; Arnold, škof
19. Petek	● Arsen, diakon, pušč.; Aurea (Zlatka), devica
20. Sobota	● Marjeta Antiohijska, dev. muč.; Elija, prerok
21. Nedelja	16. NAVADNA (2) ● Lovrenc iz Br., duh., c. u.; Danijel (Danilo), prerok
	Prilika o ljuljki med pšenico (Mt 13,24-43)
22. Ponedeljek	Marija Magdalena (Majda) (3) ● Menelij, opat
23. Torek	Brigita Švedska, red. (4) ● Apolinarij, šk., muč. ●
24. Sreda	Krištof (Kristo), muč. (4) ● Boris in Gleb, mučenca
25. Četrtek	Jakob st., apostol (2) ● Olimpija, vdova
26. Petek	Joahim in Ana, starša D. M. (3) ● Valens, škof
27. Sobota	Gorazd, Kliment, Naum in tov. (3) ● Pantaleon, muč.
28. Nedelja	17. NAVADNA (2) ● Viktor (Zmago) I., papež; Samson (Samo), šk.
	Prilika o zakladu in o ribah (Mt 13,44-52)
29. Ponedeljek	Marta iz Betanije (3) ● Olaf, kralj, muč.
30. Torek	Peter Krizolog, škof, c. u. (4) ● Angelina, kneginja ○
31. Sreda	Ignacij Lojolski, red. ustan. (3) ● Fabij, muč.

Julij	1.	6.	11.	16.	21.	26.	31.
vzhod Sonca	05.16	05.18	05.23	05.27	05.32	05.37	05.43
zahod sonca	20.56	20.54	20.52	20.48	20.44	20.39	20.33
dolžina dneva	15.40	15.36	15.29	15.21	15.12	15.02	14.50

Do konca meseca se dan skrajša za 50 minut.

Sonce stopi v znamenje Leva 22. julija ob 15.19.

Lunine mene: ščip 1. ob 05.58, zadnji krajec 7. ob 20.55, mlaj 15. ob 18.15, prvi krajec 23. ob 19.49, ščip 30. ob



Skalna smiljka (Cerastium julicum)

Avgust - Veliki srpan

Četrtek	Alfonz Marija Ligvorij, šk., c. u. (3) ● Makabejski bratje
Petek	Evzebij iz Vercellija, škof (4) ● Štefan I., papež; Porciunkula
Sobota	● Lidija, makedon. žena; Avguštin Kažić, zagr. škof
Nedelja	18. NAVADNA (2) ● Janez M. Vianney, duh. Jezus nasiti množico (Mt 14,13-21)
Ponedeljek	Posvetitev bazilike Marije Snežne (4) ● Ožbalt, kralj
Torek	Jezusova spremenitev na gori (2) ● Pastor, muč. ○
Sreda	Sikst II. papež in tov., muč.; Kajetan, duh. (4) ●
Četrtek	Dominik (Nedeljko), red. ust. (3) ● Cirijak in tov.
Petek	● Peter Faber, red.; Roman, muč.; Edith Stein, red., muč.
Sobota	Lovrenc, diakon, muč. (2) ● Asterija (Zvezdana), muč.
Nedelja	19. NAVADNA (2) ● Klara (Jasna), dev.; Tiburcij in Suzana, muč. Jezus hodi po morju (Mt 14,22-33)
Ponedeljek	● Evplij, muč.; Inocenc IX., papež
Torek	Poncijan, pap. in Hipolit, duh., mučenca (4) ●
Sreda	Maksimilijan Kolbe, muč. (3) ● Evzebij iz Rima, duh.
Četrtek	MARIJINO VNEBOVZETJE (1) ● Tarzicij, muč. ●
Petek	Rok, spokornik; Štefan Ogrski, kralj (4) ●
Sobota	● Hijacint Poljski, redovnik; Liberat (Svobodan), op., muč.
Nedelja	20. NAVADNA (2) ● Helena (Jelka, Alenka), cesarica Jezus hvali vero kananejske žene (Mt 15,21-28)
Ponedeljek	Janez Eudes, red. ust. (4) ● Ludvik Toulouški, škof
Torek	Bernard, opat, c. u. (3) ● Samuel (Samo), prerok
Sreda	Pij X., papež (3) ● Baldvin, kralj; Sidonij, škof
Četrtek	Devica Marija Kraljica (3) ● Sigfrid (Zmago), škof ○
Petek	Roza iz Lime, devica (4) ● Filip Benizi, redovnik
Sobota	Jernej, apostol (2) ● Emilija de Vialar, redovnica
Nedelja	21. NAVADNA (2) ● Ludvik IX., franc. kralj; Jožef Kalasanc, red. Jezus objubi Petru prvenstvo (Mt 16,13-20)
Ponedeljek	● Ivana Elizabeta Bichier, red. ust.; Rufin, škof
Torek	Monika, mati sv. Avguština (3) ● Cezarij, škof
Sreda	Avguštin, škof, c. u. (3) ● Hermes, mučenec ○
Četrtek	Mučeništvo Janeza Krstnika (3) ● Sabina, mučenka
Petek	● Feliks (Srečko) in Adavkt, muč.; Gavdencija, muč.
Sobota	● Rajmund (Rajko) Nonat, redovnik; Pavlin, škof

	Avgust	1.	6.	11.	16.	21.	26.	31.
od Sonca	05.45	05.51	05.57	06.03	06.10	06.16	06.22	
od Sonca	20.32	20.24	20.17	20.08	20.01	19.51	19.42	
ina dneva	14.47	14.33	14.20	14.05	13.51	13.35	13.20	

Do konca meseca se dan skrajša za 1 uro 27 minut.

Sonce stopi v znamenje Device 22. avgusta ob 22.23.

Lunine mene: zadnji krajec 6. ob 07.25, mlaj 14. ob 09.34, prvi krajec 22. ob 05.36, ščip 28. ob 19.52.



Lepi čeveljček (Cypripedium calceolus)

September - Kimovec

1. Nedelja	22. NAVADNA (2) ANGELSKA • Egidij (Tilen), opat Hoja s križem za Kristusom (Mt 16,21-27)
2. Ponedeljek	• Maksima, mučenka; Kastor, škof
3. Torek	Gregor Vel., papež (3) • Mansvet, škof
4. Sreda	• Rozalija (Zalka), devica; Ida, spok.; Mojzes, prerok ☉
5. Četrtek	• Lovrenc Giustiniani, škof; Viktorin, šk., muč.
6. Petek	• Petronij, škof; Favst, Makarij in tov., mučenci
7. Sobota	• Marko Križevčan in tov., muč.; Regina, dev., mučenka
8. Nedelja	23. NAVADNA (2) • Marijino rojstvo Jezus naroča spravljivost (Mt 18,15-20)
9. Ponedeljek	• Peter Klaver, red.; Dorotej in Gorgonij, mučenca
10. Torek	• Nikolaj Tolentinski, spok., Otokar, red.
11. Sreda	• Prot in Hijacint, mučenca; Ertruda (Erna), devica
12. Četrtek	• Gvido iz Anderlechta, spok.; Tacijan (Tihomil), muč.
13. Petek	Janez Zlatousti, šk., c. u. (3) • Mavrilij, škof ☉
14. Sobota	Povišanje sv. Križa (2) • Notburga, dev.
15. Nedelja	24. NAVADNA (2) • Žalostna Mati božja (Dolores); Melita, muč. Prilika o neusmiljenem hlapcu (Mt 18,21-35)
16. Ponedeljek	Kornelij, pap. in Ciprijan, šk., muč. (3) • Ljudmila, kneginja
17. Torek	Robert Bellarmino, škof, c. u. (4) • Lambert, škof, muč.
18. Sreda	• Jožef Kupertinski, duh.; Irena in Zofija, muč.
19. Četrtek	Januarij, šk., muč. (4) • Emilija de Rodat, redovnica
20. Petek	Korejski muč. (3) • Suzana, muč.; Kandida (Svetlana), muč. ☉
21. Sobota	Matej (Matevž) apostol in ev. (2) • Jona, prerok; kvatre
22. Nedelja	25. NAVADNA (2) • Tomaž Villan., šk.; Mavricij in tov., muč. Prilika o delavcih v vinogradu (Mt 20,1-16)
23. Ponedeljek	• Paternij (Domogoj), šk., muč.; Lin, papež
24. Torek	• Rupert Salzburški (4) • Marija reš. jetnikov
25. Sreda	• Avrelija (Zlata), devica; Sergij Radoneški, škof
26. Četrtek	Kozma in Damijan, muč. (4) • Nil, opat
27. Petek	Vincenc Pavelski, duh. (3) • Hiltruda, dev. ●
28. Sobota	Venčeslav (Vaclav), muč.; Lovrenc Ruiz in jap. mučenci (4) •
29. Nedelja	26. NAVADNA (2) • Mihael, Gabrijel, Rafael, nadangeli Prilika o dveh sinovih (Mt 21,28-32)
30. Ponedeljek	Hieronim, duhovnik, c. u. (3) • Zofija, spokornica

September	1.	6.	11.	16.	21.	26.
vzhod Sonca	06.23	06.30	06.35	06.41	06.48	06.55
zahod Sonca	19.40	19.31	19.21	19.11	19.01	18.52
dolžina dneva	13.17	13.01	12.46	12.30	12.13	11.57.

Do konca meseca se dan skrajša za 1 uro 33 minut.

Sonce stopi v znamenje Tehtnice 22. septembra ob 20.00. Začetek jeseni.

Lunine mene: zadnji krajec 4. ob 21.06, mlaj 13. ob 01.07, prvi krajec 20. ob 13.23, ščip 27. ob 04.51.



Kranjski volčič (*Scopolia carniolica*)

Oktober - Vinotok

1. Torek	Terezija Deteta Jezusa, dev. (3) ● Remigij, škof
2. Sreda	Angeli varuhi (3) ● Teofil (Bogoljub, Bogomil), sp.
3. Četrtek	● Evald, muč.; Kandid (Žarko), mučenec
4. Petek	Frančišek Asiški, red. ust. (3) ● Petronij, škof ●
5. Sobota	● Marcelin, škof; Flavija, mučenka
6. Nedelja	27. NAVADNA (2), ROŽNOVENSKA ● Bruno, red. ust. Prilika o hudobnih vinogradnikih (Mt 21,33-43)
7. Ponedeljek	Rožnovenska Mati božja (3) ● Marko I., papež
8. Torek	● Demetri, mučenec; Pelagija, spokornica
9. Sreda	Dioniz, škof in tov., muč.; Janez Leonardi, duh. (4) ●
10. Četrtek	● Frančišek Borgia, red.; Hugolin, mučenec
11. Petek	● Emilijan (Milan, Milko), škof; Aleksander Sauli, škof
12. Sobota	Maksimilijan Celjski, škof (4) ● Serafin, redovnik ●
13. Nedelja	28. NAVADNA (2) ● Edvard, kralj; Koloman, muč. Prilika o kraljevi svatbi (Mt 22,1-14)
14. Ponedeljek	Kalist I., papež, muč (4) ● Gavdencij (Veselko), škof
15. Torek	Terezija (Zinka) Jezusova, dev., c. u. (3) ● Avrelija, dev.
16. Sreda	Hedvika, red.; Marjeta M. Alakok, dev. (4) ● Gal, opat
17. Četrtek	Ignacij Antiohijski, škof, muč. (3) ● Viktor, škof
18. Petek	Luka, evangelist (2) ● Julijan, puščavnik
19. Sobota	Izak Jogues in kanadski mučenci; Pavel od Križa (4) ● ●
20. Nedelja	29. NAVADNA (2), MISIJONSKA ● Irena (Mira), muč.; Vendelin, op. Prilika o davčnem denarju (Mt 22,15-21)
21. Ponedeljek	● Uršula, devica, muč.; Hilarion, opat
22. Torek	● Marija Saloma, svetopisem. žena; Bertila Boscardin, red.
23. Sreda	Janez Kapistran, duh. (4) ● Severin iz Kölna, škof
24. Četrtek	Anton M. Claret, škof (4) ● Feliks, škof, muč.
25. Petek	● Krizant in Darija, muč.; Krišpin in Krišpinijan, muč.
26. Sobota	● Lucijan, mučenec; Amant iz Strasbourga, škof ○
27. Nedelja	30. NAVADNA (2), ŽEGNANJSKA (1) ● Vincenc in Sabina, muč. Največja zapoved (Mt 22,34-40)
28. Ponedeljek	Simon in Juda Tadej, ap. (2) ● Cirila, mučenka
29. Torek	● Narcis, škof; Ermelinda Brabantska, devica
30. Sreda	● Marcel, mučenec; Alfonz Rodriguez, redovnik
31. Četrtek	DAN REFORMACIJE ● Volbenk (Bolfenk), škof; Kvintin, mučenec

Oktober	1.	6.	11.	16.	21.	26.	31.
vzhod Sonca	06.01	06.07	06.14	06.21	06.28	06.34	06.42
zahod Sonca	17.42	17.32	17.23	17.14	17.06	16.57	16.50
dolžina dneva	11.41	11.25	11.09	10.53	10.38	10.23	10.08

Do konca meseca se dan skrajša za 1 uro 33 minut.

Sonce stopi v znamenje Škorpiona 23. oktobra ob 04.19.

Lunine mene: zadnji krajec 4. ob 13.04, mlaj 12. ob 15.14, prvi krajec 19. ob 19.09, ščip 26. ob 15.11.



Linejka (Linnaea borealis)

November - Listopad

1. Petek	VSI SVETI (1) • Cezarij, diakon, mučenec
2. Sobota	Spomin vseh vernih rajnih (1) • Marcijan, puščavnik
3. Nedelja	31. NAVADNA (2), ZAHVALNA • Viktorin; Just, muč.; Martin P., šk. Jezus obsoja farizeje (Mt 23,1-12)
4. Ponedeljek	Karel Boromejski, škof (3) • Vital in Agricola, muč.
5. Torek	• Zaharija in Elizabeta, starša Janeza Krst.; Bertilda, op.
6. Sreda	Lenart (Narte), opat (4) • Sever, škof, mučenec
7. Četrtek	• Engelbert, škof, muč.; Ernest, opat; Vilibrord, škof
8. Petek	• Bogomir (Mirko), škof; Deodat (Bogdan), papež
9. Sobota	Posvetitev lateranske bazilike (2) • Teodor (Božidar)
10. Nedelja	32. NAVADNA (2) • Leon Veliki, papež, c. u.; Andrej Avelinski, duh. Pametne in nespametne device ((Mt 25,1-13)
11. Ponedeljek	Martin iz Toursa, škof (3) • Menas, puščavnik ●
12. Torek	Jozafat Kunčevič, škof, muč. (3) • Kunibert, škof
13. Sreda	Stanislav Kostka, red. (4) • Homobonus, trgovec
14. Četrtek	• Nikolaj Tavelić, muč.; Lovrenc O'Toole, škof
15. Petek	Albert Veliki, škof, c. u. (4) • Leopold, knez
16. Sobota	Marjeta Škotska, Jedrt iz Helfte (4) • Otmar, opat
17. Nedelja	33. NAVADNA (2) • Elizabeta Ogrska, redovnica; Evfemija in Tekla Prilika o talentih (Mt 25,14-30)
18. Ponedeljek	Posvetitev bazilik sv. Petra in Pavla (4) • Abdiya, prerok ●
19. Torek	• Narsej, škof, muč.; Barlam, mučenec
20. Sreda	• Edmund, kralj, muč.; Feliks Valois, redovnik
21. Četrtek	Marijino darovanje (3) • Gelazij I., papež
22. Petek	Cecilija (Cilka), dev., muč. (3) • Maver, škof, muč.
23. Sobota	Klemen, papež, muč; Kolumban, opat (4) ●
24. Nedelja	JEZUS KRISTUS, KRALJ VESOLJSTVA (1) O poslednji sodbi (Mt 25,31-46)
25. Ponedeljek	• Katarina Aleksandrijska, devica, muč.; Erazem, mučenec ○
26. Torek	• Leonard Portomavriški, redovnik; Valerijan Oglejski, škof
27. Sreda	Virgil, apostol Koroške (4) • Jožef Pignatelli, redovnik
28. Četrtek	• Jakob iz Marke, duhovnik; Eberhard, škof
29. Petek	• Saturnin, mučenec; Radogost (Radbod), škof
30. Sobota	Andrej, apostol (2) • Justina, devica

November	1.	6.	11.	16.	21.	26.
vzhod Sonca	06.43	06.50	06.57	07.04	07.11	07.18
zahod Sonca	16.48	16.41	16.35	16.29	16.24	16.21
dolžina dneva	10.05	09.51	09.38	09.25	09.13	09.03

Do konca meseca se dan skrajša za 1 uro 10 minut.

Sonce stopi v znamenje Strelca 22. novembra ob 01.50.

Lunine mene: zadnji krajec 3. ob 08.50, mlaj 11. ob 05.16, prvi krajec 18. ob 02.09, ščip 25. ob 05.10.



Kosmati škrobotec (Rhinanthus alectorolophus)

December - Gruden

1. Nedelja	1. ADVENTNA (1) • Natalija (Boža), spok. (začetek bogosluž. leta B) Opomin k čuječnosti (Mr, 13,33-37)
2. Ponedeljek	• Bibijana (Vivijana, Živka), muč.; Blanka, spok.
3. Torek	Frančišek Ksaver, duh. (3) • Kasijan, muč. ☾
4. Sreda	Janez Damaščan, duh., c. u. (4) • Barbara, dev., muč.
5. Četrtek	• Saba (Sava), opat; Gerald iz Brage, škof
6. Petek	Nikolaj (Miklavž), škof (4) • Apolinarij Tržaški, muč.
7. Sobota	Ambrož, škof, c. u. (3) • Agaton, mučenec
8. Nedelja	BREZMADEŽNO SPOČETJE DEVICE MARIJE (1) • 2. ADV. (1) Marija je milosti polna (Lk 1,26-38)
9. Ponedeljek	• Peter Fourier, redovnik; Valerija, muč.; Abel, očak
10. Torek	• Melkijad, papež; Judita, svetopisem. žena ●
11. Sreda	Damaz I., papež (4) • Danijel Stilit, puščavnik
12. Četrtek	Ivana Frančika Šantalska, red. (4) • Amalija, muč.
13. Petek	Lucija, devica, muč. (3) • Otilija, dev.; Jošt, pušč.
14. Sobota	Janez od Križa, duh., c. u. (3) • Spiridion (Dušan), šk.
15. Nedelja	3. ADVENTNA (1) • Kristina (Krista), devica Janez Krstnik pričuje o Kristusu (Jn 1,6-8,19-28)
16. Ponedeljek	• Albina, devica, mučenka; Adelhajda, cesarica
17. Torek	• Lazar iz Betanije; Olimpija, red. ustan. ☾
18. Sreda	• Teotim in Bazilijan, mučenca; Gacijan, škof
19. Četrtek	• Urban V., papež; Favsta, spok.; Tea, mučenka
20. Petek	• Evgenij in Makarij, mučenca; Dominik Siloški, opat
21. Sobota	Kvatre; Peter Kanizij, duh., c. u. (4) • Severin, škof
22. Nedelja	4. ADVENTNA (1) • Demeterij, mučenec Angel oznanj Kristusovo rojstvo (Lk 1,26-38)
23. Ponedeljek	Janez Kancij, duh. (4) • Viktorija, dev., muč.
24. Torek	Sveti večer • Adam in Eva; Hermina (Irma), devica ○
25. Sreda	BOŽIČ, GOSPODOVO ROJSTVO (1) • Anastazija, muč.
26. Četrtek	DAN SAMOSTOJNOSTI; Štefan, prvi mučenec (2) •
27. Petek	Janez Evangelist, apostol (2) • Fabiola, spokornica
28. Sobota	Nedolžni otroci, mučenci (2) • Kastor in tov., mučenci
29. Nedelja	SVETA DRUŽINA (2) • David, kralj; Tomaž Becket Jezusovo darovanje v templju (Lk 2,22-40)
30. Ponedeljek	• Rajner, škof; Liberij, škof; Egvin, škof
31. Torek	Silvester I., papež (4) • Melanija, opatinja

December	1.	6.	11.	16.	21.	26.	31.
vzhod Sonca	07.24	07.29	07.34	07.38	07.41	07.43	07.44
zahod Sonca	16.18	16.17	16.17	16.18	16.19	16.23	16.27
dolžina dneva	08.54	08.48	08.43	08.40	08.38	08.40	08.43

Do 22. decembra se dan skrajša za 15 minut, potem pa podaljša do konca meseca za 4 minute.
Sonce stopi v znamenje Kozoroga 21. decembra ob 15.06.

Lunine mene: zadnji krajec 3. ob 06.06, mlaj 10. ob 17.56, prvi krajec 17. ob 10.31, ščip 24. ob 21.41.



Alpska možina (Eryngium alpinum)

Dva jubileja župnije Volče

Dva transparenta sta že od pomladi ob vhodu v faro naznanjala, da župnija Volče na Tolminskem slavi v jeseni 1995 kar dva pomembna jubileja: 1100-letnico župnije in 300-letnico župnijske cerkve sv. Lenarta. Sedanja župnija obsega kraje Volče, Čiginj, Kozaršče, Sela pri Volčah in Volčanske Rute. Na vsem župnijskem območju živi le še okoli 920 ljudi, večina v kraju Volče, ki je tudi sedež krajevne skupnosti in šteje 519 ljudi po štetju 1991.

Volče so bile v srednjem veku tako kot vsa Tolminska pod oblastjo oglejskega patriarha. Ker so bile najbližje Čedadu in njegovemu kapitlju, so najbrž najprej sprejele krščanstvo in tako postale prafara, ki je po ugotovitvi Jožefa Kraglja imela svojo cerkev že za časa oglejskega patriarha Valperta, ki je umrl leta 891. Vsekakor pa naj bi nekakšna župnijska skupnost začela delovati okrog leta 895. Cerkvico sv. Danijela so postavili zunaj vasi »v črnem logu« blizu Sočinega brega, da bi bila blizu tudi Tolmincem, ki tedaj še niso imeli svoje cerkve in so se z brodom vozili čez Sočo k cerkvenim obredom. Po izročilu naj bi volčanska fara segala tudi na Kranjsko v Bohinj; pravijo, da so tudi iz teh oddaljenih krajev nosili mrtve pokopavat k sv. Danijelu. Pozimi umrle naj bi po izročilu posušili v dimniku in jih šele na pomlad pokopali. Dokumentirano pa je, da je fara segala tudi v Benečijo (občina Dreka).

Volče so v listinah prvič omenjene kot fara leta 1015, ko oglejski patriarh Janez IV. potrdi cerkveno desetino iz te fare čedajskemu kapitlju. Tako je kapitelj postal nekakšen župnik tudi vsem kasneje ustanovljenim tolminskim faram in prejemal od njih lepe dohodke, dušnopastirsko delo pa so opravljali vikarji domačini, ki so s svojimi skromnimi dohodki morali vzdrževati še svoje kaplane. Iz bule papeža Celestina III. 24. novembra 1192 spoznamo, da sta poleg volčanske fare na Tolminskem še fara v Bovcu in na Šentviški Gori, iz listine trevižanskega škofa Tolberta 1297 pa je razvidno, da sta samostojni župniji tudi že v Tolminu in Kobaridu. Leta

1306 kapitelj uredi dohodke volčanskega vikarja: na leto dobi sedem starjev (star je meril približno 80 litrov) žita in ravno toliko prosa ter ovsa, dalje polovico sira in volne, ki ju naberejo o sv. Juriju in sv. Mihaelu, polovico sedmin in zapuščin umrlih ter vse, kar bodo dobili za očiščevanje žen in za oznamovanje hiš o sv. treh kraljih.

Leta 1322 so prvič postavili most čez Sočo za zvezo med Volčami in Tolminom, a ga je že čez tri leta odnesla povodenj in spet je vozil od Malnarja do cerkve sv. Urha brod vse do 1846, ko je bil zgrajen sedanji most.

Leta 1356 je že deloval arhidiakoniat za Tolminsko, kar vidimo iz zapisa o arhidiakonovih cerkvenih vizitacijah v tolminskih župnijah. Arhidiakon je bil izvoljen izmed čedajskih kanonikov, šele v 18. stoletju je arhidiakon stanoval v Tolminu. Obseg arhidiakonata je razviden iz zemljevidov njegovih devetih župnij iz leta 1751, ki jih hrani arhiv stolnice v Čedadu. Iz zemljevida volčanske fare vidimo, da je zajemala še Most na Soči, Idrijo pri Bači, Lom, Doblar, Dreko in Štoblank v Benečiji.

Mnoge nesreče so zadevale tudi volčansko faro, npr. leta 1336 kobilice in lakota, 1337 velika povodenj, leta 1348 potres in kuga, leta 1478 pa turška nadloga. Turki so se po Soški dolini namerili proti Koroški in spomin na ta pohod je »turški križ« v pečini ob cesti v Podselu in »turško znamenje« v bližini. Ljudje so nad pečino pripravili veliko kamenja in ga valili na Turke. Besni poveljnik je s sabljo vsekali znamenje križa v skalo kot svarilo, da Turki ne bi več prišli sem, kjer teče »Bela voda« (Soča). Leto kasneje se je spet pojavila kuga in za odvrnitev le-te so v Volčah postavili sloveče gotsko kužno znamenje. Kuga se je ponovila še leta 1588 in tedaj so v znamenje vsekali to letnico.

V letu 1493 je bila dovoljena gradnja cerkve Marije Device na Mengorah, ki je postala priljubljena božja pot. Tja so Tolminci romali zlasti za »bendimnico« (mali šmaren), sedaj na nedeljo po tem prazniku. Med prvo vojno je bila cerkev v frontni črti in docela porušena, po vojni pa šele 1929 na novo zgrajena. Oltarno sliko Marije z Jezuščkom, palo in križev pot je ustvaril Tone Kralj z ženo Maro.

Kmalu po prehodu Tolminske pod oblast Habsburžanov so Volčani leta 1505 dogradili novo cerkev sv. Danijela, ki jo je leta 1525 s freskami poslikal Jernej iz Loke. Leto prej so se Volčani sprli s svojim vikarjem in za kazen



Pogled iz Tolmina na volčansko polje; spreadaj levo cerkev sv. Danijela, v ozadju vas Volče s cerkvijo sv. Lenarta; v ozadju levo hrib Očna, desno Ježa. Foto Janez Dolenc.

je na cerkev nabil interdikt. Tako so bili brez maše in so prosili Štampo, tolminskega glavarja, da je posredoval pri vikarju. Tik pred prvo vojno so freske restavrirali; ker je cerkev med vojno izgubila streho, so freske propadle zaradi nevednosti obnoviteljev.

Tudi iz Dreke so nosili krščevar otroke in pokopavat mrtve k sv. Danijelu, čeprav je bil pri cerkvi Device Marije že 1512 imenovan kaplan. Prenos krste po slabih in strmih poteh je bil zelo naporen, zato so se nosači vedno odpočili pri studencu, ki se še danes imenuje Mrtvašca in slovi po svoji dobri vodi. Šele 1756 so bili dovoljeni krsti in pogrebi tudi v Dreki; kot fara se je osamosvojila šele 25 let po priključitvi v beneško državo, leta 1779.

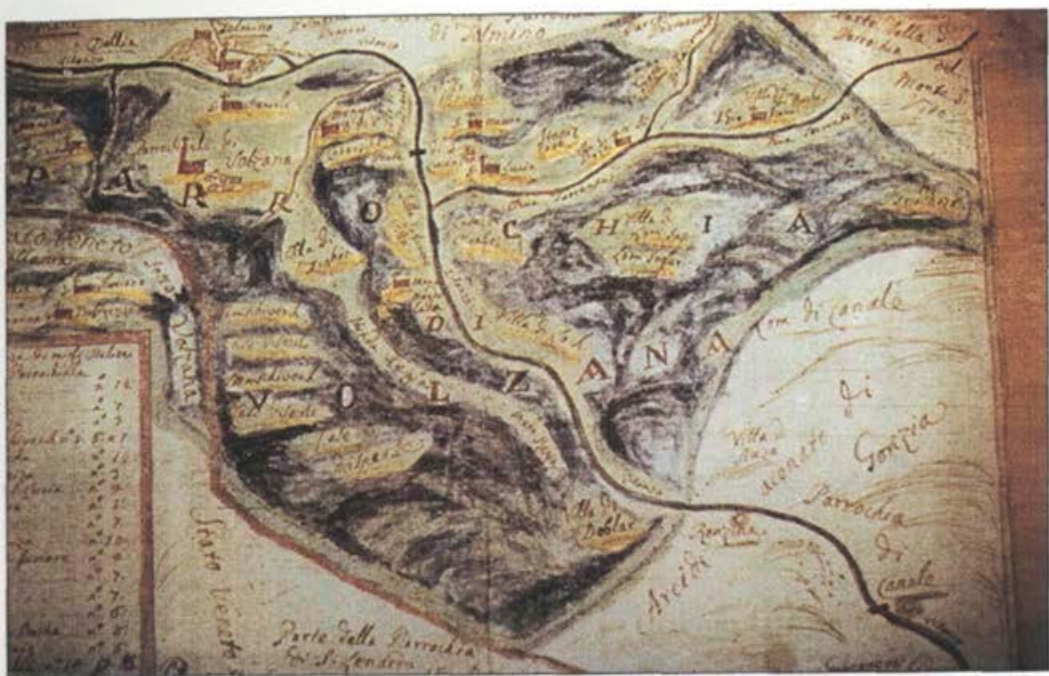
Leta 1534 je bila zgrajena podružna cerkev sv. Marije Magdalene na Selah, leta 1560 pa cerkev sv. Volfganga (Štoblank) v Benečiji. Leta 1568 so dogradili visoko pod vrhom hriba Ježa cerkev sv. Florijana. Te cerkve ni več, leta 1784 ji je ukazal odkriti streho cesar Jožef II. Ista usoda je zadela cerkev sv. Jakoba na Kolovratu, ki je bila postavljena leta 1590.

Iz Volč se je po dobri cesti lahko prišlo v Čedad, v Gorico pa je bila zelo slaba pot. Šele leta 1587 je bila dograjena deželna cesta v Gorico in leta 1603 so v Volčah postavili mitnico, kjer so pobirali takso za uporabo te ceste.

Na Mostu so imeli že zelo staro in slabo vzdrževano cerkev sv. Mavra nad vasjo. Želeli pa so novo cerkev sv. Lucije v vasi sami, zato so zaprosili Čedad za dovoljenje in ga tudi dobili. Nova cerkev je bila dograjena 1612 in posvečena 1624. Leta 1640 je dobila svojega prvega kaplana. Leta 1787 se je kaplanija sv. Lucija osamosvojila kljub nasprotovanju volčanskega vikarja in cerkev sv. Mavra je postala pokopališka cerkev. Dokončno je bila potrjena kot samostojna župnija šele leta 1857.

Cesarica Marija Terezija je 1652 ukazala voditi matične knjige v vsaki fari. Ve lika škoda je, da so bile volčanske prvič uničene že ob požaru 1706, drugič v požaru 1866 in tretjič med prvo svetovno vojno. Vendar imajo Volče dobro Kroniko, ki jo je s pogledom nazaj za čas od nastanka fare do 1923 napisal v letih 1955 in 1956 župnik Alojzij Kodermac. Od leta 1923 dalje pa se kronika piše sproti.

Leta 1695 je bila nad vasjo dograjena nova farna cerkev sv. Lenarta, zaščitnika živine.



Zemljevid volčanske fare iz leta 1751, ko je obsegala še Dreko v Benečiji, Most na Soči, Idrijo pri Bači in Doblar; zemljevid hrani arhiv stolnice v Čedadu. Foto Edo Kozorog.

Tako je letos 300-letnica dograditve te cerkve. Posvečena je bila šele leta 1720. Med prvo vojno je bila hudo poškodovana in po vojni obnovljena. Leta 1927 jo je poslikal Tone Kralj.

Ob koncu 17. stoletja se na Tolminskem razvije močno puntarsko gibanje. Tolminci so se sicer puntali že 1513–15, 1526–27, Volčani so se pa še posebej leta 1605 pritožili zoper tolminskega grofa Formentinija v Gradec, ker jim je po krivici zaplenil živino. V prvi, nekrvavi fazi velikega punta je delegacija upornih kmetov pod vodstvom Simona Golja iz Podmelca nesla leta 1702 na Dunaj pritožbo zoper tolminskega grofa Jakoba Antona Coroninija zaradi pretiranih dajatev in rabot (tlake). Cesarska oblast je delegacijo ukazala poslati na prisilno delo v okovih, le Simonu Golji je uspelo pobegniti. Zato je med kmeti tlelo naprej, zlasti še po uvedbi državnega davka na meso, usnje in vino leta 1708. Ta davek je vzel v zakup Jakob Bandelj iz Gorice in ga kruto izterjeval z rubežem. Ker je Simon Golja leta 1711 umrl, je postal novi vodja (Haupttrüdführer) Jakob Velikonja iz Čiginja, torej iz volčanske fare. Za vojaškega

poveljnika pa so puntarji izbrali Ivana Gradnika (v listinah je včasih imenovan tudi s svojim pravim priimkom Miklavčič) iz Ročinja, poklicnega vojaka. Ker je davkar Bandelj dal sredi marca 1713 v Gorici zapreti nekaj Tolmincev in jim zaplenil tovore soli, se je na plat zvona 27. marca dvignila kmečka vojska 6000 mož in šla nad Gorico, da osvobodi zaprte kmete in kaznuje davkarja Bandlja. Do prvega spopada z goriško posadko je prišlo v Solkanu, a premoč kmetov je bila kljub slabi oborožitvi prevelika in naslednjega dne so puntarji preplavili Gorico, osvobodili zaprte kmete ter zrušili hišo davkarja Bandlja. Toda čez dva meseca je prišla cesarska vojska, zatrla upor in polovila puntarske voditelje. Enajst so jih obsodili na smrt in obglavili na Travniku v Gorici med 20. in 23. aprilom 1714, okrog 80 kmetov pa je še dobri dve leti trpelo v strašnih ječah na goriškem gradu. Iz volčanske fare so bili poleg Velikonje zaprti voditelji Martin in Valentin Muniš iz Podseli ter Gregor Kobal in Jakob Gruđen z Mosta. Dokumentirana je usmrtitev Gregorja Kobala in Martina Muniha, verjetno pa sta bila ob glavo tudi Jakob Velikonja in Jakob Gruđen. Že ob aretacijah so bili ubiti trije puntarji.

Leta 1734 je prišlo naselje Doblar v ročinjsko faro. 1740 zasede avstrijski prestol cesarica Marija Terezija, ki pospešuje sajenje



Pogled na središče vasi Volče s cerkvijo sv. Lenarta. Foto Janez Dolenc.

krompirja in koruze, a uvaja vojaško obveznost, ki traja zelo dolgo, zato se fantje skrivajo ali bežijo na Beneško.

Leta 1751 je papež Benedikt XIV. ukinil oglejski patriarhat in ustanovil goriško in videmsko nadškofijo. Prvi goriški nadškof dr. K. M. Attems je leta 1762 prišel v Volče birnat in opraviti vizitacijo; vse kaže, da je tedanja baročna noša tako vplivala na Volčanke, da so vznejevoljile škofa s preglobokimi dekolteji. Tega leta je cesarica zaukazala ljudsko štetje in v fari so našli 1082 moških in 1221 žensk, skupaj 2303 farane.

Leta 1763 je postal vojaški zdravnik dr. Anton Muznik z Mosta goriški protomedicus, ki je v svoji knjigi *Clima goritiense* 1781 opisal tudi svoje rojake Tolmince.

Leto 1770 pomeni začetek šole v Volčah, učil je kaplan Šavli. Leta 1867 pride v Volče prvi učitelj in 1869 je bilo kupljeno poslopje za šolo. Sedaj je v Volčah podružna osnovna šola za nižje razrede v okviru tolminske osemletke France Bevk.

Cesar Jožef II. leta 1782 odpravi tolminski arhidiakonot; vikarji so postali župniki, v Tolminu je osnovan dekanjski urad. Prepovedane so vse bratovščine, procesije in romanja. Čeprav je arhidiakon moral zapustiti Tolmin, so nekatere pravice čedajskega kapitlja ostale do 1848, potem pa je kapitelj dobil od Avstrije precej visoko odpravnino.

Leta 1785 nastaja jožefinski kataster in v Volče pridejo zemljemerci. 1789 je vpeljan poštni voz Tolmin-Gorica, ki pelje vsak dan skozi Volče. Kasneje je nekaj časa v Volčah tudi pošta.

Leta 1797 so Francozi prvič v Volčah, leta 1805 drugič in leta 1809 tretjič, tokrat za štiri leta. Vpeljana je civilna poroka, rabote in de-



Ob 300-letnici prenovljena župnijska cerkev sv. Lenarta. Foto Janez Dolenc.

setine so odpravljene. Ob vrnitvi avstrijske vojske 1813 je pri sv. Danijelu padlo nekaj Francozov.

Tolminski grof leta 1833 hudo stiska kmete v Volčah; ko se začno upirati, pokliče dve stotnji vojakov in jih za kazen nastani pri kmetih. Bili so Poljaki in ostali so v slabem spominu.

Leta 1845 se je rodil v Volčah Jožef Kragelj, ki je še kot dijak zapisoval volčanske ljudske pesmi. Bil je dekan v Tolminu (1877–1914) in šolski nadzornik. Objavil je med drugim razpravi Arhidiakonot tolminski in Zgodovina tolminske šole. Umrl je kot begunec v Ljubljani 1917.

Končno je na Dunaju 9. septembra 1848 sprejeta osvoboditev kmetov iz fevdalnega jarma. Volčani pridno odkupujejo zemljišča od gospodarja na tolminski graščini viteza Kremerja.

Po bitki pri Custozzi 1866 pride Benečija pod Italijo, na Kolovratu je spet meja in spet zacvete tihotapstvo, zato v Volče pride finančna straža. Tega leta požar uniči velik del vasi; kjer se je požar ustavil, so 1878 postavili kapelico sv. Florijana.



Cerkev sv. Danijela na volčanskem polju, nekoč imenovanem Črni log, ki bo kmalu obhajala 500-letnico; v ozadju Vodil vrh. Foto Janez Dolenc.

Leta 1883 je bilo največje število rojstev v fari – 74. Tega leta je bila ustanovljena tudi Čitalnica v Volčah. Težko je za zaslužek, zato iz fare vsako pomlad odide okrog 60 moških na sezonsko delo v gozdove Gornje Štajerske, Slavonije in Romunije. Več možnosti za zaslužek bliže doma je po letu 1903, ko začno graditi bohinjsko železnico. Dograjena je 1906 in nekateri se pri njej stalno zaposlijo.

24. maja 1915 Italija napove vojno Avstriji in Volčani morajo v pregnanstvo. Vas se je znašla na frontni črti in je bila uničena. Po umiku Italijanov konec oktobra 1917 vas le počasi oživlja. Na raznih frontah je padlo 60 domačinov iz volčanske fare.

V začetku novembra 1918 Italija okupira vso Primorsko in Italijani korakajo skozi Volče v Tolmin. Veliko truda in stroškov je z obnovo porušenih vasi. Začasno služi lesena baraka za šolo in cerkev. Za duhovna opravila prihaja iz Tolmina kaplan Kodermac. Za silo popravljeno cerkev je 1921 blagoslovil tolminski dekan Rojec. Tega leta se je na Čiglinju rodil Vladimir Kavčič, ki se je z družino 4 leta star preselil v Francijo in tam zaslovel kot francoski pesnik Jean Vodaïne.

Volčani so obnovili Bralno in pevsko društvo, dramski krožek in ustanovili tamburaški orkester. Gonilna sila društva je bil Andrej Majnik, ki je bil obenem pevovodja, režiser in vodja tamburašev. Leta 1926 je prišlo do nasilne ukinitve društva, ko so fašisti razdejali sedež društva, raztrgali knjige in zaplenili instrumente.

Več mladih ljudi iz Volč je študiralo na slovenskem učiteljskišću v Tolminu, dokler ga fašisti niso zaprli. Med njimi je bil tudi An-



Gotsko kužno znamenje v Volčah z letnico 1588, a postavljeno skoraj 200 let prej; srečno je prestalo vse vojne in potrese. Foto Janez Dolenc.

drejev brat Anton in njegov prijatelj Franc Fortunat. Vključila sta se v organiziran odpor narodnoobrambene organizacije TIGR in ustanovila celice v Volčah, na Kozarščah, Čiglinju, v Ušniku, na Selah, v Rutu in na Fonih. Majnik je bil izvoljen v izvršni odbor TIGRa, Fortunat pa je s sodelavci organiziral drzne diverzantske akcije. Ob pripravah za prvi tržaški proces 1930 sta se morala umakniti v Slovenijo, sicer bi ju zaprli.

Maja 1922 je bil Alojzij Kodermac imenovan za volčanskega župnika. Rodil se je v Hruševju v Brdih in bil 1917 v Stični posvečen za duhovnika. Najprej je bil kaplan v Tolminu, potem pa 43 let župnik v Volčah. Za Volče je storil mnogo dobrega, obnovil je cerkev sv. Danijela, cerkev na Mengorah, dokončal obnovo cerkve sv. Lenarta. Upiral se je pritisku poitalijančevanja in po letu 1927 je imel slovenski verouk v kapeli župnišča, ker je bil na šoli samo italijanski verouk. Leta 1931 so na njegovo pobudo zgradili cerkvico sv. Florijana v Rutih, predvsem zaradi razširitve verouka.



Notranjost cerkve sv. Lenarta; v oltarju slika patrona cerkve (Janez Tavčar), ob strani levo sv. Peter in Pavel, desno sv. brata Ciril in Metod (Tone Kralj). Foto Bojan Salaj.

Med drugo svetovno vojno se je osvobodilno gibanje leta 1942 začelo tudi v volčanski fari. Aktivista OF v Volčah sta bila Franc Gerbec in Janko Rutar. Do konca leta 1943 je v partizane odšlo 30 fantov in mož, znana borca sta bila Zvonko Zuodar iz Volč in Janko Kofol in Sel. Ob pohodu Gregorčičeve brigade v Benečijo maja 1943 so bili hudi boji z Italijani na Kolovratu, v novembru tega leta pa so Nemci požgali del Volč, 15 hiš je zgorelo do kraja. Skupaj je druga vojna zahtevala v volčanski fari nad 70 žrtev.

Župnik Kodernac je bil z ljudstvom tudi v teh hudih časih. Ko je v Volčanskih Ruthih poučeval verouk, je prišel v stik s partizani. Tudi oni so prihajali k maši in spovedi. Župnik jih je prosil, naj svoje akcije izvajajo tako, da ne bi bilo nepotrebnih žrtev med ljudstvom. Tudi domobranci so ga vabili na srečanje, ko so v Tolminu razvili slovensko zastavo, pa ni šel. V oktobru 1944 je ustanovil v Volčah slovensko šolo in po dolgem času se je v vas spet vrnila slovenska beseda.



Pogled na vas Čiginj s čiginjskim poljem; tu je bil dom puntarskega voditelja Jakoba Velikonja. Foto Janez Dolenc.

Po koncu vojne je volčanska fara spadala v »cono A« pod zavezniško vojaško upravo in v vojašnico na Čiginju so prišli ameriški vojaki. Med to upravo so se nasprotja med ljudstvom še bolj poglobljala, zato je ob priložitvi k Jugoslaviji septembra 1947 kljub župnikovemu odsvetovanju zapustilo vas 22 družin in se podalo na negotovo pot v tujino. V zapuščene hiše so se potem naseljevali ljudje iz Trebuše in drugih odmaknjenih krajev.

Kar veliko mladih je iz te župnije obiskovalo po vojni obnovljeno tolminsko učiteljske, ki se je 1968 spremenilo v splošno in pedagoško gimnazijo. Z nje izhaja pisatelj in prevajalec Zdravko Duša, ki se je rodil leta 1950 na Čiginju in živi v Ljubljani, vendar se pogosto vrača v svoj domači kraj.

Leta 1955 so prebivalci obmejnega pasu dobili prepustnice za prehod v Italijo. Začeli

Pogled na vas Kozaršče, nad njo je hrib Mengore s priljubljeno romarsko cerkvijo Marije Device. Foto Janez Dolenc.





Romarska cerkev Marije Device na Mengorah, na novo zgrajena 1929 po uničenju v I. svetovni vojni. Foto Edo Kozorog.

so se v Gorici ali pa v Dreki oskrbovati z blagom, ki ga tedaj v naši državi ni bilo.

V 60-ih in 70-ih letih so se življenjske razmere izboljšale. Ljudje so dobili zaposlitev v tovarnah in obratih v Tolminu, Anhovem ali Novi Gorici, kasneje tudi v tovarni Gostol, ki se je naselila v opuščeni vojašnici na čiginskem polju. Kmetje so razen koruze opustili pridelovanje vseh drugih žit in vsi trije mlini v vasi so se ustavili.

Maja 1976 je potres močno prizadel Volče. Po potresu so podrli okrog 30 starih hiš, med drugim župnišče in žal tudi staro Lamnjanovo gostilno s freskami vred. Na spodnjem robu vasi so postavili montažno šolo in uredili športno igrišče. Stara šola pa služi Krajevni skupnosti, ki je zelo aktivna in je prevzela levji delež ob pripravah na jubilejno praznovanje.

Po potresu so obnavljali več cerkva v župniji, posebno dolgo pa cerkev sv. Danijela. Z nastopom demokratične družbene ureditve leta 1990 so se na pobudo sedanjega priljubljenega župnika Milana Sirka že začela dela z mislijo na jubilej. Tega leta so farno cerkev na novo prekrili, leta 1992 so kupili nov zvon, ki ga je prišel blagoslovit škof Metod Piriš, lani so vzdali nova okna in prepletkali notranjost, letos pa so obnovili zunanji omet in prebarvali pločevinasto konico zvonika. Seveda se župnik ni trudil samo za zunanjo, ampak tudi za notranjo, duhovno prenovno svoje župnije. Sicer pa so Volče že od pomladi živele v pripravah na jesensko slavo. Krajevna skupnost je začela urejati prireditveni prostor pred župniščem, obnovila je most čez potok Hotevlje in sploh pomagala



Podoba Marije z Jezuščkom v glavnem oltarju na Mengorah. Z naslovnice brošure Mengore.

vaščanom polepšati kraj. Pripravljala in založila je zbornik, pripravila je razstavo in glavno prireditve.

Slovesna cerkvena opravila v okviru jubileja so se začela že ob krajevnih praznikih, npr. na Selah 16. julija in na Mengorah 10. septembra. Osrednje prireditve so se začele v petek 22. septembra 1995, ko so pod večer v kapeli pri župnišču odprli razstavo Volče skozi stoletja, ki zajema etnološke predmete, fotografije in dokumente. Nadaljevanje je bilo v soboto 23. septembra zvečer, ko so v cerkvi sv. Danijela po cerkvenem opravilu predstavili jubilejni zbornik in priredili kornorni večer, na katerem je nastopil kobariški moški oktet Simon Gregorčič in pevka starih balad Bogdana Herman. Vmes so brali odlomke iz zbornika Podobe volčanske župnije skozi 1100 let. Na koncu so se predstavili urednik Zdravko Duša, tiskar, volčanski kra-



Sela pri Volčah s cerkvijo sv. Marije Magdalene, zadaj Krnsko pogorje. Foto Edo Kozorog.

jan Viktor Špacapan in avtorji člankov. 124 strani obsegajoč zbornik ima bogato besedno in slikovno gradivo. Predstavitve sta se udeležila Jožef Školč, predsednik parlamenta, in Silvester Gaberšček, svetnik pri ministrstvu za kulturo.

Nedelja 24. septembra je bila ves dan v znamenju praznovanja. K prazničnemu vzdušju je pripomoglo tudi lepo vreme. Začelo se je z jutranjo budnico in odprtjem vaškega sejma; osrednja slovesnost, sveta maša, ki jo je ob 15. uri daroval škof Metod Pirih ob asistenci mnogih tolminskih in drugih duhovnikov. Za množico vernikov je bila cerkev premajhna. Po maši je bila na novem trgu kulturna prireditev, na kateri so bili tudi soslednji župani iz Dreke, Grmeka, Sovodnja in Bohinja. Slavnostni govor je imel Zdravko Duša, nastopili so recitatorji, šolski in mešani zbor. Veselje je trajalo pozno v noč.

Janez Dolenc

Spodaj: Beneški župani in mešani volčanski zbor. Govori dreški župan Mario Zuffertli. Foto Janez Dolenc.

Slovesni cerkveni obred. Med 30 duhovniki so tudi trije iz Benečije. Foto Viktor Bevk.



Veselo služenje Bogu in ljudem

Pogovor z zlatomašnikom škofom Jožefom Kvasom.

V letu 1995 je kar enajst duhovnikov ljubljanske nadškofije obhajalo svojo zlato mašo. Med njimi je bil tudi ljubljanski pomožni škof Jožef Kvas. Petdesetletnico duhovniške zvestobe Bogu in božjemu ljudstvu je s slovesno zahvalno mašo praznoval skupaj s srebromašnikom, prav tako ljubljanskim pomožnim škofom Alojzom Uranom 16. julija v ljubljanski stolnici. Že prej, v neposredni bližini obletnice mašniškega posvečenja, so ga 4. junija ob birmovanju kot zlatomašnika pozdravili v rojstni župniji Cerklje na Gorenjskem, 29. junija pa ob blagoslovitvi orgel v Komendi, kjer je škof Kvas delno obiskoval osnovno šolo.

Gospod zlatomašnik, Vaša življenjska pot se je začela v Zalogu pri Cerkljah na Gorenjskem.

Moj rojstni dan ima zanimivo številko: 9. 9. 1919. V drugem letu, ko sem komaj shodil, mi je umrl oče. Mama je ostala s šestimi otroki, štirimi hčerami in sinovoma. Najstarejši je imel takrat dvanajst let. Stric Matija Zorman iz vasi Nasovče v župniji Komenda, ki je bil brez otrok, je sprejel eno od mojih sester. Najstarejša sestra Manca, ki je bila pozneje pri meni za gospodinjno, je šla s petnajstim letom služiti na kmetijo v domači vasi. Naša domačija je bila majhna. Treba pa je bilo živeti. Mama je pogosto hodila v dnino, da smo imeli kruh tudi takrat, ko je domačih pridelkov zmanjkalo.

Kdaj in kako je v Vas vzbrstel in dozorel duhovni poklic?

Spominjam se, da smo doma, odkar pomnim, govorili kot samoumevno, da bom šel »študirat za gospoda«, kar je v tistih časih pomenilo – za duhovnika. Tudi sam sem, odkar pomnim, to misel nosil v srcu. Še danes sem prepričan, da se ta misel ni spočela po nekih človeških željah, saj zaradi revščine ni bilo nobene možnosti za šolanje. Prišla je kot

božji klic. Mama je imela veliko zaupanje v Boga in Marijo, pa tudi izreden osebni pogum.

Ker sem v ljudski šoli v domačem kraju dobro uspeval, so začeli mamo nagovarjati, naj grem študirat. Zlasti sta to svetovala učiteljica Anica in cerkljanski kaplan Feliks Grčar. Pojavljale pa so se tudi ovire. Spominjam se srečanja z nekim človekom iz sosednje vasi, ki je mami vpričo mene dejal: »Za pastirja ga daj!«

Ovira je bila tudi v tem, da je bila šola v Zalogu samo dvorazrednica. Imela je sicer pouk skoraj v celoti po programu za štiri-razredno šolo, vendar iz te šole ni bilo mogoče iti v gimnazijo. Zato sem šel za eno leto k stricu v Nasovče in so me v Komendi sprejeli v peti razred.

Seveda pa je bila največja ovira z gmotne strani. Sprejet sem bil v cerkveni zavod Marijanišče v Ljubljani in vpisan na klasično gimnazijo. Redna mesečna vzdrževalnina v Marijanišču je bila 500 dinarjev. Za primero naj povem, da je v takratni izredni svetovni gospodarski krizi (leta 1931) to pomenilo kar polovico krave. Dobri ravnatelj Marijanišča prelat Andrej Kalan je vzdrževalnino takoj znižal na 300 din. Pa tudi tega ne bi zmogli. Mama je šla prosit za podporo na banovino. Tam jo je neka uslužbenka vprašala, za kateri poklic naj bi študiral. Mama je odkritosrčno povedala, da bi rada videla, če bi postal duhovnik. V skladu s tedanjim liberalnim režimom ji je uslužbenka odgovorila, naj za ta poklic išče podporo drugod.

Rešitev pa je vendarle prišla. Zdelo se je čisto slučajno, pa sem še danes prepričan, da je Bog tako hotel. V Cerklje je prišel na obisk domačin, tedanji stolni kanonik in poznejši stolni prošt dr. Kimovec. Kaplan Grčar mu je predložil naš primer. Dr. Kimovec je takoj obljubil mesečno pomoč v znesku 100 din. Obljubo je držal do konca mojega gimnazijskega študija. Tako je mama dobila pogum za začetek. Ker sem bil prvo leto v gimnaziji odličnjak, je ravnatelj Kalan znižal mesečni prispevek za 100 din. Vendar pa ni doma nihče ob koncu meseca prejemal plače. Denarja ni bilo, mesec pa je hitro minil. Zato je šla moja sestra Micka služiti kar v Marijanišče, kjer so takrat še imeli kmetijo. Tako je šel skoraj ves njen mesečni zaslužek zame, saj je bilo poleg mesečne vzdrževalnine treba oskrbeti tudi druge potrebščine. Sestri je Bog pozneje to poplačal, da ima sina duhovnika.

Tako je šlo do mature v letu 1939. Po maturi sem zaprosil za sprejem v bogoslovje. Ne rečem, da je šlo kar avtomatsko, vendar večjih pomislekov nisem imel.

V Vaša bogoslovska leta je udarila vojna. Kako ste jo preživeli?

Že od Hitlerjevega napada na Poljsko smo živeli v strahu in napetosti. Hitler je osvajal državo za državo. Na cvetno nedeljo, 6. aprila 1941, je bila na vrsti Jugoslavija. Prej kot v enem tednu je bila jugoslovanska vojska v razsulu.

Ker so Nemci kaj kmalu začeli zapirati duhovnike in druge izobražence, sem se nekaj dni po veliki noči umaknil v Ljubljano. Na Gorenjsko nisem mogel iti cela štiri leta. Položaj v Ljubljani, ki je bila pod italijansko zasedbo, je bil vsaj v začetku nekoliko lažji. Zaradi partizanskih napadov pa so tudi Italijani zaostrili svoj odnos. Ljubljano so obdali z bodečo žico. Komaj smo s posebnimi dovoljenji prišli ven. Na počitnice sem hodil k dobri Tomšičevi družini na Vrhniko. Leta 1942 pa se je začelo najhujše. Dan za dnem so prihajala poročila, da so partizani zdaj enemu zdaj drugemu bogoslovcu ubili očeta, brata, pa tudi vso družino. Iz samoobrambe so nastale vaške straže, nato pa domobranstvo. Začela se je bratomorna vojna z revolucijo. Ko se je leta 1945 ves ostali svet veselil konca vojne, smo bežali na Koroško, ker od komunistov nismo pričakovali nič dobrega.

V duhovnika ste bili posvečeni 5. junija 1945. Novo mašo ste darovali v Marijini cerkvi v Vetrinju 8. junija. Od tam je na tisoče domobrancev odhajalo v smrt. Kako ste to doživljali?

Reka beguncev se je razlivala po Vetrinjskem polju – brez strehe nad glavo in brez hrane. Bogoslovci šestega letnika smo bili že diakoni. Nekateri so že prve dni našli priložnost za duhovne vaje in so bili 19. maja posvečeni za duhovnike v Krki. Trije diakoni – Jože Erman, Avguštin Pibernik in jaz – smo našli prenočišče v Celovcu na škofiji. Vsak dan smo hodili obiskovat svojce in znance na Vetrinjsko polje. Dne 28. maja pa nas je semeniški spiritual povabil, da smo šli na duhovne vaje v vas Zagrad, kjer so uršulinke imele majhen samostan Josefhof. To je pod Krnsko goro, blizu Gospe Svete. Pred odhodom sem šel obiskat sestro v Vetrinju. Videl sem, kako so domobranci skakali na tovor-



Škof Kvas med govorom. Foto Jože Pavlič.

njake. Verjeli so, da jih vozijo v Italijo, kjer so urejena taborišča. Po šestih dneh duhovnih vaj smo bili mi trije posvečeni za duhovnike. Tisto jutro, 5. junija, smo zvedeli, da so medtem vse domobrance vrnili v Jugoslavijo in jih pobili. Šel sem v Vetrinjo, kjer so ostale skoraj same vdove in sirote. Marijina cerkev jim je bila edino zavetje in tolažba. V takih razmerah sem imel novo mašo v vetrinjski cerkvi v petek, 8. junija. Bil je praznik Srca Jezusovega. Razen sestre Micke, ki je bila v Vetrinju, nihče od domačih ni vedel za mojo novo mašo.

Prvo kaplansko službo ste dobili v Bovcu.

Da. Vendar sem šel prej s sošolcema Ermanom in Končanom s Koroške prek Tirolske v Italijo, v benediktinski samostan Praglia pri Padovi, kamor sta bila začasno premeščena ljubljansko bogoslovje in Teološka fakulteta. Tam smo opravili zadnje izpite. Medtem smo zvedeli, da je Primorska razdeljena na cono A in B in da so v coni A Amerikanci. V Gorici smo zaprosili za službo. Tako sem prišel za kaplana v Bovec. Na tista leta imam zelo lepe spomine.



Med slovesno zahvalo. Foto Jože Pavlič.

Dne 15. septembra 1947 pa je bila Primorska priključena Jugoslaviji. Pričakal sem priključitev v zavesti, da mi nimajo kaj očitati, saj sem med vojno študiral in se nisem nikamor vključil. Ker pa je Bovec blizu državne meje, so me po nekaj mesecih zaprli v bunker v Tolminu, kjer je bila UDBA. Po dveh mesecih so me izpustili. V istem bunkerju je bil pozneje zaprt Jožko Kragelj, kar natančno popisuje v svoji knjigi.

Da bi bil bolj daleč od meje in ker sem bil duhovnik ljubljanske škofije, me je ljubljanski škof Anton Vovk nastavil za kaplana v Semiču. Tam sem ostal štiri leta in pol. To so bili »zanimivi« časi. Nekega večera se pripeljejo z UDBE v Črnomlju, oboroženi in s policijskim psom, kakor se pač gre nad »razbojnika«. Prvo noč sem prebil na slami v črnomaljskem zaporu, naslednjega dne pa so me odpeljali v bunker centralnih zaporov UDBE v Ljubljani. Tam sem prebil sedem tednov. Sicer pa je bilo kljub takšnim časom v Semiču lepo. Župnija je bila v resnici močno verna.

Jeseni leta 1952 sem bil imenovan za upravitelja župnije Stopiče pri Novem mestu. Ta župnija je med vojno in po njej mnogo pretrpela. Veliko je bilo vdov z otroki. Služb takrat še skoraj ni bilo. Šele čez nekaj let se je stanje izboljšalo. Tudi tu je vera ljudem dajala moč. Hitro sem se vživel.

Po desetih letih sem bil imenovan za kanonika v Novem mestu, kjer sem ostal šest let. Nosil sem naslov kanonika, opravljal pa službo vikarja. Takrat so bili še težki časi za Cerkev.

Po šestih letih me je nadškof Jožef Pogačnik poklical za stolnega kanonika v Ljubljani. Poleg kapiteljskega bogoslužja v stolnici sem opravljal še razne škofijske službe. Trinajst

let sem bil ljubljanski dekan in arhidiakon, nato pa škofov vikar za Ljubljano.

Dne 15. maja 1983 ste bili imenovani za ljubljanskega pomožnega škofa. Za marsikoga je tako imenovanje presenečenje, za druge pa pričakovana papeževa odločitev. Kaj pa je bilo za Vas?

Z moje strani ni bilo pričakovano, saj je bilo več kandidatov. Ko sem imenovanje sprejel, sem si službo pomožnega škofa predstavljal precej preprosto: kot nadškofovega pomočnika pri birmovanju in drugih oblikah bogoslužja po župnijah. Težo soodgovornosti sem mnogo bolj občutil, ko sem pred sedmimi leti postal generalni vikar.

Za škofovsko geslo ste si izbrali besede: Služiti z veseljem. To ste delali ves čas svojega duhovništva.

Po Kristusovem zgledu je duhovniški in škofovski poklic služenje, ne gospodovanje. To mi je bilo vedno jasno. Zato sem si lahko te besede izbral za geslo.

Tudi kot škof ste znali obdržati pristen stik z ljudmi. Ali so Vam pri tem pomagale prejšnje službe ali še kaj drugega?

Duhovniška in škofovska služba je nujno vezana na dobre stike z ljudmi. Duhovnik je izbran izmed ljudi in postavljen za ljudi. Koliko to uspeva, zavisi od pravega pojmovanja službe, življenjskih izkušenj, značaja... Gotovo je to tudi božji dar. Vsaj zase bi mogel tako reči.

Danes so tudi škofje izpostavljeni kritiki, sumničenju in napadom. Kako Vi čutite to breme? Kaj mislite o škofovskem poslanstvu v sedanjem svetu?

Škofovska služba je tesno povezana z življenjem Kristusa in Cerkve. Kristus je rekel svojim učencem: »Če so preganjali mene, bodo preganjali tudi vas. Če so se ravnali po moji besedi, se bodo tudi po vaši« (Jn 15,20). Tudi škofje smo ljudje z dobrimi in manj dobrimi lastnostmi. Že v prvem škofovskem (apostolskem) zboru je bilo tako; gotovo verniki upravičeno pričakujejo od nas ne samo lepih besed, ampak še bolj dober zgled. Vendar pa se je dogajalo in se tudi danes, da smo deležni kritike tudi iz vzrokov, ki ne temeljijo vedno na resnici. Uresničuje se Jezusova beseda: »Sovražili so me brez vzroka.«

Vsak človek ima tudi svoje posebno veselje, konjičke. Kateri so vaši?

Izrazitih konjičkov nimam. Rad sem hodil v planine, saj sem doma pod njimi.

Ko gledate nazaj na življenje: česa se radi oziroma neradi spominjate?

Rad sem bil kaplan in župnik. Tista leta so mi ostala v najlepšem spominu, čeprav so bila zaradi zunanjih razmer tudi najtežja. Gregorčičeva pesem o pastirju mi je bila zelo blizu.

Česa pa se ne bi rad spominjal? Če sem koga hote ali nehoti prizadel. Tudi kaj takega se v mnogih letih zgodi. Človek samo enkrat živi. Knjige in izkušnje drugih ljudi so sicer koristne, vendar pa najbrž vsak človek hoče mimo izkušenj drugih začeti znova. S tem si nalaga nove, včasih nepotrebne izkušnje.

Morda imate ob jubileju kakšno posebno željo?

Cerkvi na Slovenskem želim, da bi imela dovolj duhovnikov, ki bi bili srečni v svojem poklicu. Ob njih naj bi mladina zaslutila lepoto vere in verskih vrednot.

Vsemu ljudstvu in posameznikom pa želim, da bi uresničevali svetopisemski izrek: »Kar nočeš, da bi drug tebi storil, glej, da ti nikdar drugemu ne storiš!« (Tob 4,16) in še drugi: »Vse, kar hočete, da bi ljudje vam storili, storite tudi vi njim« (Mt 7,12).

Jože Pavlič

Iz življenja Cerkve

V Cerkvi po svetu se je v letošnjem letu – od januarja do avgusta – dogodilo veliko pomembnega. Del tega vam v močno zgoščeni obliki predstavljamo, da boste vsaj malo začutili njen utrip, veselje, skrbi in prizadevanja. Večina dogodkov, pobud in dejavnosti je osredotočenih na Sveti sedež in na osebnost papeža Janeza Pavla II., nanizani pa so v časovnem zaporedju, kot so se vrstili.

Pozornost ženi

Da Sveti sedež in papež Janez Pavel II. v letošnjem letu – mednarodnem letu strpnosti – namenjata prav posebno pozornost ženi in obrambi njenega dostojanstva, najlepše potr-

juje poslanica, ki ji jo je za prvi dan leta 1995 – svetovni dan miru – namenil papež Janez Pavel II. Njeno sporočilo, opozorilo, obenem pa tudi naslov je v skladu z omenjenim dnem: žena – vzgojiteljica za mir. Vsebina daje vedeti, kakšno pozornost je že več kot pol leta pred pekinško septembrsko konferenco ZN, posvečeno ženi, papež Janez Pavel II. namenil njej, ki doživlja vso lepoto, obenem pa tudi tragično razpetost sedanjega družinskega življenja. Papež žene prosi, naj bodo z vsem svojim bitjem in delovanjem vzgojiteljice za mir, tako ogroženo in tolikokrat najbolj kršeno dobrino sedanjega časa. Za mir najprej v družini, v kateri ji je Bog zaupal odgovorno nalogo rojevanja in spremljanja novega življenja, nato pa v družbi in na vseh področjih, kjer je dejavna in vplivna. Pri tem naj posebej pazi na svoje dostojanstvo. Vzornica, zavetnica in priprošnjica naj ji bo božja mati Marija – Kraljica miru.

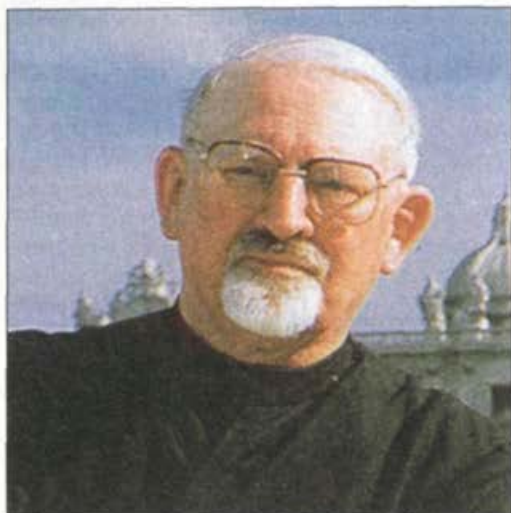
Rast mladih k Bogu

Mir je imelo v mislih in zanj prosilo tudi več kot 100.000 mladih iz raznih koncev Evrope, ki so se na prehodu iz leta 1994 v 1995 zbrali v Parizu. Tja jih je vodilo tradicionalno novoletno taizejsko »romanje zaupanja na zemlji«, vsako leto tlakovano z novimi kamni potrditve pripravljenosti mladih, zaživeti drugačen svet, »staro celino«, kot pa jo doživljamo v zadnjih časih. Da bi to lahko dosegli, morajo najprej sami »rasti k Bogu«. Ta rast je bila osrednja misel 17. postaje romanja v eni najpomembnejših zahodnoevropskih metropol kulture, politike in gospodarstva, kjer so prav posebej presunile besede mladih iz BiH. Njih sporočilo je: Bog nam je blizu; kljub padajočim granatam, mrtvim in ranjenim. To pa zato, ker smo ga odkrili v pomoči drugim, še potrebnjšim od nas, pri tem pa našli tudi pravi smisel svojega življenja.

V Pariz je romalo tudi 3260 mladih iz Slovenije, spremljali sta jih dve desetini duhovnikov. Med romanjem so se srečali tudi s slovenskimi duhovniki, nekateri pa tudi s tam živečimi Slovenci.

Nove evangelizacijske naloge jezuitov

Janez Pavel II. je 5. januarja sprejel udeležence 34. generalne kongregacije jezuitskega reda, ki se je tega dne začela v Rimu, in jim povedal nekaj smernic, kako naj ta pomembni red deluje v letih do konca drugega ter v prihodnjem tisočletju. Najprej vsekakor



General jezuitov p. Hans Kolvenbach.

v zvestobi prvotni karizmi in »posebni poti k Bogu«, kakršno je začrtal njihov ustanovitelj sv. Ignacij Lojolski.

Utrditve mednarodne solidarnosti

Prva papeževa beseda na pomembnem tradicionalnem novoletnem sprejemu za diplomate, akreditirane pri Svetem sedežu, 9. januarja je veljala vojnim in kriznim žariščem po Evropi in svetu; na prvem mestu v BiH. Janez Pavel II. je jasno povedal, da je v tej državi kršeno mednarodno in človečansko pravo, da je treba razlikovati med napadalci in napadenimi, da pred to dramo, ki je podobna brodolomu vse Evrope, nihče, zlasti pa odgovorni politiki, ne more biti neprizadet, in da je za njeno rešitev treba najti odločen in usklajen odgovor. Nasilje ne sme dobiti pravne podpore.

Papež je povabil k požitvi in utrditvi mednarodne solidarnosti, da bi tisti, ki iz raznih razlogov segajo po orožju, le-tega odložili, da bi prenehala trgovina z orožjem in da bi pomagali narodom, ki živijo v skrajnem uboštvi in pomanjkanju. Posebej prebivalcem afriških držav, od katerih jih je veliko med najrevnejšimi na svetu.

V Južni Ameriki, kjer se vidno krepi demokracija, je treba pospešiti gospodarski razvoj. Sodelovanje in solidarnost na gospodarski ravni je treba utrditi tudi v Aziji in tiho-morskem območju. Mir naj zavlada tudi na Bližnjem vzhodu. »Miru se ne piše s krvjo, marveč z razumnostjo in srcem!« je bil eden njegovih bistvenih poudarkov na srečanju.

Na Filipinih, v Papui Novi Gvineji, Avstraliji in Šri Lanki

Papež Janez Pavel II. je med prvim, kar enajstdnevni apostolski obiskom na tujem (od 12. do 21. januarja) v letu 1995 obiskal Filipine, Papuo Novo Gvinejo, Avstralijo in Šri Lanko. V glavnem mestu Filipinov Manili je mlade iz vsega sveta, ki so se zbrali na deseto svetovno srečanje, povabil, naj na eno osrednjih vprašanj, ki si jih zastavljajo: »Kaj naj storim?« odgovorijo s hojo za Kristusom. Kristus namreč želi od njih, da bi delali v Cerkvi, po njej in zanjo, ki je njegovo skrivnostno telo. Mladi naj odkrijejo, kam jih resnično kliče Bog in temu klicu velikodušno odgovorijo.

Papežev obisk je veljal tudi 400. obletnici ustanovitve manilske nadškofije ter bil potrditev vsega dobrega, kar so misijonarji, verniki in domača Cerkev naredili v tem času.

Udeležencem 25. občnega zbora zveze azijskih škofovskih konferenc je Janez Pavel II. naročil, naj evangelizacijo Azije izvajajo v njenem kulturnem okviru. Pri tem je poudaril, da Cerkev spoštuje verske tradicije starih azijskih kultur, ne odklanja ničesar, kar je resnično dobrega in svetega v velikih verstvih ter to celo pospešuje.

To misel je prav posebej izrazil ob srečanju z nekrščanskimi verskimi voditelji v Šri Lanki, h kateremu pa niso prišli predstavniki budistov. Bili so užaljeni zaradi njegovega »dozdevnega« odnosa do budizma. Žal je pri tem šlo za nedobronamerno potezo javnih občil in papež je potem naredil vse, da bi bile zadeve pravilno pojasnjene. Prav posebej je pokazal globoko spoštovanje do budističnega nauka in azijskih oblik vernosti.

V Šri Lanki je za blaženega razglasil misijonarja Josepha Vaza (1651–1711), že prej na Papui Novi Gvineji mučenca katehista Petra To Rota (1912–1945), v Avstraliji pa za prvo blaženo redovno ustanoviteljico Mary MacKillop (1842–1909), ki je ustanoviteljica kongregacije sester sv. Jožefa.

Jude prosili odpuščenja

Nemški in poljski katoliški škofje so ob 50. obletnici osvoboditve nacističnega koncentracijskega taborišča Auschwitz (Oswie-ćim) objavili posebni izjavi; prvi 24. januarja, drugi dan prej. Katoliška cerkev v Nemčiji priznava, da je sokriva za »holokavst«, da se nemški katoličani niso dovolj uprli vedno hujšemu antisemitizmu, se pustili vplivati od



Sv. Peter in Pavel ob glavnem oltarju farne cerkve v Volčah (Tone Kralj). Foto Bojan Salaj.

nacistične ideologije, bili brezbržni ob odvzemu premoženja Judom in njih iztrebljanju. Nekateri so celo krivi za zločine proti njim. Pomagali so le posamezniki. Obletnica osvoboditve »logorja smrti« je za Nemce priložnost, da razmislijo o svojem odnosu do Judov in popravijo, kar je bilo zlega storjenega proti njim.

Poljski škofje pa opozarjajo, da je postal Auschwitz leta 1942 kraj »rešitve judovskega vprašanja«. Iztrebljanje Judov ni otežilo le odnose med njimi in Nemci, marveč tudi med Judi in Poljaki. Oboji so bili žrtve zločinske nacistične miselnosti. Številni Poljaki so pomagali Judom, bili pa so, žal, tudi taki, ki so izkoriščali njihovo stisko in preganjanje v svojo korist. Ob tej žalostni obletnici škofje pozivajo k »odločni odpovedi vsaki obliki zaničevanja človekovega dostojanstva, rasizma in protijudovskega (pa tudi protipoljskega) razpoloženja«.

Nepismenost – skrito zlo

Predsednik papeškega sveta Cor Unum kardinal Roger Etchegaray je v tiskovni dvorani Svetega sedeža 26. januarja predstavil papeževo poslanico za postni čas. V njej je

Janez Pavel II. posebno pozornost namenil odpravi nepismenosti, eni najusodnejših in najmanj znanih ter ponižujočih oblik uboštva. Po podatkih Unesca je nepismen vsak peti človek, torej milijarda ljudi. Nepismenost odvzema možnost človekovega napredka, opisovanje in šolanje pa pomeni bistveno naložbo v človeka, njegov celostni razvoj in družbeno prihodnost.

Kdaj konec bolezní gobavosti?

Vatikanski dnevnik L'Osservatore Romano je ob 42. svetovnem dnevu gobavcev 29. januarja objavil več člankov. Po eni strani je bilo iz njih razbrati optimistično napoved Svetovne zdravstvene organizacije in največjih optimistov, da bo to bolezen mogoče v prihodnjih letih zelo zmanjšati, če ne celo odpraviti, po drugi pa bolj previdne izjave, da ne bo šlo tako hitro, saj zbolevajo novi ljudje.

Kar pa je mogoče največ vredno: spreminja se odnos do bolnikov in način zdravljenja. Kjer je mogoče, jih zdravijo doma. Ozdravele skušajo ustrezno pripraviti na vrnitev v normalno življenje.

Če bo to stoletje postalo stoletje zmage nad gobavostjo, kar si je zlasti želel »apostol gobavcev« Raoul Follereau, bo to zares velika zmaga, ki jo lahko primerjamo z odpravo suženjstva. Do nje pa je kljub vedrim napovedim verjetno potrebnega še kar precej časa, piše vatikansko poluradno glasilo.

Nuncij Celata v Turčijo

Papež Janez Pavel II. je imenoval apostolskega nuncija na Malti, v San Marinu in v Republiki Sloveniji nadškofa Pier Luigija Celata za novega apostolskega nuncija v Turčiji. Novico so v Vatikanu objavili 6. februarja.

Pedro Opeka – osebnost leta na Madagaskarju

Bralci najbolj znane revije na »rdečem otoku«, berejo pa jo tudi v sosednjih državah – Revue de l'Océan Indien – so za osebnost leta na področju socialnega dela izbrali slovenskega misijonarja Pedra Opeko.

Pomanjkljivi osnutek

Predsedstvo Sveta evropskih škofovskih konferenc je 26. februarja na posvetu v Ženevi odkrilo znatne pomanjkljivosti v osnutku bioetične konvencije Evropskega sveta iz Strasbourga. V začetku februarja predelano besedilo sicer prinaša vrsto izboljšav, zlasti še

glede zavarovanja duševno prizadetih ljudi pred gensko-tehničnimi posegi, vendar ne pomeni tudi resnične zaščite človekovega dostojanstva in njegovih pravic na področju biomedicine. Predsedstvo je predlagalo vrsto »varovalnih« ukrepov, ki naj bi preprečili nedovoljene posege na zarodkih ter tudi zavarovali zdravnike, da ne bi bili prisiljeni v tem in drugih pogledih delati proti prepričanju v vesti in veri.

Pravica do zasebne lastnine

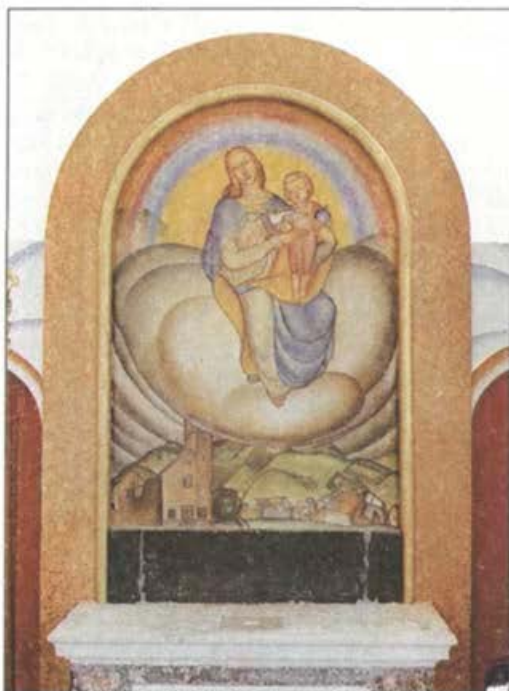
Janez Pavel II. je 4. marca sprejel predstavnike mednarodnega združenja lastnikov nepremičnin UIPI, ki ima sedež v Bruslju, vanj pa je včlanjeno tudi Združenje lastnikov razlaščenega premoženja Slovenije (ZLRPS). Sprejema sta se udeležila tudi predstavnika predsedstva ZLRPS s soprogama. Predsednik ZLRPS prof. dr. Lujo Tončič je na sprejemu govoril o zaščiti zasebne lastnine na narodni in mednarodni ravni, njeni obveznosti do družbe, o vračanju zaseženega premoženja ter odnosu do tistih, ki so vse izgubili oziroma nimajo ničesar. Pri tem je opozoril na načela, zapisana v papeških okrožnicah.

Težave narodnih manjšin

OCIPE (Mednarodni katoliški informacijski urad za Evropo) je od 16. do 19. marca v Dobogoköju pri Budimpešti pripravil mednarodno srečanje o položaju in težavah narodnih manjšin v srednji Evropi. Udeleženci so razpravljali, kaj pomeni biti manjšina v današnji družbi, kako Cerkev varuje istovetnost narodnih manjšin in spoštovanje njihovih pravic povezuje z vprašanjem miru v svetu – o tem je govoril prof. p. Viktor Papež – ter kakšno vlogo imata vera in Cerkev pri ohranjanju narodnih manjšin. Srečanje je opozorilo na velike in številne še nerešene težave narodnih manjšin, ki povzročajo napetosti med državami, ogrožajo mir in omogočajo razvoj raznih oblik nacionalizma.

Okrožnica Evangelij življenja

V Vatikanu so 30. marca predstavili novo, že enajsto in najdaljšo po obsegu, okrožnico papeža Janeza Pavla II. Evangelij življenja. Že njen naslov nakazuje vsebino: svetost in nedotakljivost človeškega življenja. Pobudo zanj so dali člani kardinalskega zbora na izrednem zasedanju leta 1991. Okrožnica ob »kulturi smrti«, s katero je prežet precejšen del svetovne javnosti, ter ob zlorabah, ki se



Marija z Jezuškom v stranskem oltarju farne cerkve v Volčah; spodaj vas Volče s cerkvijo (Tone Kralj). Foto Bojan Salaj.

dogajajo na področju človeškega življenja oziroma njegovih še nerešenih vprašanj, kot peta božja zapoved naroča: »Ne ubijaj!«

Okrožnica je izšla pri založbi Družina v zbirki Cerkveni dokumenti.

Naslednik kardinala Groerja

Papež Janez Pavel II. je po očitkih, zadevajajočih dunajskega nadškofa kardinala Groerja, ki so dvignili precej prahu in natolcevanj v Avstriji in še otežili tamkajšnje cerkveno življenje, za nadškofa pomočnika dunajske nadškofije imenoval 50-letnega teologa mednarodnega slovesa, dialoško odprtega dosedanjega dunajskega pomožnega škofa dr. Christopha Schönborna.

Obisk v Trentu, kraju tridentinskega koncila

Papež Janez Pavel II. je 29. in 30. aprila ob 850-letnici blagoslovitve mestne stolnice in 450-letnici začetka znanega tridentinskega cerkvenega zbora obiskal prebivalce Trenta in razglasil za blaženega škofa Janeza Nepomuka Tschidererja. Poudaril je, da je ta koncil prebujal upanje, da je mogoče pomiriti ostra nasprotja, ki jih je povzročil protestan-

tizem. Trento je bil izbran zaradi posebne lege kot nekakšen most, ki ponuja povezavo in prijateljstvo. Takšen je bil tudi svetniški škof Tschiderer, ki je znal pomirjevati in združevati ljudi v njihovi različnosti ter premagovati ovire.

Tridentinski koncil je osvetlil in teološko poglobil katoliški nauk glede nekaterih temeljnih resnic krščanskega razodetja (zakramentih, opravičenju in načinu človekovega zveličanja, naravi in strukturi Cerkve), njegov drugi cilj pa je bila splošna pravna in pastoralna prenova.

Luč z Vzhoda

Papež Janez Pavel II. je ob 100. obletnici objave pisma papeža Leona XIII. »Dostojanstvo vzhoda«, v katerem je zagovarjal pomen vzhodnih izročil za vso Cerkev, napisal svoje pismo: »Luč vzhoda«. Z njim je potrdil, da je krščanski Vzhod s svojo teološko, bogočastno in bogato duhovno tradicijo bistvenega pomena za vso Cerkev ter sestavni del celotnega krščanskega izročila. Tega je treba globlje poznati, ceniti in pravilno vrednotiti, saj bo le skupno pričevanje vseh kristjanov učinkovitejše v sedanjem svetu.

Slovenska Karitas članica Mednarodne Karitas

V Rimu je bila na 15. generalni skupščini Mednarodne Karitas (Caritas Internationalis), ki je potekala od 8. do 13. maja, Slovenska Karitas že prvi dan zasedanja sprejeta kot polnopravna članica. Glavni poudarek skupščine je bil: Pravičnost in solidarnost, način našega življenja.

Izjava ob 50. obletnici konca druge svetovne vojne

Nemške krščanske Cerkve so 50 let po koncu druge svetovne vojne (8. maja 1945) objavile izjavo, v kateri so zlasti opozorile na nadvse hude posledice vojne tako za poražence kot tudi za zmagovalce. Ta strašni dogodek v zgodovini človeštva nas opozarja, da si moramo kristjani z vsemi močmi prizadevati za mir in preprečitev nove svetovne tragedije, obenem pa ne pozabiti, kako hude žrtve je povzročila človeštvu ta vojna, saj »kdor izgubi spomin, izgubi smer. Kdor pozablja, kar se je zgodilo, je izruval smernik za pot v boljšo prihodnost.«

Imenovan odpravnik poslov

Sveti sedež je po odhodu apostolskega nuncija nadškofa Pier Luigija Celate za odpravnika poslov v Republiki Sloveniji imenoval msgr. Xavierja Désiréja, Francoza po rodu. Msgr. Désiré je po prihodu v Ljubljano 17. maja obiskal ljubljanskega nadškofa in metropolita dr. Alojzija Šuštarja. Izročil mu je pismo, v katerem je bil najavljen datum papeževega obiska v Sloveniji v letu 1996.

Mladi za zedinjeni svet

V rimski športni dvorani Palaeur se je 20. maja na Genfestu '95 zbralo 14.000 mladih iz 80 držav. Priredilo ga je gibanje Mladi za zedinjeni svet iz Marijinega dela, vodilna misel pa se je glasila: Pokažimo zedinjeni svet. Udeleženci so na srečanju pokazali, da je takšen svet mogoč, to pa tudi sicer izpričujejo s svojimi dejanji. Predlagali so tri načine, kako je to mogoče narediti: s pomočjo sklada Zedinjeni svet pomagati narodom, prizadetim zaradi vojne, z akcijo Eden za enega pomagati tujcem in zapostavljenim v družbi ter z zavzemanjem za pravičnejšo družbo v okviru načrta Občestveno gospodarstvo.

Prireditve so se udeležili tudi številni mladi člani Marijinega dela iz Slovenije.

Na Češkem in Poljskem

Papež Janez Pavel II. je med 64. apostolskim obiskom na tujem od 20. do 22. maja obiskal Prago, Olomouc in Ostravo na Češkem ter mesta Skoczow, Bielsko-Biala in Zywiec na Poljskem. V Olomoucu je razglasil za svetnika duhovnika in mučenca Jana Sarkanderja (1576–1620) – tej razglasitvi so zlasti nasprotovali češki protestanti, češ da bo to dejanje povzročilo razdvojenost med katoličani in njimi – ter kneginjo Zdislavo Lemberško (1215–1252). Jan Sarkander je pripravil program katolizacije protestantov v svoji župniji in po hudih mučenjih umrl v zaporu; Zdislava Lemberška se je izkazala s pomočjo bolnikom in revežem, z možem ustanovila dva samostana in sama postala dominikanska tretjerednica. Papež je nekatoličane prosil odpuščanja za storjene krivice v preteklosti.

Med mašo v poljskem Skoczowu, rojstnem kraju Jana Sarkandra, je Poljake povabil k poštenemu življenju, češke katoličane pa pri slovesu na ostravskem letališču k dejavnemu sooblikovanju družbenega življenja.

Da bodo vsi eno!

V tiskovni dvorani Svetega sedeža so 30. maja predstavili novo okrožnico papeža Janeza Pavla II. Da bodo vsi eno (Ut unum sint). Že njen naslov pove, da gre za ekumensko vsebino: kaj je bilo že doseženega na ekumenskem področju, kakšna so ekumenska prizadevanja katoliške Cerkve in kateri je njihov cilj – popolna vidna cerkvena edinost. Spregovori tudi o pravem pomenu papeževskega prvenstva v Cerkvi.

K nadaljevanju ekumenskega dela in prizadevanja za edinost kristjanov spodbuja tudi dejstvo, da imamo kristjani skupen martirologij – zbor svetnikov in mučencev.

Okrožnica ima zelo osebni značaj, saj je Janez Pavel II. prepričan, da je zavzemanje za zedinjenje kristjanov ena glavnih cerkvenih nalog.

Blaženi Damijan de Veuster

Papež Janez Pavel II. je med 65. apostolskim potovanjem na tuje – 3. in 4. junija je obiskal Belgijo – za blaženega razglasil očeta Damijana de Veustra (1840–1889), ki je znan predvsem po svoji požrtvovalni oskrbi gobavcev na havajskem otoku Molokaju, kjer je tudi sam umrl 15. aprila 1889 za to boleznijo.

Janez Pavel II. je Belgijce povabil, naj si po zgledu očeta Damijana prizadevajo za sveto življenje, dajejo svoje darove v službo Bogu, Cerkvi in soljudem, zlasti pa pomagajo bolnim ter ljudem v raznih drugih stiskah in težavah.

Pri Mohorjevi družbi Celje je v zbirki Veliki ljudje za boljši svet letos izšel bogato dokumentiran življenjepis o očetu Damijanu.

Priprava na leto 2000

V Vatikanu se je 7. in 8. junija sestal na prvo plenarno sejo odbor za pripravo praznovanja svetega leta 2000. Udeleženci iz petnajstih držav vseh petih celin naj bi izdelali načrt dela po navodilih, ki jih je v apostolskem pismu »V zarji tretjega tisočletja« dal papež Janez Pavel II. V predpripravljenem obdobju, ki obsega leto 1995 in 1996, njegova vodilna misel pa je: »Bog te ima rad, Kristus je prišel zate!«, naj bi odbor poskrbel za zadostno obveščenost ljudi o vrednosti in pomenu jubileja leta 2000 v zgodovini človeštva ter vernikom in krajevnim Cerkvam dal nekaj splošnih navodil za premišljevanje in delovanje, pa tudi spodbudil k pozitivni pristni evangelizaciji.

Knjiga o pomoči BiH

Vatikanska knjižna založba je v francoščini natisnila knjigo z naslovom Akcija Svetega sedeža v bosenskem konfliktu. Knjiga govori o tem, kaj vse sta Sveti sedež in papež Janez Pavel II. naredila, da bi preprečila vojno v BiH in, ko je ta izbruhnila, da bi prišlo do miru.

Umrli kardinal Yves Congar

V Parizu je 22. junija umrl eden največjih teologov 20. stoletja in drugega vatikanskega koncila – kardinal Yves Congar. Ta veliki mislec je v petdesetih letih zaradi suma modernističnih zmot doživel iz Rima prepoved učenja in objavljanja, polno priznanje pa na drugem vatikanskem vesoljnem cerkvenem zboru. Kot teolog je bil »človek sredine«, na starost pa ga je doletela huda osebna preizkušnja – priklenjenost na invalidski voziček. Umirjeno je zaspal v Gospodu, star 91 let. Pred smrtjo je prišlo tudi priznanje iz Rima – kardinalska čast. Ljubil je in trpel s Cerkvijo, to pa zato, kot je dejal časnikarju: »Ker sem od nje vse dobil.«



Kardinal Yves Congar.



Papež Janez Pavel II. in carigraj. patriarh.

Carigrajski patriarh obiskal papeža

Na praznik apostolov Petra in Pavla sta se v Vatikanu srečala carigrajski patriarh Bartolomej I. in papež Janez Pavel II. Srečanje, kot tudi skupna izjava, podpisana na god dveh apostolov, ter izrečene besede obeh strani zbuja novo upanje, da bomo člani sestrskih Cerkva (pravoslavne in katoliške) enkrat v prihodnosti le skupaj molili veroizpoved v enega Boga. K temu nagiblje tudi občutek bratske povezanosti med papežem in patriarhom; seveda pa bo za to potrebnih še veliko večjih in manjših korakov na obeh straneh.

Na Slovaškem

Papež Janez Pavel II. je od 30. junija do 3. julija med svojim že 66. apostolskim potovanjem na tuje obiskal mlado državo Slovaško in tamkajšnje katoličane. Romal je k znanima Marijinima božjima potema Šaštin in Levoča, kjer so se mnogi romarji zbirali že za časa komunizma; v Košicah je razglasil za svetnike Hrvata Marka Križevčanina, Poljaka Melkiorja Grodzieckega in Madžara Stjepana Pongracza, ki so 1619 umrli mučeniške smrti zaradi zvestobe veri. Počastil je tudi spomin na 24 evangeličanov, žrtev verske vojne, usmrčenih leta 1687 v Prešovu. V tem mestu se je srečal tudi z grkokatoličani. V Nitri je mlade povabil, naj se ne pustijo zasužnjiti nacionalizmu, marveč naj se trudijo za mir, dialog in solidarnost. Škofofom je naročil, naj si prizadevajo za novo evangelizacijo ter skrbijo za izobraževanje duhovnikov in laikov.

Želje po spremembah v Cerkvi

V Avstriji je kar 505.154 prebivalcev na cerkvenem referendumu v juniju glasovalo za spremembe v Cerkvi. Pobudnik tega dejanja je bil innsbruški religijski pedagog dr. Thomas Plankensteiner. Glasovanje naj bi pokazalo, »kako živa je Cerkve v svoji osnovi« in kako si avstrijski katoličani želijo cerkvene prenove: novega načina imenovanja in umestitve škofov, sodelovanja žensk v vseh cerkvenih ustanovah in organizacijah, drugačnih določil glede spolne morale in ponovno poročenih ločencev, duhovniškega posvečenja za zgledne zakonske može in diakonskega za ženske.

Naslovljenci – avstrijski škofje – so na akcijo različno odgovorili. V glavnem jo jemljejo dokaj resno. Podpisniki so izjavili, da z njo mislijo najboljše, saj se zavedajo, da so tudi oni Cerkve in jim ni vseeno, kaj se danes ali se bo jutri zgodilo z njo.

Takšno stališče, kolikor je iskreno, je pohvalil tudi dunajski pomožni škof dr. Christoph Schönborn. St. Pöltenški škof dr. Kurt Krenn pa je avstrijskim katoličanom priporočil, naj začno iskati tudi »pot lastnega spreobrnjenja«.

Pismo ženam

V vatikanski tiskovni dvorani so 10. julija predstavili papeževo pismo ženam. Njegova objava je bila časovno povezana z bližnjo septembrsko pekinško svetovno konferenco ZN o ženi, v resnici pa jo je preseгла.

Papež vabi žene, vsako posebej in vse skupaj, naj skupaj z njim premislijo resnico o sebi, kulturnih, družbenih in verskih odgovornostih, ki izhajajo iz njihove ženske biti ter jih obvezujejo k ustvarjanju civilizacije ljubezni in bolj počlovečenega sveta. Poudarja, da se bo usoda človeškega rodu v tretjem tisočletju odigrala v srcu in razumu žena. To naj upoštevajo tudi mednarodne in državne ustanove ter pospešujejo njihovo dostojanstvo in pomen. Janez Pavel II. obžaluje, kar je človeški rod v preteklosti zagrešil proti ženskam, ko so morale po krivici veliko pretrpeti. Opozarja pa, da je treba ravnati po božjih pravilih, ko gre za vloge in mesta v Cerkvi. Če je službeno duhovništvo pridržano moškim, to nikakor ne pomeni zapostavljanje mesta ženske v Cerkvi. Moški in ženska sta namreč po dostojanstvu enakovredna. Obema je Stvarnik zaupal nalogo posredovanja življenja, pa tudi skrbi za zemljo, za svet.

90 let kardinala Königa

Upokojeni dunajski nadškof in kardinal Franz König, ena najpomembnejših osebnosti v Cerkvi sedanjega časa, je 3. avgusta praznoval 90 let življenja. Kardinal si je na svoji dolgi in bogati življenjski in dušnopastirski poti med drugim prizadeval tudi za stike s krščanskimi Cerkvami »za železno zaveso« in jih obiskoval. Na povabilo nadškofa Šuštarja je pred leti obiskal tudi Slovenijo, pri Mohorjevi družbi Celje pa je pred desetimi leti (1985) izšla knjiga pogovorov z njim pod naslovom »Vera je svoboda«.

Jože Pavlič

700 let prvega znanega seznama župnij v slovenskem delu oglejskega patriarhata

Vatikanski arhiv hrani v zbirki Cameralia (zv. 131) seznam desetine oglejskega patriarhata, ki sta jo pod vodstvom glavnega kolektorja (davčnega pobiralca) castellskega škofa Jerneja Quirina izterjala videmski kanonik Jakob de Marcis in videmski dekan (kasneje oglejski patriarh) Paganus della Torre. V ta popis je vključeno vse slovensko ozemlje pod oglejskim patriarhatom, se pravi južno od Drave, ki je bila v srednjem veku meja s salzburško nadškofijo. Čeprav seznam ni datiran, je iz drugih virov znano, da gre v njem za desetino, ki jo je 1. oktobra 1295 razglasil papež Bonifacij VIII. za Italijo in južno Francijo. Nabirka je trajala tri leta, pobirala pa se je vsako leto v dveh obrokih. Omenjeni seznam prinaša podatke za prva dva obroka v letu 1296.

Za nas je seznam zanimiv predvsem s topografskega vidika, saj predstavlja najstarejši seznam župnij in beneficijev, ki se je ohranil za naše ozemlje. V njem je navedenih 92 župnij oz. beneficijev, ki jih je mogoče lokalizirati (za Cerkno, Dornberk, Komen in Radovljico sta naštetja po dva desetinska naslova, za Solkan celo trije), naštetja je še proštija



Sveta brata Ciril in Metod, slovanska apostola, ob glavnem oltarju farne cerkve v Volčah. Foto Bojan Salaj.

Bled, sedem samostanov, puščajnika v Predvoru in Špitaliču, župnijo Komendo pa navaja kot hospic (zavetišče oziroma bolnišnica). Seznam ima tudi napake. Pet beneficijev je naštetih po dvakrat; eden, uvrščen pod savinjski arhidiakonot, spada pod Koroško (Möchling); dva (S. Laurentii in Iuna, S. Viti ultra Laybacum) pa je težko lokalizirati. Sv. Lovrenca postavlja Höfler na Bizeljsko ali v Podčetrtek. Za Šentvid onstran Ljubljane meni Höfler, da gre za Preserje, Turk, ki ga bomo še omenili, pa ga, z vprašanjem, postavlja v Želimlje. Nekaterih župnij, ki so takrat že obstajale (npr. Gorje, Košana, Lesce, Mirna, Predvor, Rodnje, Smlednik, Velesovo), pa seznam ne navaja.

Seznam je prvi objavil zgodovinar Karel Kovač leta 1909 v nemških Poročilih Inštituta za raziskovanje avstrijske zgodovine (MIÖG, 30 /1909/, str. 607–637), in to v celoti, v originalnem latinskem jeziku. Leta 1941 ga je ponovno objavila vatikanska knjižnica v zbirki Studii e testi (zv. 96, Rationes decimarum; izdajo sta pripravila P. Sella in G. Vale, slednji prav ta popis), dvakrat pa je izšel tudi v izvlečku, tako da le našteje slo-

venske kraje, ki se v njem omenjajo. Pod naslovom Duhovnije na Slovenskem l. 1296 ga je v slovenskem prevodu Kovačeve izdaje objavil Jože Rus v Času (letnik 32 /1937/38/, str. 102–105), zemljevid z označbo omenjenih krajev pa je objavil isti avtor istega leta v 4. letniku Kronike slovenskih mest (str. 11). Drugo objavo je oskrbel Janez Höfler leta 1986. Izšla je kot priloga k razpravi O prvih cerkvah in pražupnijah na Slovenskem (str. 65–69) v zbirki Razprave Filozofske fakultete. Höfler navaja originalna imena skupaj s slovenskimi ob primerjavi Kovačeve in vati-kanske objave.

Stvar bo zanimala predvsem tiste župnije, ki letos praznujejo 700-letnico prve omembe. Kolikor se ne motim, so to naslednje:

Dobrič, Dornberk, Ihan, Kovor, Srednja vas v Bohinju, Sv. Peter pod Svetimi Gorami (Bistrica ob Sotli), Šenčur pri Kranju, Šmartno pod Šmarno goro, Videm-Krško, Zasip.

Druge po vrsti so župnije, ki niso imele samostojnih župnikov, ampak vikarje, bodisi da so bile odvisne od prafare kot vikariatne (nadomestne) župnije, bodisi od samostana kot njemu inkorporirane (priključene) župnije. Desetinski seznam omenja naslednje:

Biljana (priključena Rožacu), Branik (priključen Mužacu), Dol pri Ljubljani, Kanal (priključen Rožacu), Logatec (Gorenji), Ig, Polhov Gradec, Poljane nad Škofjo Loko, Vače (cerkev že leta 1275), Vitanje in Zagorje.

Tretja kategorija so kraji, ki so imeli le svojega kaplana. Med njimi se prvič omenjajo: Kobarid, Šentilj pod Turjakom, Šentvid na Planini in Trbovlje.

Tudi za župniji Miren in Novo mesto Šmihel je veljalo, da se prvokrat omenjata v tem seznamu, vendar se omenja Miren že leta 1274, Šmihel pod imenom Mehovo pa leta 1275 (Gradivo 1 za slovensko zgodovino v arhivih in bibliotekah Vidma, str. 28, št. 7 in str. 29, št. 14).

Seveda je seznam pomemben tudi za župnije, ki jih poznamo iz zgodnejših zapiskov. Pri posameznih imenih namreč navaja desetinski znesek, ki so ga morali plačati. Pod vsakim imenom je rezerviran prostor za vnos podatka. Zdi se nenavadno, da je en sam duhovnik iz krajev, ki sem jih tu posebej naštel, ker se v tem seznamu prvokrat omenjajo, plačal papeško desetino. To je bil kaplan iz Kobarida, ki je spadal pod čedajski kapitelj. V skladu z davčno ceditvijo je plačal 40 dena-



† Scs Michael.

† Scs Michael.

Novec iz leta 350, kakršnega je našel župnik Peterlin med cerkvijo in kaplanijo.

Ime župnije Šmihel v popisu papeške desetine za leto 1296.

ričev za prvi in prav toliko za drugi termin. Namesto plačila v skladu z davčno ceditvijo (pro communi ex/es/timacione) je bilo možno plačati po lastni davčni napovedi (pro rata). S primerjavo različnih plačil različnih župnij bi verjetno dobili zanimiv podatek o gospodarskem stanju posameznih župnij, kakor tudi globlji uvid v takratne monetarne razmere na našem ozemlju. Seznam navaja najrazličnejše vrste denarja: oglejskega (starega in novega), beneškega (parvi in grossi solidi), graškega (graški denariči in gracenses /solidi?/), breškega (frisacenses, stari in novi), veronskega (veronenses parvi et grossi /mali in debeli/) in turonskega /Tours, Francija/ (turonenses parvi et grossi). Seštevke navaja v frisacenzih in bagatinih (parvulih), v librah, markah, in fertonih (četrtina marke). Zlatnikov takrat še ni bilo v obtoku.

Župnije, ki so imele dohodek, manjši od 7 malih turonskih solidov, niso bile obdavčene. Očitno so bile slovenske župnije bolj malo donosne. Dejstvo, da je tako malo beneficijev na naših tleh prispevalo za papeško desetino, si razlaga Kovač tudi z vplivom deželnega kneza.

Največ je plačal stiški samostan, in sicer 9 mark starih oglejskih denaričev za oba termina skupaj. Za primerjavo naj navedem še župnijo sv. Petra v Ljubljani. Tudi ta je plačala za oba termina skupaj, in sicer 1 marko in 3 fertone starih (namreč oglejskih) denaričev, dalje 3 beneške libre in pol 'in parvis'.

pa še 16 grošev in 72 novih (oglejskih) denaričev. Naj navedem še zanimiv podatek pri župniji Svibno. Zastopnik tamkajšnjega župnika Varnerja, patriarhov kaplan Dombenus, ga je opravičil izterjevalcem, da ne more plačati, ker so se gospodje Svibenski polastili vseh njegovih dohodkov.

Seznam vsebuje na koncu stroške, ki so nastali ob pobiranju desetine. Tudi ti so po svoje zanimivi. Sel glavnega kolektorja, castellskega škofa Jerneja Quirina, ki je skrbel za povezavo z Oglejem, je stal 5 grošev, 'bombažni' papir in zvezki so stali skupaj 16 grošev, pušica, ki jo je bilo treba kupiti za shranjevanje denarja, je stala 3 groše (na robu piše, da izdatek ni bil odobren), mož, ki je šel v Benetke, da bi vse to nabavil, je dobil 12 grošev, vosek za pečatenje pisem je stal 8 oglejskih denaričev, vezava zvezkov je stala 6 denaričev, medtem ko so razni sli s pismi dobili različne vsote. Duhovnik Pavel, ki je bil poslan s pismi čez Sočo in nazaj v Čedad, je dobil 56 denaričev, sel, poslan na Kranjsko in v Marko, je stal marko in pol (270 denaričev), sel, poslan na Koroško in v savinjski arhidiakonat pa marko in 24 denaričev (204 denariče). Dve vreči (saccadelli) za shranjevanje desetinskega denarja sta stali 20 venetov, dve veliki vreči pa 4 denariče...

Dobrodošla bi bila ponovna kritična izdaja tega teksta, ki jo je svoj čas pripravljala prelat dr. Josip Turk (1895–1951), profesor cerkvene zgodovine na ljubljanski Teološki fakulteti (1933–1945). Žal svojega dela ni končal; v Nadškofijskem arhivu čaka dodelave ali vsaj pregleda tistega, ki se bo tega dela ponovno lotil. Naj bo ta zapisek skromen spomin ob njegovi stoletnici (rodil se je 12. septembra 1895 v Verdunu pri Stopičah na Dolenjskem).

France Baraga

Veliki vzhodni razkol

V prvem tisočletju svojega obstoja je ostajalo krščanstvo v glavnem edino v svojem nauku, ustroju in delovanju, kljub številnim samosvojam krivim naukom in poskusom razdelitve. Le nestorianizem in monofiziti-

zem, ki sta v 5. stoletju po svoje razlagala Kristusovo naravo in osebo, sta ostala tudi organizacijsko živa v nestorijanskih in monofizitskih Cerkvah do današnjih časov.

Veliko, že skoraj tisočletno ločitev pa je v Kristusovo Cerkev prinesel veliki vzhodni razkol v 11. stoletju. Letnica 1054 je le nekakšen mejnik, zunanji znak za razkol med vzhodnim in zahodnim krščanstvom, sama ločitev pa se je začela že dosti prej, poglobljala in utrjevala pa pozneje.

Že prva razdelitev rimskega cesarstva na vzhodni in zahodni del (za časa cesarja Dioklecijana leta 288 in dokončno ob smrti cesarja Teodozija leta 395) je močno vplivala na razdelitev Cerkve, ki se je v svoji upravi naslonila na državno delitev pokrajin (prefekture, dieceze). Ko je s cesarjem Konstantinom postalo krščanstvo svobodna državna vera (313), je cesar prevzel odločilno besedo v Cerkvi, kar je večkrat pospeševalo napetosti in razdore v krščanstvu. Carigrad, prestolnica vzhodnega cesarstva, je postal kot 'novi Rim' tudi na cerkvenem področju tekmeč starega Rima, posebno še po razpadu zahodnega cesarstva (476). Za častni primat med vzhodnimi Cerkvami se je carigrajski patriarhat potegoval že na 2. vesoljnem cerkvenem zboru v Carigradu leta 381, še bolj na kalcedonskem koncilu leta 451, čemur pa je Rim odločno nasprotoval.

Do končne ločitve vzhodne in zahodne Cerkve je odločilno pripomogel spor za cerkveno oblast v Vzhodnem Iliriku (desno od črte Sava – Drina), ki ga je bizantinski cesar Leon III. leta 732 skupaj z južno Italijo in Sicilijo nasilno iztrgal izpod papeževe oblasti in ga izročil v upravo carigrajskemu patriarhatu. Napetost med Rimom in Carigradom je močno povečala ustanovitev papeške države (756) in novega zahodnega cesarstva (8. st.), saj bi po tedanjem mišljenju v Carigradu ob eni vesoljni Cerkvi moralo obstajati eno samo krščansko cesarstvo.

Veliko razpoko med rimsko in carigrajsko Cerkvijo je zarezal sicer kratkotrajni Fotijev razkol v 9. stoletju (863–867), v zvezi s papeževim priznavanjem in nepriznavanjem škofa Fotija za carigrajskega patriarha. Fotij je v razkol vpletel verski nauk, ko je v posebni okrožnici vzhodnim patriarhom (867) rimski Cerkvi očital pet 'zmot': izhajanje Sv. Duha iz Očeta in Sina (Filioque), post v soboto, uživanje mleka in sira v štiridesetdnevem postu, celibat (neporočenost) navadnih du-

hovnikov, predpis, da birmo podeljujejo samo škofje. Tako je dal podlago vsem teološkim sporom v poznejših stoletjih.

Na sam Fotijev razkol in tudi poznejšo napetost med Rimom in Carigradom je vplival tudi boj za cerkveno oblast v Bolgariji, kjer so najprej delovali rimski misijonarji, na 8. vesoljnem cerkvenem zboru v Carigradu (869–870), ki je sicer obsodil Fotija, pa so grški škofje kljub protestu papeških legatov Bolgarijo prisodili carigrajskemu patriarhatu.

Carigrajski patriarhat je posebno močno prizadelo, ko je 1014 papež Benedikt VIII. slovesno kronal Henrika II. za zahodnega cesarja in potem z njegovo pomočjo napadel bizantinsko ozemlje v južni Italiji. V znamenje nasprotovanja so v Carigradu prenehali moliti za papeža (z diptiha, molitvene tablice, so izbrisali njegovo ime). Kardinal Humberto de Silva Candida, odposlanec odločnega papeža Leona IX., v svojem zedinjevalnem poslanstvu ni uspel, temveč je v polemičnem sporu 16. julija 1054 carigrajskega patriarha Kerularija celo izobčil (ekskomunikacijsko bulo je položil na oltar v cerkvi sv. Sofije v Carigradu). Patriarh Kerularij (1043–1058), velik nasprotnik Rima, je nato izobčil odposlanca rimske Cerkve. Sam papež je že pred tem (19. aprila) umrl, novi papež Viktor II. pa je bil izvoljen šele naslednje leto.

Kerularij je rimski Cerkvi očital že kar 28 'zmot', ki pa so bile večinoma le upravičene liturgične in disciplinske razlike. Pozneje je seznam teh »zmot« vse bolj naraščal, tako na carigrajski kot na rimski strani. Taki očitki so bili v prvi vrsti le opravičevanje razkola.

Ob vsem tem pa je treba poudariti, da je bil grški Vzhod že po svojem značaju, jeziku in kulturi drugačen kot latinski Zahod in so si Grki in Latinci kljub občasnim stikom v bistvu ostali tujci. Tudi teološko je Vzhod drugače usmerjen kot Zahod.

Prav različne teološke značilnosti, pa tudi liturgične in disciplinske odredbe, so po svoje pripomogle, da je prišlo ob medsebojnem nepoznavanju, nezaupanju in sumničenju, predvsem pa pomanjkanju ponižnosti in ljubezni, do velikega vzhodnega razkola in da se je ta v zavesti kristjanov vse bolj utrjeval. Vendar so mnogi prepričani, da so vzhodni razkol usodno zapečatile šele križarske vojne (od 11. do 13. stoletja), posebno latinsko cesarstvo v Carigradu (1204–1261), z vsemi svojimi grobstvi in krivicami.



Srce Jezusovo v stranskem oltarju farne cerkve v Volčah (Tone Kralj). Foto Bojan Salaj.

Poznejši poskusi sprave (zlasti 2. lyonski, 1274, in ferrarsko-florentinski koncil, 1438–1439) niso prinesli velikih trajnih uspehov.

Res pa je bilo izobčenje iz leta 1054 ob koncu 2. vatikanskega koncila (1965) obojestransko preklicano. Tudi pogovori mešane katoliško-pravoslavne teološke komisije (ust. 1979) so že lepo osvetlili teološke poglede obeh Cerkva na verske resnice, ki so v bistvu skupne (neusklajeno ostaja predvsem gledanje na petrinsko službo v Cerkvi – papeštvo).

Čas je, da bi kristjani Vzhoda in Zahoda po tisoč letih ločitve prerasli veliki vzhodni razkol, ostalino preteklosti, in v novem, tretjem tisočletju zaživel edinstvo, in to edinstvo v različnosti, kakor jo želi in pričakuje Kristus. K delu in molitvi za ta veliki cilj smo poklicani vsi, ki smo bili s krstom vcepljeni v Kristusa in njegovo skrivnostno telo – Cerkev.

Stanko Janežič

Pisal mi je papež

Tik pred koncem drugega tisočletja. Čas neverjetnega tehničnega napredka, čas, ko človek spoznava vedno bolj oddaljene dele vesolja; ko je Zemlja postala tako majhna, da novice z vseh koncev sveta še isti dan zvejo milijoni; ko ne potrebuješ ne čarobnega prstana, da bi se pogovarjal čez ves svet, ne le-teče preproge, da bi bil čez nekaj ur tisoče kilometrov daleč; ko ti okvarjeno srce zamenjajo z novim; ko namesto gluhih govori računalnik in ko tudi slepi lahko pišejo knjige na ta pametni stroj; čas, ko človek odkriva vedno več skrivnosti Zemlje, živali, rastlin in svojega lastnega telesa; čas, ko v bleščečih trgovinah prodajajo tisoče vabljenih stvari, hrano in pijačo, igrače za velike in majhne, vedno nove in nove predmete, ki jih človek »mora« imeti – čas, o kakršnem so sanjale starodavne pravljice in znanstvena fantastika.

Vendar čas, ko so vse neverjetne pridobitve namenjene in dosegljive le manjšini v bogatih državah in vladajočim v revnih; čas lakote, revščine in ozdravljivih bolezni, ki se jejo smrt tam, kjer ni denarja; čas barbarskih vojn, v katerih sodobni, civilizirani, kultivirani človek nekaznovano požiga, ruši ter preganja in pobija nedolžne, nemočne ženske, starce in otroke. Čas rožljanja z atomom, kar si seveda tudi lahko privoščijo le najvplivnejši, drugi, ki jih hočejo dohiteti v tej tekmi groženj in prevlade, pa doživijo puščavski vihar. Čas sterilnih operacijskih dvoran, kjer izšolano zdravstveno osebje vsak hip posega v telesa mater in ubija komaj začeto življenje, čas prenatalne diagnostike, ki omogoča ubiti vsa spočeta življenja, ki niso ravno po želji in predstavi sodobnega človeka, in čas sprevržene skrbi za ostarele, ki se izraža v boju za evtanazijo – milostno smrt, ko Hipokratov naslednik ubije starca.

Čas, ko se je sodobnemu človeku zvrtilo v glavi od prenapihnenosti in domišljivosti ter zahteve po namišljeni svobodi, ki naj bi jo prineslo življenje, v katerem moraš poskrbeti za uspeh, denar, užitek in udobje.

Čas, v katerem ni prostora za drugačne, za trpeče, bolne, oslabele, nemočne, revne, neizobražene, napadene... čeprav, ali pa prav za-

to, je govorjenja o človekovih pravicah več kot kdaj prej!

Moški, oni pač upravljajo ta svet, kar naprej in naprej dvigajo roke ob prepomembnih glasovanjih, kar naprej in naprej pišejo deklaracije, vedno znova s silno naglico letajo z enega konca Zemlje na drugega, da na zglašenem parketu bleščečih dvoran, udobno nameščeni v velike mehke naslanjače ob žvenketu kristalnih kozarcev izmenjujejo prepomembne ugotovitve, odločitve in določbe, kako mora na svetu vladati mir, pravična razdelitev ozemelj in bogastva, kako ima vsak človek pravico do svojega dostojanstva, do enakih možnosti, do spoštovanja vrednega življenja...

Iz vsega tega potem seveda ni nič, temu svetu še vedno vladajo močni in zli, zakona džungle še nismo presegli.

Vendar je pol prebivalstva Zemlje drugega spola; v svetu, ki mu vladajo moški, živijo tudi ženske – tako drugačne, obdarjene z neizmernim bogastvom, lastnim le njim; z bogastvom svoje narave, ki je ustvarjena tako, da moško dopolnjuje! Ženske s svojim pretanjenim občutkom za drugega, s svojo toplino in ljubeznijo, s svojim v življenje naravnanim pogledom, z večjo sposobnostjo vedno tudi čutiti, ne le misliti – videti s srcem. In vemo: bistvo je očem nevidno! Tudi o tem je v svojem pismu pisal papež in se tako poklonil drugačnosti žensk; ni le priznal vrednost tej drugačnosti, ampak je ženske tudi povabil, naj jo uporabljajo za graditev novega, drugačnega sveta tretjega tisočletja.

To povabilo vzbuja novo upanje, kajti čim je bilo izrečeno, je potrdilo prizadevanja, delo in načrte žensk, ki so na tako pot, mnogokrat osamljeno in nepriznано, že krenile, in tistih, ki so vedele ali slutile, da zmorejo, smejo, morajo spremeniti svet. Vedno več jih bo, v vseh deželah se bodo pogumnejšim in zavzetejšim pridružile tudi druge in pomagale graditi toplejši, svetlejši, varnejši svet.

V svojem pismu ženskam je papež prese-gel vse dosedanje deklaracije posvetnih ustanov, v katerih se zavzemajo za ženske pravice, saj imajo te bistveno pomanjkljivost: izražajo – čeprav morda iskreno – skrb za žensko enakopravnost v moškem, po moško urejenem svetu, v svetu moči in uspešnosti. Papež vabi ženske k dejavnosti za novo, drugačno družbo, ki bo gradila na medčloveških razmerjih in na vrednotah duha, za družbo, ki

bo temeljila na človečnosti in se oblikovala po omiki ljubezni.

Vendar ni pisal le tistim, ki so jim njegove besede znane in misli domače, ker izražajo samo vse tisto, s čimer se lahko strinjajo in se veselijo, da je potrdil pravilnost njihovih misli in truda.

Pisal je vsem ženskam, belim in črnim, bogatim in revnim, močnim in šibkim, vernim in nevernim. Seveda mu te zadnje pismo zamerijo, ga zavračajo, nočejo njegove skrbi, njegove ponujene roke za skupno razmišljanje o kulturi smrti, ki jo ta civilizacija živi vedno odkriteje, in o kulturi življenja, ki bi vsem človeškim otrokom prinesla mir, varnost in človeka vredno življenje.

Papež sicer k nujnemu preobratu človeštva h kulturi življenja poziva vse ljudi, ko v Evangeliju življenja odločno, natančno in brez strahu razkriva zablode sodobne miselnosti in opozarja na sprevrženost prizadevanj, ki v imenu in pod naličjem napredka vodijo sodobnega človeka v vedno hujše zlo. Po Evangeliju življenja, namenjenem vsem ljudem, v katerem kliče k spoštovanju življenja, pa pismo vabi k sodelovanju vse ženske, pa če ženske to hočejo razumeti ali ne.

Bojevnice seveda nočejo razumeti, ker nočejo gledati s srcem – tako gledanje prinaša s seboj razumevanje drugih, to pa ljubezen, dobroto, potrpežljivost, služenje in darovanje. Vse to pa v boju, kakršnega bijejo, ni mogoče, niti jih ne more pripeljati tja, kamor želijo.

Vendar kljub jasnim ciljem, ki jih bojevnice imajo, teh nikoli ne imenujejo s praviim imenom. Tudi one uporabljajo skoraj iste besede kot papež, pa ga vendar ostro napadajo. Iste besede, iste zahteve v njihovih ustih pa seveda pomenijo nekaj popolnoma drugega.

Razčlovečenja, sebičnosti, nesmisla, zla, nenaravnosti in pokvarjenosti ne moreš prodajati pod pravimi imeni! Zaviti jih moraš v bleščeč celofan lepih besed, da nepozorni, hlastajoči človek še opazi ne, kaj je v vabljeni ponudbi. Svoboda, pravice žensk do razpolaganja z lastnim telesom, enake možnosti za vsako delo, tudi za zdravju ženske ali morebitnega potomca škodljivo, enake pravice do sklenitve zakonske zveze in posvojitve otrok homoseksualcem in lezbijkam...

Njihova prizadevanja in boj pa ne morejo prinesiti nič dobrega, kajti njihovo pojmovanje svobode ne vključuje svobode vsakogar, njihove pravice krnijo pravice drugih.



Sveti Janez Krstnik nad krstnim kamnom farne cerkve v Volčah (Tone Kralj). Foto Bojan Salaj.

Seveda v uspešnost, tekmovanje z moškimi, v lastne užitke in udobje zazrta ženska ne bo sprejela niti misli o drugačnosti ženske narave od moške, kaj šele misel o darovanju in služenju, saj je vsa naravnana sama vase, vsa živi samo sebi ali pa je vsaj sama sebi najpomembnejša, zato so ji misli o drugačnem poslanstvu, razpoložljivosti ali celo žrtvovanju tuje in jo ogrožajo. Ona hoče po poti moških, privzela je njihovo vrednostno lestvico in pristaja na ureditev sveta, kakršna je – le ona sama hoče dokazati, da je prav tako sposobna, pametna, morda celo tako močna kot moški. V resnici zasluži pomilovanje, ko si neskončno prizadeva in tekmuje po pravilih, ki niso njena. Večna Amazonka. Vendar jo ta težnja in tak boj pohabljata, kajti naj si še tako junaško odreže prsi, moški ne bo postala. Samo manj ženska bo in to je njena tragičnost. S tako svobodo in enakostjo je samo izgubila, pa ne le ona, temveč vsa družba, predvsem ljudje, povezani z njo v širšo in ožjo skupnost. In nikoli ne bo niti zaslutila, kaj se skriva v besedah *služenje je kraljevanje, darovanje je prejemanje*. Resnična svoboda je mogoča le, ko človek v kar največji

meri razvije svoje naravne danosti in svojega duha, ko je sprijaznjen sam s sabo in s svojo resnično izpolnitvijo v svetu. Tega pa samo vase zazrt človek, posebno še, če mora za dosego svojih ciljev prezreti in zanikati svoje pravo bistvo, nikoli ne more doseči.

Papež govori o svetosti in nedotakljivosti vsakega življenja in o dostojanstvu žene, bojevnice govorijo o svobodi in o pravici do razpolaganja s svojim telesom. Ko je bila taka zagnana bojevnica še samo kepica v materinem telesu, se sama s sabo gotovo ne bi strinjala. In ko govori danes o krivicah, ki se dogajajo ženskam, ko nimajo socialne varnosti, zdravstvene nege, ko so prisiljene živeti po pravilih, ki teptajo njihove osnovne človekove pravice, bi se morala neke noči v tišini in samoti vprašati tudi o človekovih pravicah najšibkejših, najbolj neboljenih. Ne moreš se resnično zavzemati za človekove pravice, če jih ne priznaš vsakemu človeku. Če prezreš to osnovno pravilo, je vse drugo zavzemanje za pravice zlagano.

Pismo je namenjeno seveda tudi ženskam, ki še zdaleč niso svobodne in v družbi enako-pravne, ki morajo prenašati ponižanja in nasilje, prevlado moških in izkoriščanje, slabo skrb družbe zanje in za njihove otroke, pomanjkanje zdravnikov, zdravil, šol in hrane.

Če bo pismo do njih prišlo in če ga bodo razumele in sprejele z odprtim srcem, jim bo prineslo novo upanje. Ponižana in brezpravna posameznica seveda ne more narediti kaj dosti v njej in njenemu dostojanstvu sovražni družbi. Vendar – če drugega ne, ji bo pismo lahko pomenilo osnovo za samospoštovanje, za samozaupanje in spoznanje svoje vrednosti ter ji dalo moč, da bo iz razmer, v kakršnih živi, zase in za vse okoli sebe upala in zmogla narediti največ, kar more. In že misel, da nekdo oznanja nov, pravičnejši, mirnejši, toplejši in srečnejši svet, jo bo lahko spodbudila, da bo svoje hčere vzgojila tako, da bodo znale ceniti same sebe, svoje dostojanstvo, svoje sposobnosti in svojo drugačnost.

Tretje tisočletje se še začelo ni. Če sveta današnji razčlovečeni človek s svojo usmeritvijo in s svojim ravnanjem ne bo uničil, ga bo morda človek prihodnosti naredil lepega in pravičnega. In seveda bodo imele pri tem pomembno vlogo ženske, če bodo le sledile božjemu načrtu, po katerem so ustvarjene.

Mira Dobravec

Radio Trbovlje

Radio je najbolj razširjen, najbolj do-stopen in neposreden medij, vedno in povsod prisoten. Po vplivu ga prekaša televizija, ki poleg zvoka posreduje tudi sliko. Objektivne radijske oddaje so veren izraz stanja, v katerem živimo, medtem ko strankarske oddaje povzročajo razdvojenost in polarizacijo med ljudmi. Vse to ne velja samo za sedanost, ampak še bolj za preteklost, s to razliko, da radio do nedavna ni bil v službi objektivnosti niti ni soočal ljudi z različnimi mnenji, ampak utrjeval položaj vladajočega režima. Bil je ustrahovan in je moral vneto širiti izrojeno tiranijo sprijenih ljudi. Tako je mnoge oropal človeškega dostojanstva, mnogim zaprl usta, religija ni imela dostopa v oddaje.

Tako bi lahko človek še naprej obujal neprijetne spomine. Z veseljem pa ugotavljamo, da ni več tako. Pred dvesto leti odkrita demokracija je pred kratkim dobila dostop tudi na slovenski radio, na lokalne postaje in tudi na radio Trbovlje.

Ko so bivši oblastniki teoretično sestopili z oblasti, so obenem praktično oblast tudi spretno ohranili, vendar ne v celoti. Razgledani posamezniki so se zavedali, da jim svoboda ne bo podarjena, zato so iznajdljivo poskušali priti do človeškega dostojanstva, pogumno so spregovorili, ne da bi jim mogla vladajoča struktura to preprečiti. V tem je prednjačil radio. Razmere so postajale zrele, tako sem skušal na radiu Trbovlje objaviti kaj religioznega, za začetek najavo romarskega shoda v Kisovcu.

Seveda sem s tem dregnil v srčenje gne-zdo. Vodstvo radia se je sklicevalo na SZDL, ta pa je z neprepričljivimi razlogi zadevo zavračala. Zdaj se nasmiham tistim sestankom z občinsko versko komisijo v Zagorju, ki je hotela nadaljevati z enoumno ideologijo. Čas je zorel nam v prid in 12. februarja 1989 je radio Trbovlje emitiral prvo versko obvestilo. Neko zadoščenje nas je navdajalo, ko smo na lokalnem radiu slišali, da bo v Kisovcu romarski shod s priložnostjo za spoved. Ob tem sporočilu so se nekateri spraševali: »Ali je mogoče, da to slišimo?«

Za Miklavža 1989 so nas novinarji radia Trbovlje že kar sami zaprosili za življenjepis

sv. Miklavža, ki so ga 6. decembra tudi objavili. Tako si lastim zaslugo, da je bil radio Trbovlje med prvimi lokalnimi radijskimi postajami v Sloveniji, ki so začele z verskimi oddajami. Začetek je tako neke vrste Miklavževo darilo Zasavju.

Potem so sledili prispevki duhovnikov zagorske dekanije za vse praznike v letu. Od 28. februarja 1993 pa zagorska dekanija pripravlja duhovne misli za vse nedelje v cerkvenem letu. 3. oktobra 1993 so nam priskočili na pomoč duhovniki litijske dekanije. 1. januarja 1994 smo zaprosili za pomoč še laško dekanijo (tja spada studio radia Trbovlje). V začetku so naše prispevke popravljali, kar nam ni bilo všeč, zato smo predstavnike radia povabili na dekanijsko srečanje v Zagorje, ki je bilo, upamo, uspešno. Sprejeli so vse naše predloge, pokazali dovzetnost za vse naše želje. Sedaj imamo celo možnost, da pride vsak sestavljalec duhovne misli osebno v studio in posname svoj prispevek. Vendar so redki, ki to možnost izkoristijo.

Medtem se je pojavil radio Ognjišče. Posamezni duhovniki so bili mnenja, da naj ta radio nadomesti naše verske oddaje na radiu Trbovlje.

O tem smo se posvetovali z voditelji verskih oddaj na drugih lokalnih radijskih postajah. Prevladovalo je mnenje, naj z verskimi oddajami nadaljujemo. Predvsem so bili za naše oddaje zavzeti Trboveljčani. Tudi z radia Ognjišče so nam svetovali, naj izkoristimo dano možnost. Končno smo prosili za mnenje še Nadškofijski ordinariat. Citiram njihov odgovor: »Duhovniki dekanije Zagorje in drugi duhovniki naj še naprej sodelujejo pri oddaji lokalnega radia Trbovlje z duhovnimi mislimi kakor doslej, ker radio Ognjišče pokriva celotni slovenski prostor. Smiselno in koristno bo sodelovanje z lokalnim radijem še naprej. Domačini iz okolice Trbovelj radi poslušajo domače duhovnike, ki jih poznajo in se tako preko lokalnega medija lahko veliko dobrega naredi. Porabiti je pač treba vsako priliko za oznanjevanje.«

Po tem mnenju škofa Kvasa se je 11 duhovnikov zagorske dekanije odločilo, da bomo s prispevki nadaljevali, kar pričakujemo tudi od litijske in laške duhovščine.

Sv. Pavel je menil, da bi bilo gorje, če evangelija ne bi oznanjal. Morda bi danes gorje naprtil tistim, ki ne izkoristijo možnosti oznanjati evangelij po radiu. Zato se bomo duhovniki v Zasavju še naprej posluževali

radia Trbovlje, da spregovorimo tudi tistim, ki jim Kristusovega oznanila ne moremo posredovati v cerkvi.

Jože Čampa

120 let zanimivega poglavja iz zgodovine župnij

Marsikatera župnija se sprašuje, kdaj se je pravzaprav preimenovala v župnijo, potem ko je bila dolga leta odvisna od svoje matere fare. En tak mejnik je 1. januar 1876, od katerega nas loči 120 let. S tem datumom je bilo 78 kaplanij takratne ljubljanske škofije preimenovano v župnije.

Kako se je to zgodilo?

Povoda za to dejanje ne poznamo, okoliščine pa so naslednje: dne 2. decembra 1875 je škof Janez Krizostom Pogačar poslal deželni vladi dopis št. 1425, ki je shranjen v Nadškofijskem arhivu v Ljubljani, v fondu ŠAL, Spisi IV, f. 28/61.

V njem sporoča o spremembi imena »lokalija« v ime »župnija« in imena »lokalni kaplan« v »župnik«. V prevodu iz nemščine (nekoliko skrajšanem) se besedilo glasi:

Visoka c. kr. deželna vlada!

Škofija ima 80 samostojnih kuracij (duhovnij), imenovanih lokalne kaplanije ali lokalije. Podobno je tudi v drugih škofijah, vendar ne povsod, krška škofija na primer nima lokalnih kaplanij.

Ime izhaja iz 80-ih let prejšnjega stoletja, ko je iz obširnih župnij nastalo več manjših duhovnij (Seelsorgsposten), od katerih so se nekatere imenovalle župnije, druge vikariati in spet druge lokalije. V začetku so bile v veliki meri odvisne od matične župnije, v nekaterih škofijah na primer lokalnih kaplanov še vedno ne investirajo (slovesno umeščajo), in matični župniji so dolžne take duhovnije dati bero, štolnino in druge dajatve. Za duhovnike, ki jih zasedajo, je predvidena tudi manjša kongrua (plača).

V ljubljanski škofiji pa se je status lokalnih kaplanov sčasoma bistveno spremenil. Danes jih škofija investira in instalira (umešča s cerkvenim obredom), v pastoralni dejavnosti so neodvisni, tako cerkev kot država jih imata dejansko za župnike, nič več niso dolžni plačevati materi župniji in njihova kongrua (plača) po novi zakonodaji ni več vezana na naslov, ampak na samostojnost pastoralne dejavnosti. Število prebivalcev lokalnih kaplanij je dokaj narastlo, kjer pa ne, je zaradi raztresenosti terena delo morda še napornejše.

Glede na vse to in ker so lokalisti *de facto* pravi župniki, meni podpisani, da jim lahko povsod da naslov župniki, njihovim nadarbinam pa župnije. Manjši dohodek nikakor ne more biti ovira, da se ne bi imenovali župniki, kakor ni ovira majhna plača 300 goldinarjev za »stare« župnike, da se ne bi imenovali župniki. Zato bo ta sprememba upoštevana že v naslednjem šematizmu (uradnem seznamu). Izvzeti bosta le dve lokaliji: Sv. Križ nad Jesenicami, ki ima 279 duš, in Sv. Planina s 133 dušami.

Ta sprememba ne bo imela nikakršnega vpliva na dotacijske razmere duhovne nadarbine, saj se bo glede na dosedanja vladina naznanila dotacija ravnala po drugih kriterijih in ne po razlikovanju nadarbine na župnijsko in lokalijsko.

Ljubljana, 2. decembra 1875

† Krizostom
škof

Dopis je deželna vlada poslala v vednost ministrstvu za uk in bogočastje na Dunaj in s tem je bila zadeva zaključena. Od 1. januarja 1876 dalje se naslednje lokalne kaplanije imenujejo župnije:

Ajdovec, Babno Polje, Banja Loka, Blagovica, Bohinjska Bela, (Borovec), Brusnice, Bučka, Bukovščica, Čatež-Zaplaz, Češnjice, Črni vrh nad Idrijo, Dobrava, Dražgoše, Duple, Golo Gore, Goriče, (Gotenica), Gozd, (Grčarice), Homec, Hotič, Janče, Javor, Javorje nad Škofjo Loko, Javorje pri Litiji, Jesenice-Koroška Bela, Kokra, Kopanj, Koprivnik v Bohinju, Ljubljana-Rudnik, Lučine, Mavčiče, Mekinje, (Nemška Loka), (Planina pri Črnomlju), Podgrad, Podlipa, Polica, Poljane-Dolenjske Toplice, (Polom), Preloka, Radovica, Rateče-Planica, Reteče, Rob, Rovala, Sela pri Kamniku, Sela pri Šumberku, Spodnji Log, Stranje, Sv. Gora, Sv. Gregor,

Sv. Helena-Dolsko, Sv. Jakob ob Savi, Sv. Katarina-Topol, Sv. Lenart, Sv. Trojica-Šivče, Št. Jurij pri Grosupljem, Šentožbolt, Šenturška gora, Šmihel pri Žužemberku, Štanga, (Topla Reber), Trstenik, Tunjice, Unec, Vojsko, Vranja Peč, Vrh-Sv. Trije kralji, Zagradec, Zaplana, Zapoge, Zavrtec, Zlato Polje, Žalna, Želimlje.

Imena v oklepaju pomenijo župnije, ki so bile leta 1987 ukinjene (7), imena v ležečem tisku pomenijo župnije, ki spadajo danes v koprsko škofijo (4).

France Baraga

Magdalena Gornik (1835–1896)

Pozabljena zamaknjenka z Gore
– ob stoletnici smrti.

Gora pri Sodražici! Stavim, da je ne boste našli na zemljevidu. No, seveda, saj ni ime kraja, ampak le župnije, in še to menda najmanjše v ljubljanski škofiji. Sicer je to župnija petih vasi. Kržeti na vzhodu, Petrinci s cerkvijo, ki se jih držijo Janeži – visoko nad Globeljo – nekako v sredini in Kračali ter Betonovo na zahodu. Kraj se odlikuje z zdravim in svežim podnebjem, a tudi z dolgotrajnimi zimami, ko nakopiči burja po več metrov visoke zamete.

V to odmaknjeno župnijo je leta 1833 prišel past božjo čredo pesnik in zbiralec ljudskega blaga Matevž Ravnikar – Poženčan (1802–1864). Tu je zbiral narodne pesmi in pripovedke, pa tudi rastline in njihova imena. Tu so ga obiskovali prijatelji, med njimi Emil Korytko. Tu je 19. julija 1835 krstil v majhni cerkvi Marije Snežne Magdaleno Gornikovo, rojeno istega dne v Janežih št. 4, danes 11. Bolj kot po Matevžu Ravnikarju – Poženčanu je postalo ime Gora znano po njej, zamaknjeni deklici z Gore.

Dnevno časopisje je poročalo o njej kot o zanimivem pojavu, nad katerim so se eni zgražali, drugi navduševali in jo zagovarjali. Med prvimi je o njej poročal avstrijski Lloyd

29. julija 1849. Deželno predsedstvo v Ljubljani je takoj zasumilo, da gre za nečedne posle. Iz Ljubljane je poslalo novomeškemu okrajnemu glavarstvu dopis, naj zadevo razišče in ugotovi, ali je treba politično ukrepati. V prepričanju, da gre za versko zanesenjaštvo in koristolovsko sleparstvo, in v želji, »da se ukrepa v smislu pristne pravdnosti in prosvetljenstva«, je prosilo škofijski ordinariat, naj stvar s svoje strani razišče in glede na okoliščine ukrene, kar se mu bo zdelo primerno, obenem pa o tem obvesti deželno predsedstvo. Čez tri mesece je škof Wolf odgovoril grofu Chorinskemu, c. kr. namestniku za Kranjsko, da je o zadevi obveščen že od samega začetka, ko je takrat trinajstletna deklica začela dobivati zamaknjenja in nehala jesti. Pripominja, da se podobne stvari dogajajo tudi drugod, doma in na tujem, in da je po njegovem prepričanju najbolje, da pusti stvar čim bolj pri miru. Tako bo najhitreje potonila v pozabo. Nehote je vzel s tem zamaknjenko v zaščito, kajti liberalna miselnost takratnega časa je na vsak način hotela zadevi s silo napraviti konec. Deklici so grozili z zaporom, v Novicah so se pojavili članki, ki so se iz nje norčevali, verski časopis Zgodnja danica pa v skladu s škofovo željo o stvari ni hotel pisati.

A romanje na Goro se je kar nadaljevalo. Grajski oskrbnik v Ribnici Janez Plaper je od vsega začetka skrbno zapisoval dekličina zamaknjenja in človek se ne more otresti občutka tople nežnosti, ko jih vzame v roke in začne brati:

– Neki spomladanski dan leta 1847 je šla Alenčka na povelje matere na polje prašičem plevela nabirati. Ko je že bliže njivi prišla, ki ni bila daleč od hiše, in ko je ravno od steze vstran zaviti mislila, je zagledala v tem hipu, ko je svoj proti nebesom povzdignjen pogled doli obrnila, neko ženo pred seboj. Obe sta druga drugo pogledovale in Magdalena, s tem zagledanjem prestrašena, je bežala na bližnjo njivo.

Žena pa, tako je pravila Alenčka, ne da bi se bila premaknila, ji je s prstom desne roke pomignila bliže priti in je rekla:

»Sem pojdi.«

Jaz sem ubogala in sem se bližala ženi, ki je roke sklenjene na prsih držala.

»Kam pa greš?« me vpraša žena.

»Na našo njivo plet,« sem odgovorila.

»Zakaj greš plet?«



Magdalena Gornikova na veliki petek. Foto: dr. Frančišek Lampe.

»Da bom imela kaj prašičem dati.«

»Kdo ti je to ukazal?«

»Moja mati.«

»Tak zato moraš iti, ker so ti mati rekli?«

»Ja.«

»Komu pa boš ti delo darovala?«

»Jezusu. Mi smo ja dolžni vse Bogu darovati.«

»Prav imaš,« je dejala žena in to potrdila s kimanjem glave.

»Ljubiš pa tudi ti kaj Jezusa?« me je dalje vprašala.

»Jaz mislim, vendar pa on najbolj ve, če ga ljubim. – »Odkod ste pa vi?« vprašam zdaj ženo.

»Jaz sem semkaj prišla, da bi te malo poučila, da boš vedela, zakaj moraš delati in komu moraš delo darovati. Le ljubi, le ljubi, kar moreš, mojega Sina!«

»Katerega Sina?« vprašam ženo.

»Jezusa,« mi je rekla.

Ko sem to slišala, sem mislila sama pri sebi: – Ta žena vendar ni mati božja, drugače bi bila lepše oblečena.

Njena bela obleka, njen plavi predpasnik in njena bela ruta na glavi, katere sprednja konca sta križem doli čez prsi segala, vse to je bilo premalo lepo. Žena je bila srednje velikosti in bledega, podolgovatega obraza.

Žena, ki je za moje misli vedela, je dejala:

»Kaj misliš sama pri sebi? Jaz sem Marija, mati Jezusova in mati vseh ljudi. Nikar tega ne dvomi!«

Te besede so me do solz ganile. Ona pa me je tolažila in dejala: »Nikar ne jokaj!«

Nato me je vprašala na žito kazaje: »Ali veš, kdo je vse to ustvaril?«

»Bog.«

uraa. upam da vas se spomni!
 Veste g. jir. je bilo veliko gudega
 voljo. oh, moj Bog kako je
 bilo velikanečni poudelali bpo
 brez gruha ja gospod je bil
 naredil ta pravniki pravda
 Bog daj da bi se se koraci videli
 ali boste kaj pravi to leto
 na Goro? zdaj vas prav
 prijazno povabimo ako vam je
 mogoče pridišite. v srcu g. andras
 vzgledu. Lepo vas zahvalim se
 vse, posebno se zato ko ste imeli
 toliko siliti in to stit tingo. se
 vam v malitov priporočam. Sreča
 Gora 25. 1895. *Magdalena*

Iz zadnjega ohranjenega pisma Magdalene
 Gornikove, o ljubljanskem potresu.

»Kako?«

»S svojo mogočno besedo.«

»Res,« je dejala Mati božja. »Poglej roži-
 ce na polju in premišluj njih lepo cvetje, ki
 ga je moj Sin ustvaril. Vse je on naredil. Za-
 hvali se mu za vse dobrote in daruj mu vsako
 delo, ki ga boš delala. S tem si ravno tako
 delo storila, kakor da bi bila molila.«

Na to kratko poučenje je dejala Mati božja:

»Zdaj bom spet šla. Zdaj še nobenemu ne
 povej, kar si videla in slišala. Za naprej se
 bova že še večkrat videli.«

Nato je Mati božja spremenila svojo ob-
 leko v čisto belo in lepo, se povzdignila ne-
 koliko kvišku in zginila na enkrat spred mojih
 oči.

Nato sem šla na njivo in molila. —

Magdalena Gornikova je umrla v letu po
 strašnem ljubljanskem potresu, 23. februarja
 1896, na Gori (tedaj Petrinci 62). V mrliški
 knjigi je zapisano, da je umrla zaradi sušice v
 starosti šestdeset let. Dejansko je bila že v
 enainšestdesetem letu življenja, in od tega jih
 je polnih sedeminštirideset prebila brez hra-
 ne. Njeno življenje je bilo polno nenavadnih

zamaknjenj in hudega trpljenja. Pokopal jo je
 domači duhovnik iz Sodražice, Dominik Ja-
 než, kasneje župnik v Studenem, ki s svojimi
 zapiski dobro osvetljuje njena zadnja leta živ-
 ljenja.

Danes so mrtve vse žive priče njenega
 življenja. Kar vemo o njej, vemo le iz zapis-
 kov, kolikor so se ohranili. Ko je med vojno
 pogorelo župnišče na Gori, je bil uničen tudi
 župnijski arhiv; zgorel je najbrž marsikateri
 zanimiv dokument iz časa njenega življenja.
 Veliko rokopisno knjigo z njenim življenje-
 pisom in videnji, ki se je ohranila v župniji
 Gora, hrani danes Nadškofijski arhiv v Ljub-
 ljani, prav tako tudi njene lastnoročne zapiske
 in številne prepise, ohranjene v zapuščini dr.
 Frančiška Lampeta.

Frančišek Lampe, urednik Doma in sveta,
 jo je večkrat fotografiral. Ohranjena je foto-
 grafija, posneta na veliki petek že proti koncu
 njenega življenja. Njen obraz je poln krvavih
 srag ob podoživljanju Kristusovega trpljenja.

Župnik Dominik Janež, ki je Magdalena
 pokopal, končuje neko svoje pismo (verjetno
 škofu Jegliču) takole: »Počivaj v miru, blaga
 Magdalena! Trpela si tukaj s Kristusom, na
 križ bila pribita, gotovo se že veseliš v svetih
 nebesih. Prosi za nas, da mi tudi tako voljno
 trpimo, kot si ti, da tudi mi tako častimo sveto
 Rešnje Telo, tako slavimo Devico Marijo, kot
 si jo častila ti. — Če kdaj prideš na Goro, obi-
 šči pokopališče, tam ji je postavljen lep na-
 grobni spomenik, kjer je tudi napis: Blagor
 jim, ki so čistega srca, ker oni bodo Boga
 gledali.«

Zaradi delikatne vsebine, a tudi zaradi ma-
 lone pretirane preproščine zapiskov o njenem
 življenju in videnjih, se do danes nihče ni
 lotil objave njenega življenjepisa, čeprav je
 bila ta želja večkrat izražena. Prepričan sem,
 da smo Slovenci dolžni izpolniti ta dolg do
 svoje duhovne zgodovine in do božjih darov,
 ki nam jih je po njej poklonil.

France Baraga

Pravični umrje, in nihče si ne vzame k srcu.
 Pobožne ljudi pobero, a se nihče ne zmeni.
 Da, pred hudobijo se umakne pravični, da do-
 seže mir; počiva na svojem ležišču, kdorkoli
 hodi pošteno (Iz 57,1–2).

Malteški viteški red je najstarejši viteški red. Uradno se imenuje Vzvišeni suvereni vojaški in usmiljeni rodoški in malteški red vitezov sv. Janeza Jeruzalemskega (fr. *Ordre Souverain Militaire Hospitalier de Saint-Jean de Jerusalem de Rhodes et de Malte*).

V ljudskem jeziku so te viteze imenovali tudi hospitalarji ali Ivanovci po zavetniku Janezu Krstniku, poznano pa je tudi ime maltezarji.

Leta 1080 so evropski vitezi ustanovili prvo bolnišnico za viteze romarje v Jeruzalemu. Odličen organizator, benediktinec brat Gerhard (†1120), kasnejši prvi veliki mojster, svetnik, je leta 1090 ustanovil red bolničarjev sv. Janeza Jeruzalemskega (*Fratres Hospitalis st. Ioannis*), papež Pashal II. pa je red s posebno bulo 15. februarja 1113 potrdil.

Red je bil že v začetku tako dobro organiziran, da se je edini neprekinjeno obdržal vse do danes. Razdeljen je bil na osem jezikov, »narodov«: Provence, Auvergne, Francija, Italija, Aragon/Navarre, Kastilija in Portugalska (1462), Anglija (s Škotsko in Irsko, 1782 Anglo-Bavaria), Nemčija. Tak je tudi oktagonalni, »lastovičji« malteški križ z osmimi kraki (*Croix de Malte*), sprejet za časa drugega velikega mojstra brata Raymonda du Puy (1120–1158).

Kot uniformo nosijo vitezi črno tuniko, habit Kukulle, z belim križem. V tej uniformi so se bojevali po Bližnjem vzhodu in v vzhodnem Sredozemlju. Kljub pogumnemu upiranju so se morali leta 1291 pred muslimani umakniti z Jutrovega na Ciper, leta 1309 pa na Rodos, ki so ga Turki od 1480 venomer napadali, do 1523, ko jih je Sulejman Veličastni pregnal.

Leta 1530 dobijo od španskega oziroma sicilskega kralja Karla V. v dar Malto.

Od 18. maja do 8. septembra 1565 je v zgodovini bitk zapisana herojska krščanska zmaga velikega mojstra Jeana de La Vallette, ko je začela bledeti slava mnogo številnejše turške sredozemske mornarice Sulejmana Veličastnega. Leta 1571 pri Lepantu (Korintski zaliv) malteški vitezi, večči pomorske strategije, bistveno prispevajo k odločilni zmagi nad turško mornarico.

1607 so veliki mojstri postali principi *Svelega rimskega cesarstva*, od 1630 pa dobijo tudi stopnjo kardinala v cerkveni hierarhiji in s tem naziv Njegova Eminenca.

Papež kot ustanovitelj Reda (viteške redove lahko ustanavljajo in ukinjajo samo papeži oziroma suvereni držav) za duhovno blagostanje Reda postavlja svojega kardinala zaščitnika. Od 25. maja 1994 to službo opravlja Nj. Eminenca kardinal Pio Laghi.

Red je in ostaja verski. Njegov poglavar ima v katoliški Cerkvi položaj kardinala. Ta dvojni značaj reda, civilni in verski, vsebuje glede ceremoniala zanimivosti. Na primer: pri srečanju s predsednikom italijanske republike ima veliki mojster Reda prednost pred vsemi kardinali, ker je državni poglavar. Kar pa ga sprejme papež, stoji pred vsemi poglavarji verskih redov.

Pomoč ubogim in obramba katoliške vere sta glavni vodnici dela malteških vitezov, ki jih kot brate veže večstoletna disciplina in zaobljuba pokorščine, čistosti in uboštva.

Od kandidatov za članstvo zahtevajo še naravno človeško modrost, pridnost, potrpežljivost, odločnost, diskretnost in neprisiljeno vlnjdnost...

Še danes po pravilih lahko postane vitez malteškega reda tisti plemič, ki pripada vsaj dvesto let stari plemiški družini ali pa ima izredne civilne zasluge. Danes so vitezi SMVR tudi španski monarh Juan Carlos, belgijski suveren Albert II., liechtensteinski knez, nizozemska kraljica Beatrix...

Red je razdeljen v Velike priorate (Rim, Lombardija in Benetke, Neapelj in Sicilija, Češka, Avstrija), Podpriorate in Nacionalne asociacije ter Nacionalne komiteje.

Originalni polni naziv velikega mojstra se v latinščini glasi: *Dei gratia Sacrae Domus Hospitalis Sancti Johannis Hierosolymitani et militaris Ordinis Sancti Sepulchri Domini magister humilis pauperumque Jesu Christi custos*. Skrajšano (fr.) pa: *d'Eminence et d'Altesse Grand Maitre*.

1798 je bilo najbolj črno leto za viteze, ko jih je z Malte pregnal Napoleon Bonaparte. Ostali so brez zemlje, a kljub temu uživajo uradno priznanje suverene države.

Med 1798 in 1803 se je ruski car Pavel I. sam razglasil za velikega mojstra, vendar Red tega že zato, ker ni bil katolik, nikoli ni de jure priznal.

Po postajah v Messini, Catanii in Farrai se je sedež Reda 1843 ustalil v Rimu, v palači Malta in v vili Aventin.

Dvostranski dogovor, sklenjen z italijansko državo, priznava sedežu reda v ulici Via Condotti (68, Palazzo Malta) v Rimu ekstraterritorialnost, priznava tudi naslov državnega poglavarja velikemu mojstru in pravico do navezovanja normalnih diplomatskih odnosov z vsemi državami.

SMVR je član skoraj vseh specializiranih organizacij Združenih narodov.

Od avgusta 1994 ima SMVR status opazovalca v Generalni skupščini OZN.

Red tiska lastne znamke, ker ima poštne konvencije s 63 državami. Ima tudi svoj denar, *scudo*, ki se deli na 100 giznov (zrn).

Aprila 1988 je Veliki državni svet SMVR za svojega voditelja izvolil Njegovo Visokost in Eminenco, princa, oseminsedemdesetega Velikega mojstra fra Andrewa Bertieja (potomec kraljice Marije Stuart, nečak lorda Winstona Churchilla).

Za najvišje funkcije v vladi Reda (Suvereni svet, le Soverain Conseil) so na generalnem kapitlju (Chapitre General, najvišja skupščina vitezov, ki zaseda vsakih 5 let) bili leta 1994 zadolženi naslednji ljudje: veliki komtur – fra Ludwig Hoffmann von Rumerstein; veliki kancler – baili Felice Catalano di Melilli; bolničar – Albrecht Freiherr von Boeselager; receptor/finance – Carlo Marullo di Condojanni.

Najmanjša upravna enota viteškega reda je posest – nadarbina viteškega reda – *komenda* (lat. *commendo* – izročiti, zaupati, priporočiti). Komendator je vitez, ki upravlja komendo.

Na sedanjem Slovenskem so bile nekdaj štiri malteške komende: Melje-Maribor, Komenda sv. Petra na Gorenjskem, Polzela, Slap -Vipava.

Suvereni vojaški malteški viteški red je najstarejša ustanova na svetu, ki nudi humanitarno pomoč. Odkar je bil pred skoraj devetimi stoletji ustanovljen v Jeruzalemu, se je Red zvesto posvečal lajšanju človekovega trpljenja v času vojne in miru. Skozi stoletja si je ta poklic pridobil svetovno priznanje za svoje humanitarno delovanje in 64 držav članic OZN mu je priznalo popolno suverenost kot enakopravnemu članu mednarodne skupnosti.

Republika Slovenija in SMVR sta 5. julija 1992 podpisala protokol o vzpostavitvi di-

plomatskih odnosov, s katerim sta se državi med drugim obvezali izmenjati diplomatske predstavnike na (najvišjem) nivoju izrednih in pooblaščenih veleposlanikov. Republiko Slovenijo pri SMVR zastopa njegova ekselenca, veleposlanik dr. Štefan Falež, veleposlanik SMVR v Sloveniji pa je njegova ekselenca knez Max Khevenhueller-Metsch z rezidenco v gradu Ostrovia/Hochosterwitz na avstrijskem Koroškem.

V skladu s svojo dolgo tradicijo vodi Red centralna institucija, Suvereni svet, medtem ko njegovo delo večinoma upravlja 9 prioratov in podprioratov in 41 nacionalnih viteških združenj na vseh celinah, delno pa jih vodi neposredno Urad Velikega mojstra v Rimu. Red šteje približno 10.500 članov, ki se lahko pohvalijo s podporo tisočev prostovoljcev. Vsi so lojalni državljani svojih držav, kar ni v nasprotju z njihovim članstvom v Redu. To je dodatna in nadnacionalna čast.

Največja in najbolj delavna združenja so naslednja: italijansko združenje šteje 2.500 vitezov in njihove pomožne enote; Združene države imajo tri združenja, ki nudijo hvalevredno pomoč ljudem v stiski na obeh ameriških celinah; nemški vitezi imajo organizirano Malteško službo pomoči (Malteser Hilfsdienst), avstrijski pa Malteško bolnišnično službo (Malteser Hospitaldienst); obe službi vključujeta na tisoče prostovoljcev ter zagotavljata izredno prvo pomoč povsod v svojih državah in v sosednjih deželah; francosko združenje vodi veliko mrežo bolnišnic in klinik v tretjem svetu in zlasti v Afriki; irsko združenje je v svoji državi zelo prisotno z organiziranimi ambulantami in prostovoljci. Manjša združenja pa prav tako opravljajo izjemne storitve v državah v razvoju kljub težkim pogojem dela in skromnim finančnim sredstvom.

Temeljni cilj Reda je lajšanje trpljenja in širjenje blagodejne krščanske dobrotelčnosti vsem ljudem v stiski; odraža se v njegovi zavzetosti za nudenje pomoči. Red ta svoj cilj dosega, kjerkoli je to možno, s postavitvijo zdravstvenih ustanov in objektov, pa tudi z individualnimi storitvami na domovih, v zavetiščih in v revnih prebivališčih ubožanin. Svoje skrbi ne posvečajo samo bolnim, ampak tudi ljudem na robu, preganjanim in razseljenim, pri čemer varujejo človekove pravice in dostojanstvo človeka.

Danes nudi Red pomoč na ravni, ki daleč presega vse, kar je tradicionalno lahko dajal.

Oktogonalni križ je postal emblem bolnišnic, med katerimi so mnoge dosegle veliko stopnjo specializacije, pa tudi znak na stotine klinik, postaj prvih pomoči in dispanzerjev s široko mrežo organizirane in specializirane pomoči za ljudi, ki so je potrebni. Med skupinami, ki jim Red posveča posebno pozornost, so invalidi, gobavci, diabetiki, noseče žene, starejše osebe in zapuščeni otroci. Red organizira tudi zbiranje in razdeljevanje zdravil v primerih epidemij in naravnih nesreč.

Končno je Red veliko pripomogel tudi pri organiziranju nujne humanitarne pomoči v času političnih in družbenih kriz. Tako je na primer leta 1989 tisočem vzhodnonemških beguncev omogočil prebeg v Zahodno Nemčijo preko Madžarske in Avstrije ter pomagal najti zatočišče za 30.000 romunskih beguncev madžarskega porekla.

Malteški red je bil med prvimi, ki je nudil podporo in humanitarno pomoč žrtvam vojne na tleh nekdanje Jugoslavije v obliki hrane, zdravstvene oskrbe in farmacevtske pomoči ter pri prevozu bolnih, ranjenih, preganjanih in razseljenih.

Da bi lažje opravljal dolžnosti, ki so mu naložene, Malteški red svoje dejavnosti usklajuje z vsemi drugimi organizacijami, ki se vključujejo v humanitarne dejavnosti: z vladami držav, ki dajejo in ki sprejemajo pomoč, ter z nacionalnimi in mednarodnimi agencijami za pomoč. Tudi te organizacije iščejo sodelovanje SMVR in mu pri tem pomagajo.

Za vzpostavljanje stikov z vladami veljajo posebni dogovori: poleg diplomatskih, uradnih predstavnikov v mnogih državah zastopajo Velikega mojstra Malteškega reda delegacije, ki so akreditirane pri številnih mednarodnih agencijah in institucijah, na primer pri Evropskem centru Združenih narodov v Ženevi, Mednarodnemu odboru Rdečega križa, Komisiji Evropske unije v Bruslju, Svetu Evrope v Strasbourgu, pri UNESCO v Parizu in Mednarodnem inštitutu za človekove pravice v San Remu.

Razen tega ima Red status opazovalca v določenih mednarodnih organizacijah, ki so tesno povezane z Združenimi narodi: Organizacija za prehrano in kmetijstvo (FAO), Svetovna zdravstvena organizacija (WHO), Mednarodna organizacija za migracije (IMO) in Urad Visokega komisarja Združenih narodov za begunce (UNHCR).

Take oblike zastopanja so zelo povečale možnosti za nudenje pomoči tako s strani

Malteškega reda kot teh organizacij, saj lahko združujejo informacije, izmenjujejo izkušnje in skupaj opredelijo najprimernejše oblike sodelovanja v različnih okoliščinah.

Malteški viteški red je že do sedaj lepo sodeloval v družini Združenih narodov, položaj pa se je še izboljšal tako, da je Red dobil status stalnega opazovalca na zasedanjih Generalne skupščine. S tem se je nedvomno še povečalo sodelovanje med Združenimi narodi in Malteškim redom, kar olajšuje tudi izvajanje humanitarnih dejavnosti Reda.

Vitez Jožef Ciraj

Naslov sedeža reda:

SOM 00187 Roma/Rim

68, Via condotti – Palazzo di Malta

Telefon: 679 8851; Telex: 612622 SMOM;

Telefax: 6797202

Nekaj osnovne literature:

– Code de Rohan

– Ustava SMVR

– E.Bradford: Kreutz und Schwert (Križ in meč), Der Johanniter/Malteser Ritterorden, Universitas, 1972, München

– Malteški red, Zgodovina in šematizmi; Ordre Souverain Militaire Hierosolymitain de Malte, 1961, Rome (NUK LJ. 178091)

Studia slovenica

Leta 1958 smo trije prijatelji (Erik A. Kovačič, Valentin Leskovšek in pisec teh vrstic) ustanovili v Washingtonu, D. C., založniško podjetje Studia slovenica, ki naj bi izdajalo v angleškem jeziku pisane knjige, da bi Slovenijo in Slovence predstavili tuji publiki. Istega leta je že izšla prva knjiga: *Slovenia in European Affairs; Reflections on Slovenian Political History*, X-204 strani; avtor je pisec tega prispevka. Doslej smo izdali 19 knjig v angleškem jeziku in 4 v slovenskem. Založbo smo registrirali v državi New York kot nepridobitno korporacijo.

Že več let popre smo zbirali, karkoli smo našli napisanega o Sloveniji in Slovencih (seveda tudi o Jugoslaviji) in tekste, pisane v



Vzpostavlanje reda in poslovanje v Škofovih zavodih v Šentvidu.

slovenščini in izdane izven matične Slovenije. Gradivo je naraščalo in večkrat je bil problem s prostorom. Dvajset let (1968–1988) sem tovrstno gradivo pošiljal tudi v NUK. Poskusil sem ga pošiljati tudi mariborski univerzitetni knjižnici na prošnjo ravnatelja dr. Bruna Hartmana, a je bilo gradivo takoj zaplenjeno, čim je prišlo v Slovenijo.

Politične spremembe v Sloveniji v devetdesetih letih so omogočile razširitev delovanja ustanove Studia slovenica. Ko je slovenski parlament izglasoval zakon o ustanovah, tako zasebnih kot javnih, sem začel postopek za registracijo ustanove Studia slovenica; julija 1991 je bil registriran raziskovalni inštitut Studia slovenica pri Temeljnem sodišču v Ljubljani.

Namen inštituta je raziskovanje kulturne, politične in gospodarske zgodovine Slovencev. Študij se ne omejuje zgolj na matično Slovenijo, ampak zajema vse Slovence, kjerkoli po svetu živijo.

Med prvimi nalogami si je inštitut prizadeval zbrati čim več slovenske kulturne dediš-

Razstava slik in plastik.



ščine, ki je nastala v tujini in jo tako rešiti siceršnjega propada. Veliko tovrstnega gradiva je že izgubljenega za vedno. Propad se nadaljuje zaradi selitve ljudi in zaradi napredovanja kulturne asimilacije. Vsi pozabljamo, da je tovrstno gradivo del slovenske kulturne dediščine in važen vir za slovensko zgodovinske. Vsako tako uničevanje pomeni obubožanje naše kulture. Inštitut je zbral precej tovrstnega gradiva in ga še vedno zbira, kjerkoli je še dosegljivo in kadarkoli so lastniki tovrstnega gradiva voljni odstopiti ga ustanovi v hranjenje.

Prvi zabochnik iz New Yorka je prišel junija 1991. Na dan, ko smo ga pričakovali, je JLA napadla Slovenijo. Med tanki JLA sem hitel na mejo v Vrtojbo, da smo od tam telefonirali prevozniku v Italijo, naj ne pošlje tovornjaka z zabochnikom na mejo. Ko je bila meja zopet varna, je tovornjak pripeljal zabochnik in smo ga uskladiščili v Goriških Brdih. Temu zabochniku so sledili še drugi: zabochnik iz Buenos Airesa, iz Kanade in še drugi zabochnik iz New Yorka. Poleg tega smo več tovornjakov gradiva pripeljali iz Nemčije, Francije, Italije in Avstrije.

Gradivo, pripeljeno v Slovenijo, vsebuje:

a) knjige, časopise, revije... brez ozira na ideološko orientiranost avtorjev in založb;

b) zasebne in društvene arhive (dr. Bogumila Vošnjaka, dr. Ludvika Puša..., šolski arhiv taborišč...);

c) umetniška dela (60 plastik in 50 risb kiparja F. Goršeta, 15 slik Bare Remec, itd.);

c) muzejske artikle: dela in predmete iz taboriščnega življenja Slovencev v Avstriji in Italiji; fototeko z okoli 30.000 negativni in fotografijami.

Inštitut ima trenutno na razpolago prostor le za sedanji knjižni fond. Muzejsko, arhivsko in galerijsko gradivo pa mora biti uskladiščeno zaradi pomanjkanja prostora. Nima niti prostora za čitalnico, za računalnik in kopirni stroj.

Inštitut je doslej organiziral sledeče razstave: Slovenski tisk iz begunskih taborišč v Avstriji in Italiji, 1945–1949; Življenje in delo Slovencev v Argentini po letu 1945. (Ti dve razstavi sta bili v preteklih dveh letih, 1993, 1994). 23. junija 1995 pa je bila odprta v gradu Dobrovo v Goriških Brdih razstava izbora Goršetovih del iz njegovega ameriškega obdobja (1952–1971).

Ob zbiranju gradiva v obeh Amerikah in v Evropi se je nabralo precej dvojnic tiskov

slovenskih izseljencev, tako periodičnega tiska kakor tudi monografij. Vse te dvojnice so na razpolago ustanovam in posameznikom, tako za nakup kot za zamenjavo. Ker knjižnica še ni urejena in vse dvojnice še niso odvojene, bo pač seznam dvojníc rastel postopoma. Objavljene bodo v vsaki številki lista Pogledi.

Julija 1995 je inštitut začel izdajati svoje glasilo z naslovom POGLEDI. Izšle so že tri številke. V listu so bili objavljeni članki o listih in osebnostih, ki jih je komunistična policija prepovedala. Prihodnje številke tega lista bodo prinašale predvsem gradivo iz inštitutove zbirke. Naj bodo odlomki še tako kratki in majhni, doprinašajo dodaten pogled ali dodaten podatek za boljše poznavanje in razumevanje slovenske zgodovine.

List bo izhajal vsaj štirikrat letno. Če bi inštitut dobil pomoč v sodelavcih in v denarju, bi list vsekakor lahko izhajal bolj pogosto. Posamezna številka stane zaenkrat 150 SIT (s poštino 180 SIT); dvojna številka pa 300 SIT, s poštino 350 SIT. Inštitut Studia slovenica ima žiro račun pri Krekovi banki: 51800-620-336. Naslov inštituta je: p.p. 28, 61210 Ljubljana-Šentvid. Tel.: 152-15-13; fax 152-13-32. Obiski po predhodnem telefonskem dogovoru, od ponedeljka do četrta, od 8^h do 18^h.

Inštitut bi potreboval še enkrat večje prostore in vsaj štiri uslužbenke. Tako bi lahko uredil knjižnico, arhiv, muzejsko zbirko in umetniško galerijo. S pridobitvijo prostorov in zaposlitvijo primernih uslužbencev bi lahko, po dokončni ureditvi doslej razpoložljivega gradiva, sprejel raziskovalce, jim nudil primeren prostor za študij in pripomočke za kopiranje gradiva. Dokler pa tega ni, ostane inštitut skladišče, v katerem se ena ali dve osebi s težavo premikata in delata.

Ker Slovenija še ni urejena v podobi svobodne, demokratske dežele, ljudje ne morejo razumeti, kako naj poleg državnih in cerkvenih ustanov živi tudi privatna ustanova. Ljudje imajo še vedno v glavi potrebo po monopolih, pa naj bo to televizija, knjižnica ali pa prodajalna petroleja. In prevladovanje takega mišljenja daje podporo državni politiki, ki želi zavarovati pretekle strukture, brez ozira na potrebe slovenske kulture.

Janez Arnež

Kdo ne pozna patra Krizologa v New Yorku?

Pater Krizolog – ime si je izbral sam – nima nič skupnega z Balkanom ali študijami NATA o širitvi na srednje in vzhodnoevropske države, je pa najbrž, če odštejemo vse pomembne osebnosti, ki pridejo samo pogledat v New York, zanesljivo prva bojna črta, ki varuje slovenstvo čez lužo; pazi na pozabljene nahrbtnike, pomaga Zrinki v Hollywood, ceni dobro vino, najraje posluša dixieland in »si prizadeva« za denar pri slovenskih oblasteh za svojo cerkvico Sv. Cirila v bohemski četrti East Village. Zgodovini pa se namerava oddolžiti s spominsko knjigo; ugledne obiskovalce zaprosi, naj kaj zapišejo vanjo – pa ne zato, ker bi bile te pisarije ne vem kako pomembne, – da mu ni treba pisati kronike, se pošali.

So prijaznosti, ki jih pater razsipava skupaj s svojo močno črno kavo in smetano, zaradi katerih se zdi, da ima svet v tem zgoščenem, komaj še dojemljivem koncu tisočletja, kljub vsemu nekaj prijetnega, – veliki smisli kot da so izgnili. Bo pa pater Krizolog zanamcem ostal v spominu tudi kot nekdo ali nekaj, kar ga je imelo – smisel namreč? Tako kot verjamemo, da so Slovenci nekoč imeli nekega kralja Matjaža z razlogom – smislom za skupnost, – ni razloga, da vsaj nekateri zanamci ne bi verjeli v patra Krizologa in idejo slovenske skupnosti v New Yorku. Sam se s tem najbrž ne bi strinjal, kljub vsemu je frančiškan in s tem zavezan neki drugi veri, nekim drugim vrednotam, zdi pa se, da je njemu podobnih malo.

Ko se bo naučil rolkat po ulicah East Villagea, zdaj modnega predela New Yorka, kjer se zbirajo umetniki, še več pa tistih, ki bi to radi bili, kot je povedal eden od slovenskih diplomatov v New Yorku, bo morda lahko zbrzel v še več »dogodivščin«, ki ga lovijo, – on jih najbrž ne več. Domžalski izdelovalci slamniov, ki so v začetku stoletja priromali v ta del New Yorka, da bi bolje živeli, bi se ga mogoče celo odrekli, ko vztraja v nekdanji ubožni četrti, iz katere so v desetletjih zbežali

na bolje. Takrat sta se v East Villageu in na Markovem trgu, – kjer danes začenjajo svoje kariere skoraj vsi bendi, ki so potem v špiči MTV in kjer ima ta postaja kar stalno svojega snemalca, – v eni sobi stiskali po dve družini. Garali so, brezuspešno čistili razpadajoče najemniške sobe in – hodili v cerkev.

Verjetno so Slovenci z začetka stoletja v New Yorku počeli še kaj, tega ne vemo čisto natančno, zagotovo pa so imeli stik z domovino, ki je bila takrat še del avstroogrske monarhije. Nemirneži pa so že rovarili o neki novi skupnosti – Jugoslaviji. Tudi Cankar, ki je v hotelu na Rožniku preživel svoja zadnja leta in se skregal s socialdemokrati, ki mu v začetku niso verjeli, da v novi državi, kraljevini SHS, ne bi smeli imeti nekega skupnega jezika, pač pa vsak svojega. Slovenci v newyorški fari se za takratno socialdemokratsko nejevernost niso dosti zmenili in so sredi prve svetovne vojne, leta 1916, razglasili neodvisnost od nemške Cerkve, vklesali na vrata svoje cerkve napis Slovenska hiša in od takrat poslušali nedeljske pridige samo še v slovensčini.

Slamniki so šli iz mode, zato so se morali Domžalčani domisliti česa drugega, kar pa je bilo najbrž donosnejše, saj so se postopoma odseljevali v uglednejše newyorške četrti, tako da so se pred več kot 20 leti odselili do zadnjega in tam pustili – samo patra Krizologa.

Pa ni sam, pater Krizolog! Nasprotno! V njegovi hiši, cerkvi in, kot piše na zidu ob vhodu, v Slovenian Information Centru, so vrata sicer zaprta, se pa odprejo vedno, ko kdo pozvoni ali pokliče po mobilnem telefonu. Najbrž ga največkrat kličejo Slovenci, ki tu živijo, sicer pa pozvonijo: enkrat minister, drugič junke, ki je pred njegova vrata odvrغل plastiko cracka, pa vsi tisti, ki pridejo v New York in telefonirajo, ali bi morda lahko prespali eno noč, ker je mladinski center poln, denarja pa nimajo.

Ampak red je red, in v hiši, ki zamaka, – posebej za odstranjevanje vode si je priskrbel pol metra dolgo krtačo z ročajem, – v cerkvi, v kateri še svetnike zebe in postajajo vedno bolj bledi, ne moreš pričakovati nasmejanih oči in dobre volje. Zato se je pater pred leti odločil za klasično varianto, kaže pa, da tudi uspešno. Za pomoč je poprosil kar mlado slovensko državo. Da ima potrpljenje, je mogoče sklepati po tem, da mu je država namenila 350.000 dolarjev proračunskega de-

narja za obnovo prostorov v cerkvi in dvorane v kleti, ki je deloma že preurejena in kjer na stenah nad novim parketom visijo platna slovenskega umetnika.

In če se boste napotili študirat v New York in vas bo poslala recimo slovenska vlada ali pa kdo blizu njej, boste za kakšnih 30 do 50 dolarjev lahko stanovali v stari, z bršljanom obrasli hiši, ki se drži cerkve Sv. Cirila, se sončili na res veliki terasi in mogoče kdaj popili tisto kavo s smetano s patrom Krizologom. Tak je načrt, živahno pojasnjuje, ko pripoveduje štorije svojih gostov; naklonjeno in z nekakšnim pravim veseljem. Enkrat je rešil življenje na smrt utrujenemu ministru, ki je med dvema »ločenima pogovoroma s kolegoma iz ne vem katere države« za pol ure legel na njegov divan. Drugič je pomagal v nekem drugem času najboljšemu vojnemu pilotu, ki po razpadu Jugoslavije nekako ni našel nove domovine. Danes pa bo poročil slovenski par, fant je iz ljubljanskega rock benda Zvezde. In še preden se bodo Zvezde pokazale v Los Angelesu, kjer imajo menda edino pravo ime, – deklet, ki naj bi se danes popoldne ob 17. uri tu omožilo, ima samo črne obleke, prava ljubljanska darkerka, ampak pater ve, kaj je kriza, in – jo bo zato napotil ali šel morda celo sam v rock shop, verige in trakovi – *that's it*.

V New Yorku je tradicija nekaj, kar bi moralo veljati več kot vse drugo. Za to drugo pravijo, da je tu poceni, zato je pater Krizolog, – ki vsako tretjo nedeljo mašuje pred polno cerkvijo, ob »navadnih« nedeljah pa kakšnim 30 do 50 Slovincem, nekateri pripeljejo tudi dve uri daleč, – preprosto legenda. Sto let slovenske cerkvice v centru New Yorka ne moreš kupiti. Da pa se jo ohraniti, s tistimi 350.000 dolarji, sicer bi šlo vse skupaj kot zapuščen objekt v tukajšnjo cerkevno občinsko last. Z nekaj pomoči iz slovenskega diplomatskega predstavništva bodo v Slovenko hišo še prihajali igralci, študentje, slikarji, glasbeniki, pa še kdo drug, ki bodo »promovirali Slovenijo« in sebe, pa še za družbo patru Krizologu bodo.

Kdo torej ne pozna patra Krizologa v New Yorku?

STA – Zdenka Jagarinec

Po njih sadovih jih boste spoznali

*Življenje in dejavnosti v slovenskih
begunskih taboriščih
po drugi svetovni vojni.*

Maja 1945 se je zaradi utemeljenega strahu pred komunističnim nasiljem pričel umik številnih slovenskih rodoljubov. Bežali so posamezniki in cele družine. Na pot so se podali z vsemi mogočimi vozili od otroških vozičkov, koles do vprežnih voz. Večina se jih je umaknila na Koroško, nekateri proti Italiji, misleč, da le za nekaj tednov. Toda sledila je znana vetrinjska tragedija, ki bi bila po ogabnih načrtih Angležev in titovcev še hujša, če se ne bi ustavilo zvijačno vračanje vojakov in civilistov.

Rešeno najhujše smrti je preostalo begunsko prebivalstvo, ki je kmalu dobilo status »razseljene osebe«, nadaljevalo trdo življenje v begunskih taboriščih po Avstriji in Italiji. Naša dolžnost je, da njihovo taboriščno življenje ne gre v pozabo, saj preseneča s svojo vitalnostjo sredi hladu angleškega mešetarjenja, avstrijske neprijaznosti ter še stalno trajajoče jugoslovanske nevarnosti.

Po božji previdnosti nam poleg spomina preživelih, številni fotografski posnetki z neverjetno dokumentarnostjo pričajo o življenjski trdoživosti naših ljudi. V skrajno težkih razmerah so razvili vse razsežnosti civilizacije urejene družbe. Obilno ohranjeno fotografsko gradivo pomeni dragoceno zgodovinsko pričevanje naši javnosti žal še danes neznane resnice. Zato velja vse priznanje večinoma že pokojnim avtorjem (npr. Hočevar, Kocmur, Šetina...). Uporabili so že celo originalni barvni film (Agfacolor dia), še preden se je zares pojavil na trgu. Tudi številni črno-beli posnetki presenečajo po dokumentarni in umetniški kvaliteti. Vsekakor pomenijo dragocen izziv, da se seznanimo s tovrstnim življenjem izpred pol stoletja predvsem iz dveh razlogov: našim političnim beguncem v priznanje, nam pa v poduk!

Nekaj tisoč ljudi, le z golim življenjem v rokah, je hitro dokazalo »državotvornost« in za vse čase izbrisalo kakršenkoli sum o mo-

rebitnem izdajalstvu. Nasprotno, ravno njihovi sadovi so do kraja razgalili političnega nasprotnika in ga pred zgodovino obsodili.

Na objavljenih slikah je le nekaj utrinkov iz Lienza in Spittala. Naj spregovore slike same: sijoči obrazi, razvite obrtne dejavnosti, šolstvo (to se je nadaljevalo že na Vetrinjskem polju), gledališče, šport, skavtstvo, zdravstvo, tisk, bogoslužje, praznovanja, družinsko življenje, otroško varstvo, poroke in nove maše in še in še...

Janez Rihar

Zapišimo še nekaj vtisov ob dokumentarni razstavi instituta STUDIA SLOVENICA:

Veseli smo, da se je ohranil delček spominov na trpljenje naših ljudi, očeta in brata... (družina S.)

Bil sem še mlad, ko se je to dogajalo, spominjam se le brata, ki je tedaj odšel in ga nisem več videl. (S. K.)

Najbolj me preseneča, da so po vsej grozi še normalno živeli. (K.)

Bog daj, da bila kmalu razkrita vsa resnica tistih težkih dni in priznana od vseh. Bog naj blagoslavlja vse, ki se neprestano trudijo, da bi med vsemi Slovenci zavladala resnična sprava. (LB)

Bog daj, da bi mogli s skupnimi močmi vrniti slovenski mladini vrednote, predvsem verske, ki jih je komunistični sistem tako krvoločno iztrgal. (MČ)

Razstava nad vse pretresljiva, še bolj pa potrebna. Kolika škoda, da je toliko življenj ugasnilo, ali da jih je toliko odšlo na tuje! Ogromna rana na narodovem telesu, kdaj se bo zacelila? (MP)

Mojih bratov in sestre ni med njimi, ker so bili zavrženi že prej. Te slike je treba objaviti, da bi čimveč ljudi imelo možnost spoznati svoje ali znane. (GOA)

Rojena sem leta 1946. Rabim še veliko podobnih razstav, da bom izpolnila svoj zgodovinski »primanjkljaj«... (MK)

V najtežjih trenutkih obstati in zaupati v Boga je moč, ki je najlepša oporoka... (MŠ)

Razstava me je globoko pretresla. To razstavo bi si morala ogledati moja generacija, ki je bila globoko prevarana s strani komunističnega sistema. Kot zgodovinarja me je razstava navdušila in bom sam širil resnico o državljanski vojni in o krvavih žrtvah - domobrancih. (B. A.)

So res kam odšli? – Niso vsi med nami?
(LoPe)



Iz enega v drugo taborišče kar izven postaje raztovorjeni...



Velikonočna procesija v taborišču Spittal ob Dravi.



Samoorganizirana skrb za skromno telesno hrano.



Glavna moč pa prihaja iz duhovne hrane – taboriščna kapela.



Nove mladike poganjajo in novo veselje klije ob krstih.



Največja skrb posvečena novemu rodu.

On dela vse lepo ob svojem času; tudi večnost jim je položil v srce, samo da človek dela, ki ga je Bog napravil, ne more doumeti od začetka do konca (Prd 3,11).



Srečanje generacij – »bajeslovni« ravnatelj Marko Bajuk, organizator taboriščnega šolstva že maja 45 »pod milim nebom«.



Nedavno umrli gospod Luskar med svojimi učenci. Se kdo prepozna?

Tedaj sem blagroval mrtve, ki so že davno umrli, bolj kakor žive, ki še živijo, a bolj od obojih njega, ki ga še ni, ki še ni videl zlega dejanja, ki se godi pod soncem (Prd 4,2–3).



Današnji zreli moške že v sedmem križu na različnih straneh neba.



Tudi skavtje so zaživel, da so Angleži kar strmeli.



Zgovoren napis ob taboriščni birmi!

Tisti dan bodo gluhi slišali besede knjige in iz mraka teme bodo videle slepih oči. Ponižni se bodo brez konca radovali v Gospodu, in najubožnejši med ljudmi se bodo radovali nad Izrelovim svetim (Iz 29,18–19).



Znani dr. Meršol v krogu maturantov.



Že od doma pridne roke niso brez dela. Zaživele so številne obrti. Na sliki Bajdovi fantje – znani sodarji.



Marija Pomagaj in škof Gregorij sta pomenila novo moč za nove začetke.

Tudi to prihaja od Gospoda nad vojskami. Čudovit je njegov načrt, velika njegova modrost (Iz 28,29).



Maja 1945 pod milim nebom na Vetrinjskem polju.



Zimska idila v mrzlih barakah.



Mladinski dom s pestro zaposlůtvijo.

Glej, rešim te iz daljne dežele, tvoje potomce iz dežele njih ujetništva: Jakob se bo vrnil in našel mir, varno bo živel... (Jer 46,27)



Tudi s telesno kulturo se je kalil mladi rod.



Vrsta za vsakdanji kruh.



Procesija Svetega Rešnjega Telesa.

Tedaj bo v počrvi stanovala pravica in
v sadovnjaku bo prebivala pravičnost;
delo pravičnosti bo mir (Iz 32,16-17).



*Topli trenutki in hkrati grenki ob
taborišnih jaslicah »pod Triglavom«.*



*Ni manjkalo Miklavževega veselja.
Taboriščno gledališče je bilo zelo dejavno.*



*Zdravstvena oskrba je bila kar se da
celostna.*

Ti, moj služabnik Jakob, se ne boj, govori
Gospod, zakaj jaz sem s teboj! (Jer 46,28)



Svoja spoznanja je bilo treba širiti tudi v eter...



Nova poslavljanja, nova odhajanja – še dlje od doma.

Od Gospoda odkupljeni se povrnejo in pridejo vriskajoč na Sion. Večno veselje bo nad njihovo glavo (Iz 35, 10).



Med taboriščnim tiskom ni manjkalo ne slovarjev ne molitvenikov, ne šolskih ne kuharskih pripomočkov, ne časopisov ne leposlovja...

Razvaline nedokončanega gradu

Na tiskovni konferenci Mohorjeve družbe (Zavod Sv. Stanislava v Šentvidu, dne 21. junija – konferenca, ki je bila ponovljena v Trstu pri Društvu slovenskih izobražencev) je o knjigi Ludveta Potokarja *Onstran samote* poleg ravnatelja Janka Jeromna ter urednika Matije Remšeta govoril prof. France Pibernik, ki je knjigo uredil. Bralcem v Sloveniji je spet odkril enega povsem neznanih slovenskih pisateljev, človeka, ki se je leta 1945 moral umakniti v tujino. – O tragično preminulem avtorju je spregovoril na predstavitvi tudi

nekdanji urednik *buenosaireškega Meddobja*, osrednje kulturne revije v emigraciji, pisatelj Zorko Simčič.

Človek, ki je padel pod zakasnelim strelom

Ludveta Potokarja nisem nikoli srečal. In vendar sva se spoznala, se začela bližati, in to po celo nekoliko nenavadni poti.

Ko sem v letih 1946 in 1947 živel kot izgnanec v Rimu, sem na povabilo urednika tržaške revije *Mlada setev*, »Petra Maljuca« – Jožeta Peterlina – začel pisati vanjo. Leta 1947 sem v isti reviji prebiral Ludveta Potokarja *Cigane* in *Osute platane* in se začuden spraševal – saj sem vendar mislil, da poznam vse naše literate – kdo neki je ta avtor. Pseudonim? Ni mogoče, da za takega pisatelja ne bi vedel... Kakor je razbrati iz spominov Lojzeta Gregorina, Potokarjevega prijatelja in prav tako študenta na univerzi v Gradcu, so se pa tam v istem času tudi oni, ki so prebirali v *Mladi setvi* moje črtice, objavljene pod pseudonimom Bine Šulinov, spraševali, kdo bi to mogel biti.

Odhod preko morja. Čez nekaj let v Buenos Airesu ustanovitev Slovenske kulturne akcije (SKA) in tam enkrat konec leta 1958 moje pismo Potokarju, ko ga kot urednik *Meddobja*, osrednje kulturne revije v zdomstvu, zaprosim za sotrudištvo. V tistih časih je v Argentini Alojzij Geržinič pripravljaj antologijo slovenske zdomske proze (izšla je leta 1960 pod naslovom »*Dnevi smrtnikov*, Emigrantsko pripovedništvo – 1945–1960 – v izboru«). Zaprošil me je, ali mu lahko svetujem še kakšne pisatelje, ki živijo izven Argentine. Omenil sem mu samo repentatorskega Avgustina Želeta in pa Potokarja. Tako sta v *Dnevih smrtnikov* potem res izšli obe omenjeni Potokarjevi črtici. Nato so sledila moja pisma, vmes kakšna razglednica iz Buenos Airesa ali pa izpod Tronadorja v Andih, vse tja do leta 1964, kakšnih šest let, ko se mi je pisatelj zadnjič oglasil in ko mi je poslal, kakor zdaj vidim iz študije Franceta Pibernika, »tako rekoč svoje zadnje literarno pismo«.

Pisateljeva neizrekljiva žalost

Župančičeva »slovenstva trda tlaka« je seveda trda tudi v tujini in pri urejevanju revij pač včasih še posebej. Dostikrat je namreč to tlaka povsem brez uspeha. Tudi to moje do-

pisovanje s Potokarjem ni rodilo sadov. In moram reči, da sem to zaslutil kmalu, da sem pa vendar nadaljeval, da si ja ne bi kdaj kasneje kaj moral očitati. Vedel sem namreč, da je Potokar najmočnejši pripovednik v emigraciji in, kar me je še bolj privlačilo, brez dvoma najbolj »umetniška duša« v vsem, kakor se je tedaj začelo praviti, »slovenskem kulturnem prostoru«. Ne samo emigrantskem... Prevzela me je izvirnost njegovega pisanja, odkritosrčnost, hkrati pa zastrtost besede. Že takrat pa sem se spraševal, odkod pri njem tista žalost, ta »locus naturalis melancholiae«, o kateri pravijo misleci, da je lahko vir največjih ustvaritev, žal pa lahko tudi vir smrti. Ali je šlo za zamenjavo subjektov ali ne, ko beremo v neki njegovi zgodbi, kako pisatelj reče prijatelju zagrenjeno: »Bolje bi bilo, ko bi se rodili prej, ali pozneje«, ta pa mu odgovori: »Najbolje pa, da bi se nikoli!«

Ali je pisatelj v tem trenutku prvič javno udaril ob tragično struno, tisto, ki mu bo odslej vedno glasneje brnela in ga, naposled, oglušila do tragične smrti?

Tragedija. In ne samo Potokarjeva, njegova osebna. Ali zgolj družinska. Vidim jo kot slovensko tragedijo in to – dvojno. Tragedija človeka, ki ni zmožni prenesti teže izgnanstva – koliko jih je bilo, in to različnih narodnosti. Koliko preobčutljivih src je prenehalo biti, ker ni preneslo iztrganosti, nenadnega obvisenja v zraku, ko se je življenje kar iz dneva v dan zdelo vedno bolj brezizhodno, nesmiselno! In drugič: tragedija za slovensko besedno umetnost. Nismo izgubili, kakor je nekdo dejal pred tridesetimi leti, »Cankarja številka 2«, izgubili smo Potokarja številka 1. Potokar je že postajal velik pisatelj: bolešno občutljiv in hkrati kdaj kmečko trezno razmišljajoč, poln pesniškega zanosa, hip zatem pa tudi že hladne politične analize. Pa še nekaj se mi zdi značilnega: čeprav se ni ustavljal usodi, ki naj bi ga oddaljila od slovenske besede, je vendar ostajal moralni sodnik predvsem prav svojim sorojakom. Potokar ni samo stilno zrasel iz Cankarja, zdi se – ob vseh »Nolite comparare!« – da ga je Vrhnica ovil s svojo čustveno, pa tudi miselno kopreno. Enaka sta si kdaj v črnem obupu, ob kdaj že bolestem seciranju slovenske psihe, v obeh je kdaj isti občutek neobglenosti, hkrati pa nenadna samozadostnost, kakor poklicanost k razsojanju, sodbi in obsodbi.

Ko se spre s svetom, se spre tudi sam s seboj

Trenutkom pobitosti in obupavanja je v Potokarju sledila zavest velike umetniške izpovedne moči. V nekem pismu mi je govoril o Ivu Andriću in o njegovi počasni, a uspešni metodi ustvarjanja. Takrat sem se izpraševal, kako da ob tako jasnem pogledu na dogajanja v svetu ne uvidi, da je Andrić – kot diplomat – res ustvarjal v tujini, da pa je vendar lahko pisal v miru, zavarovan kakor v slonokoščenem stolpu, medtem ko pa on sam že doživlja usodo nemirnega in dostikrat za vsakdanji kos kruha se borečega izgnanca.

V *Minima Moralia*, iz katerih je France Pibernik vzel vrstice za moto svoji študiji o Potokarju, se Wiesengrund Adorno ustavlja ob skušnjavi begunca, da bi se prepustil samopomilovanju. Adorno je (skupaj s Horkheimerjem) moral zelo natančno redčiti miselna tkiva svoje dobe in beguncev, katere so trije totalitarizmi v enem samem stoletju porodili, da je mogel tako zadeti na žebljico. In vendar – se mi zdi – skoraj ni mogoče iti še korak dlje in se vprašati (res da bolj ob Potokarjevih pismih kakor ob njegovi literaturi): kje se je spočelo to Potokarjevo sorodstvo s kačurstvom, s to, kakor pravi Milan Komar, »slovensko mešanico idealizma in gneva, veličine in bede, preproščine in razumarstva, neboljlenosti in prometejstva«? Zakaj se tak čustev pa tudi intelekta poln umetnik, kot je Potokar, ko se spre z zunanjim svetom, spre tudi sam s seboj?

Ob Potokarju so se njegovi prijatelji kdaj spraševali, če ni nihilist, če ni cinik. Toda ali je za vso to zunanjo fasado res iskati kaj drugega kakor zgolj nemoč, da bi človek vzljudil svojo usodo, najsi je še tako trda? Amor fati... Od kod sicer tak strahotni obup? Kako je namreč mogoče, da nekdo – in čutiš, da je to privrelo iz srca – pri dvaindvajsetih letih napiše: »Nekaj strašnega je obupati tako mlad, kakor sem jaz.« Odkod to?

Mislim, da je pač tako, da marsikomu ni dano sprejeti posledic izvirnega greha in torej uravnnavati svoje življenje po sicer visokih ciljih, hkrati pa uvideti dejansko stvarnost, ob vsem občudovanju človekove veličine pristati tudi na njegovo bedo. In ko stopiš enkrat na to pot, ali se ne zapreš v neko imanenco, ta pa nujno prinaša s seboj razklanost, naposled obup? In kar je najhuje – bi dejal Kierkegaard – »sleherni trenutek obupavanja si človek nakopava (še novo) obupanost«. Ali te prav

zato ta naraščajoči plaz naposled ne pririne do tega, da se »v obupu hočeš znebiti samega sebe« (isti mislec), da pa istočasno v tebi narašča neka nedostopnost (o kateri govorijo skoraj vsi, ki so Potokarja poznali)?

»Dobra melanholija«

Že prej omenjeni filozof Milan Komar govori nekje o Edith Stein (»Končno in večno bitje«) in citira njeno misel o »njeni zavesti nič«, o tem, »kako moramo vsak hip biti obdarjeni z bitjem« in kako se šele tako moremo »dotakniti polnosti svojega bitja«. Tam naš mislec dodaja, da se v tem trenutku rodi melanholija, nekaj naravnega (kadar so za to dani »temperamentalni pogoji«). Ko nadaljuje o bistvu melanholije (»tema, ki je važna tudi za Slovence...«), razpravlja o »dobri melanholiji«, ki so jo v časih renesanse pojmovali kot »kontemplativni temperament« duhovni in filozofski, kadar je seveda prišlo v človeku do sprejetja statusa »creaturae«, in sicer »creaturae lapsae«, do zavesti padlega bitja in torej človekove ranljive narave. Kadar se pa melanholik do tega ne more prikopati, se melanholija izrodi, »pripelje s seboj vsakvrsten nered«.

Človeka pričinja (ob vsej morebitni navidezni apatiji) polniti nemir, »posledica upravičene želje po celotni realizaciji«, bi dejal Kierkegaard, ko pa pride – kadar so težave prehude, pritiski premočni – do izgube upanja in torej do želje po povsem nasprotnem – po »izginotju«.

Tragičen konec umetnika. Že pred leti, preden sem prebiral zdaj objavljene misli Potokarjevih prijateljev, sem pisal znancu v Evropo: »Čeprav daleč od domačega bojišča in čeprav desetletja pozneje, je tudi on padel kot žrtev revolucije.« Padel je – Španci bi dejali – »con las botas puestas«, »z natak-njenimi škornji«, to je: sredi boja. Slikar Božidar Kramolc, Potokarjev prijatelj, je ob njegovi tragični smrti napisal: »Ne on, revolucionarni Neslovenci so nabasali to puško, napeli petelina – on je samó sprožil.«

Tragika. Potokar je res že v domovini nosil v sebi klice bolesterne občutljivosti (in kdo razen njega samega bi vedel, kdaj in zakaj so se pri njem pojavili simptomi...), vendar, kako vse drugačna bi bila njegova življenjska in torej literarna pot, če leta 1945 ne bi bil prisiljen pobegniti v tujino, živeti odtlej v »podnebu«, ki je vse prej kakor primerno za pravo usmerjanje melanholije...

Ko je nekoč nekdo ukradel ogenj bogovom na Olimpu in ga odnesel na zemljo ljudem, je za to bil kaznovan. A hujše doleti človeka, ki hoče Absolutno potegniti z »Neba« dol na zemljo. Obsojen si, da si sodiš sam. In vendar vem, da si ta »nekdo« v našem primeru – ni sodil sam. Tako gotovo, kakor vem, da zdaj jaz izgovarjam te besede, si upam dodati: ko je sprožil, je sprožil nedolžen pred Bogom. In padel pod tujim zakasnelim strelom.

Sredi prepletavanja stoterih misli in občutkov sta nenadoma pred menoj sličici: Potokarjeva otroška leta... preprosta železniška čuvajnica nekje v Sloveniji... na Cikavi... in potem... tisoče kilometrov daleč, štiri desetletja daleč... druga, spet železniška samotna, presamotna čuvajnica nekje v Blue Riverju tam daleč v Kanadi... Naključje?

In njegov odhod? Tak odhod – res samo naključje?

»Moli zame in povej mojim prijateljem, da sem mislil nanje ves čas, ko sem se odločal za zadnje dejanje... Hvala ti za vse. Tako dober si bil. Upajva, da se bova spet sestala v svetu dobrote in brez nadlog tega nemirnega življenja...« je zapisal v poslovilnem pismu prijatelju.

Zakaj je, kakor pravimo, »Usoda« hotela oziroma dopustila tako pot – to bomo morda zvedeli nekoč. Za enkrat pa se samo ustavljam ob verzih – ne vem že, čigavi so, pred dolgimi desetletji sem jih nekje bral – ob verzih, ki mi v teh dneh ob prebiranju knjige *Onstran samote* ves čas udarjajo v ušesa:

*»... ruinas maravillosas
de algo concebido en grande.«*

Čudovite razvaline nečesa, zamišljenega na veliko...

Razvaline nedokončanega gradu. Razvaline... in vendar dovolj zgovorne, da pričajo o veličini arhitekta.

Zorko Simčič

Recite njim, ki so obupanega srca: »Močni bodite. Nikar se ne bojte! Glejte, vaš Bog! Maščevanje pride, božje povračilo. On sam pride in vas reši. Tedaj spregledajo slepim očmi in gluhi se odpro ušesa... Zakaj v puščavi začno izvirati vode (Iz 35,4–6).

Obisk APZ Sv. Cecilije v zamejstvu

APZ sv. Cecilije je pričel delovati v drugi polovici šestdesetih let pri frančiškanih v Ljubljani. Poleg glasbenih interesov je bila v zboru vedno živa tudi družabna sila, ki se je uresničevala v mnogih gostovanjih in nastopih znotraj in zunaj domovine.

V preteklih letih smo gostovali v Nemčiji, Luksemburgu, Belgiji in na Nizozemskem. Za obisk smo v letu 1995 izbrali avstrijsko Koroško in Furlanijo.

Naš namen je videti rojake in kraje onkraj meje, navezati nove stike in prijateljstva ter posredovati živo zborovsko pesem. Potovanje je trajalo od 27. aprila zjutraj do 1. maja zvečer in ves čas smo pevke, pevci in spremljevalci, kot je to že v navadi, živeli skupaj kot velika družina. Dobro razpoloženje, ki smo ga povsod prinesli s seboj, ki ga v veliki meri premore vsaka skupina mladih, je bilo v zadovoljstvo tako gostiteljem kot nam samim. V naslednjih vrsticah bom opisal nekaj slik in doživetij s turneje z miselnimi utrinki, ki so se mi pri tem porodili.

Zavod šolskih sester v Št. Petru – Ko zavijemo na drugi strani karavanškega predora na levo, smo po nekaj kilometrih tam. V zavodu deluje višja šola in ima dva programa; petletno višjo šolo za gospodarske poklice in enoletno gospodinjstvo šolo. Šola je slovenska, oba programa sta prilagojena potrebam gospodarstva. Domači ravnatelj dr. Janko Zerzer nam na hitro razloži zgodovino, način financiranja ter trenutno organiziranost šole in delo zavoda.

V kapeli dóma, ki premore dobro akustiko, zapojemo nekaj pesmi. Našemu petju z zanimanjem prisluhnejo dijakinje in dijaki. Prvi pevski nastop mine v sproščenem pogovoru med dirigentko in občinstvom, nekaj med njimi jih je tudi iz matične države onkraj Karavank. Po izmenjavi mnenj in kosilu že hitimo naprej.

Dom kulture in cerkev v Selah – Nad Borovljami leži visokogorska dolina in v njej slovenska vas Sele. Tu prebivajo žilavi in živahni rojaki. O njihovem življenju in načrtih kraja nam govori ena od vodij kultur-

nega življenja ga. Milka Olip. Predstavitev vseh problemov in težav nam omogoča razumevanje problemov manjšine in prizadevanja za ohranitev domače besede v tuji državi. Klobuk dol pred gorečnostjo in vztrajnostjo tukajšnjih Slovencev. Gospa Milka, ki nas vodi po dolini, je organizator igralske skupine. Vsi prebivalci so kulturno živi, saj isti pevci po večini pojejo v posvetnem in cerkvenem pevskega zboru.

Naša minimalna udeležba v ohranjanju slovenske besede tu bi bila dosledna uporaba slovenščine tja dol do Celovca, ko sem prihajamo v trgovine, ali kot popotniki in turisti. Samo živa, govorjena slovenska beseda v podjetniškem ali komercialno zanimivem dialogu lahko izzove zanimanje in spodbuja učenje slovenskega jezika tudi med nemško govorečimi ljudmi.

Galerija Gorše v Svečah – Nekaj kilometrov proti vzhodu ležijo pod hribi Sveče, kjer je v zadnjih petnajstih letih svojega življenja ustvarjal kipar in likovnik Gorše. V slovenski vasi je našel mir in vzpodbudo za svoja dela in stvaritve v jeseni svojega življenja. Iz manjše kmečke hiše s prislonjenim senikom je napravil galerijo in nekaj njegovih del je tu razstavljenih. Na dvorišču je manjši gaj, kjer stojijo umetnikove upodobitve pomembnejših koroških rojakov, ki so koncem prejšnjega in v tem stoletju prispevali k ohranitvi slovenskega življenja tod. Tu stojijo doprsni kipi Kernjaka, Stefana, Hartmanove, Grafenauerja pa tudi drugih, nekje na robu je upodobljen tudi avtor sam. Kraj je spokojen in domač. Občutek imam, da smo vsi deležni pozitivnih stvariteljskih energij, ki prebivajo tukaj še po mojstrovih smrti.

Zvečer pojemo v domu za nego ostarelih občanov v kraju, ki leži proti jugu, v osrčju Karavank. Iz pripovedovanja izvemo, da živi veliko Slovencev v okoliških vaseh, ki so posejane v majhnih dolinah, ležečih levo in desno.

Mar ni zveličavno obiskovati vdove in bolnike v njih bedi in stiskah. Med mašo, ki jo je daroval naš duhovni vodja p. Pepi, zapojemo nekaj pesmi, ki jih tukaj morda še nikoli niso slišali, po končanem petju nam zaploskajo. Včasih ni potrebno prav veliko, da prineseš ljudem nekaj upanja in tudi to je naše poslanstvo.

Mladinski center na Reberci – idejni in resnični vodja prijazen gospod Poldej Zunder nam predstavi gibanje, ki je prav tukaj na-



Župnijska cerkev v Reberci. Foto Andreja Gurnik.

stalo v zadnjih 15 letih. Zbirali so se denarji za prenovo starega gradiča, cerkvice in župnišča. Iz vsega skupaj so napravili prijetno bivališče za mlade ustvarjalce, umetnike in kulturnike različnih narodnosti. Večkrat na leto se zberejo. Center mladih ustvarjalcev tako resnično zaživi. Tri dni je naš zbor tukaj domoval in mirno lahko rečem, da bomo sem še prišli, če nas bodo seveda še povabili. Gostoljubna oskrbnica ga. Anica Fugger, pa mlada tamilska družina s štirimi malimi otroki, ki je tu dobila zatočišče, ter imenitna akustika v kletni dvorani, kjer smo za svojo dušo peli, plesali in rajali pozno v noč, da je bilo veselje, vse to se nam je močno vtisnilo v spomin.

Cerkev na Humcu pri Božjem grobu – Drugi dan smo poromali na Podjunsko polje in počastili praznik žebljeva ter peli pri maši. Na ta dan romajo sem domačini od blizu in daleč in procesije okrog cerkve se vrstijo.

V nagovoru slišimo, da naj naše življenje ne bo samo prazen okvir, potrebna je tudi slika, vsak jo nariše z vsebino svojega življenja v moči vere, upanja in ljubezni.

Na vrhu Pece se topijo zadnje zaplate snega, nekje pod goro dremlje kralj Matjaž, ki bo nekega dne prišel rešit stiskane in uboge. V kolikor ga še nekaj časa ne bo, si bodo morali ti pomagati kar sami. Prav tega se naši rojaki tu zavedajo.

Modestov dom v Celovcu – Za vse šolajoče se Slovence živeče v dolinah Roža, Podjune in Zile, je v času šolanja potreben skupen dom, kjer v prijetnem okolju preživijo svoje študijske tedne. Po krajši predstavitvi delovanja in organiziranosti, ki nam jo poda vodja mag. Herman Kelich, smo vabljeni k sodelovanju z zborovsko udeležbo v februarju 1996, ko bo tu velika slovesnost. Na hitro se poslovimo in pot nas vodi naprej.

ORF v Celovcu – V prostorih avstrijske televizije deluje tudi slovenski oddelek, ki ima zaposlenih peščico strokovnjakov. Le-ti z veliko prizadevnosti in z mnogo vloženega napora vsak teden skupaj ustvarijo četrtino oddajo. Kakšna sta njihovo delo in organiziranost, nam je jasno po enourni predstavitvi. Oddaja združi slovenski živelj pred malimi ekrani enkrat na teden; oddaj televizije izza Karavank, iz matične Slovenije, tu ni moč videti, saj teh valov v zraku enostavno ni.

Morda so se lokalne oblasti včasih bale propagande socialističnega režima z druge strani meje; se morda sedaj bojijo poročil o skrajni učinkovitosti mlade slovenske parlamentarne demokracije? Kdo bi vedel, zakaj je temu tako. Dobili smo vtis, da je vprašanje izključno politične in ne tehnično izvedbene narave.

Vojvodski prestol pri Gospe Sveti – Pot nas vodi naprej in nas pripelje do prestola stare karantanske oligarhije. Tu so torej zaprisegali knezi, voditelji ljudstva, naših prednikov. Obredna zaprisega je vsebovala namen, da bodo vladali v dobro in blagor ljudstva.

Kakšna je vsebina zaprisege sodobnih knezov in vladarjev, je vprašanje, ki se mi hipoma postavi. Jasnega odgovora na to ni lahko dobiti.

Zjutraj tretjega dne se odpravimo do majhne kapele, na hrib nad Reberco. kako preprosto je živeti v umitem jutru, ko so nameni čisti in srca polna radosti in upanja. Na vrhu, prav pri kapeli, zmolimo desetko za dobre namene. Lepo nam je biti tukaj. hvalim Stvarnika v sebi in tega zunaj, ki je vse to ustvaril v svoji umnosti in preudarnosti.

Katoliški dom prosvete v Tinjah – Po zajtrku nas avtobus odpelje proti Tinjam. Od daleč je opaziti veliko zgradbo in cerkev. Rektor doma g. Jože Kopeinig nas pouči o organiziranosti in delovanju Katoliškega doma prosvete, in postane nam jasno, da je to nekakšen Cankarjev dom Koroške.

Več kot ena prireditev na dan, duhovne vaje, srečanje likovnih, filozofskih, religioznih in drugih mojstrov, daje slutiti, da je tukaj nekakšna Meka vsega kulturno ustvarjalnega življenja naših rojakov na drugi strani Karavank.

Umetnost, duhovnost, likovna ustvarjalnost, publikacije, organizirana srečanja in predstave govore o tem, da je naslov pravi. Katoliški razumemo kot vesoljni, vsevključujoči. Prosveten razumemo kot razstavljen, human, ustvarjalni po lepi podobi. Dom razumemo kot kraj, kjer se najdemo vsi skupaj z roko v roki.

Vse to bogato in plodno življenje, ki smo ga videli, nas je razveselilo in nam daje misliti, kako lahko manjšina v trdih in nenaklonjenih pogojih življenja daje duhovno presežna in bivanjsko blagoslovljena sporočila. Ali niso to kvas, sol in luč iz evangelijske prilike?

V kapeli doma prav izborno zazveni naša pesem.

Izkopanine sv. Heme nad Globasnico – Najstarejše so našli na vrhu hriba, iz prvih stoletij našega štetja. Rimska naselbina je bila kontrolna točka Rimljanom na poti proti severu. Kasneje so s prihodom krščanstva bila postavljena tudi svetišča. Šegavi in razpoloženi kustos nam hiti razlagati način življenja tistih dni, logistiko, način povezav in

Izkopanine sv. Heme nad Globasnico. Foto Sine Kovič.



komunikacijo. Kljub temu da je možakar star že krepko čez osemdeset, še vedno išče pravo življenjsko sopotnico. Zanj so primerne tiste med 36 in 42 leti z enim otrokom. Statistični pregled starosti naših deklet pokaže, da takih zbor ne premore, vse so premlade. Če se bo morda doma kaj našlo, pišite na naslov! Res zanimiva mešanica arheologije in ženitovanjskih interesov, očitno se možakar še ni dokončno sprijaznil s svojimi leti in še vedno išče nekaj novega.

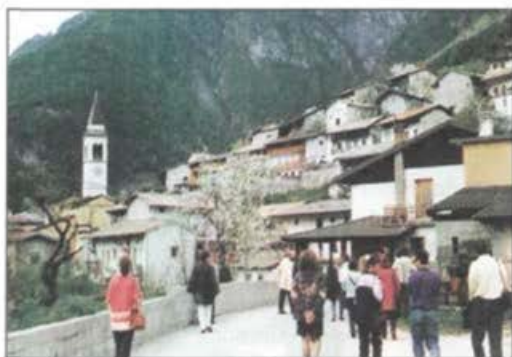
Zvečer zapojemo pri maši v Globasnici, še kasneje pa na srečanju pevskih skupin, na glasbeni prireditvi v vasi Žvabek. Tukaj nastopimo kot zadnji med nastopajočimi in popestrimo glasbeno ponudbo večera. Nastopajo različne slovenske glasbene skupine s Koroške. Naš glavni organizator turneje po Koroški, tajnik slovenske krščanske zveze g. Nužej Tolmajer, nam iz prve vrste zaploska. Prav na koncu zaigrajo še harmonike in nekaj mešanih parov zapleše in se zavrti po podnu. Čez polnoč je ura že, ko se vračamo domov proti Reberci.

Po treh dneh doživetij in srečanj na Koroškem smo se četrty dan odpravili preko meje v Furlanijo in onkraj Julijskih gora zavili proti vasi Tipana. V vasi nas pozdravi g. Viliem Černo. V vasi poteka srečanje med mladimi domače občine in onimi iz Breginja na slovesni strani. Oba kraja sta med seboj pobratena.

Ker slovenskih gospodov ni, poteka maša na igrišču za rokomet v italijanščini, popestrena z našim petjem. Na ploščadi zraven se že kuha v loncih, za vse lačne udeležence srečanja; sonce močno pripeka in pred zadnjim amen župnik ne pozabi na bon appetito!

Kasneje smo deležni dobrot lokalne kuhinje, beri pašte. Po kosilu za lastno zabavo odigramo nogometno tekmo, popoldne pa se odpeljemo proti Čedadu. O problemih življenja in organiziranja dela manjšine in o splošnih pogojih za preživetje le-te nam na poti na Staro goro in nazaj kar v avtobusu pripoveduje ga. Luiza Negro iz kulturnega društva 'Ivan Trinko'. V spomin ji podarimo manjši spominek, ki smo ga pripravili za vse vodiče, in ga. Luiza se razveseli naše drobne pozornosti, mi pa ji zaželimo srečo pri nadaljnjem delu z našimi ljudmi v teh krajih.

Ogled svetišča na Stari gori – Pričaka nas polna cerkev romarjev, v kripti, v prostorih pod cerkveno ladjo, se oglasi tudi naša pesem. Toda ker v zgornjem delu cerkve po-



Vas Sulbica v Reziji. Foto Barbara Vodnik.

tekajo obredi, nas kaj kmalu preženejo.

Neužaljeno odnehamo, samo On, ki je tiho in se spozna na vse jezike, ki mu lahko gre hvala iz vseh jezikov istočasno, nas razume, ti menihi in gospodje župniki pa očitno ne. Zunaj nas pozdravi prava pomladna ploha, na poti po ulicah proti avtobusu odmeva naša vstajenska Aleluja! Dosegli smo najbolj južno točko potovanja in odpravimo se nazaj proti Reziji.

Zadnji dan pa pojemo v Ravnici, vasi sredi Rezije, kjer smo v hotelu tudi prespali noč. 1. maja se tu praznuje velik praznik Majnik, hkrati pa poteka tudi športno srečanje. Ker cerkev v vasi po potresu leta 1976 še ni urejena, zapojemo pri maši v montažni kapeli.

Popoldne se odpravimo proti zgornji dolini Rezije. V eni od vasic si ogledamo novo cerkev. Ponekod je vaščanom uspelo popraviti stare hiše, ki se v vaseh držijo strnjeno, mnogo pa je tudi modernih gradenj, očitno narejenih v zadnjih petih ali desetih letih, že na povsem moderen način.

Prav na koncu našega potovanja se v živo seznanimo z avtohtonim načinom rezijanskega petja. Od tod so torej doma znane botrice lisičice, pa znamenite zverinice. Naša vodička ga. Lucija Trušnjak pripoveduje o tem, da so celo tukaj, od koder so doma, nanje po malem že pozabili.

Poslovimo se in zaželimo našim rojakom sreče v življenju in uspeha pri ohranjanju domače besede. Tukaj sicer ni tako močnih organizacij, kot smo jih videli na Koroškem, ali pa nam jih niso pokazali, pa prav tako vse, kar smo videli, v nas vzbuja simpatijo in dobre občutke. Ko se vrnemo, bomo navijali prav za te ljudi in te kraje. Vračamo se preko Trbiža, Kranjske gore in se pozno zvečer v

zahvalo ustavimo še pri Mariji pomagaj na Brezjah.

Hvala vsem omenjenim in neomenjenim organizatorjem za mejo, domačemu organizatorju Romanu, zborovodkinji Barbari, duhovnemu vodji patru Pepiju, pa šoferju avtobusa, slavčicam in slavčkom ter našim simpatizerjem, navijačem in pomagačem.

Še bo zvenela pesem iz slovenskih glasilk po svetu. Dragi rojaki za mejo, spominjali se vas bomo v naših prošnjah, molitvah in pesmih in v naših srcih bo vedno prostor tudi za vas.

Božidar Remše

Flash slovenskega športa v Italiji

Mirne duše lahko trdim, da je slovenski šport v Italiji pravzaprav nekaj posebnega: v sebi skriva namreč globoka vsebinska sporočila in je – strateško gledano – močno orožje, s katerim razpolaga slovenski živelj v Italiji. Prav lahko govorimo o uspešnem binomu, o celoviti integraciji, o realnosti, ki ni primerljiva skorajda ne z nobeno drugo športno realnostjo v evropskem svetu. Šport po navadi enačimo z rezultatom, s slovenskim športom, s katerim se soočajo Slovenci v Italiji, pa ni tako.

Slovenska manjšina v Italiji predstavlja prav gotovo izjemno duhovno bogastvo, je v naših ljudeh nekaj doživetega, slovenstvo samo pa je v ljudeh nekaj, za kar se je vredno boriti in v kar je nujno vlagati vse razpoložljive sile. Nikakor nismo nekakšen getizirani repek nečesa, kar bi spominjalo na državo Slovenijo, tudi nismo folklorni izraz nečesa, kar je pozabljeno. Nasprotno! Slovenci v Italiji smo živo tkivo, z globoko zasidranimi koreninami, navezani na našo zemljo, in teritorij, na katerem imamo, zgodovinsko gledano, prvo besedo, smo ljudje, ki še vedno znamo graditi svojo duhovnost na Prešernu in Cankarju, na Jakacu in Gregorčiču, na Ramovšu, Ostercu in Škerjancu, Lipovšku in Kogoju. Je pa tudi res, da smo bili in da smo še danes v tej naši življenjski rasti – prav za-



Ekipa Kras, ki nastopa v namiznem tenisu v ženski A ligi. Od leve Biserka Simoneta, Monika Radovič, Anna Berban in Matjaž Šercer.

radi statusa manjšinskosti – nekaj posebnega. Oplojeni smo z multikulturnostjo, s kričnim vdorom zahodnega – italijanskega sveta v naše glave in duše, ki potem izbruhne na dan v sintezi velikanov, ki se jih krčevito oprijemamo, saj so steber naše vitalnosti, so razlog za to, da obstajamo. Tu seveda mislim na vse to, kar je zrastle v naši sredi in prodrlo v Evropo: Spacal, Pahor, Rebula, galerija skladateljev, galerija eminentnih Slovencev, ki kot bodica učinkujejo na našo zavest in povzročajo v nas življenjski upor pred razpadom.

Manjšina prav gotovo odigrava vlogo trdnega subjekta: šolstvo, gledališče, radio, danes tudi televizija, dnevni tisk, bogata revialnost: vse to daje ton našemu vsakdanu. Opora našemu preživetju pa je kapilarna razpredenost kulturnih enot v vseh vaseh, zaselkih, predmestjih in v mestih samih. Armada prostovoljcev, neplačanih amaterjev, ki so nagonso poklicani za to, da operirajo izjemno profesionalno, pa čeprav v amaterskih okvirih, saj za vse to, kar dajo, niso plačani.

Med tem izjemno bogatim svetom čiste kulture, šole in družino je razpet tudi svet slovenskega športa v Italiji, ki je po svoji vsebini nekaj posebnega, atipičnega za državo, v kateri živimo, kar ni primerljivo s sorodnim svetom v matični domovini. Tudi naš šport je nositelj kulturnih in narodnostno oplojenih vsebin, ki pa že zaradi svoje narave ni in ne more biti usmerjen v lastno sredino, ampak išče in najde vsakodnevno konfrontacijo s širšim, italijanskim svetom. Pravzaprav gre pri vsem za neke vrste vsebinski



Košarkarska ekipa Jadran.

binom: po eni strani pomeni športni rezultat neko samopotrjevanje, iskanje neke kvalitete uveljavitve v širšem, vseitalijanskem okolju, po drugi pa pomeni možnost narodnostnega utrjevanja in iskanja neke precizne identitete, ki nosi nedvoumni predznak slovenstva. Naj začnem pri zadnjem: vsako naše športno društvo, vsaka terenska celica, vsak pedagog, vsak odbornik – so ena bistvenih komponent v naši narodnostni strategiji, ki pelje v samoohranjanje, v potrjevanje našega obstoja. Naša društva so nastala zato, da bi v njih našla prostor predvsem naša mladina in se tako ne bi utapljala v večinskem morju. Te vrednote so bile in so še danes markantne. Hočemo, da je naš šport prežet predvsem s pojmom srčne kulture in mi razumemo kulturo tudi tako, da našemu jeziku z vsemi močmi skušamo širiti maneverski prostor: naš športnik ga utrjuje tudi v telovadnici ali na drugih igriščih. Osnovna niansa v naših razmišljanjih je ta (citiram prof. Alda Rupla): če bo naš otrok slovenščino govoril le v šoli in bodo z njim starši v mestu pri nakupih govorili italijansko, bo sporočilo šlo v zavest nekako takole: slovenščina je za suhoparne, obvezne zadeve, kot so prosti spisi, italijanščina je za življenje. Slovenski pogovorni jezik ne more biti za našega mladega človeka samo v domeni gledališča, dnevnika in 25 profesorjev slovenščine! Zato so tu naša društva, s svojo vlogo, ki govori o tem, da mora tudi šport vzeti nase dediščino in obveznosti vsega, kar je bilo od zdavnaj markantno vodilo naše prosvete.

V teh naporih smo in moramo ostati močni! Če nam dobre volje, mentalne elastičnosti, vneme in iniciativnosti ne manjka, se po drugi strani soočamo z izjemno težkim problemom



Ana Žerjal je takmovala na evropskem prvenstvu Optimist v Istanbulu leta 1994.

pomanjkanja sredstev, ki bi nam omogočala kolikor toliko sprejemljivo realizacijo projektov.

V tem smislu je naš šport na najslabšem. Športna dinamika ni zapopadena v zakonu za obmejna področja, sredstva iz javnih skladov so smešno nizka, v bistvu vse sloni na privatni iniciativi, na ramenih našega gospodarstva. Če k temu dodamo ugotovitev, da je le-to – iz kontingentnih razlogov – v dokaj slabšem položaju kot pa v preteklosti, da je dotok vitalnih sredstev danes dokaj skromen, je potem jasno, da se tu otepamo z velikimi problemi.

Druga vsebinska veličina našega športa, ki je še posebno danes ne gre zanemarjati in podcenjevati, je prav gotovo svetovno nazor-ska pluralnost, s katero je prežeta naša športna sfera. Naš šport nima nikakršnih strankarskih predznakov, v društvih vladajo dialog, strpnost, razumevanje. Vsa naša društva, in teh je 46, priznavajo krovnost Združenja slovenskih športnih društev v Italiji in zdi se mi, da je to veliko bogastvo, ki ga naš šport zna čuvati in braniti. Soustvarjanje športne politike pod isto streho še zdaleč ne pomeni soglasnega prikimavanja ali soglasnega dvi-

ganja rok! Nasprotno! Diskusije so vročične, prisotna je široka dialektika, priča smo izostrenemu kresanju mnenj. Značilna sta vitalnost in stalni beg pred umsko otopelostjo. In če po vsem tem ideološko strankarska prepričanja ostajajo pri slehernemu sestanku za vrati sejne sobe in ne prihaja do razhajanj, je to znak velike zrelosti.

Za hip se ustavimo pri številkah, ki so mogoče suhoparne, a vendar izjemno zgovorne. Naš šport je široko gibanje, kateremu se predajajo res vse generacije, od najmlajših do najstarejših. O tem govorijo strokovno opravljene analize in predvsem številke. Živ dokaz, da je temu tako, so – sicer nehote – bogate športne strani Primorskega dnevnika, slovenske radijske in televizijske oddaje nastrojene s tako vsebino. In če je res, kot o tem govorijo študije, da to gibanje – številčno gledano – zajema približno 7000 naših ljudi, kar je nedvomno zelo širok izsek našega življa, si potem moramo kar nekam upravičeno postaviti tezo, da je naš šport nekaj impozantnega. Ko torej govorimo o našem športu, govorimo o množičnosti, o visoki stopnji razvite organiziranosti, o dejstvu, da je prav šport brez vsake konkurence na prvem mestu tiste lestvice vrednot, katere se naša mladina najraje prireja. Množično stekanje naših mladih moči v športno sfero vsekakor ni nekaj naključnega, kot tudi ni naključno, da se naš športni rezervoar še vedno polni iz leta v leto, da je torej športno področje v stalnem razmahu, ki mu zaenkrat še ni videti konca in to kljub demografski krizi, ki naše družinske celice krči na minimum. Razlog je v tem, da šport danes že nekako »de iure« spada k vsem ostalim dejavnostim, s katerimi se človek ubada, če hoče imeti v družbi etiketo uspešnosti. Razlog je tudi v tem, da je naša terenska ponudba danes dobra in vabljiva. In razlog je prav gotovo tudi v tem, da je naš šport nekaj resnično živega in občutenega: zrasel je in iskal svoj razvoj in uveljavitev na ramenih entuziastov in zastonjskih garačev. Njegova razvojna pot je pristna. Nič ni umetnega na njem, vsaka stvar je trdno zakoreninjena. Šibki člani so spotoma odpadali, porajali so se novi. Spričo dinamike sodobnega športnega sveta, kateri je podvržena tudi vsaka naša športna sredina, ni v njem nikakršne možnosti za počasno odmiranje: na površju lahko ostane le tisti, ki je strukturalno močan. In konec koncev je iskati četrti razlog tudi v dejstvu, da je znal naš človek v letih najti



Pavlo Kralj, državni prvak Race board 1994.

prav v športni sferi tisto področje in tiste mehanizme, ki mu omogočajo, da se kosa in enači na povsem legitimen način z italijanskim partnerjem, ki mu drugače na drugih področjih prevečkrat jemlje »kisik«. Če ne drugače, pa tako, da ga ignorira in ne upošteva.

Na športnem področju je stvar drugačna: tu, hočeš – nočeš, moraš v boj, tu se moraš pomeriti v bitki, ki naj razreši dilemo, kdo je boljši, tu moraš v odprto konfrontacijo brez kakega vnaprejšnjega jadikovanja, tu je področje, kjer lahko iščeš svoje samopotrjevanje.

Vse našete komponente so v letih ustvarile zmes, iz katere so lahko izšli tudi vrhunski športniki. Čeprav torej številčno skromni, smo zmogli postaviti na vseitalijanski trg državne prvake, izjemno konkurenčna moštva, vrhunske ligaše, svetovne prvake, celo olimpijce. Navidezen paradoks, če pomislimo, da govorimo o neki narodnostni manjšinski skupnosti! A prav ta paradoks izgubi svoje valence in se razblini ob ugotovitvi, da je bilo in da je še danes vse to mogoče prav zaradi osnovnega vsebinskega izhodišča, ki preveva našo skupnost: to pa je načelo, ki govori o tem, da mora manjšina odigravati vlogo subjekta, kar pomeni, da mora biti spo-

sobna, da sprotno opravlja interne analize, da postavlja povsem avtonomno svoje razvojne projekte, da je avtonomna pri svojih vsebinskih izbirah. Vsi drugi so poklicani, da ji pri uveljavljanju svojih internih strategij nesebično pomagajo pri realizaciji tega, za kar je manjšinska skupnost sama prepričana, da je bistveno za njen obstoj in razvoj. Pri tem vprašanju taktiziranje in kdovekako politično pogojevanje ni mogoče! Tak način reševanja problemov pelje samo v zdrobljenost, razcepljenost, v antagonizme, kar je v strategiji ohranjanja lahko samo smrtonosno. Naš šport si je vlogo subjekta v letih izbral in si jo sam pripisal. V to sem trdno prepričan in alternative, v tem pogledu, ne more biti.

prof. Ivan Peterlin

Tudi kadar molite, ne bodite kakor hinavci. Ti namreč radi molijo stoje po shodnicah in križiščih, da se kažejo ljudem. Resnično vam povem: dobili so svoje plačilo. Kadar pa ti moliš, pojdi v svojo sobo, zapri vrata in moli k svojemu Očetu, ki je na skritem. In tvoj Oče, ki vidi, kar je skrito, ti bo povrnil. Pri molitvi pa ne blebetajte kakor pogani, ki mislijo, da bodo uslišani, če bodo veliko govorili. Ne bodite jim podobni, saj vaš Oče ve, česa potrebujete, še preden ga prosite. Vi torej molite takole:

Oče naš, ki si v nebesih, posvečuje naj se tvoje ime. Pridi tvoje kraljestvo. Zgodi se tvoja volja, kakor v nebesih tako na zemlji. Daj nam danes naš vsakdanji kruh; in odpusti nam naše dolge, kakor smo tudi mi odpustili svojim dolžnikom; ne daj, da pademo v skušnjavo, temveč reši nas hudega.

Če namreč odpustite ljudem njihove pregreške, bo tudi vaš nebeški Oče vam odpustil. Če pa ljudem ne odpustite, tudi vaš Oče ne bo odpustil vaših pregreškov.

(Mt 6,5–15)

*Slika na desni: Zadnja večerja
Freska v prizidku župnijske cerkve v Selcih
(1995) – 583 cm x 164 cm.
Naslikala Maja Šubic.
Foto Tomaž Lunder.*



Hospic – po svetu in pri nas

V zadnjih letih se po Evropi in tudi drugod po svetu ljudje vedno bolj zavedajo, da moramo večjo pozornost posvetiti umirajočim in njihovim svojcem, pa tudi žalujočim, če hočemo, da bo naše življenje bolj kakovostno. Pri tem imajo zelo pomembno vlogo hospici za umirajoče bolnike. To naj bi bil kraj, kjer lahko umirajoči bolnik ohrani svoje človeško dostojanstvo do zadnjega, obdan s svojimi najbližjimi.

Zamisel o hospicu je stara. V srednjem veku, pa tudi že prej, so nastali občudovanja vredni hospici (gostišča, zavetišča), zlasti na romarskih poteh, v katerih so utrujene romarje okrepili, bolne negovali, za umirajoče skrbeli in jih spremljali do konca. V pravilih hospica je na primer pisalo, kako »je treba naše gospode, bolnike, sprejeti in jim postreči«. Po tem bogatem izročilu je lahko segla dr. Cicely Saunders, ki je leta 1967 po sedemnajstletnih pripravah ustanovila Hospic sv. Krištofa, najbolj znani moderni hospic. Zdaj je na svetu že več kot 2000 hospicev za umirajoče. Nastajajo vedno novi, tudi v deželah, kjer doslej niso o tem razmišljali, npr. na Češkem in Madžarskem.

Hospic pa ne pomeni samo kraja bivanja, ampak predvsem koncept življenja, ki spoštuje človeško življenje do njegovega naravnega konca in vključuje celostne potrebe umirajočih bolnikov in njihovih svojcev. Hkrati pa upošteva potrebe osebja bolnišnic in domov za stare po izobraževanju in dopolnjevanju. Hospic želi pomagati družini umirajočega, da ta lahko preživi zadnje obdobje človeškega življenja, če se le da, v svojem domačem okolju.

Za hospic veljajo štiri osnovna pravila:

1. Trudijo se za dobro protibolečinsko terapijo, ne da bi bila motena bolnikova zavest.
2. Bolnikom ne podaljšujejo življenja za vsako ceno – delajo samo to, kar bolniku olajša življenje.
3. Omogočijo in podpirajo navzočnost svojcev in prijateljev. Pomagajo tudi njim, ne samo v času bolezni, ampak jih spremljajo tudi v času žalovanja.



4. Kdor pride v hospic, ve, da tu ne opravljajo evtanazije.

V hospicu velja načelo: Dodajati življenje dnevom, ne dneve življenju. Ni torej toliko pomembno, ali živiš nekaj dni več ali manj, ampak to, da je kakovost življenja, dokler ga živiš, čim boljša. K tej kakovosti pripomore tudi veliko število prostovoljcev, ki prihajajo v hospic, ali pa tudi v družine, in poskušajo vsak na svoj način olajšati življenje bolniku in družini. Vsak bolnik ima občutek, da zanj skrbijo ljudje, ki imajo zanj čas, ki jim to ni odveč. V hospicu tudi praznujejo, obhajajo rojstne dneve in druge praznike, skrbijo za lepo okolje itd.

V zadnjih letih si v okviru hospica prizadevajo predvsem za spremljanje umirajočih in njihovih družin na domu. Sama hiša hospica torej ni potrebna, važna je ideja hospica, kako resnično dodajati življenje dnevom. Sam hospic je lahko v pomoč družini in bolniku za nekaj dni, da se uredi terapija ali kaj drugega. Glavno pa se odvija doma, v krogu družine, ki ji je treba pomagati.

V tem smislu pomoči družini nastaja po svetu vedno več društev HOSPIC, kjer nimajo hospica kot hiše in v katerih delajo predvsem prostovoljci. Samo na Bavarskem je takšnih društev 30.

V Sloveniji je v smislu hospica od spomladi leta 1992 delovala Skupina za spremljanje hudo bolnih in umirajočih pri Škofijski karitas Ljubljana. Ideja, da bi se ta skupina preoblikovala v samostojno društvo, je nekaj časa dozorevala, dokončno pa je dozorela ob seminarju ČAS ŽIVLJENJA – ČAS UMI-RANJA, ki ga je gospa Helga Strätling-Tölle maja 1995 imela v Kliničnem centru v Ljubljani za vse terapevtske poklice. Udeležilo se ga je več kot 200 udeležencev iz vse Slovenije (zdravniki, medicinske sestre, fizioterapevti, delovni terapevti, psihologi, socialni delavci, duhovniki itd.). Delo društva HOSPIC v Würzburgu, odkoder je prišla

referentka, je precej podobno delu Skupine za spremljanje hudo bolnih in umirajočih pri SKL.

Tako je bilo 6. junija 1995 ustanovljeno SLOVENSKO DRUŠTVO HOSPIC, prvo te vrste v Sloveniji. V statutu lahko beremo:

Društvo je združenje državljanov republike Slovenije, preko katerega njegovi člani uresničujejo svoje interese s področja psihosocialne pomoči hudo bolnim, umirajočim, njihovim svojcem in žalujočim ter si prizadevajo za spoštovanje človeškega življenja od spočetja do njegovega naravnega konca ter odklanjanje evtanazije.

Društvo za doseganje svojih ciljev izvaja naslednje naloge:

- organizira in izvaja projekte neprofitne narave za pomoč hudo bolnim, umirajočim, njihovim svojcem ter žalujočim z vsem spoštovanjem njihovega dostojanstva, želja in pravic, ne glede na vero, nacionalnost, raso, politično pripadnost ali socialni položaj;
- organizira izobraževanje in usposabljanje prostovoljcev in strokovnjakov za lastne potrebe in za širše področje psihosocialne pomoči (predavanja, tečaji, seminarji, skupine za samopomoč, svetovanje);
- prizadeva si za detabuiziranje umiranja, smrti in žalovanja v družbi;
- izdaja literaturo v skladu s predpisi s tega področja za predstavitev osnovne dejavnosti društva;
- sodeluje s podobnimi društvi in organizacijami s tega področja v Sloveniji in v tujini.

Sedež društva je v Ljubljani, Neubergerjeva 4, telefon 061 13 71 284. Upamo, da bo društvo v Sloveniji našlo vedno več ljudi, ki bodo pripravljeni sodelovati in iskati vedno nove oblike pomoči umirajočim in njihovim družinam.

Metka Klevišar



Angel na steni farne cerkve v Volčah (Tone Kralj). Foto Bojan Salaj.

ka. Kot da je zdravje nekaj, kar moraš imeti potrjeno na papirju, kar imaš in držiš v roki in ti ne more uiti. Nihče, prav nihče pa ti ne more zagotoviti, da bo potrdilo, ki ga o zdravju dobiš danes, jutri še veljavno.

Kdo je zdrav, kdo bolan?

Na zdravje lahko gledamo tudi drugače. Zdravje ni neko stanje, ki je in traja, ampak je silno dinamičen proces, je zelo subjektivno doživljanje. Biti zdrav ne pomeni biti brezhiben, brez kakršnihkoli težav, ampak pomeni pot, po kateri hodiš in neprestano loviš ravnotežje med vsem, kar prihaja nadte, tudi med vsem težkim in neprijetnim, ki mu ne moreš uiti. Komur uspeva to ravnotežje vedno znova najti, se počuti zdravega, pa čeprav njegovi izvidi medicinsko gledano niso dobri.

Tako se lahko zgodi, da se na primer nekdo, ki ima hudo neozdravljivo bolezen, v sebi počuti zdravega, celega. V vsem kar doživlja, tudi v težkem, vidi smisel in ob tem kot človek raste. Živi polne, osrečujoče odnose z ljudmi okrog sebe. Ljudje, ki to doživljajo in o tem spregovorijo, so dokaz, da je to možno. Obratno pa se lahko nekdo, ki je medicinsko gledano zdrav, ki bi mu lahko celo »dali potrdilo, da je zdrav«, počuti v sebi bolnega, ker ne vidi smisla, ker ne zna ko-

Zdravje in bolezen

Večkrat se zgodi, da kdo pride k zdravniku in od njega zahteva potrdilo, da je popolnoma zdrav. S tem potrdilom bo lahko hodil okrog in dokazoval, da mu nič ne manj-

municipirati z drugimi, pa pogosto tudi zaradi strahu za svoje zdravje.

Strah zase je pravzaprav zelo huda bolezen. Kdor se boji, težko živi. Rad bi imel zagotovilo, da se mu ne bo nič hudega zgodilo, v življenju pa takšnega zagotovila ne moremo nikoli dobiti. Strahu se lahko otreseš samo tako, da sprejmeš možnost, da se lahko tudi tebi kaj zgodi – in zaupaš, da boš v dani situaciji našel moč za spoprijemanje z vsem težkim in neprijetnim.

Kaj pomeni zdraviti?

Zdravljenje je zelo obsežen pojem in pomeni veliko več, kot nam ponuja medicina z vsemi svojimi možnostmi. Zdraviti pomeni človeku pomagati, da doživlja svoje življenje kot smiselno celoto, da polno živi svoje človeške odnose, da ostane povezan z Nekom, ki vnaša novo življenjsko razsežnost v še tako težko stanje.

Zdraviti pomeni vse to, kar ponuja medicina, pa še veliko več. K zdravljenju spada tudi veliko drobnih stvari, ki lahko bolniku pomagajo, da je lažje kos situaciji bolezni. Sem spada celotno ozračje, v katerem bolnik živi, bodisi v domačem okolju ali v bolnišnici. Ni vseeno, ali ima občutek, da je tu kot nekdo, ki je vsem v breme, samo številka, ali pa se počuti sprejetega kot človek, kot enkratno bitje. K zdravljenju bistveno pripomorejo dobri odnosi, predvsem s svojci, pa tudi z vsem ostalimi. Predvsem pa je pomembno, da mu v času bolezni nekdo pomaga iskati odgovore na bistvena bivanjska vprašanja: Kdo sem? Kdo sem, ko izgubim svoje zdravje, svoj položaj...? Kakšen smisel je imelo in ima moje življenje? Kdo ali kaj mi daje oporo, ko izgubim vse?

Kdo zdravi?

Vedno je Bog tisti, ki zdravi. Tega pa večinoma ne dela kar tako, ampak se poslužuje mnogih različnih poti.

Ena zelo pomembnih poti je gotovo medicina. Vendar pa subjekt zdravljenja ni medicina nasploh, ampak vedno človek. Zato je ob vseh zdravilih, ob vseh številnih medicinskih posegih in aparatih vedno najprej pomemben odnos človeka, ki vse to uporablja. Ta odnos je pri zdravljenju zelo bistven, čeprav ga ne moremo zajeti v nobene številke in prikazati na nobenih grafikonih.

Ni pa samo medicina tista, ki zdravi. Še tako dobro medicinsko zdravljenje ne bo nič

pomagalo, če bolnik nima okrog sebe ljudi, med katerimi se počuti varnega, na katere se lahko zanesa, da bodo ostali pri njem tudi takrat, ko bo zelo hudo. Navadno so to bolnikovi svojci, lahko pa tudi krog prijateljev.

Zdravijo pravzaprav vsi tisti, ki kakorkoli prihajajo v stik z bolnikom, vsak na svoj način.

Bolezen kot možnost

Gotovo je treba narediti vse, kar je možno in smiselno, da odpravimo ali omilimo bolezen. Res pa je tudi, da vsake bolezni kljub še tako razviti medicini ne moremo odstraniti. Dve možnosti nam preostaneta: da se nad tem dejstvom neprestano jezimo, smo nezadovoljni in težko živimo ali pa, da se vprašamo, kaj nam hoče povedati bolezen, kakšno je njeno sporočilo za naše življenje. Tako se lahko zgodi, da spoznamo bolezen kot šanso, ki nam omogoči spoznati marsikatero razsežnost življenja, ki nas naredi sposobne za marsikaj, o čemer si prej še sanjati ne bi upali, ki nam pomaga spoznavati, kaj je bistveno v življenju.

Človek kot skrivnost

Človek ni stroj, ki bi ga lahko natančno preiskali in razstavili na drobne koščke. Vedno znova nas preseneča, vedno znova se vedejo tudi čisto fiziološki procesi v telesu drugače, kot je zapisano v knjigi. Prav je, da upoštevamo vsa dognanja znanosti in jih spoštujemo, prav pa je tudi, da se vseskozi zavedamo, da človek je in ostaja skrivnost, ki se je ne da stlačiti v nobeno rubriko, ki se je ne da izmeriti in vnaprej določiti. Človek vedno nastopa kot celota v vseh svojih razsežnostih, v telesni, duševni in duhovni, in vse te razsežnosti skupaj so vedno odločilne tudi za to, ali se človek počuti bolnega ali zdravega.

Dokler bomo znali sebe in druge doživljati kot skrivnost, se bomo znali tudi srečevati z večjim spoštovanjem in z večjo odprtostjo za nekaj novega in neznanega – to pa tudi zelo bistveno pripomore k našemu doživljanju zdravja.

Metka Klevišar

Strpnost kot osnova sožitja med ljudmi

V letu, ki je posvečeno strpnosti, ne bo odveč, če se nekoliko ustavimo ob tej besedi in njenem pomenu.

Ljudje smo različni, hkrati pa bi večkrat hoteli to različnost zanikati. Hoteli bi, da bi vsi ljudje bili nekako po naši meri ali da bi vsi služili našim interesom. Zato nam je tako težko priznati drugačnost drugega, še težje pa jo z naklonjenostjo in spoštovanjem prenašati. In čim bolj je vidna samostojnost, enkratnost nekega človeka, tem bolj to moti druge. Vzrok je najbrž v notranji negotovosti, zaradi česar nas drugačnost vznemirja in se vedemo, kot da smo se prisiljeni nenehno braniti, kot da smo potisnjeni v samoobrambo. E. Mounier ugotavlja: »Če opazujemo predstave ljudi in lastne odzive, nam ta resnica (da je temeljno doživetje človeka sporazumevanje) ni tako očitna. Od začetka zgodovine so vojni dnevi številnejši kot dnevni miru. Družbeno življenje je trajna gverila... Videti je, da se poti tovarištva, prijateljstva in ljubezni izgubijo v tem silno velikem porazu človeškega bratstva.« Ni čudno, da je individualistično usmerjena filozofska misel videla izvir vsega zla in kratenja človekove svobode v dejstvu, da so v svetu, v katerem človek živi kot posameznik, še drugi ljudje. Samoobrambni gon drugega zavrača, noče ga videti in se zanj ne zmeni ali pa ga preprosto le zlorabi za svoje namene in izkorišča tudi na izredno prefinjene načine, prikrite celo z altruizmom. Le kot enakovrednega sebi ga noče in ne more priznati. Kljub temu pa v takšnem stanju človek ne more biti srečen in vedno znova mora priznati, da takšna pot v medčloveških odnosih vodi v slepo ulico ali sploh v pogubo. Človek najde sebe takšnega, kakršen je v resnici, samo če stopi iz sebe, če se je pripravljen dati na voljo drugim, če se z drugimi sporazumeva in z njimi iskreno sodeluje. Zato pravilno ugotavlja E. Mounier: »Prva skrb personalizma je, da človeka razsredini in ga tako ustali v perspektivah, ki jih odpira oseba.«

Danes so tudi razmere takšne, da nas naravnost silijo k sporazumevanju. Od uspešnega sporazumevanja je odvisno celo, ali bomo ljudje še živeli na Zemlji ali ne, ali se bo življenje na tem planetu sploh še ohranilo, ko je že danes močno ogroženo. Človek je iznašel sredstva, s katerimi lahko sam namerno povzroči apokaliptično uničenje vsega živega. Hkrati pa se kaže povsod osiromašenje tistih duhovnih sil v človeku, ki bi ga bile sposobne odvracati od neodgovornega početja in pogubnega nasilja nad človeštvom in naravo sploh. Imeti in brezobzirno gospodarovati, ti dve težnji sta popolnoma zamenjali drugi dve, namreč biti in služiti z ljubeznijo. Potrebno bi bilo vsekakor spreobrnjenje v pravem pomenu. Človek bi moral uvideti, da ni vse dovoljeno, kar je mogoče.

Brezobzirni individualizem in egoizem se skušata povsod uveljaviti in onemogočiti vsako obliko humanizma. Človek postaja tako vedno bolj človeku samo volk, gotovo pa vse drugo prej kakor človek. In ob tem se večina ravna po načelu najmanjšega odpora, naj gre kamor hoče. Nekako podtalno pa tli ogenj sovraštva, maščevanja in nasilja, ki ne dopušča nobenega iskrenega sporazumevanja med ljudmi, nobenega premagovanja razlik in povezovanja v smeri skupnih ciljev in skupnih nalog. Če pa se kje pokažejo takšna prizadevanja, se prej ali slej izrodijo po načelu pravice močnejšega, zatiranja in smrti slabotnejšega. Da, samo moč ima besedo, samo moč hoče biti v posesti pravice in resnice. Zato se drugačni pogledi, ki bi mogli kot terapija delovati v smeri človeškega streznjenja, sploh ne morejo uveljaviti. Vsi se bolj ali manj zanašajo na uspeh moči, številčne ali celo fizične premoči, ne pa sporazumevanja kljub različnosti in iskrenega skupnega iskanja resnice in rešitve. In vendar bi bilo prav to danes hudo potrebno. Z drugimi besedami, potrebna bi bila strpnost.

Kaj je torej strpnost?

Strpnost ne pomeni ravnodušnosti v odnosu do drugega, temveč priznanje njegove drugačnosti in pravice do takšne drugačnosti. Pomembno je poudariti, da priznavamo drugemu pravico do njegove drugačnosti, da torej ne gre za to, da bi pač potrpežljivo s to drugačnostjo, čeprav smo prepričani, da mu ne pripada, da nima do nje pravice. Strpnost pomeni »prenašanje drugega z namenom, da bi ga bolje razumeli«, kajti šele na podlagi

tega boljšega razumevanja lahko pride do urejenih interesnih konfliktov med različno mislečimi in do iskrenega sporazumevanja. Takoj pa je treba reči, da nikakor ne more iti za tako imenovano čisto strpnost v vsakem pogledu, ki postane hitro predmet manipulacije in služi končno teptanju osnovnih človekovih pravic, tiraniji enih in suženjstvu drugih. Strpnost resno jemlje načelo enakopravnosti.

Za uveljavljanje strpnosti je potreben tudi pogum. Strpnost se namreč neha tam, kjer posamezniki ali skupine terorizirajo druge in izvajajo nad njimi nasilje. In v takem primeru je človeku potreben pogum, da nastopi v obrambo strpnosti in se zavzame za njeno resnično uveljavljanje, čeprav se potem strpnost pokaže kot njeno navidezno nasprotje.

Strpnost torej ne zahteva popuščanja ali strpnosti nasproti nečloveškim razmeram, v katerih so po-teptane osnovne človekove pravice. To bi bila v resnici nečloveška strpnost, v službi razčlovečenja človeka in človeške družbe, v službi antihumanizma in pospeševanja nestrpnosti. Kritika takšnih razmer je naravnost nujna sestavina resnične strpnosti, ki ne pomeni ravnodušnosti do vsega, karkoli kdo zagovarja, karkoli se v družbi uveljavlja.

Gotovo pa strpnost včlenjuje skromnost, človekoljubje in ljubezen. Včlenjuje zavest, da nihče ni vsepopoln in v posesti vse resnice, da smo vsi v tem pogledu vedno le na potu, iskalci resnice in pristne človeškosti.

Največja ovira za strpnost je fanatizem, ki pomeni notranjo negotovost, nesigurnost fanatika in zato tudi občutek trajne ogroženosti, resnične in namišljene, kakor hitro se sreča z drugačnostjo drugega. Fanatizem je vedno pripravljen, da drugačnost brezobzirno zatire, uniči. Na verskem področju se uveljavljajo v tej smeri fundamentalizem, tradicionalizem, dogmatizem in sektaštvo. Na političnem področju pa so nasprotni strpnosti ideološko obarvani strankarji, obsedenci z oblastjo in zagovorniki totalitarnih in avtoritarnih sistemov. V obeh primerih imamo opraviti s problemom strahu in občutka ogroženosti kakor tudi z voljo do moči.

Vidno znamenje nestrpnosti sta tudi pre-tirana kritika drugih in moralna diskvalifikacija tistih, ki drugače mislijo, na eni strani, na drugi pa samohvala in samopoveličevanje tistih, ki druge samo obsojajo, jim podtikajo vedno le slabe namene, jih diskvalificirajo in

jim nenehno dajejo neustrezne nalepke. Vsi diktatorji so si na tak način tlakovali pot do oblasti.

Zanesljiva znamenja strpnosti pa so potrpežljivost, prizanašanje in ljubezen. Zato bi morali tisti, ki se sklicujejo na pripadnost h krščanstvu, ki zagovarjajo krščanske poglede, še posebej zidati svoje življenje in delo na strpnosti in si prizadevati za njeno uveljavljanje na vseh ravneh medčloveških odnosov in družbenega življenja in dela. Strpnost je dokaz notranje harmonije, miru in trdnosti, ki ga prinaša vera upanja in radikalne ljubezni, kar naj bi bilo prav krščanstvo. Kolikor to ni, se nujno pokaže kot ideologija »velikega inkvizitorja«, ki pa ne more biti zagovornica strpnosti, temveč integralizma in »inkvizicije« v različnih oblikah. Leto strpnosti je torej tudi za nas kristjane poziv k spreobrnjenju in k izpolnitvi pomembne naloge v našem času, ki ga žal tako malo določuje strpnost, čeprav bi bila še kako potrebna.

Vekoslav Grmič

Učlovečenje

Od kod je prišel človek, kaj je botrovalo njegovemu nastanku in kako se je v svoji zgodovini spreminjal in razvijal telesno in duhovno, to so vprašanja, ki so si jih zastavljali ljudje vseh časov. Najprej so gotovo našli odgovore s pomočjo mitov, od tod čudovite zgodbe o nastanku človeka v vseh starih kulturah. Danes pa se je o izvoru človeka razvila posebna znanost, ki ji pravimo kar antropologija. Seveda pa nova znanost o človeku ne more brez temeljnega filozofskega razmišljanja, tudi takrat ne, ko želi razložiti dejstva, ki jih razkrivajo biologija, genetika ali paleontologija.

Slovenski rojak, biolog in filozof, profesor na salzburški univerzi, dr. Jože Hlebš, se je lotil te kočljive teme. Za Mohorjevo družbo je napisal posebno knjigo o izvoru človeka, ki bo, tako vsaj upamo, izšla prihodnje leto. V njej avtor razkriva vso raznolikost sodobne znanstvene in filozofske razprave in svojo knjigo v našem povzetku zaključuje takole:

Da je človek poseben in enkratni osnutek narave, nas kar vedno znova opozarjajo pomembni misleci, ki poskušajo določiti mesto človeka v naravi.

Kot člen narave je tudi človek vključen v veliko kozmično dogajanje, ki ga imenujemo »evolucija«. Ta pojem predstavlja znanstveno utemeljen nazor, da se vsa naravna stvarnost nahaja v ustvarjalnem razvoju, ki je končno pripeljal tudi do nastanka človeka.

Ker evolucija pojasnjuje življenje na podlagi snovne nepreslednosti, ki se preko ključnih celic prenaša od prednikov na potomstvo, je tudi človek v smislu teorije, ki govori o izhajanju višjih vrst iz nižjih, povezan z živalskim svetom in preko njega s samim začetkom življenja na zemlji. Ker pomeni takšna descendenčna teorija (razvoj višjih vrst iz nižjih) izvor enega telesa iz drugega, lahko tu govorimo o nepreslednosti evolucije.

Toda razvoj živalskih in rastlinskih vrst ni zgolj nepresledno stopnjevanje, to je v majhnih korakih se odvijajoč razvojni proces, temveč je tudi skokovito nastajanje novega in višjega (*natura facit saltus*).

Presledek ne obstaja le med različnimi stopnjami bitja (živa bitja, oduševljena bitja, oduhovljena bitja), temveč tudi v okviru »kraljestev narave« (*regnum plantae, animalia regnum*), kjer se začno razčlenjevati popolnoma novi organizacijski tipi in kjer nastopajo vrstno svojstvena bitja.

Evolucijo danes sprejemamo kot dobro utemeljeno dejstvo, ki mu v smislu znanstvene teorije pripisujemo položaj verjetnostnega dokaza. Toda vprašanje razvoja živalskih in rastlinskih vrst in seveda posebno še razvoja človeka je z dejstvom evolucije šele nakazan, nikakor pa razrešen.

Posebno razvoj tiste smeri, ki je vodila do človeka, je še vedno zavito v temo. Človečnjaški avstralopithecini, iz katerih nekateri izvajajo prvotnega človeka, se oblikovno temu sicer precej približajo. Ostaja pa dejstvo, da poznejši avstralopithecini jasno kažejo težnjo, ki ne vodi k človeku, temveč proč od njega. Niso *prae-homines*, pred-ljudje ampak *para-homines*, *sopotniki ljudi*. Ker je tudi »kultura« teh bitij sporna, moramo priznati, da izvajanje ledenodobnega človeka iz predčloveških prednikov tako na fosilni kot na kulturni ravni nikakor še ni možno.

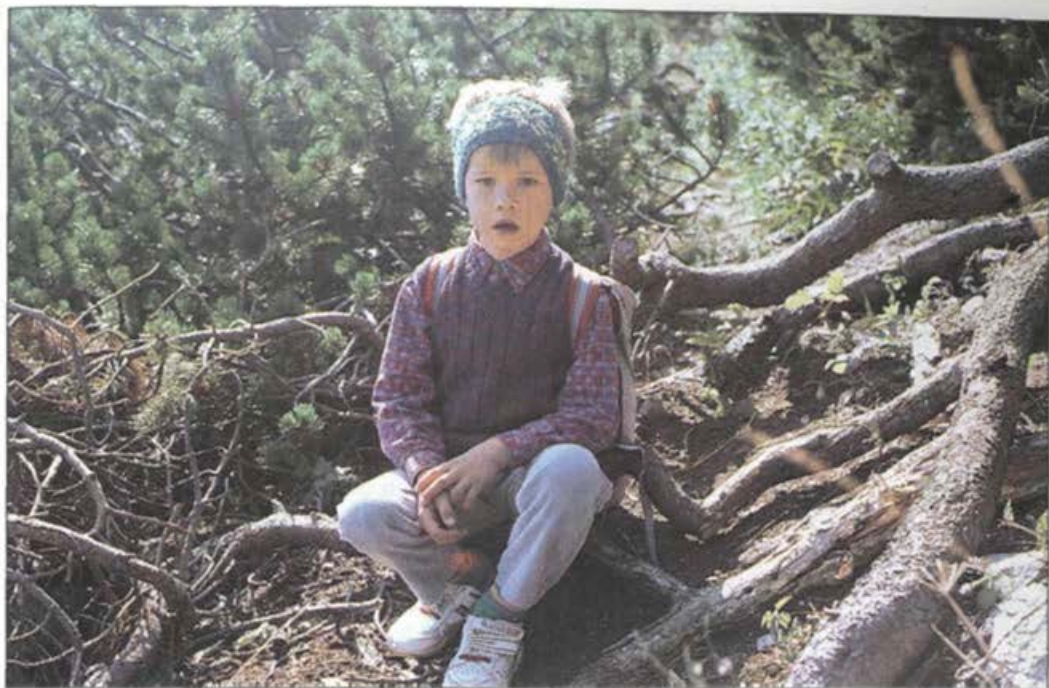
Po drugi strani pa je danes jasno, da vse oblike človeka iz starejšega kvartarja (*erec-*

tus, neanderthalensis, sapiens fossilis) predstavljajo razumno bitje, ki je nosilec kulture v pravem pomenu besede. Kljub oblikovni podobnosti, predvsem prvotnih predstavnikov rodu Homo, s človeku podobnimi opicami, pa anatomija človeka enoumno priča, da so bistveno drugačne silnice oblikovale to dokončno bitje, ki upravičeno nosi ime človek, »anthropos«.

Nastanek novih oblik življenja, novih organizacijskih harmonij (tipov) in bistveno različnih vrst, postavlja znanost pred odločilno vprašanje o vzrokih tega razvoja. Naravoslovje se, sledeč svoji metodologiji, smiselno omejuje na neposredno dokazljive tvorne vzroke – *causae efficientes*.

Toda bistveni koraki se vršijo vedno skokovito. Tu smo postavljeni pred problem nasprotja med stalnico in spremembo, med statičnim bitjem in dinamičnim nastajanjem. Od kod prihaja novum, ki se izraža v raznorodnih razsežnostih bitja? Tega vprašanja naravoslovje ne more razrešiti, ker presega njegove meje. Pri vprašanju vzročnosti zajetijo vse tiste oblike razlage, ki izključujejo sleherni obliko smotrnosti v naravi. Darwinizem ni sposoben razložiti ne nastanka začetne smotrnosti, ne zasledovanja razvoja v isti smeri (ortogeneze), in ne nastanka novih življenjskih oblik (tipogeneze). Že A. R. Wallace, soutemeljitelj teorije izbora, je (v veliko nezadovoljstvo Darwina) postavil trditve, da predvsem nastanek človeka ni razložljiv brez posega »višjega kozmičnega uma«. Izreden razvoj človeških možganov, če ga primerjamo z razvojem možganov pri živalskih primatih, že sam na sebi predstavlja nerešeno znanstveno uganko in kot poudarja eden vodilnih nevrofiziologov, John Eccles, tudi »pravi čudež«.

Pojav antropogeneze nam z vso težo predoči problem smotrnosti, namembnosti v naravi in nas hkrati neposredno vodi k vprašanju izvora. Biologija kot naravoslovna znanost se nujno ukvarja s prisotnim, zato obide problem izvora tako, da ga razloži v smislu prehoda. Nastanek človeka razume kot dolgo nepresledno vrsto majhnih razvojnih korakov. Vendar pojma »nastanek« in »izvor« nista nujno istovetna. Nastane lahko nekaj iz že prisotnega, tako da se spremeni določeno stanje. Pri izvoru pa gre vedno za »vstop v bivanje«, kar ni le oblikovanje (morfogeneza), temveč tudi resnični začetek. Da novo počelo vstopi v bivanje je resnični stva-



Vzpon k človečnosti. Foto Alenka Veber.

riteljni dej in se ne da izvajati evolucionistično. Tu je vsaka kontinuiranost (nepreslednost) jasno prekinjena. Resnični izvor človeka je lahko pojasnjen le z nastopom duhovne duše, ki človeka napravi za neumrljivo osebo in ga s tem bistveno loči od celotnega kraljestva živali.

Ker izvor duha ne more biti nekaj, kar ni duh, upoštevati je treba načelo vzročnosti, obstajata dejansko le dve možni razlagi človeka:

1. Vztrajanje pri nauku absolutnega evolucionizma nujno vodi v neko obliko vseobsegajočega spiritualizma. Materiji kot temeljni danosti bi potem morali pripisati nedoumljive zmožnosti, ki bi neskončno presegale vse, kar je znanost o njej razkrila. Taka materija bi bila dejansko hkrati *natura naturans* in *natura naturata*.

2. Če pa izhajamo iz dejstva prigradnosti vse naravne stvarnosti in priznamo stvarni razvoj, potem nas razmišljanje o temelju biti smiselno pripelje do pojma stvarjenja. Evolucija nam kot izkustveni pojav prepričljivo razodeva prigradni značaj sveta. Ta pa nas postavi pred vprašanje bivanjskega temelja vsega razvoja.

Ker je človeški duh resnični novum v svetu in ker vzročni princip zahteva dejansko neskončen in absoluten vzrok bivanja, je njegov izvor končno lahko le v bitju, ki je bitje na sebi, *ens a se* in zadnji temelj vsega razvoja.

Tako evolucijska teorija lahko le delno prispeva k osvetlitvi človekovega izvora: opozarja namreč na biološke predpostavke, ki so predpogoj učlovečenja. Nastanek človeka kot osebnega bitja pa, gledano s celostnega vidika, razumemo lahko le kot stvarjenje. Biološke predpostavke so rezultat posrednega delovanja prvega vzroka, torej rezultat evolucije, ki poteka v moči stvarjenja (*creatio continua*), duhovna duša (oseba) pa je vedno v neposrednem odnosu do Boga kot svojega izvora.

dr. Jože Hlešč

In Bog je ustvaril človeka po svoji podobi, po božji podobi ga je ustvaril, moža in ženo ju je ustvaril. Bog ju je blagoslovil in jima rekel: »Rodita in se množita ter napolnita zemljo.

(1 Mz 1,27–28)

Ljubezen do modrosti postaja modrost o ljubezni

»Čemu služi filozofija? Ničemur! In to je njena slava.« Tako je že Platon pokazal na vzemirljivi vidik filozofije, ki s svojo zahtevnostjo po preseganju vsakdanjih dogodkov uhaja vsem uporabnim ideologijam. Res je, že pračlovek si je izrezljal svojo gorjačo. Okraski, ki jih ji je dodal, niso v ničemer izboljšali njene uporabnosti, a vendar jih zasledimo že zelo zgodaj. Človek je pač že od vsega začetka želel izraziti tisto težnjo po neizrekljivi lepoti in nevidni resnici, ki ju ni moč zaobjeti in razlagati zgolj kot nenehni boj za življenje in obstanek.

K temu gratuitivnemu izvoru filozofije, ki temeljno modrost približuje estetiki in teologiji, pa Aristotel dodaja nujno in naravno antopolosko težnjo po spoznavanju. Na prvi strani svoje Metafizike pravi, da vsi ljudje težijo k vrednosti. Tudi to drži: vsi ljudje težijo k spoznanju, so znanja željni in ker imajo radi vednost, so tudi rado-vedni. Osnovna zvedavost in navdušenje nad vsem novim sta prav tako temeljna sestavina človekove naravnosti do sveta, sočloveka in seveda tudi do tistega, kar ju presega.

Platonovo in Aristotelovo pojmovanje filozofije ne gre jemati kot dvoje polemičnih mnenj. Bolj gre za dopolnjujoča se vidika, ki se srečujeta, razhajata in medsebojno bogatita tudi danes. Na eni strani je filozofija ljubezen do gratuitivnega miselnega ustvarjanja in iskanja, na drugi strani pa je to radost nad znanjem in iskanje vedenja. Toda kot vsaka epoha, tako tudi naša, postavlja filozofijo pred nove izzive.

Tako je tudi za današnjega razmišljujočega človeka postala človekova želja po spoznanju problematična. Danes ve človek že toliko in zna storiti že tolikšne stvari, da postaja njegova otroška zvedavost etično vprašljiva. Tokrat se v genetiki, medicini in v naravnem okolju ni več mogoče naivno vpraševati o človekovih zmožnostih spoznavanja in ustvarjanja. Posegi v naravo, ki jih izvrši neodgovorno ali nedoletno zaneseno prepri-

čanje človeka, so lahko za svet in človeka usodni. Zato se je potrebno enostavno odredi opojnemu zanosu napredka znanosti in misli in se kratko malo najprej vpraševati, ali je naše iskanje in razmišljanje v neko smer smiselno ali ne.

Tako se nam ljubezen do modrosti po svojem izvoru razkriva še kot nekaj drugega. Ni več zgolj želja po spoznanju, tudi ni več zgolj volja po ustvarjanju novih vrednot, pač pa postaja filozofija tista modrost, ki nam pove, ali nekaj sploh smemo spoznati ali ustvariti. Ljubezen do modrosti se nam tako razodeva kot modrost o ljubezni spoznavanja in ustvarjanja. Sodobna filozofija je tako prišla do trenutka, ko se ne vprašuje več malodušno, ali naj se samoukine ali ne. Tudi je nehala govoriti s stoično ravnodušnostjo o svojem koncu. Raje je zastavila izjemno plodno debato, kaj je njen novi začetek, kako se sme predstaviti kot »Prota philosophia«.

Ni težko uganiti, da v tej luči postaja začetek vsakega tehtnega razmišljanja etični premislek. Etika postaja s svojo osnovno naravnostjo k dobremu tisti miselni korektiv, ki zavesti o biti, spoznavni teoriji in miselnemu ustvarjanju pušča vso avtonomijo, hkrati pa jim preprečuje, da bi se njihov miselni napon predstavil kot nekaj absolutnega in brezprizivnega. Za sodobno etiko, ki sprejema svojo poklicanost za »Prvo filozofijo« in istočasno odklanja, da bi bila kdaj do popolnosti izdelana morala, pa ostaja tehtno vprašanje: od kod bo jemala navdih, miselne kategorije in miselno doslednost, da bo vsej ostali filozofiji poklanjala nov začetek?

Heidegger je uvidel, da se filozofska misel ni rodila s filozofi Jonskih otokov, ampak da prvo ljubezen do modrosti izražajo že pesmi. To pomeni, da mišljenje potrebuje pesništvo, ki ga prebujajo k pronicljivosti, smelosti in doslednosti. Predno smo imeli Slovenci svoje fenomenologe, psihoanalitike in psihosocio kulturnike, smo imeli Prešerna, ki nam je spregovoril o skrivnosti biti, hrepenenju po neskončnosti in človeški tragični ujetosti.

Toda ali so visoka pesem in literatura samo Hölderlin in Shakespeare? Samo Župančič in Tolstoj? Ali ni Visoka pesem že napisana v knjigi vseh knjig, ki je prebudila tudi slovensko knjižno kulturo? V tej luči se odnos med filozofijo in teologijo zastavlja iz novih izhodišč. Pesem o tistem, »ki ima vsa imena in nima nobenega izmed njih«, lahko postane navdih in klic ljubezni do modrosti.

Hkrati pa mora tudi znanost o Neizrekljivem, to je teologija, upoštevati, da jo bo sodila »modrost o ljubezni«, to je etika, ki s svojo preročkostjo kdaj nastopi tudi zunaj templja. Ljubezen do modrosti postaja modrost o Ljubezni.

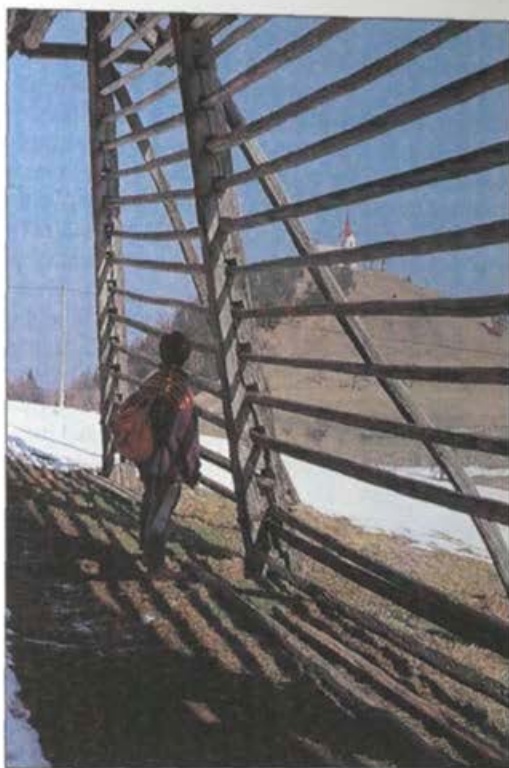
Dr. Edvard Kovač

Homo faber

»Če bi ded naš ne grešil...« je vprašanje naših najstarejših slovstvenih spisov. Potem ne bi bilo trpljenja, tudi dela v potu svojega obraza ne in ne bi bilo žalosti. Toda ali potemtakem pomeni delo le kazen za človekovo zmoto ali greh? Takšno pojmovanje bi peljalo v maniheizem in je v osnovi tuje krščanstvu. Na začetku Svetega pisma namreč stoji, da je Bog ustvaril človeka po svoji podobi in sličnosti, kar pomeni, da je tudi človek ustvarjalec in če hodi po svetu, je to zato, da bi nadaljeval Stvarnikovo delo. Človek bi torej delal v vsakem primeru, saj je že od vsega začetka podoba Boga, ki ga kliče k ustvarjalnemu, delovnemu življenju. Če sedaj dela in je svoj kruh »v potu svojega obraza«, je to – pedagoško gledano – zdravilna posledica njegovih dejanj, ne pa prekletstvo. Bog vendarle ne sovraži in ne preklinja! Ubijati, sovražiti in povzročati zlo zna samo človek.

Delo se torej vrašča v samo naravo človeka in je obenem ena izmed poti, po katerih prihaja človek k Bogu. Zato delo ni nekaj tragičnega, saj kadar je pospremljeno z velikimi ideali ali pa z ljubeznijo do dragih oseb, postaja odrešujoče. Zato tudi ne pomilujemo plezalca v gorski steni, čeprav se pošteno prežnoji, da pride do vrha. Prav tako tudi matere na porodu nimamo za nesrečnico, saj njeno trpljenje pomeni zanj in za njene drage novo veselje, ki prihaja na svet. Tudi se nam ne smili zasopli kipar, ki z dletom v roki skuša izraziti svoj notranji zagon in izbruh. Pri njegovem delu ga občudujemo.

Vsak človek je v nekem smislu pri svojem delu ustvarjalec, pa naj bo športnik, umetnik, znanstvenik, vzgojitelj ali šolar. Pomembno je le, da pri svojem delu odkriva kaj novega, uresničuje svoje zamisli ali pa tudi monotono delo opravlja kot daritev za ljubljeno osebo.



Zdaj gledamo nepopolno. Foto Alenka Veber.

Seveda pa lahko delo pripelje človeka tudi na stranpot, saj je edino Bog v ustvarjanju popolno ljubeči Bog. Človek je pač omejeno bitje in zato je tudi njegovo delo nepopolno. Kaj lahko se zgodi, da se mu odnos do dela popači in da ob njem izgubi svojo človečnost.

Prva takšna nevarnost bi bila, če bi hotel delati brez vsakega truda. Če bi mislil, da bo zaradi svoje genialnosti vse lahko storil brez naprezanja in brez žrtve. Delo bi pač imel za nujno zlo, njegov ideal pa bi bil ostal magična palica, s katero bi v hipu dosegel vse, kar bi si pozelel. Delo torej zahteva potrpljenje in vzdrževanje globokega hrepenenja, ki nam govori, da je naše opravilo vedno nepopolno in da nas drugi dan čakajo novi cilji z novim delom. Človek vse življenje postaja bolj človek, zato mora do konca pokopati misel, da bo napočil trenutek, ko bo imel vsega dovolj in bo lahko nehal delati. Tudi če bi se to res zgodilo, bi še vedno obstajali bližnji, za katere se bo moral še potruditi.

Obstaja torej skušnjava, ki se človeku porodi ob delu, da bi pozabil na druge ljudi in da bi mu delo pomenilo predvsem izpolnitev

lastnih želja. Res je, da se bo človek ob delu izpopolnjeval, da bo dosegel z delom izobrazil in tak poklic, toda nikoli ne more ob tem odmisлити drugih ljudi. Delati se ni sam naučil, nekdo ga je k temu navajal, ga učil in vzpodbujal; zato tudi on sam pri delu ne more ostati osamljen, ampak mora priznati, da ga delo vodi k drugim ljudem, ga z njimi povezuje in mu omogoča, da ustanavlja skupnosti in partnerstva.

Druga stranpot pri delu nastopi, ko delo človeka prevzame do te mere, da ga zasvoji in tako postane človek suženj svojega dela. Če je človek strasten delavec, bo res veliko ustvaril, vendar je lahko cena te strasti previsoka, če jo plačuje s svojim zdravjem in če ga neko delo tako enostransko usmeri, da začne zanemarjati druge razsežnosti svojega življenja. Strast do dela lahko torej ugonobi družinske in prijateljske odnose in pokvari človekovo razmerje do Boga, če se človek pri delu ne zna tudi ustaviti in si vzeti čas za prijateljski pogovor, družinsko srečo ali pa molitev.

Še huje pa je, če je delo sredstvo za zaslužnjevanje drugih. Čas suženjstva je sicer že mimo, toda tovarniški tekoči trak, tiranski šef ali pa nemogoči delovni urnik lahko postanejo nove oblike zaslužnjevanja človeka. Potrebno si je torej izbojevati pravico do svobodnega dela, ko bo torej imel vsak človek čas in možnost, da se bo razvijal v tisto smer, ki mu je delovno mesto ali pogodba ne omogočata. Intelektualni delavec bo torej v prostem času vrtnaril, zaposleni v tovarni bodo lahko segli po knjigi in vzgojiteljica se bo lahko v osebni meditaciji odpočila od otroškega živčava.

Tretja stranpot pa nastopi, ko hoče človek pri svojem delu postati Bog. Takšna ambicija se nam zdi malce čudna, saj so tako redki ljudje, ki razvijajo pri svojem delu še religiozno razsežnost bivanja. Toda tukaj imamo v mislih popačeno religioznost, ki se kaže v težnji »biti kakor Bog«, in ki je pri današnjem opravljanju dela zelo očitna. Če pomislimo na vse nespoštljive posege v naravo, na nasilno spreminjanje okolja, na vse industrijske odpadke, potem vidimo, da človek ne dovršuje samo božjega stvarstva, ampak ga spreminja do te mere, da stopa v veliko nevarnost ekološke katastrofe.

Človek torej ne more ustvariti novega sveta. Iz nič lahko ustvarja samo Bog. Človeku je svet podarjen, zato da ga spreminja,

da ga izpopolnjuje in počlovečuje. Toda ta svet je že lep in bogat, zato ga mora človek pri svojem delu spoštovati. Človek je res podoba Boga Stvarnika, toda delavnico z orodjem in material za delo mu je pripravil že Bog sam. Svoje delovno orodje lahko človek s svojimi genialnimi rešitvami le spremeni, toda njegovi instrumenti bodo konec koncev ostali le obdealni, pretopljeni, predelani ali lepo izoblikovani kamni, ki jih je našel v naravi. Kar ugotavljajo znanstveniki v zadnjem času, da namreč naravi s svojim delom ne morejo ničesar dodati, ampak jo lahko ne spoštljivo preoblikujejo, je jasno dečku, ki opazuje kiparja, ko kleše jezdeca na konju in ga vprašuje: »Kako si vedel, da je v tem kamnu skrit konjiček?«

Lahko torej zaključimo, da bi človek delal tudi »če ded naš ne bi grešil«. Delo nas pač približuje božjemu stvarstvu, drugim ljudem, sebi samemu in končno tudi Bogu. Kadar je delo ustvarjalno in opravljeno z ljubeznijo do drugega človeka, nas počlovečuje in prinaša veselje našim dragim, obenem pa ob njem zorimo tudi za Boga. Potrebno je le, da ob delu ohranimo etični korektiv, ki prihaja iz trpečega pogleda naših bližnjih in iz klica k veselju in sreči, ki nam ga naslavlja Bog, ki nas je ustvaril, da hrepenimo in se potimo, se radujemo in delamo.

Dr. Edvard Kovač

Tudi za telesnost je treba vzgajati

Spolna poučitev in spolna vzgoja sta stalni in organski del celotne vzgoje. Začenja se – tako kot splošna vzgoja – s prvim dnem bivanja in ne preneha do konca življenja. Kot se splošna vzgoja deli na različna razvojna obdobja, tako sta tudi spolna poučitev in spolna vzgoja odvisni od razvoja organizma ter od oblikovanja spolnega nagona in spolnosti sploh.

Zato je spolna vzgoja predšolskega otroka predvsem naloga staršev. Njihove vzgojne naloge so največje pri spolni vzgoji. Otrok naj bi z njimi prebil večino svojega časa in v

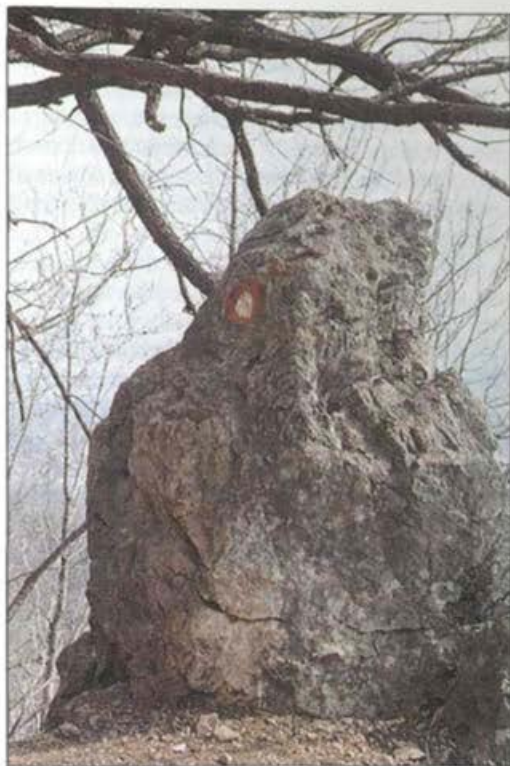
njegovih očeh so starši najvišja oblast.

Otrok ob pogovorih s starši spozna, da so oni tisti, h katerim se lahko vedno zateče po nasvete, pri katerih bo vedno dobil odgovor, in to najboljši, ki mu ga lahko dajo. Tako dobi v njih vsestransko zaupanje. Zato je tudi tako pomembno, da mu tega zaupanja ne omajajo z nepremišljenimi in neresnimi odgovori ali izmiknjanji. Če ne prej, se bo otrok takrat, ko bo odrasel, sam prepričal o pravilnosti njihovih odgovorov. Poleg tega otrok v zaupljivih in sproščenih družinskih pogovorih rad pove vse, kar je slišal od svojih sovrstnikov in prijateljev, kar so v določenih okoliščinah doživeli ali spoznali. Otrok namreč hoče zvedeti tudi za njihovo mnenje, ker se sam počuti negotovega, zlasti pri spolnih vprašanjih. Za vse pa je zelo osrečujoče, kadar drug drugemu vračajo zaupanje. Pravilna spolna vzgoja tako zelo bogati tudi njegovo duševnost.

Bistvo poučevanja staršev je, da mu vedno odgovorijo po resnici. Nikoli mu ne smejo lagati. Ne smejo pozabiti, da skuša otrok na vsak način zadostiti svoji radovednosti. Če opazi, da mu kaj prikrivajo, si še bolj prizadeva odkriti odgovor na kakšen drugačen način. In ne bo si dal miru, dokler ga ne bo našel.

S takim nepravilnim ravnanjem si starši samo zaprejo dostop do njegove duševnosti. Otrok bo postal nedostopen in se bo v svoji želji po znanju obrnil k drugim virom. Starši naj ga pripravijo in ga zavarujejo pred škodljivimi posledicami neprimernih pojasnil, ki bi jih lahko dobil od nepoklicanih. To storijo tako, da na zastavljeno vprašanje takoj odgovorijo.

Starši naj imajo za dolžnost, da svojega otroka sproti seznanijo z osnovnimi razlikami med spoloma. Tako ga pripravljajo za poznejše popolnejše spoznavanje te plati življenja. Svojo dolžnost naj opravljajo postopoma, tako kot otrok sprašuje. Ne smejo se ustrašiti, če jim otrok postavi takšno vprašanje iz spolnega življenja. Jasno je, da morajo pogovor z otrokom prilagoditi njegovim letom in sposobnosti razumevanja. Velika napaka mnogih staršev je, da imajo takšna vprašanja za nedostojna. Tako dobi spolnost v otrokovih očeh zamegljeno podobo. Na tovrstna njegova vprašanja naj gledajo kot na vsa druga. Otroka sili k temu samo trenutna radovednost. Ni mu do tega, da bi zvedel kaj umazanega. Prav nenaraven pristop k vpra-



Pot, resnica in življenje. Foto Alenka Veber.

šanjem spolnosti je ustvaril pojem umazanosti.

Na otrokova vprašanja naj starši odgovarjajo v njegovem jeziku in se prilagajajo njegovi razvitosti in sposobnosti dojemanja. Podrobna razlaga je odveč. Če pa hoče otrok na vsak način vedeti več o kakšni stvari, ki mu je starši ne morejo pojasniti, naj skušajo odvrti njegovo pozornost in ga zaposliti s kakšno drugo stvarjo. Nikakor pa naj mu ne rečejo, da še ne razume, da se ga to ne tiče ali da je še premajhen. Tudi naj se ne jezijo zaradi njegovega spraševanja, ampak mu nanj odgovorijo mirno kot na vsako drugo vprašanje. Sploh ni nujno, da so pojasnila staršev izčrpna. Važno je, da zadovoljijo njegovo trenutno radovednost.

Starši naj se tudi skušajo izogniti težnji, da bi s spolno poučitvijo in spolno vzgojo opravili po bližnjici. Nikar tako: »No, danes se bomo nekaj pomenili...« To dolžnost naj opravijo kar se da mimogrede. Na njegova vprašanja naj odgovarjajo, kot da govorijo o najbolj naravnih stvareh. Opozorijo naj ga zdaj na to, drugič na drugo dejstvo, tako da hkrati pri njem ne zbudijo pretirane spolne

radovednosti. Primerna priložnost za pojasnjevanje je lahko tudi opazovanje igre metuljev, ki se parita, ljubezenska igra mačk, rojstvo mladičev, spletnje gnezda, nosečnost matere in porod. Ob takih priložnostih mu lahko lepo in naravno pojasnijo odnos med spoloma, kaj je potrebno, da se rodijo živa bitja ipd.

Res je, da niso vsi starši sposobni za takšno vlogo. Kljub temu pa se lahko vsi držijo temeljnega načela spolne poučitve in spolne vzgoje – za to sta jim potrebna predvsem dobra volja in potrpežljivost.

Narobe je, če starši vzgojijo otroka v pretirani sramežljivosti. Navadijo naj ga, da gleda na svoje telo in tudi gola telesa svojih domačih kot na običajno in vsakdanjo stvar. To ne pomeni, da naj starši pred otrokom gojijo nekakšen kult golote. Ne smejo pa ga spoditi iz sobe ali kopalnice, če po naključju vstopi, ko so goli. Same golote ne smejo ožigosati kot nekaj nemoralnega, saj v resnici ni tako. Ne smejo govoriti otroku: »Sram te bodi, kaj stojiš tu gol.« Tudi sami naj se preveč ne pokrivajo, če otrok stopi v sobo, ko so goli. S tem namreč dosežejo prav nasprotno od tistega, kar želimo. Otroku prebudijo pohotnost, o kateri se mu še sanjalo ni. Ustvarijo opolzčnost tam, kjer je otrok ni iskal in kjer je tudi v resnici ni. Brez zadržkov lahko kažejo otroku golo človeško telo na umetniških slikah in mu razložijo, da je prikazovanje človeškega telesa že od nekdaj med najtežjimi nalogami umetnosti. Če ga od malega navadijo na golo telo v naravi in umetnosti, ne bo kukal skozi ključavnico, ampak bo brez pridržkov stal pred umetniškim aktom in znal uživati njegovo lepoto.

Spolna vzgoja je tudi v naši državi Sloveniji še v povojih. Vendar – čeprav še vedno premalo – so pozitivni premiki storjeni tudi s tem, da sta tako država kot Cerkev poskrbeli za nekaj ustrezne literature (čeprav je vsaj nekaj knjig napisanih preveč površno). V današnjem času imamo ponekod pri nas tudi razne zakonske skupine, ki se zavzemajo za celotno spolno vzgojo kot tudi veliko vzgojiteljev, ki o tovrstnih stvareh dajejo spodbude na roditelskih sestankih ipd.

David Ipavec

Kršćanstvo in sekte

Poučna basen, ki odkriva bistveni problem sodobnega človeškega življenja, takole pripoveduje: »Živali so se zbrale na zborovanju in se začele pritoževati, da jim ljudje vedno kaj jemljejo. 'Meni jemljejo mleko,' je rekla krava. 'Meni jemljejo jajca,' je rekla kokoš. 'Moje meso jemljejo za slanino,' je rekla svinja. 'Mene lovijo zaradi mojega olja,' je rekel kit. In tako naprej. Na koncu se je oglasil polž. 'Jaz pa imam nekaj, kar bi ljudje raje imeli kot vse drugo. Nekaj, kar bi mi gotovo vzeli, če bi le mogli. IMAM ČAS.'«

Imeti čas za človeka, ki je tvoj bližnji, je tista pozabljen kvaliteta, ki po njej hrepeni nemirno, žejno in lačno človeško srce. Kdo bo napolnil bivanjsko praznino današnjega človeka, ki je razočaran nad znanostjo in tehniko in marsikdaj noče več iskati pomoči pri institucionalni Cerkvi? Zbirokratizirana institucija (cerkvena, politična ali socialna) lahko nudi najugodnejši humor za prodor sekt, ki so se iz severne Amerike širile v južno Ameriko, Afriko in Evropo.

Sekte, ki so prevzele tudi nekaj krščanske dediščine (obrede, molitve in sveto pismo, ki ga prirojijo svojim potrebam), skušajo posnemati polževo taktiko iz omenjene basni. Človeku, ki je v sebi nemiren, razklan, poln strahov in negotovosti, ponudijo čas in vabljive nauke, ki ne upoštevajo samo razuma ampak tudi srce. Sekte so večinoma manjše skupnosti izvenkrščanske duhovnosti, ki s spontanim bogoslužjem, brez točno določenih formul in dogem, z veliko zavzetostjo za posameznega človeka in z nestrpnim pričakanjem skorajšnjega konca sveta, prodirajo v dušo razklanega, osamljenega in iščočega človeka.

Pri nas je bila včasih najbolj znana sekta »Jehovine priče«. Ločino je utemeljil trgovec Charles Russel, rojen 1852 v Pittsburgu. Ime Jehova je napačen prevod starozaveznega božjega imena Jahve. Med vsemi verskimi ločinami so ravno jehovci najbolj nestrpni do katoliške Cerkve in duhovščine. Razpoznamo jih dokaj hitro zaradi zelo enostranskega in čestokrat že kar nestrpnega razlaganja posameznih odlomkov svetega pisma. Običajno v svoje pridige vpletejo sovražnost do hie-

rarije katoliške Cerkve in njenih dogem. Redno manipulirajo s svetopisemskimi napovedmi o koncu sveta ter določajo datume svetovne katastrofe in uničenja vesolja. V Matejevem evangeliju sam Jezus dovolj jasno razodene: »Za tisti dan in uro pa nihče ne ve, niti angeli v nebesih, ampak le moj Oče« (Mt, 24, 36). Njihovemu vsiljivemu misijonarjenju po hišah lahko nasede le tisti, ki ne pozna svetega pisma in zgodovine krščanstva. Dobro poznanje svetega pisma in zdravega nauka Jezusove Cerkve je najbolj učinkovito orožje, ki nas varuje pred temi vsiljivimi in običajno nestrpnimi misijonarji.

Nekatere sekte, ki ne prihajajo samo iz Amerike in zahodne Evrope, ampak tudi iz bližnjega in daljnega vzhoda, pa so v svojem oznanjevanju in delovanju bolj pretanjene in z močno intuicijo in s psihološkimi tehnikami pronikajo v prazno in osamljeno srce mladega človeka, ki še ni pognal globokih korenin v krščanski humus slovenske zemlje. Ob razpadu komunizma in prihodu demokracije so mnoge sekte dobile prost vstop v deželo pod Triglavom. Zlasti v večjih slovenskih mestih lahko kmalu opazimo razne »duhovne učitelje« – guruje, ki sredi trga, ob križiščih, na ulicah, avtobusnih in železniških postajah in tudi v neposredni bližini katoliških cerkva pridigajo o harmoniji veselja, o miru in ljubezni.

Pripadniki nekaterih sekt se odpravijo na »misijon« tudi na podeželje, kjer ustanavljajo »duhovne centre« ter razpečavajo zajetne knjige hinduistične duhovnosti s posameznimi spevi Mahabharate in Ramajane. Že nekajkrat sem se srečal s pristaši »universalnega življenja«, ki so mi hitro začeli ponujati omenjeno literaturo in nekatere revije, ki obravnavajo mejna področja znanega (»Aura«, »Karma« itd.). Členi verskih ločin so se za doseg svojih ciljev pripravljali dolgo pogovarjati in zanesenjaško prepričevati, da bo našel uresničitev samega sebe, če se jim pridružiš in sprejmeš njihov način življenja. V pogovoru redno poenostavljajo tradicionalne resnice in skušajo s svojimi razlagami omajati dovolj jasen in pristen nauk katoliške Cerkve.

Prilika je nanekdo, da sem se na ljubljanskem Tromostovju, sredi množice ljudi, srečal s samozvanim »prerokom« iz Sai Baba centra. Navdušeno mi je začel pripovedovati, kako se je srečal s hinduistično in budistično duhovnostjo in kako se počuti v tem Sai cen-

tru domačega in sprejetega. Takole mi je pripovedoval zgodbo svojega življenja: »Moji starši mi niso dali tiste življenjske modrosti, ki jo potrebuje moje srce. Vedno so me zakladali le z denarjem in materialnimi dobrinami. V otroški dobi sem bil deležen verske vzgoje v katoliški Cerkvi, ker so me starši pošiljali k verouku. Včasih smo šli v nedeljo ali za praznik tudi k sveti maši. Doma sem starše poredkoma videl moliti in še tedaj je bila molitev prehitro zdrdrana. Ko sem dorasčal v zrelega človeka, mi taka ponudba duhovnosti ni več zadoščala. V cerkvi sem se počutil tujca, duhovnikova pridiga se mi je zdela zelo odmaknjena od mojega mladega življenja. Moji starši niso nikoli živeli iz polnosti vere in sem jih doživljal kot dolgočasene, premalo radostne zakonce. Čedalje bolj sem se oddaljeval od domačega ognjišča, cerkve in okolja, kjer sem preživel otroštvo in zgodnjo mladost. Hotel sem pobegniti iz te dolgočasnosti in neuresničene duhovnosti svojih staršev. Nisem vedel, kako naj bi uveljavil svoj jaz, kako naj bi ubežal anonimnosti in brezobličnosti. Nekajkrat me je pograbila želja, da bi se podal v podzemlje uživalcev mamil. V silno kočljivi življenjski situaciji sem se srečal s člani Sai duhovnosti in tam sem našel odgovore na svoja življenjska vprašanja, probleme in stiske. Sedaj sem miren, srečen in zadovoljen. Kako rad bi še drugim pomagal na poti duhovnega zorenja, ki ga hladna birokracija in dlakoepski paragrafi ne morejo omogočiti. Človek danes potrebuje človeka, ki je solidaren z njegovo stisko. Po dobrem in nesebičnem človeku lahko spoznaš Boga, ki je središče veselja in srčika našega življenja...«

Ob izpovedi tega mladega človeka mi je prišla na misel poznana zgodba nekega ujetnika v sibirskem taborišču. Ta taboriščnik je v svojem življenju iskal vero v živega Boga, smisel življenja in bistvo svoje duše. Zaradi strahotnega trpljenja in človeške hudobije, ki jo je doživljal v taborišču, je zdvomil v Boga in nič več ni verjel v dušo in smisel življenja. Potem pa je v taborišču naletel na človeka, ki si je vzel čas za njega in bil solidaren z njegovim trpljenjem. Tedaj je nemirni taboriščnik začutil, da njegovo življenje ni brez ciljno niti v taborišču. Ta ujetnik je doživel duhovno očiščenje ob usmiljenem Samarijanu in je iskreno izpovedal: »Iskal sem Boga, a se je umaknil iz mojega življenja.



Premeriti daljo in nebeško stran.

Foto Alenka Veber.

Iskal sem svojo dušo in sem zdvomil, da v meni biva ta nevidna kvaliteta. Iskal sem človeka, ki bi mi pomagal sredi trpljenja v tem strahotnem taborišču. In glej, našel sem človeka, ki je prisluhnil moji stiski in mi je velikodušno pomagal v trpljenju. Ko sem našel človeka, sem imel vse troje: vero v Boga, prepričanje, da imam dušo, in še človeka, ki mi je pomagal, da nisem izgubil volje do življenja. «

Sekte so izziv za krščanstvo in Cerkev

Zaton komunizma in hiter razcvet demokracije sta omogočila delovanje sekt, ki se želijo približati zlasti ljudem, ki nimajo korenin svojega življenja globoko zasidranih v krščanstvu in životarju v pričakovanju kakršnegakoli rešitelja. Prav gotovo je tudi pojav sekt milostni trenutek (kairos) in izziv za katoliško Cerkev in vse kristjane. Nikakor ne smemo ubežati žgočim in izzivajočim vprašanjem: Zakaj se mnogi mladi oddaljujejo od Cerkve in bežijo v zavetje verskih ločin? Kje je vzrok, da se naši sodobniki ne počutijo domače, sprejete in potrjene npr. v nedeljo ali za praznik pri sveti maši? Čemu je v marsikateri slovenski župniji že zaskrbljivo maj-

hen odstotek veroukarjev? Kako da izumira družinska molitev tudi v nekdanjih trdnih krščanskih družinah? Na kakšen način naj nagovori iščočega in kritičnega človeka Cerkev, ki ji je Jezus Kristus dal poslanstvo oznanjevanja evangelija?

Krščanstvo je vera učlovečenega božjega Sina Jezusa, ki se je razodel v najbolj pristni človeškosti. Iz evangelija lahko spoznamo, da se je Jezus v svoji božanskosti popolnoma približal človeku, da bi kot usmiljeni Samaritanec obvezal in ozdravil rane človeškega srca. Jezus, ki je sam sebe imenoval Sin človekov, nam je najpopolnejši vzor, kako naj bi tudi duhovniki, vzgojitelji in starši postali pristno človeški, če hočemo biti v pravem smislu božji. Fasadno, nepristno in zbirokratizirano krščanstvo je glavni grobar za Jezusovo Cerkev, ki naj bi v svojem odrešenjskem procesu sprejemala vsakega človeka in mu posreduje milost odrešenja. Zelo praktična verska resnica poudarja, da božja milost vedno predpostavlja človeško naravo. In v tej resnici je temelj in izhodišče za zdravo krščansko življenje v našem narodu in posameznih župnijah.

Kardinal in nadškof v Bruslju Danneels je, z izjemnim poslušom za današnjega človeka, napisal pastoralno pismo »Kristus ali Vodnar«, kjer je med drugim poudaril: »Žup-

nijska občestva naj postanejo bratstva, vir vzajemne pomoči, prisrčnosti in upanja, za skupnosti po meri človeka. Pri dušnem pastirstvu dandanes primanjkuje te osebne bližine. Cerkev naj bo kraj, kjer v okolju odpuščanja in sprave molimo, praznujemo in izkazujemo skrb za bližnjega. Župnija mora biti odprta za vsakogar, ki pride, tudi za najrevnejšega s skrajnega življenjskega roba... Danes najbolj primanjkuje »vodnikov duš«. Moderni človek ve za enkratnost svoje lastne duhovne avanture in sprašuje: 'Kdo mi bo pomagal, da najdem Boga?' Med rojstvom in smrtjo vsak človek hodi svojo lastno, še neugotovljeno romanje, toda kdo naj mu da v roke palico, s katero bo šel naprej? Kdo naj mu pomaga, da stare resnice vlije v nove miselne oblike?... Duhovniki naj bi bili v prvi vrsti bratje, voditelji, dušni pastirji in tolažniki. In možje molitve... Sekte kažejo bolezni našega časa, opozarjajo na polovično uporabna zdravila, pa tudi na pravo terapijo, ki je Cerkev (že v izročilu) na voljo, vendar jo slabo ali skoraj nič ne uporablja. Sekte kažejo na naše lastne neplačane računa« (Prim. *Kristjanova obzorja*, št. 40, 1995/2, str. 139-142).

Za koga se bom torej odločil? Ali za Jezusa, ki mi iz jasli in na križu govori, da bom tudi po smrti osebno bival pri njem v božjem kraljestvu, ali pa za neosebno kozmično energijo, ki naj bi jo dosegel po določenih psiholoških tehnikah in mnogih reinkarnacijah? – Starši, vzgojitelji in duhovniki, postanimo modri in pristni »vodniki duš«, da se bo mogla sleherna človeška avantura skleniti v večnosti pri živem in pravem Bogu, ki nam omogoča polnost svobode in osebnega življenja.

Maks Ipavec

Droga – večna téma

Pot v pekel je silno preprosta. (Vergil)

Narkomanija: raj ali pekel, svoboda ali ječa, strah ali pogum, zatočišče ali iluzija, mladostna stranpot ali življenjska zabloda in ne nazadnje življenje ali smrt?!

Problem droge je prastar: vsaka civilizacija je poznala neko svoje najljubše mamilo, ki so ga pili, jedli, žvečili, njuhali, kadili ali se z njim celo mazali. Že najstarejšim kulturam so bile znane evforične droge, ni pa še prav dolgo tega, ko je sodobna družba odkrila trnovo pot, ki preko vbodov vodi v umetni raj. Druga polovica 20. stoletja je odstrla drogarni kopreno skrivnostnosti in predstavlja novo obdobje v izboru in načinu uživanja opojnih drog.

Nežni cvet – smrtonosni opoj

Mak (*Papaver somniferum*) je že pred tisočletji krasil žitna polja vročih dežel od Makedonije pa proti Vzhodu vse do Kitajske s svojimi lepimi rdečimi, belimi ali vijoličastimi cvetovi. Stari sumerski zapisi hvalijo sok iz kot oreh velikih makovih glav. Človeka uspava in mu lajša bolečino. Tudi v Homerjevi *Odiseji* je »Nepenthes«, ki je Telemahu olajšal bolečino in premagal žalost, prišel iz maku. Hipokrat (460–377 pr. n. š.) je Opion, kot so Grki makov sok imenovali, priporočal za zdravilo. S smrtjo je plačal predoziranje z opijem veliki arabski zdravnik Avicenna (1037). O opijski vojni med Kitajsko in Veliko Britanijo (1239–1842) je bilo prelitega že veliko črnih, žal pa je bilo takrat na Kitajskem že na milijone njenih prebivalcev zasvojenih in so to vojno tudi izgubili.

»Sveta trava«

Tudi konoplja (*Cannabis sativa*) je znana v naši geografski širini, njena krepka vlakna uporabljamo za izdelovanje vrvi. Indijski zvrsti, za katero botaniki menijo, da je identična z mediteransko, pa vroče subtropsko in tropsko podnebje daje moč, da ženska rastlina ob cvetovih izloča smolnato snov, imenovano hašiš. In tega daje konoplja severne Afrike, arabskih dežel, indijske podceline in vznožja Himalaje obilo.

Stari zapisi poročajo o tej »sveti travi« na Kitajskem že pred 5000 leti, Asirci jo pod imenom Quanabu omenjajo že okoli leta 800 pr. n. š., če pa prebiramo Herodota, grškega zgodovinarja iz 5. stoletja pr. n. š., zasledimo stanja ekstaze pri Skitih, ki so ga doživljali ob vdihavanju dima konoplje. Veliko mlajši popotnik Marko Polo (1254–1323) je srečal na svoji poti skozi Perzijo Šejka, ki je vojakom dajal hašiš, da so se v ekstatični razvnetosti bolj hrabro bojevali. Iz naših gimna-

zijskih klopi pa se spominjamo dveh talentiranih francoskih pesnikov Baudelaireja (1821–1867) in Gautierja (1811–1872), ki pripovedujeta o razgibanih in živobarvnih prividih pa čudnih, težko opisljivih doživetjih na čutnem področju pod vplivom hašiša.

Beli prah pozabe

Še ene skupine drog bi se v tem kontekstu morala dotakniti – poživil. Pa ne da bi hotela pisati o kavi, čaju ali knajpanju: v mislih imam KOKAIN, snov, vsebovano v listih grma *Erythroxylon coca*, ki raste v Peruju, Boliviji in Čilu. Že Francisco Pizarro, španski osvajalec Peruja, je leta 1533 ugotovil, da Peruanci to listje s primesjo apna zelo radi žvečijo. Po legendi so v kraljestvu Inkov sinovi sonca darovali ljudstvu to rastlino, ki »nasiti lačne, daje novih sil tistim, ki so utrujeni in izčrpani in ki pomaga nesrečnim pozabiti njihovo bedo«. Uživanje koke v Južni Ameriki je bilo tesno povezano tudi z verskimi obredi. Prvo priporočilo o uporabi koke v medicini sega že v leto 1569, ko jo je španski zdravnik Monades iz Seville priporočil proti lakoti in utrujenosti. Šele leta 1859 pa je Niemann iz koke izločil alkaloid kokain, ki so ga že kmalu zatem uporabili kirurgi za anestezijo roženice, kar je hitro razširilo operativne možnosti na očesu.

Zloraba kokaina kot droge, ki si jo je možno vbrizgati v raztopini ali pa jo njuhati kot prašek, se pojavi že ob koncu prejšnjega stoletja.

Rženi rožički, »nori kaktusi in gobe«

Kakor je bolezen večna človekova spremljevalka od pradednine naprej, tako so tudi kulturne rastline obolevale. Rženi rožički (*Secale cornutum*) pri žitni plesni niso nič nenavadnega, šele v tridesetih letih našega stoletja pa smo izvedeli, da je v njih učinkovina dietilamin lisergične kisline. Ta že v minimalni količini pri človeku povzroči stanje opoja, ki silovito poživlja domišljijo, priključuje fantazijske podobe in kalejdoskopsko barvitost. Poleg občutkov telesne in osebnostne spremenjenosti pa lahko pripelje tudi do blaženosti, nirvane. Brezbarvna snov, ki tudi nima vonja in okusa, je tako močna, da en sam gram zadostuje za smrt pet do šest tisoč oseb. Ta alkaloid je bil osnova za izdelavo miniaturne tabletko, znane pod imenom LSD.

Iz sveta Indijancev prihajata tudi dva halucinogena, znana že v predšpanski Mehiki: meskalin in psilocibin. Za učinke meskalina smo izvedeli po zaslugi redovnika Bernarda de Sahaguna, ki se je s kaktusom, ki ga vsebuje, in njegovimi učinki seznanil 1529. leta, ko je s Cortezovo vojsko prišel v Mehiko. Zapisal je: »Tisti, ki jo jedo ali pijejo njen izcedek, vidijo smešne in grozljive stvari.« Španskim duhovnikom je bil ta kaktus, imenovan peyotl (*Auhalonium lewinii*), nevaren konkurent, saj so bili prav zaradi njega Indijanci kaj malo navdušeni, da bi prestopili v krščansko vero. Sami so ga pa veliko uporabljali pri verskih obredih.

Tudi črne gobice, ki jim Indijanci pravijo sveta goba ali božje meso, so Španci opisali prvi ob osvojitvi Mehike v 16. stoletju. Njihovo aktivno substanco psilocibin pa smo spoznali šele v tem stoletju.

Halucinogene snovi so pritegnile umetnike in znanstvenike. Še danes lahko prebiramo o vtisih pod meskalinskim opojem slovenskega psihiatra in pisatelja B. Magajne in angleškega pisatelja A. Huxleya v utopičnih romanih Krasni novi svet ter Otok.

Laboratoriji smrti

Z makom, konopljo, koko, črnimi mehiškimi gobicami, čudnimi kaktusi in rženimi rožički so osnovni naravni viri drog praktično izčrpani. Od tukaj naprej se začne delo v laboratoriju, kjer iz opija in njegovih alkaloidov pripravljajo narkotike za lajšanje bolečin trpečim in umirajočim, izdelujejo uspavalna za nespečne, na veliko pripravljajo heroin in LSD za odvisne. Intravenska injekcija, izum slavnega arhitekta Christopherja Wrena, graditelja londonske katedrale sv. Petra, vodi morfiniste in heroinaše po hitri poti do brezna in pekla. Vbrizgavanje s kratkotrajnim opojem in težko slabostjo ustvarja odvisne, za kratke trenutke blaženosti jih pahne v morje trpljenja...

Iskanje resnice

V 60. in 70. letih dvajsetega stoletja, ko zahodni svet pozabi travme druge svetovne vojne, ko je gospodarstvo v velikem poletu, ko se materialno stanje povprečnega Evropejca in Američana izredno dvigne, se kot odklon do materialistično naravnane družbe pojavi med študenti vse več takšnih, ki iščejo globljo vsebino življenja, ki želijo prestopiti meje vsakdanjosti od zavestnega jaza pa do

doživetja višje resnice. Na zahodu so vzhodne filozofije, tibetanska Knjiga mrtvih in majhna bela tabletki LSD, ki so jo v Ameriki začeli propagirati za »drogo sreče«, »možganski vitamin«, ki »razširja zavest«... Akutne panične reakcije in druge duševne komplikacije z imaginacijami, o katerih piše Konalik v romanu *V omami LSD*, so kmalu razbile iluzijo. Številni nasprotniki so začeli institucionalizirano preganjati »drogo blaznosti«.

Za »razširjanje zavesti« ali transcendenco jaza pa so začeli propagirati meditacijo, jogijske dihalne vaje, igro luči... LSD je danes skupaj z opiat in drugimi snovmi, ki vodijo v zlorabo in povzročajo hude telesne in duševne okvare, na seznamu prepovedanih drog in nad njihovim razpečevanjem bede strogi zakoni.

Večni zakaj

Zakaj srečujemo med narkomani vse več roso mladih, otrok, ki so komaj stopili v drugo desetletje svojega življenja? Zakaj? Zanimanje za drogo se pojavi med mladostniki, ko začno iskati svojo identiteto. Radovednost, kljubovanje družinskemu in družbenemu okolju, hitrejša pot k odraslosti in pogosto slabši stik s starši in družino so le nekateri izmed možnih vzrokov, ki nam jih zasvojeni navedejo. Otroci, ki prihajajo iz »razdrtega doma«, kažejo usodno odtujenost in čustveno sušo. Osebnostno neurejeni, čustveno neobvladani in duhovno revni so predisponirani za družbeno negativne pojave: alkoholizem, tabletomanijo, narkomanijo in druge vrste prestopništva.

»Ena najbolj značilnih in hkrati tudi najbolj provokativnih potez adolescenta je ambivalentnost, se pravi hkratno doživljanje in tudi manifestiranje pozitivnih in negativnih čustev in prizadevanj, ljubezni in sovraštva, spoštovanja in zaničevanja v odnosu do konkretnih oseb iz svoje bližine, tako staršev kot drugih, ki lahko zanj predstavljajo avtoriteto ali vzor. Po eni strani se želi mladostnik ograditi, da bi očuval svojo individualnost čimbolj čisto in pristno, po drugi strani pa samostojnosti še ni sposoben in je še vedno navezan na materialne in čustvene vire, ki mu jih daje družina in odrasla družba nasploh. Ta ambivalenca daje vedenju adolescenta tisto oglatost, ki v odraslih pogosto izziva neustrezne reakcije.« pravi prof. dr. Lev Milčinski.

In kaj lahko storimo? Poskusi, uzakonjati moralo so bili vedno neuspešni, podobno je s prepovedmi. Bodimo torej zdrava in poštena družba, spodbujajmo prosperiteto družine, ki naj daje čvrsto čustveno zaledje mladostnikom, posvečajmo jim svoj čas, spoštovanje, razumevanje in toleranco. Vzgojajmo jih in jim približujmo vsebino tabujev, da bodo osveščeni pred nevarnostjo drog.

Želimo si družbe, v kateri bi bila droga nepotrebna, kjer bi se počutili varne, upoštevane in bi videli realne cilje lepše od iluzij, ki jih lahko pričara droga.

Zvonka Slavec-Zupanič

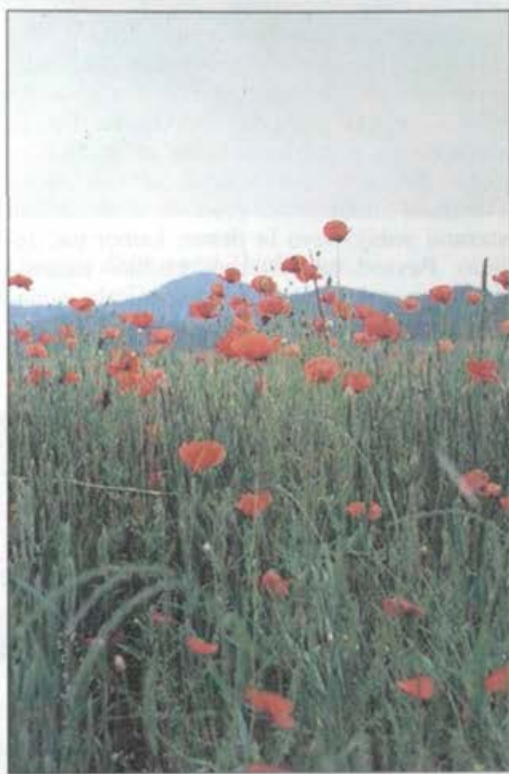


Foto Alenka Veber.

Boljši je ubog, a zdrav in telesno močan, kakor bogat, pa bolan na telesu. Zdravje in dobro stanje je boljše ko vse zlato, krepko telo je boljše ko neizmerno premoženje. Nobeno bogastvo ni čez zdravje telesa in nobena veselost čez radost srca (Sir 30,14–16).

Ozrimo se okrog sebe

Premalo vidimo in se komaj zavedamo, s kakšnimi lepotami živimo. Toliko imamo poti, stez, kolovozov, ki peljejo po alpskih in ledeniških dolinah – to so naši najlepši kilometri. Jih poznamo? Pred časom so bili uhojeni, današnje udobje pa je še tukaj postavilo svoje zahteve, možnosti, da z avtomobili prelisičimo dolgourno hojo.

Kadar se ubadamo z zdravstvenimi težavami, je tudi samo kolovratenje ter iskanje drobnih zanimivosti po posušenih hudourniških strugah zanimivo početje.

Tokrat smo pred Triglavom, v Vratih; dolina je ena izmed najbolj znanih in obiskanih, predvsem kot izhodišče za mogočne okoliške vrhove, predvsem pa za vzpon na Triglav. Že sama dolina je markantna, saj jo zaključuje, skoraj po vsem svetu znana, Severna stena. Prostrana hudourniška prodišča z obrobnimi stezami vabijo levo in desno, kamor pač želimo. Povsod so potreseni majhni narastki drobnega cvetja na zelenih blazinicah; pone-

kod ni niti toliko podlage; cvetoče življenje poganja iz drobnih razpok in špranj, kjer se skalnat prah počasi spreminja v rodno zemljo.

Iz sten diha osvežujoč hlad, strmi gruščji se spuščajo do polic ter mimo njih v dolino. Na policah ostanejo ostre trave, zeleno gmičasto raste in ruševje. So kot pripeti okraski. Iz doline jih ne vidimo, kako so okinčani z nekaj vrstami zvončnic, ki so vse po vrsti v modrih barvah, očnicami, pa vrstami rume-nih, to so ponavadi skromni grinti, in če smo na pravem mestu, je med njimi še triglavski dimek. Bleščeči prstnik ali triglavska roža, ter slečnik sta nenadomestljivo dopolnilo; za vse velja kratka odmera v letnem času. Mimo rjastega sleča je še cela vrsta cvetočega rastlinja.

Gredoč iz višin v nižine se vegetacija ubada z velikimi spremembami, vendar pride pri tem tudi do presenečenj, ki jih pripravi narava »proti pravilom«.

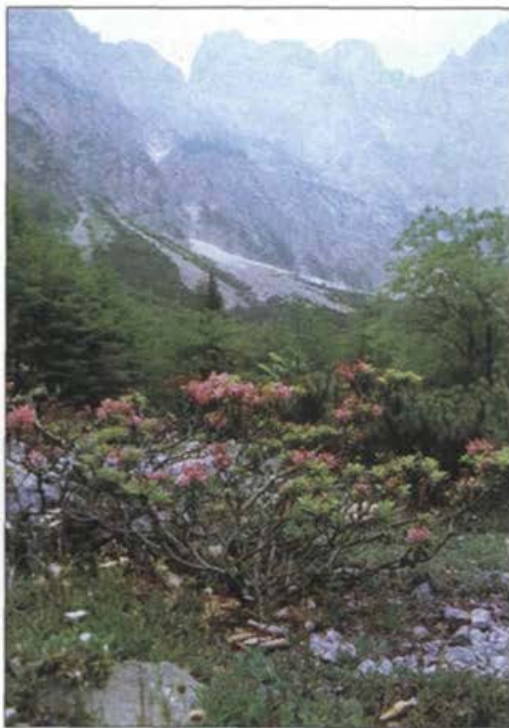
Široka suha struga je na prvi pogled pusta, brez življenja, le Triglavska Bistrica si je v dnu izoblikovala svoj tok, ko je pritekla na svetlo blizu Stene. Sedaj gremo na raziskovanje med kamenje, ki ni tako brez življenja, kot je videti. Kdo ve, kdaj in kako so semena prišla z vrhov sem dol. Drobne bele lepnice, zvončnice, kamnokreči, nekatere smo mimogrede že predstavili, ko smo se

Triglavska roža. Foto Ančka Tomšič.





V Vratih.
Zoisova zvončnica.



Cvetoča dolina pod Triglavom.
Triglavska Bistrica. Vse foto A. Tomšič.



potikali po visokih policah. Prav te nas presenetijo sedaj tu in tam v široki kamniti dolini pod Triglavom in Cmirom, pod Stenarjem ter proti Luknji.

Za posnetek je treba prednje poklekniti. Predleče, komolci, kolena in še zlato sonce; za dobro sliko ni znanja in spretnosti nikoli dovolj.

Velika skala, ob katero se zaganja vihrava Bistrica, je prava zbiralnica Zoisove zvončnice. Rastlinica je poglala prelepo pahljačo modrih cvetov. Sicer pa je takih in podobnih rastišč različnih vrst gorskega cvetja dovolj, da si jih ogledamo.

Bistrica je zadovoljna s svojo razmetano strugo, vse namokri in oblije, kar ji je napoti. Hiti in poskakuje, se zavrtinči v kotanjo, dokler ne naredi zelenega tolmunčka pod skalnatim zaslonom. Tam ponavadi ponikne, tokrat pa je za nekaj deset metrov podaljšala svoj tek. Ko gremo »Pod Galerijami«, že šumi globoko na dnu kot prava planinska reka, ter hiti proti Mojstrani, še prej se vode Peričnika zlijejo vanjo, da še močnejša in lepša odhiti naprej.

Ančka Tomšič

Prvo orlovsko telovadno društvo pred 90 leti

Telovadna panoga izobraževalnega dela mora postati last celega naroda (dr. J. E. Krek).

Bili so časi, ko na slovenskem podeželju še ni bilo prosvetnih društev, kmetijskih združenj, ljudskih posojilnic, gasilskih društev in tudi ne športnih klubov. Knjige so bile po kmečkih domovih velika redkost. V drugi polovici 19. stoletja pa so se razmere za boljši odnos do prosvete, izobraževanja, umnega gospodarjenja in sploh do kulturnega napredka močno spremenile.

Trije zaslužni, narodno zavedni možje Anton Martin Slomšek, Andrej Einspieler in Anton Janežič so ustanovili v Celovcu Mohorjevo družbo, ki je izdajala leto za letom

razen branja vrednih koledarjev tudi poučne in leposlovne knjige. Število naročnikov se je povečalo od prvotnih 600, leta 1904 na 80.000, leta 1919 pa že na 90.000.

Začela se je doba znamenitih ljudskih taborov, zaživele so čitalnice, v Ljubljani so ustanovili prvo telovadno društvo, imenovano Južni Sokol, ustanovili so tudi Slovensko matico in Glasbeno matico, priljubljeni ljudski voditelji dr. J. E. Krek pa je neumorno ustanavljal delavska in kmečka društva, gospodarske zadruge in ljudske posojilnice, hkrati je organiziral tudi številne izobraževalne tečaje. Slovenija se je spremenila v preorano njivo, ki je čakala na setev.

Slovenska krščanska socialna zveza (SK-SZ), matica prosvetne dejavnosti, je imela že pred prvo svetovno vojno (1912) 476 društev s 341.986 člani. Njena društva so delovala v domala sleherni fari. Imeli so 250 pevskih zborov, 94 tamburaških zborov, v enem samem letu 3093 predavanj in 1060 gledaliških predstav. Dozorel je čas, ko so se kmečki fantje in dekleta začeli zanimati tudi za telovadbo.

V Ljubljani, Trstu, Mariboru, Celju, Kranju in drugih večjih krajih so že delovala sokolska društva, ki so bila med ljudstvom zelo priljubljena. Ko pa so se razmere proti koncu stoletja spremenile in so se politični voditelji razdelili na dva nasprotujoča si tabora, na »narodno napredne« in »narodno katoliške«, je prišlo do nove opredelitve tudi med privrženci telovadbe. V vodstvu sokolskih društev so prevladali politiki liberalne stranke, kar je rodilo pri delu krščansko usmerjenega članstva in zlasti pri nasprotni Katoliško-narodni stranki odpor.

Prvo orlovsko društvo so ustanovili na Jesenicah. Iz knjige Zgodovina slovenskega Orla, ki jo je napisal France Pernišek in je izšla v Argentini (1989), povzemamo, da so imeli na Jesenicah že leta 1902 nemško telovadno društvo »Turnverein«, pri katerem so telovadili Nemci in nemčursko usmerjeni uradniki, mojstri in delavci Kranjske industrijske družbe. Dve leti pozneje so ustanovili slovenski narodnjaki društvo Sokol. V obe društvi so zahajali tudi nekateri fantje, člani že leta 1897. ustanovljenega Slovenskega katoliškega izobraževalnega društva. Privlačila jih je telovadba, za kar pa v svoji organizaciji niso imeli priložnosti.

Vodstvo katoliškega društva je hotelo sodelovanje svojih članov s turnerji (turnfe-



V. katoliški shod v Ljubljani 1923.

reinovci) in Sokoli prepričati, ker pa jih je telovadba že tako pritegnila, da prepoved ni zalegla, so se odločili za ustanovitev novega društva, ki so mu dali ime Orel. Kupili so drog in bradljo, ju postavili na dvorišču gostilne, kjer je imelo društvo svoj sedež. Telovaditi so začeli v maju 1905.

Pobuda za vključevanje telovadbe v program izobraževalnih društev je bila dana že na velikem zborovanju Slovenske krščanske socialne zveze septembra 1905 v Mariboru, na katerem je sodelovalo 1500 prosvetnih delavcev iz vseh slovenskih krajev. Vredno je omeniti, da je skušal dr. Janez E. Krek (1865–1917) že deset let poprej ustanoviti v Selcah nad Škofjo Loko društvo »Planinski Sokol«, a se mu zamisel ni posrečila. Na že prej omenjenem zborovanju v Mariboru je dr.

Ivo Kermauner (1877–1972) leta 1925.



Elegantni odskoki Janeza Varška so bili poseben užitek za gledalce.

Anton Korošec (1872–1940) izjavil: »Slovenska krščanska socialna zveza je načelno prijateljica telovadbe; svojim društvom priporoča, da ustanovijo telovadne odseke. Z že obstoječimi telovadnimi društvi bodo naša društva živela v prijateljskih odnosih, če v njih ne bo vladal našim načelom sovražni duh.«

Značilna je tudi izjava predsednika SKSZ dr. J. E. Kreka: »Neumno nam je izbirati telovadnim društvom nova imena in monturo (kroje op. p.). Sokoli bodimo, pravila in obleka, vse sokolsko. Čemu konkurenca? Mi se samo ne vdamo primesi liberalnih akcij, ki se sili med Sokole, smo pa za idejo, kakršna je vzrasla, žal po nemškem vzoru, med Slovenci, sprejemamo jo celo, kakršna je.«

Ko so decembra 1906. slovesno odprli v Ljubljani v hotelu Union svojo prvo telovadnico, je predsednik dr. J. E. Krek slovesno izjavil: »Upam, da boste iz Ljubljane zanesli zanimanje tudi v širše narodne sloje. Telovadna panoga izobraževalnega dela mora postati last celega naroda.« Tri leta pozneje je na nastopu katoliških telovadcev v Škofji Loki predsednik Krek spet spregovoril: »Mladeniška organizacija stremi za tem, da mladost-



Katoliški shod v Ljubljani 1923. Pohod slovenskih Orlov na Stadionu.

ne dobrote, mladostni ogenj neti, neguje in ohranja. Prav naša organizacija je visoka šola mladostnega prijateljstva. Ta zavest človeka povzdiguje in oplemeniti, da smo zares vsi ena rodbina. To prijateljstvo pa je priprava za politično in gospodarsko skupnost. Vedno se čuje: Izobrazimo narod! Toda pomnimo, da je že organizacija sama izobraževalna. Čudim se, ko pomislim, kako silno je organizacija naše ljudi spremenila, prerodila.»

Naslednje leto (1909) je bila javna telovadna prireditev v Kamniku, na kateri je nastopilo že 900 telovadcev iz 92 društev. Slavnostni govornik dr. Krek je poudaril, da je glavni namen mladeniške in dekliške organizacije, da mlad človek v sebi ohrani to, kar je že po naravi dobrega v njem.

V svojem govoru je tudi poudaril potrebo, da se javni delavci v orlovskih odsekih izobražujejo na gospodarskem, kulturnem in samoupravnem področju. Iz orlovskih odsekov naj zraste rod, ki bo vodil naše združništvo.

Razen redne telovadbe v orlovskih odsekih so uvedli tudi redne fantovske večere, na katerih so poslušali predavanja, se vadili v govorništvu, v dopisovanju in vodstvu druš-

Dijaški Orel v Mariboru (1927).



tev. Za izobraževanje članstva so izdali dvajset knjižic z različno tematiko od socialnih vprašanj in zdravega načina življenja do telovadnih iger, rokmeta, gimnastike in talne telovadbe.

Posebno pozornost so posvečali petju – v orlovski pesmarici so bile objavljene razen orlovske himne tudi hrvatske, češke, slovaške in druge pesmi. Občasno so prirejali tečaje za praznično pritrkavanje s cerkvenimi zvonovi. Za nekdanjo telovadbo je značilno, da so se urili tudi v vojaškem ekserciranju. Ker so nosili na prireditvah slavnostne kroje (rdeče srajce, čepice s ptičjim peresom itd), so se morali navaditi na strumno korakanje, na kritje, ravnanje, razvrščanje po dva, po štiri itd. V telovadnicah so se navadili na pokončno držo telesa in na elegantne gibe, ki so jih povezovali v gibalne kompozicije (imenovali so jih »proste vaje«), s katerimi so nastopali na večernih telovadnih akademijah in na nedeljskih prireditvah na prostem. Te vaje so delali v telovadnicah na štetje, na javnih nastopih pa ob spremljavi godbe na pihala.

S športnimi panogami se v letih pred vojno še niso ukvarjali, pač pa so vneto vadili na telovadnem orodju, zlasti na drogu in bradlji. Glede ženske telovadbe je bilo prvotno nemalo predsodkov, delno tudi zaradi tega, ker je bila pogojena z novim načinom oblačenja.

Pred prvo svetovno vojno je bilo v Sloveniji že 167 orlovskih odsekov: na Kranjskem 107, na Štajerskem 26, na Goriškem 29, na Koroškem 5.

Po razpadu Avstro-Ogrske in z ustanovitvijo države Srbov, Hrvatov in Slovencev (SHS) so slovenski telovadci kot vojni obvezniki in kot prostovoljci pomembno sodelovali v slovenski vojski. Na plebiscitnem zborovanju v Dobrli vesi je sodelovalo 600 orlov v krojih, k dobremu razpoloženju pa je prispevala tudi orlovska godba iz Višnje gore. Po v Mladosti objavljenem dopisu so bili orlovke organizacije veseli tudi v Prekmurju. Navajam: »V zgodovini Prekmurja se slobodno zapiše, ka je bila orlovska organizacija prva slovenska organizacija v Prekmurju. Slovenskega društva smo v Prekmurju do lanskega leta ne poznali; fala Bogi, tudi vogrskih ne preveč. Zato smo pa orlovsko organizacijo s tem vekšim vdušenjom sprijeli, kar je tudi in pa šče posebno organizacija kmečka.«



Zmagovalna vrsta slovenskih orlov na mednarodnem tekmovanju v Pragi (1929). Od leve proti desni: Volčini, Kermavner, Varšek, Tomšič, Hvalé (vodja vrste), Triler, Železnik, Ulaga, Jezeršek.

Na slovesnosti, ko so v Ljubljani sprejeli večje število dijakov v orlovsko organizacijo, je bil slavnostni govornik pisatelj F. S. Finžgar. Njegova vodilna misel je bila, da ne gre samo za telovadbo, temveč tudi za kulturo. Navajam: »Mladina – cvet naroda – ta neizmerni akumulator vsemogočih latentnih sil – ta mladina naj bi bila samo zato organizirana v kateremkoli telovadnem društvu, da vadi svoje mišičevje? Kakor je v zmoti tisti, ki bi mu bil šport cilj, takisto je v zmoti tudi oni, ki bi branil mladini šport katerekoli vrste in bi hotel vzgajati mladino samo na ta način, da jo postavi v izvožene kolesnice te suhe življenjske gramatike, za to gramatiko pa postavi guvernant, ki prebledi ob vsakem koraku, ki ga napravi mladina samostojno in podjetno – vsaka teh vzgoj je zmotna in slaba.«

Še nekaj značilnih misli iz Finžgarjevega govora, pomembnih tudi za naš čas: »Mlade moči ne boš privedel do značajev z represijo, mlada moč mora imeti priliko, da je ekspresivna, da se udelejuje in da tiste latentne sile, ki vro in kipe v njeni krvi, dobe duška...

Torej Orel ne sme biti v svojem jedru – in tem manj vaš dijaški Orel – ta avantgarda mladine – izključno družba telovadcev-atletov; Orel naj bo kulturna šola, kjer naj mladenič v vrstah bratov, v točnosti nastopov v drznih telesnih vajah dobi polje, na katerem naj se razcvete njegov pogum, njegova energična volja do dejanja, njegov socialni čut in pa umetnost, da je lastnega jaza neizprosni gospodar.«

F. S. Finžgar je bil privrženec svobodnega iskanja novih poti, ljubitelj take mladine, ki živi svoje ustvarjalno življenje. Ta njegov govor že nakazuje razhajanja med takratnim mladinskim gibanjem in med konservativci.

Leta 1920 je bil v Mariboru I. slovenski orlovski tabor, katerega so se udeležili tudi Hrvati, Čehoslovaki in delegacije iz Francije, Belgije in Amerike. »Bajna je bila mnogoličnost sprevoda, v katerem je korakalo razen 1700 orlov in 780 orlic še 44 drugih organizacij, deloma v pestrih narodnih nošah. Nastopilo je tudi 83 orlov konjenikov«, beremo v Mladosti. Slovesne maše, ki jo je daroval knezoškof dr. Napotnik na glavnem trgu, se je udeležilo 50.000 vernikov. Popoldne je bil množični telovadni nastop orlov, orlic in inozemskih gostov na Teznem.

Glede vojske so bili narodno zavedni Slovenci v novi državi SHS razočarani. Slovenska vojska, ki jo je vodil general Rudolf

Maister (1874–1934), je bila »razformirana«, srbski častniki, ki so jih pošiljali iz Beograda v Slovenijo, so uvedli najprej srbsko poveljevanje in nato še srbohrvaščino kot službeni jezik.

»Vojaki, častniki in rezervni častniki niso hoteli o posrbljenju nič slišati, aktivni častniki pa so se vdali...«, piše o tem dr. D. Gros v Delu (21. 10. 1989). Posebno prizadeti so bili rekruti, ki so jih klicali na odsluženje vojaškega roka v južne kraje in celo na albansko mejo. Slovenski poslanci so poslali ministru vojske spomenico, v kateri protestirajo proti slabemu ravnanju z vojaki (tepež, zaušnice, zmerjanje s »švabi«, preklinjanje Boga in matere). Spomenica je objavljena v knjigi J. Švajncerja, Slovenska vojska 1918–1919.

Iz govora dr. A. Korošca v Št. Vidu nad Ljubljano (1920), objavljenega v orlovskem glasilu Mladost, je razvidno, da je bilo obvezno agitirati proti orlovski organizaciji. »Imam tukaj v roki povelje iz meseca septembra, v katerem se vojaškim in žandarmerijskim komandam zapoveduje, da med slovenskim in hrvaškim vojaštvom agitirajo proti Orlu in za Sokole. (Govornik prečita zaupen ukaz). Zakaj to? Celó v zaupnem povelju si vojaška uprava sama ne upa osumljati orlov tudi najmanjšega protidržavnega dejanja, ampak se poziva le na prazne čenče o protisokolskih pismih. Ni torej drugega razloga nego naše krščansko svetovno naziranje. Ako vojaška uprava ne mara slovenskih in hrvaških mladeničev, ki so orli, naj izvaja tudi posledice in naj ne sili nobenega orla več v vojaško službo... Pribijem nadalje, da izvira ta boj delno iz verske delno iz plemenske nestrpnosti.«

Ne glede na to, da tudi v šolah orlom niso bili naklonjeni (prosvetno ministrstvo je priporočalo samo sokolski sistem telovadbe), so orlovska društva lepo napredovala tako na področju izobraževanja in vzgoje, kakor tudi na področju telovadbe in športa. Posebno pozornost so posvečali telovadbi na orodju. Reprezentančna vrsta orlov se je odlikovala na mednarodnih tekmovanjih katoliških telovadcev v Ljubljani, Parizu, Strassburgu, Brnu. Posebno pozornost je vzbujal Ivo Kermavner, ki bi bil tudi na olimpijskih igrah med odlikovanci. Ko smo se pripravljali na posebno zahtevno mednarodno tekmovanje v Rimu leta 1926 – nastopiti bi morali na štirih telovadnih orodjih (npr. drogovich) istočasno in

skladno. Očitno pa je bilo, da je bil fašistični režim v Italiji obveščen o odlični formi slovenskih orlov – prireditev je bila v zadnjem hipu odpovedana. Ko je bilo naslednje leto tekmovanje v Kölnu, je bil Ivo Kermavner spet prvi. Največji uspeh pa pomeni udeležba na svetovaelavskih dneh orlovstva v Pragi (1929). V konkurenci z reprezentancami katoliških telovadcev Čehoslovaške in Francije je dosegla slovenska orlovska vrsta prvo mesto, med posamezniki pa je bil Ivo Kermavner spet prvi, Drago Ulaga pa drugi.

Istega leta (1929) je izšla zadnja številka orlovskega glasila Mladost. Na prvi strani je bilo črno na belem: Mi, Aleksander I., po milosti božji in volji narodov kralj Jugoslavije, na predlog Našega ministra vojske in mornarice in po zaslišanju predsednika Našega ministrskega sveta predpisujemo in razglamo ZAKON O USTANOVITVI SOKOLA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE.

S tem zakonom je bilo med drugim določeno: starešina saveza je prestolonaslednik kraljevine Jugoslavije; savezno upravo imenujeta in odstavljata minister prosvete in minister vojske in mornarice. Za orle je bil zlasti usoden 12. člen zakona: Dosedanja društva za telesno in moralno vzgojo, Jugoslovski Sokol, Hrvatski Sokol, Orel, in srbski Sokol, v kolikor bi se v treh tednih od dne, ko stopi ta zakon v veljavo, ne ujedini ali ne stopili v »Savez Sokola kraljevine Jugoslavije«, se ukinejo.

Orlovska zveza ni privolila v vključitev v režimsko sokolsko organizacijo in je prenehala delovati.

Drago Ulaga

Bomo živel v novem stoletju bolj zdravo?

Sodobni človek je močno obremenjen z zdravju škodljivimi navadami, ki usodno vplivajo na njegovo čilost in dobro počutje. Vse manj ima fizičnega dela, opustil je hojo na večje razdalje, sprijaznil se je s sedečim načinom življenja. Še pred dobrimi sto leti so delali naši predniki od zore do mraka, pa zato

ni bilo nevarnosti, da bi se preveč zredili. Danes je vsakdanjega telesnega gibanja v obliki hoje in dela neprimerno manj, obroki hrane pa so še vedno obilni, kakor nekoč. Posledice so znane: v razvitih deželah trpi skoraj 40 % prebivalstva zaradi prevelike telesne teže.

Med škodljive navade sodi tudi kajenje ter pretirano pitje vina, piva, žganja, kave. Zdravniki ugotavljajo nizko stopnjo telesne odpornosti, slabo kondicijo, povišan krvni tlak, z maščevjem obremenjen organizem, bolezni srca, ožilja itd. Z višjo stopnjo zdravstvene izobrazbe in vzgoje bo treba ljudi pridobiti, da bodo opustili zdravju škodljive navade in se odločili za nov slog življenja. Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) je izdala že pred šestimi leti ustrezná priporočila, ki so tudi za nas vredna premisleka. Nanašajo se na hrano, pitje, kajenje, rekreacijo, razvedrilo, previdnost, spolnost, mamila. Namenjena so predvsem odraslim in starejšim.

1. Jejte pravilno: vaši obroki naj bodo pogosti in manjši, iz dobro sestavljenih jedi in malo maščobe.

2. Pijte pravilno: pijte veliko tekočine, vendar ne pretiravajte pri pivu, vinu in žganih pijačah.

3. Kajenje: nikoli ni prepozno, da bi nehali. Kajenje povečuje nevarnost srčnega napada in raka in krajša vaše življenje.

4. Hoja: s hojo najlažje ostanete čili in zdravi. Svež zrak je boljši kot kakršnokoli drugo poživilo.

5. Čim bolj izkoristite rekreacijo: ohranite stik s svojo družino, prijatelji in sosedí. Zapomnite si, da nikoli ni prepozno, da bi se še kaj naučili ali učili druge.

6. Bodite pozitivni: če ste pozitivni in vedri, so ljudje radi v vaši družbi.

7. Bodite previdni: življenje vas in drugih je odvisno od bistro glave in dobrega vida. Predvidevajte nevarnosti.

8. Spolnost: za spolnost ni nobene starostne meje.

9. Šport je za vse koristen: če šport ni preveč utrujajoč, je koristen za zdravje. Pri športu pridete tudi v družbo. Zlasti priporočljivo je plavanje in vaje za telesno kondicijo.

10. Mamila: ne zlorablajte zdravil proti potrtosti (depresiji) in uspaval. Jemljite samo tista zdravila, ki vam jih priporoča zdravnik.

Za bolj zdrav način življenja se zavzemajo tudi športni delavci. Kakor bomo razbrali iz njihovih priporočil, se zavzemajo zlasti za boljši odnos do telesnega gibanja, za omejitve sedenja in ustrezno oblačenje. Kritični so tudi do tradicionalnih načinov praznovanja in do ponočevanja.

Odnos do gibalne dejavnosti: ne samo teniški lopar, žoga ali železne ročke za krepitev mišic, temveč tudi motika, grablje, lopata. Slab športnik, ki se izmika fizičnemu delu (npr. delu na vrtu)!

Odnos do sedenja: ni dobro sedeti ves dan, takole je bolje: ko delam stojim, ko počivam ležim, ko pišem sedim, ko razmišljam se podam na sprehod.

Odnos do oblačenja: oblačilo naj ne bo stvar mode ali stanovske reprezentance, temveč zaščita proti mrazu, vročini, sončni pripeki. Predvsem pa ne sme biti preveč tesno, ne sme omejevati svobode gibanja.

Odnos do praznovanja: ne preobilno naložena miza in polni bokali, ne samo »pojedina«, temveč normalno odmerjene količine hrane in pijače, zato pa več dobre volje, duhovnosti, šaljivosti, smeha, družabnih iger, v danih okoliščinah pa tudi ples, sprehod, praznovanje v naravi.

Odnos do ponočevanja: navada gledanja razburljivih televizijskih oddaj pozno v noč je duševno in telesno nezdrava. Med škodljive navade mladine sodi tudi ponočevanje v disko klubih. Še vedno je v veljavi zakon narave: Dan je za delo, noč je za spanje, za počitek!

Prav je, da se zanimamo za nov slog življenja, ki ga napovedujejo vodilni zdravstveni delavci v svetovnem merilu, pa tudi pri nas na Slovenskem.

Drago Ulaga

Romanja celjskih grofov

Med plemiškimi rodovi na Slovenskem ni nobenega, ki bi ga po njegovem sijaju in naglem dvigu, po zgodovinskem pomenu in po ostri izklesanosti posameznih njegovih članov mogli primerjati s Celjskimi. Celjski

grofi so bili poslednja velika dinastija, pomembna v evropski politiki petnajstega stoletja, ki je imela središče na slovenskih tleh. Prizadevali so si z vsemi sredstvi, političnimi in gospodarskimi, nasiljem in denarjem, utrditi svojo moč. Njihove akcije so bile usmerjene proti jugu in vzhodu. Pri tem niso niti najmanj gledali na državne in narodnostne meje. V tem so se razlikovali od drugih fevdalnih rodbin na slovenskih tleh. Celjski grofi so bili v sorodstvu z bosenskimi kralji, s srbskim despotom in hrvaškim plemstvom; imeli so posest na Hrvaškem in Ogrskem, se vmešavali v politične zadeve Hrvaške, Bosne, Ogrske, Avstrije in Češke.

Skromen in dokaj v temo je zavil začetek rodu bodočih Celjskih. Po gradu Žovneku v Savinjski dolini se od prve polovice dvanajstega stoletja omenja ta rod. V Savinjski dolini so se Žovneški obdržali celo kot edini od nekdanjih tamkajšnjih staroplemenskih svobodnih rodbin. Sorodstvene zveze s pripadniki visokega plemstva so omogočile dvig rodbine. Friderik I. Žovneški je povečal v znatnem obsegu z nakupom in fevdalno pridobitvijo posest v Savinjski dolini in dosegel leta 1341 zase in za svoj rod grofovsko dostojanstvo. Začenja se dobrih sto let trajajoči nagli vzpon rodbine Celjskih.

Grof Herman II. je usvaritelj velike sile Celjanov, nedvomno osebnost, ki jo moramo šteti ne le med tvorce naše ožje, ampak tudi tedanje evropske zgodovine. Javno delovanje je začel kot večina njegovih prednikov. Sodeloval je na vojnih pohodih v tujih deželah. Tako se je priključil križarski odpravi ogrskega kralja Sigismunda Luksemburškega leta 1396 proti Turkom, ki so se že vgnezdili v Vlaški severno od Donave. Turki so združeno krščansko vojsko, v kateri so poleg celjskih oddelkov sodelovali tudi francoski vitezi, silovito potolkli v bitki pri Nikopolju 25. septembra 1396. Letos bo poteklo od te bitke 600 let. Sam Sigismund bi izgubil življenje ali svobodo, da ga niso rešili, ko se je že utapljaj v Donavi. Med rešitelji je bil grof Herman II. Kralj se je Hermanu II. bogato oddolžil. Že po vrnitvi z bitke mu je podaril mesto Varaždin za vse večne čase.

Bitka pri Nikopolju je odločila usodo Balkana. Turkom je odprla pot po Savi navzgor. Ta bitka je bila odločilna tudi za nadaljnjo luksemburško-celjsko zvezo, ki je za desetletja ostala smernica celjske politike. Ob

njej so bili Habsburžani za nekaj časa porinjeni povsem ob stran. Vzporedno z ustvarjeno rodbinsko zvezo, Sigismund se je namreč poročil leta 1406 s Hermanovo hčerko lepo Barbaro, gredo tudi teritorialne pridobitve. Grof Herman II. je posodil Sigismundu 48.000 dukatov, ki jih je ta potreboval v borbi s pristaši tekmeca Ladislava Neapeljskega. Kot poroštvo je dobil Herman v zastavo Čakovec in Medjimurje. Ker Sigismund ni vrnil denarja, je Medjimurje ostalo v posesti Celjanov. Temu je sledila podelitev banske časti v Slavoniji in pravica nameščati izpraznjeni sedež zagrebškega škofa. Poslej so se Celjani podpisovali kot grofje Celjski in Zagorski.

Veliko je Hermanu pri uredništvu njegovih visokih ciljev koristila rodbina, zlasti njeni ženski člani. Toda posamezniki so mu prizadejali bridkosti, ki jih je veliki in mogočni mož prenašal s pravim heroizmom. Najtežji udarci so ga doleteli od prvorojenca Friderika II. Oče ga je že kot dečka zaročil leta 1388 z Elizabeto, edinko kneza Štefana I. Frankopana-Modruškega. Poročila sta se šele leta 1405. Ker Elizabeti niso mogli izplačati dote v višini 32.000 dukatov, sta mlada zakonca dobila v zastavo polovico otoka Krka ter gradove Trsat, Bakar in Bribir v Vinodolu. Tako je dobil mladi Celjan v roke del frankopanske posesti in se dokopal do Jadranskega morja. Z ženo je Friderik v začetku bival v Krškem. Kmalu se jima je rodil sin Ulrik. Friderik je bil strastne narave kakor Celjani nasploh. Med dvorjankami svoje žene je spoznal Veroniko. Bila je lepa in plemenita. Zaradi tega je prišlo do razdora med Friderikom in Elizabeto. Oče Herman in ženini sorodniki so se trudili, da ju pomirijo. Leta 1423 sta se spet sestala v Krapini. Toda pomiritev je bila le navidezna. Zjutraj so Elizabeto našli mrtvo. Po deželi se je javno govorilo, da jo je Friderik zavoljo ljubke gosposdične Veronike ponoči zabodel in umoril. Pravih dokazov o umoru Elizabete ni in je grof Friderik verjetno nedolžen. Grof Herman je namreč dve leti po Elizabetini smrti prepustil Frideriku banske posle v Slavoniji.

Odnos do Friderika sta spremenila oče Herman in kralj Sigismund šele po nedovoljeni poroki z Veroniko.

Čim težje so bile skrbi za bodočnost rodu, tem hujša je bila jeza na Veroniko, ki jo je imel Herman za povzročiteljico vsega zla.

Čeprav se je skrivala, so jo Hermanovi ogleduhi našli in jo v gradu Ojstrici zaprli v temen stolp. Grof Herman jo je dal nato prepeljati v Celje in postavil pred sodišče z obtožbo, da je čarovnica. Toda zagovornik jo je tako odlično branil, da so jo sodniki proglasili za nedolžno. Kljub temu ji je Herman namenil smrt. Dva njegova viteza sta jo pod Ojstrico utopila v čebru.

Friderik je v ječi hudo zbolel, zato so se mu odprla vrata ječe. Oče mu ni takoj vrnil odvzetih posesti in gradov, ampak ga je za dve leti poslal v Radovljico v pregnanstvo. Že za življenja Hermana je začela zla usoda preganjati njegov rod. Drugorojeni sin Herman III., ki naj bi namesto Friderika prevzel dediščino, je pri Radovljici padel s konja in se ubil. Ta nesreča je pomirljivo vplivala na starega grofa, saj sta bila Friderik II. in njegov sin Ulrik II. edina moška člana rodu. Morda je Herman mislil celo na to, da določi za dediča vse posesti svojega vnuka Ulrika, saj mu je bil po značaju zelo podoben.

Leta 1428 se je Ulrik II. 22 let star prvič pojavil v javnosti. Kartuziji v Pleterjah je

*Plečnikova cerkev srca Jezusovega v Pragi.
Foto Alenka Veber.*



daroval vas Brašljevico pri Metliki. Ta vas je bila njegova dediščina po materi in jo je samostanu namenil že njegov oče. Novembra 1429 si je Ulrik od očeta Ferdinanda izposodil 32.000 ogrskih zlatnikov. Za to posojilo je zastavil svoja in materina posestva. Tudi teta Barbara mu je po nalogu kralja Sigismunda izplačala 5000 zlatnikov. Z velikansko vsoto 37.000 zlatnikov se je odpravil na viteško potovanje oz. romanje k Sv. Jakobu v Kompostelo. Spremljalo ga je 60 konjenikov, bogato opremljenih plemičev in vsaj toliko pažev in drugih spremljevalcev. Celotna odprava je štela nad sto ljudi. Na posameznika je prišlo prek 300 zlatnikov. Med takratnimi romanji so bila iz naših krajev najdražja prav k sv. Jakobu v Kompostelo v Galiciji. Posameznik je ob tem zapravil 12 dukatov.

Iz anonimne španske kronike zvemo, da se je 21. marca 1430 Ulrik II. zaustavil z velikim spremstvom vitezov in ščitonoscev pri aragonskem kralju Alfonzu V. Kralj ga je lepo sprejel. Njemu in njegovim trinajstim spremljevalcem je podelil odlikovanje, Red vrča. Za veliko noč 16. aprila je bil gost kralja Juana II. Kastiljskega. Kralj mu je izkazal veliko časti, jedel je z njim in poslal mu je konj, mul in oblačil iz brokata, od tega pa grof ni hotel ničesar vzeti. Bil je kralju za darila zelo hvaležen, povedal pa mu je, da se je bil na dan, ko je odhajal iz svoje dežele, zaobljubil, da ne bo od nobenega princa na svetu vzel prav ničesar. Izkazana pa bi mu bila velika milost, če bi kralj dovolil nositi njemu in štirim vitezom njegove hiše ogrlico ribje luske. Kralju je bilo žal, da grof ni sprejel stvari, ki mu jih je poslal; ukazal je, naj z vso naglico izdelajo pet ogrlic z zlato ribjo lusko, in naredili so jih zelo dobro. Poslal jih je po svojem majordomu, nosil pa jih je na dveh krožnikih njegov paž. In kralj jima je ukazal, naj od grofa Celjskega ničesar ne vzameta. Grof je ostal tam dvajset dni, kralj in kraljica pa sta mu prirejala zelo velike slovesnosti; in nato je od tam odšel, da bi opravil zaobljubljeno romanje v Santiago k sv. Jakobu.

Motiv Ulrikovega potovanja v Španijo je bil brez dvoma religiozen. Zdi se, da je šel na spokorniško romanje. Ostaja pa odprto vprašanje, ali ga je stari oče Herman poslal na naporno romarsko pot, kot je bil takrat običaj, da namesto njega zadosti neki zaobljubi. Se je Herman morda kesal zaradi umora Veronike? Je hotel na ta način oprati svoj greh? Nobenega dvoma pa ni, da je Ulrikovo viteško

potovanje imelo tudi političen značaj. Herman II. je preko svojega vnuka, ki ga je takrat verjetno že določil za svojega naslednika, skušal navezati stike tudi s tako oddaljenimi vladarji Evrope, kot sta bila Alfonz V. Aragonski in Juan II. Kastiljski. Ti stiki bi Celjanom prinesli določene koristi.

Ne smemo prezreti, da se je skoraj istočasno, v letu 1430, odpravil na božjo pot v Rim Ulrikov oče, grof Friderik II. Kot je omenjeno v Celjski kroniki, ga je med potjo ujel mejni grof Ferrare. Odkupil ga je iz ujetništva njegov svak Henrik Goriški. Verjetno se je Friderikovo spremstvo, ki je bilo najbrž številno, vedlo neprimerno. Grof Ferrarski je bil sovražen Celjanom zaradi njihovega vmešavanja v italijanske razmere. Potovanje do Rima je stalo precej manj kot Ulrikovo v Španijo, vendar je tudi za to romanje in pozneje še za odkupnino iz ujetništva Friderik porabil kar precej denarja. Da Frideriku ni manjkalo denarnih sredstev, dokazuje podatek, da je po vrnitvi z romanja dal na novo zgraditi grad Belo peč na Gorenjskem in obnoviti Friedrichstein pri Kočevju. Po vrnitvi s tega romanja je dal Friderik II. postaviti v Ptujski cerkvi skupino Marijinega oznanjenja (danes v Ptujskem pokrajinskem muzeju), ki spada med naše najkvalitetnejše kamnite plastike druge četrtine 15. stoletja.

Friderik II. je s svojim obnašanjem preprečil očetu Hermanu, da bi prodrl na obale Jadranskega morja. Toda kljub temu ta ni miroval. Ker je izgubil nado, da bi dobil krono v Bosni, je leta 1433 oženil svojega vnuka Ulrika s Katarino, hčerko srbskega despota Džurdža Brankovića. Kljub pomiritvi s sinom, pa je Herman II. doživel pred smrtjo veliko hudega. Sin Friderik in vnuk Ulrik sta se mu spomladi 1435 uprla, da bi mu odvzela zagorsko grofijo. Herman je iskal podporo pri Sigismundu, v Bratislavi, tam pa ga je novembra 1435 doletela smrt. Kar se ni posrečilo Hermanu, sta dosegla Friderik in Ulrik. Sigismund ju je kot rimsko-nemški cesar povzdignil v državna kneza. S tem aktom je dosegla borba Celjskih za izenačenje s Habsburžani svoj višek.

Celjski grofi so bili zelo tolerantni do drugih religij in verskih gibanj (npr. huzitizma, pravoslavja). Herman II. je pri izvajanju celjske dinastične politike šel preko cerkvenih in verskih pojmovanj takratne dobe. Kljub temu se je Herman II. izkazal posebno velikega dobrotnika Cerkve in du-

hovščine. Mnogo pobožnih ustanov je napravil pri avguštincih v Ljubljani, kartuzijanih v Bistri in v Žičah, ustanovil je novi samostanski naselbini v Pterjrah in (kartuzijani) v Lepoglavi (pavlinci) na Hrvaškem.

Grof Friderik se je v starosti vedno bolj odtegoval javnemu delu. Vse politične zadeve je prepustil sinu Ulriku II., ki je stopil na čelo rodu. Friderik II. se je usmeril bolj v privatno in gospodarsko življenje. Lotila se ga je neka nejevolja in čemernost. Zadnja leta življenja je skušal grof Friderik z dobrimi deli popraviti prejšnje razuzdanosti. Leta 1450, ko se je praznovalo sveto leto, se je odpravil šestinosemdesetletni starec v sijajnem spremstvu desetih konjenikov v Rim, da dobi odpustčanje za svoje grehe. Toda zdi se, da je šel na romanje bolj iz gizdavosti kakor pa iz pobožnosti in kesanja. Cerkev pa je bila obilno deležna njegove milosti, zlasti mu je bil pri srcu Jurjevski samostan, kjer je imela zadnje počivališče njegova Veronika. Za pokoj svoje duše je ustanovil pobožno ustanovo, dominikanski samostan Novi kloster v Savinjski dolini.

Ali so bili Celjani res negativne osebnosti, ali so se res kopali v pregrehah, kot jih prikazuje humanist Enej Silvij Piccolomini, poznejši papež Pij II.? Ali so bili v tem smislu drugačni od fevdalcev in dinastov v tedanji Evropi? Kakšno je bilo njihovo versko življenje in njihova morala? Malo vemo o teh rečeh. Pa vendar so opravili nekaj odmevnih romanj, ustanavljali verske ustanove, bili naklonjeni Cerkvi. Na umetnostno prizadevnost in mecenstvo ne smemo gledati pri Celjanih samo kot na nasledek njihove kulturne volje. V mnogočem je ta dejavnost povezana s političnim ozadjem, s tekmovanjem z drugimi velikaši, tudi s habsburškim dvorom. Pri cerkveni umetnosti je odločala tudi želja, da bi se z njo odkupili za grehe pri Bogu, in da bi si pridobili naklonjenost Cerkve. Do nje niso bili skopi. Mnoge cerkvene stavbe so zaznamovane s celjskim grbom: ladja in prezbiterij celjske opatijske cerkve sv. Daniela, celjska Marijina kapela, je celo ena najlepših gotških arhitektur, kristalno čist gotski prostor predstavlja stara cerkev v Pterjrah, baldahinasti oltar na Ptujski gori pa je s kiparskimi detajli ena največjih dragocenosti te cerkve.

Od kod Celjskim takšna finančna moč? V letih 1429 in 1430 naj bi izplačali v gotovini 75.000 do 80.000 ducatov za dve romanji in posojilo Sigismundu (28.000). To je ogromna

vsota denarja, ob kateri se je treba zamisliti. Vojno najemništvo in kondotierstvo je bilo prvi temelj njihove politične dejavnosti in pomemben finančni vir. Pri Celjanih pa opazimo tudi smotrno gospodarsko politiko. Za svoje politične akcije so črpali potrebne vsote denarja najprej prek Židov s krediti, pozneje pa zlasti z mitninami. Posest Celjskih je predstavljala važno prehodno ozemlje, prek katerega je tekla trgovina z juga v srednjo Evropo in srednje Podonavje. Tranzitna trgovina jim je prinašala velike mitninske dohodke.

Uboj Ulrika II. v beograjski trdnjavi leta 1456 je pomenil, da so knezi celjski z največje višine zdrknili v smrt in konec rodu.

dr. Ignacij Voje

Neuklonljivi Dubrovnik

Pred štirimi leti je bilo starodavno mesto Dubrovnik in celotno dubrovniško področje napadeno od jugosoldateske in črnogorskih ter srbskih rezervistov. Dubrovnik je doživljal agonijo, bil je prepuščen na milost in nemilost napadalcem. Vesti, ki so prihajale do nas, so bile zastrašujoče. Barbarski napadalcii so ogrozili dediščino neprecenljive vrednosti. Bili smo priča vojaškemu obkoljevanju in napadom na najlepši biser vzhodnojadranske obale.

Strahovanje in negotovost sta se na dubrovniškem teritoriju začela že konec septembra 1991. Toda ko je napadalec prišel do hišnega praga, so se začeli Dubrovčani zavedati resničnosti vojaškega vdora in vojne surovosti: topovi so se oglasili 1. oktobra, sejali grozo, smrt in uničevali stoletno delo človeških rok. Napadi so dosegli kulminacijo decembra. Prihajali so z vseh strani, iz zraka, s kopnega in z morja. V analih dubrovniškega oktobra 91 so zapisani okupacija Cavtata, pustošenje župe Konavli ter Župe Dubrovačke, barbarski napad na Rijeku Dubrovačko in Primorje, nasilje nad otoki Šipanom, Lopudom, Mljetom in Koločepom. 23. oktobra je zločinska roka oskrunila tudi samo mesto. Granate so padale na Boškovićevo in Židovsko ulico (zadeta je bila ena najstarejših ohranjenih sinangog v Evropi) in na palačo Sponza, sedež Dubrovni-

škega arhiva. Decembra se nasilje stopnjuje. Petek 6. decembra: strelji iz vseh orožij se oglašujejo odbijajo od dubrovniškega obzidja. Mesto drhti in gori, dim se vije nad hišami in ulicami. Hrabri gasilci si prizadevajo pogasiti požare, toda vode ni. Začel se je napad na obrambne položaje hrvaške vojske na Srđžu, hribu nad Dubrovnikom. Branilci vztrajajo na položajih, kljubuje trdnjava »Fort Imperial«, ki so jo v začetku prejšnjega stoletja zgradili Francozi. Ne predajo se niti tedaj, ko je zadet in zrušen bel marmornati križ poleg trdnjave. Po drugi svetovni vojni ga je »ljudska oblast« nameravala odstraniti, toda dubrovniški pomorci so te namere preprečili, saj je prav križ predstavljal izjemno orientacijsko točko za kapitane ladij. Napadalce je križ motil, zato so ga odstranili, toda branilec sta ostala vera in upanje. Zdržali so!

Posebno dramatični so bili štirje dnevi od 9. do 13. decembra. 12. decembra doživljajo Dubrovčani pravo kataklizmo. Topovski lajež se oglašja z neprekinjenim ritmom in traja ure in ure. Zgodovinsko jedro, stari del mesta znotraj srednjeveškega obzidja, ki je kot celota vpisan v UNESC-ov register svetovne kulturne dediščine, je bil namerno izbran cilj. Poškodovani so vsi pomembnejši dubrovniški spomeniki, mestno obzidje, trgi in ozke ulice. Devet zgradb, reprezentančnih baročnih palač z vsem starinskim inventarjem, je pogorelo do temeljev. Poškodovana ali uničena so številna pročelja, arhitektonski detajli in kamnite plastike. Od skupaj 317 objektov, ki so na tem območju evidentirani kot kulturni spomeniki prve kategorije, je poškodovanih 251.

O silovitosti barbarskega napada pričajo podatki o škodi na nekaterih najpomembnejših spomenikih. Frančiškanski samostan je



Znamka iz časa, ki bi lahko bil resničen, pa je žal stal na laži...

zadelo 37 granat, od katerih je ena prebila kupolo zvonika, druga je prizadela sobo, v kateri je nameščena bogata knjižnica, več pa jih je poškodovalo kamnito plastiko znamenitega romansko-gotskega križnega hodnika. Prizanešeno ni bilo niti vegetaciji v atriju. Prerešetan z granatami je bil dominikanski samostan. Katedrala je po temeljiti obnovitvi po potresu leta 1979, ki jo je v celoti prizadel, ponovno doživela težke poškodbe. Na kupoli je zazijala velika odprtina, jugovzhodna streha je sesuta, okrušena je arhitekturna plastika na pročelju. Na cerkvi sv. Vlaha, zaščitnika mesta, so izstrelki porušili baročno plastiko pročelja in zdrobili del balustrade. Zelo težko so poškodovani vitraži Ivana Dulčiča. Palačo Sponzo je zadelo sedem projekttilov, ki so poškodovali streho, vzhodno pročelje in atrij. Na Placi (Stradunu) – glavni ulici, je bil zelo poškodovan kamnit pločnik, v katerem so kraterji tudi do meter globoko. Uničene so mnoge starinske trgovinice. Na zahodnem delu Place je dobil težke poškodbe Veliki Onofrijev vodnjak. Zadet je bil tudi mestni zvonik. »Zelenca« sta utihnila in ne bijeta več ure; kot da bi se ustavil čas. Na več mestih je poškodovano mogočno srednjeveško obzidje, ki je eno najlepše ohranjenih na svetu. Pred njim so imeli spoštovanje celo Turki.

Številke o žrtvah in škodi pričajo o zastrašujoči resničnosti, toda še zdaleč ne morejo izraziti vse tragedije, ki jo je doživelo prebivalstvo dubrovniškega področja. V napadih na Dubrovnik je bilo pri bombardiranju mesta pobitih preko 150 civilistov, ranjenih pa preko 1000 meščanov. Okrog 20.000 prebivalcev, ki so živeli na okupiranih področjih dubrovniške občine, je bilo pregnanih iz svojih domov. Na tem območju je bilo uničenih 2500 stanovanjskih hiš in gospodarskih objektov, več kot 550 hiš je bilo težje ali lažje poškodovanih. Najbolj so trpele rodovine Konavle, kjer je bilo požganih okrog 650 hiš, kar predstavlja okrog 40 % od skupnega stanovanjskega fonda. Nekatere vasi so popolnoma izginile v plamenih. V središču Konavel, v Čilipih, je bila cerkev sv. Nikole prerešetana z granatami, uničene so orgle iz 17. stoletja, vsi trije oltarji, požgana je zakristija s cerkvenimi knjigami in parametri. Na področju dubrovniške občine je bilo od meje s Črno goro do Rijeke Dubrovačke 57 težje ali lažje poškodovanih ali uničenih župnih in podružničnih cerkev. Poškodovanih je bilo tudi 20 samostanov in 9

pokopališč. Sakralni objekti so bili najpogosteje glavni cilj napadalčevih projekttilov in glavni objekti vandalskega uničevanja tudi po prekinitvi sovražnosti. Pokradene in uničene so družinske dragocenosti, unikatne narodne noše, nakit, vezene, starinski predmeti in to predvsem na področju Konavel, Župe in Rijeke Dubrovačke. Težko poškodovani ali celo uničeni so letni dvorci dubrovniških plemiških družin v Rijeki Dubrovački, v Slanem, v Primorju, edinstveni spomeniki podeželske arhitekture. Pogorel je neobnovljiv petstoletni park – arboretum – eksotičnih in redkih mediteranskih dreves in rastlin v Trstenem. Zasadil ga je 1502 na svojem posestvu dubrovniški plemič Ivan Gučetić-Gozze. Zelo prizadet je botanični vrt in njegovo bujno rastlinje na prirodno čudovitem otočku Lokrumu.

Malo pred novim letom 1992, po 88 dneh napadov, je po starodavnem vodovodu v mesto Dubrovnik spet pritekla voda, občasno je bila priključena elektrika, ki je v premražene domove prinesla luč in toploto. Čeprav so okupacijske sile oktobra 1992 zapustile opustošeno dubrovniško ozemlje, je negotovost ostala. Sovražnik še vedno preži v bližini, še vedno v bližino Dubrovnika prileti kakšna granata. Pogorišča so ostala, pročelja palač, cerkva in spomenikov pa so še vedno prekrita z lesenimi opaži in vrečami peska.

Ignacij Voje

140 let sredi Ljubljane

Med stavbami, ki čakajo na rešitev svojega problema glede denacionalizacije, je tudi hiša, ki se lahko s ponosom imenuje »Rokodelski dom« v Ljubljani, na Komenskega ulici 12 (za Zmajskim mostom).

To stavbo je zgradilo 1887 Društvo rokodelskih pomočnikov, ustanovljeno v Ljubljani leta 1855 v duhu blaženega Adolfa Kolpinga. Prvi predsednik je bil Leon Vončina (1855–1874), drugi Janez Vončina (1874–1904), tretji pa kanonik Alojzij Stroj (1904–1957). To društvo je v času svojega obstoja razvijalo raznovrstno dejavnost z namenom izobraževati in vzgajati mladega slovenskega človeka. Iz njega so izšli možje, ki so si ustvarili cve-

toča podjetja in prispevali h gospodarski in kulturni rasti našega naroda. Organiziralo je vrsto strokovnih tečajev za pouk obrtnega naraščaja. Delovalo je tudi s svojim pevskim zborom in ljudskim odrom (gledališčem). Iz njega je izšlo tudi Društvo za varstvo vajencev, pa tudi obrtniška stavbna zadruga.

Stavba na Komenskega ulici je narodni spomenik, ki je pripomogel k vzponu slovenskega naroda, in je sramota, da praznuje 140-letnico ob zasedenih prostorih.

Že 13. junija 1945 je poslalo rdeče ljubljansko ministrstvo za socialno politiko sporočilo o odpravi društvenega odbora: razrešilo je odbor Katoliškega društva dotedanjih funkcij. Društvu rokodelskih pomočnikov so postavili nadzornika (tov. Draga Puca s Povšetove ulice). Danes sredi Ljubljane v prostorih Rokodelskega doma obratuje tovarna Elektromedicine (od leta 1966).

Še leta 1966 je Delo prineslo članek v obrambo dvorane in prostorov doma, ki so dajali zavetje Obrtniškem gledališču (nazadnje pod imenom Malo gledališče), iz katerega so izšli mnogi vidni igralci in voditelji Slovenskega gledališča. Čas je že, da se ob zatonu svinčenih časov reši tudi to vprašanje in oživi dejavnost v korist vzgoje našega obrtniškega in krščanskega delavskega naraščaja.

Zdravko Reven

Razvojne možnosti so nam premalo poznane

Resnična zgodba

Tinče je najmlajši med tremi brati. Mati je imela z njim težave že v nosečnosti, pa tudi med porodom, kar je bilo slabo znamenje za njegov nadaljnji razvoj. Oče je bil vseskozi močno zaposlen, zato je vso skrb za otroke prepustil materi. Rekel ji je: »Kar boš naredila za otroke, vem, da bo prav.«

Družina je živela na deželi, na mali kmetiji, zato so bile njihove delovne obremenitve velike, dobro pa so vplivale na malega Tinčeta, kjer mu je ob konkretnem delu narava kazala pot v psiho-motoričnem razvoju.

Sprva jih ni skrbelo, vzeli so takšnega, kot je bil, drugačen od svojih vrstnikov, počasnejši in manj bister.

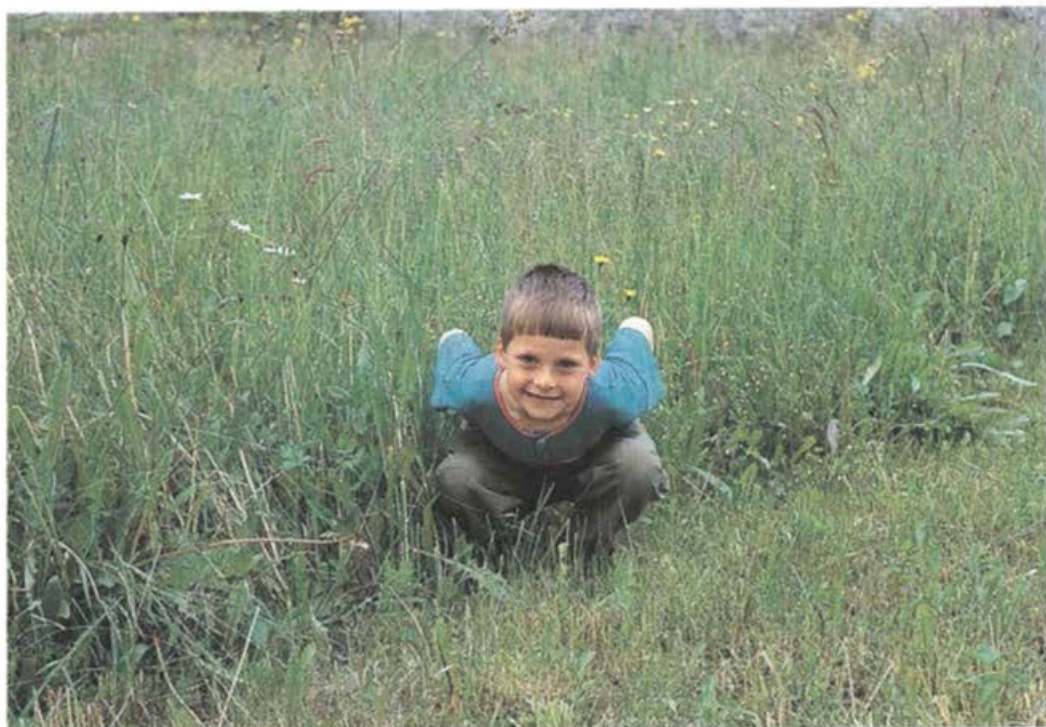
Tinče je rasel, a razlike v duševnem razvoju med njim in starejšima bratoma so se vse bolj večale, družinski optimizem je upadel, do njega so postajali pokroviteljski, a ljubeči in potrpežljivi.

Toda najhuje je bilo, ko sta se oče in mati morala odločiti, v katero šolo naj ga vpišeta: namreč osnovno šolo s prilagojenim programom sta odklanjala, ker bi Tinče moral od doma v zavod. Tuhtala sta in tuhtala, na koncu pa sta se odločila: vpisala ga bosta v krajevno osnovno šolo. Bolje bo, da razrede ponavlja, kot da bo vse tedne preživel v mestu daleč od doma. Le kako bo sprejel mestne navade, ko je vendar otrok dežele, naravnega okolja. Da, narava mu bo najboljša učiteljica, sta pridala odločitvi.

Tinče je imel izredno rad naravo; velikokrat je stopil do potoka, gledal v žuboreče male valove, ki so oblivali kamenje; prisluškoval kosu za staro košato hruško in ga s slabotnim žvižganjem oponašal; večkrat vihravo tekal po travi in lovil živobarvne metuljčke, ali se podil z domačim majhnim psičkom; pogosto opazoval rast na polju, se pogovarjal z rastlinami, spomladi pa nerodno pletel venčke iz cvetočega regrada, ki so se mu sproti podirali. V okviru družine in v naravnem okolju se je počutil varnega.

Tudi sanjavo radoveden je bil, zato je rad prisluhnil domačim, ko so se pogovarjali o kmečkem delu in nalogah, ki jih še čakajo. »Zlitosti z naravo mu ne bomo odvzeli,« je ob neki priliki rekla mati, »če ga ne damo v osnovno šolo s prilagojenim programom, čeprav vem, da bi programu lažje sledil.«

Ker je bil Tinče počasne misli in doje-manja, je bil učni neuspeh v osnovni šoli pričakovan. Morda bo zasmehovan, preziran. Čeravno je bil po naravi dobrovoljen in mnogokrat nasmejan, so se starši bali konfliktov z drugimi, učenci in učitelji. Zaradi velike skrbi mati večkrat ni dobro spala; medtem pa je v njej dokončno dozorelo prepričanje: v domačem okolju bo ostal in kar koli se bo naučil v šoli, bomo sprejeli; če bo neuspešen, mu bomo pri tem lahko v oporo. V želji, da bo malemu Tinčetu čim več pomagala, se je mati odločila, da da sina na klinično opazovanje in ne le na občinsko komisijo za razvrščanje otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, ki ji kar ne-



Ni Tinče, radoveden pa še dvakrat bolj!
Foto Alenka Veber.

kako ni zmogla zaupati. Priprava na opazovanje pa se je odvijala v komičnem ozračju. Tinče je namreč menil, če mora v bolnico, potem je »v njegovem podstrešju nekaj narobe«. Glavo je primerjal s podstrešjem in od te razlage ga niso mogli odvrniti.

Prikaz rezultatov testiranja in opazovanja v bolnici ob koncu hospitalizacije je bil isti kot na komisiji za razvrščanje; otrok je na zgornji meji zmerne duševne prizadetosti. Mati pa je razlagi še dodala: »Moj sin je luškan imbecil.«

Bila je zadovoljna, ko so ji svetovali, koliko naj Tinčeta doma z učenjem obremeni in na kaj naj opozori šolo. Mater so v bolnici opozorili tudi na možne nagajivosti in tudi hudobije sovrstnikov, eventualno nerazumevanja učiteljev in na neprizanesljivost soseske, kar se je v določenem obsegu dejansko tudi uresničilo. V prvem letu šolanja je Tinče doživel popoln neuspeh. Sledilo je ponavljanje in večkratno prigovarjanje staršem s strani šole, da naj ga preusmerijo v šolo s prilagojenim programom. Mati pa je vztrajala in jim odgovorila: »Tinče je otrok polja in

travnikov, otrok domačega ognjišča. Naučil se bo kmečkega dela in še česa drugega; sicer pa je za enostavnejša dela vsak dober.« Ta razlaga matere je naletela na razumevanje na šoli. Sprejeli so ga takšnega, kot je in tudi da bo ostal v šoli vseh osem let, čeravno bo napredoval iz leta v leto po svojih zakonitostih. Sprejeli so ga tudi za to, ker vedenjsko ni bil težaven in povsem nezahteven in ni motil delovnega ritma na šoli oziroma v razredu.

Tinče je bil prijazne narave, zato so ga sošolci vzeli v zaščito in tudi zasmehovanja ni bilo več toliko, izrabili pa so ga sem in tja le še za kakšno otroško »šalo in neumnost«, kar pa ni imelo posebnih posledic.

Učil pa se je zelo težko, zato je hodil po dve leti v prvi, drugi, tretji in četrti razred. Ker je tudi po osmih letih osnovnega šolanja ostal droben in telesno šibak fantič, so se starši s šolo dogovorili, da nadaljuje po osemletnem osnovnem šolanju še deveto leto in to v petem razredu, ker bi gotovo dobro vplivalo na njegov nadaljnji duševni in telesni razvoj. In res, v življenju je prvič v enem letu izdelal razred. Ker je bil uspešen, je mati na osnovi zdravstvenega priporočila ponovno zaprosila šolo, da Tinčetu omogočijo še eno leto šolanja; tudi šesti razred je izdelal v enem letu. S tem uspehom je domačo hišo preplavilo

neizmerno veselje, bili so ponosni na Tinčka, mati pa se je spomnila pri tem tudi nasveta pedagogov, ki so ji dobesedno rekli: »Ko primerjate njegov razvoj z drugimi, mu dodajte nekaj kronoloških let, pa boste lažje sprejeli mentalno starost, njegova vedenjska odzivanja in nemoč učenja v določenem obdobju.« Res je, zaostajal je za nekaj let, a ves čas je bil učljiv in je napredoval ter dozoroval.

Sistematično učenje je bilo za Tinčeta koristno. Ker je bil še vedno telesno šibak in tako otroški, so ga tudi po sedemnajstih letih doživljali bolj kot šolarja in ne kot eventualnega kmečkega delavca. Mati se je ponovno napotila v strokovno ustanovo po nasvete in na osnovi le – teh odločila, da bo dala sina v uk v skrajšani program kmetijske usmeritve, saj je bilo pridobljeno znanje iz kmetovanja od doma predhodno že dobro izkustveno učenje. Tudi v tej šoli so Tinčeta sprejeli z razumevanjem in mu pomagali, da je dokončal šolo z enim ponavljanjem.

Od tedaj dalje o Tinčetu niso več govorili češ, da je »imbecil«, ampak o »mejno inteligentnem mladostniku«.

Ne le domači, tudi strokovni tim se je po tem velikem Tinčetovim uspehu spraševal: Od kod in zakaj tolikšen njegov razvoj? Ali je bila morda diagnoza napačna? Ali je Tinče eden od izjemnih primerov ugodnejšega razvoja? Ali mu je pomagalo razumevajoče, skrajno potrepljivo okolje: domači, sosedje, učitelji, sošolci...?

Tinčetova navezanost na zemljo in kmečka opravila so pomagala k skupni odločitvi, da se je zaposlil na kmetijskem obratu – posestvu, kamor z zadovoljstvom odhaja na delo; doma pa ni več le otrok, temveč dober pomočnik pri kmetijskih delih in gospodarjenju. Tudi v soseski doživlja pohvale, ker je priden, umiren in urejen. Ob tem se sliši tudi modrovanje: »To je zato, ker je rastel ob domačem ognjišču; ker je imel dovolj časa za upočasneni razvoj; ker so mu bili domači v izredno oporo.« Katerim staršem ne bi godila takšna pohvala! Da, prav ob Tinčetu se lahko zavemo izjemno pomembne starševske vloge.

Mati mi je ob neki priliki dejala: »Prav ob Tinčetu sem se zavedla svojega poslanstva, ko je bilo potrebno narediti zanj veliko več kot za ostala dva sinova. Vidite in tudi on je odrasel, vsaki starši si namreč želijo, da jim otroci odrastejo. Pri starejših dveh je bilo nekako vse samo po sebi umevno, bila sta sa-

mostojna in vse je teklo gladko; pri Tinčetu je bilo drugače, morala sem veliko razmišljati, kako z njim ravnati, da ne bi boleče doživljal svoje drugačnosti. Sedaj ga doživljam kot druge, zdrave otroke. V polnosti je zaživel, usklajene pa so tudi njegove in naše težnje v prizadevanju in uveljavljanju.

Vem, je še pristavila mati, da iz mojega primera ni mogoče delati posplošitve, pa vendar, zdi se mi, da radi pozabljamo na razvojne možnosti pri drugačnih otrocih, da prehitro obupamo. Treba je upati in vztrajati. Uspeh pri tem je za nas najbolj osrečujoče plačilo.

dr. Angelca Žerovnik

Grehi : kreposti

Eden od najvažnejših pogojev dialoga (pogovora, točneje dvogovora) je, da so se tisti, ki se pogovarjajo, sposobni sporazumevati. Govoriti morajo isti jezik ali pa drug drugega jezik dobro razumeti. In odprti morajo biti za resnico, ki jo spoznajo. Na političnem področju beremo o včasih plodnih, uspešnih pogovorih, še večkrat pa o jalovem trudu ali pa zgolj besedičenju dveh strani, od katerih ena ali druga (ali pa nobena) ni pripravljena na kakršnokoli sporazumevanje.

Tudi verski in medverski (interkonfesionalni) pogovori morejo biti brezplodni in jalovi, če ni medsebojne pripravljenosti, priznati drugemu, da ima prav, kadar je to dokazal. Pri takšnih pogovorih ne sme iti za to, kdo bo koga, ampak, kako priti v spoznavanju resnice naprej.

V tem sestavku ne mislim razglabljati o kakšnih težkih in zapletenih verskih (teoloških) vprašanjih, ampak ponuditi v razmislek le zelo važno področje, ki se mu v našem oznanjevanju in naših pogovorih ne moremo izogniti: »Bratje pridigarji naj oznanjajo grehe in kreposti...«

Ena izmed pogostnih težav pri medsebojnih pogovorih vernih in nevernih, kristjanov in nekristjanov in tudi katoliških in nekatoliških krščanskih vernikov je izrazje, ki ga sogovornik ali poslušalec sploh ne razume, bodisi da je zastarelo bodisi zgolj neznano.

Tako včasih uporabljamo besede, ki poslušalcem preprosto ne morejo posredovati, kar bi jim radi povedali. Govorimo »preko glav« (v cerkvi npr.) ali »mimo ušes«, recimo po radiu ali televizijskih valovih.

Naj navedem zanimiv primer, ki sem ga sam doživel.

Tam okrog leta 1970 je bilo v župniji Marjinega oznanjenja v Ljubljani, ki ima centralo v znani cerkvi nad Tromostovjem, zelo živahno. Sam sem poleg mnogih drugih služb in opravil največ časa posvečal mladinski pastoralu.

Mnogo mladinskih (srednješolskih in študentskih) skupin je bilo dobro organiziranih in razvejanih v različne dejavnosti. Mnoge redne skupine s srečanji enkrat tedensko so imele še paralelne skupine, v katerih so bili zbrani bolj goreči in zavzeti fantje in dekleta. Tem skupinam smo rekli VIS (verouk – izredna skupina).

V eni izmed njih so bili številni »plakatarji«, tj. bivši dijaki IV. a razreda na Šubičevi gimnaziji, ki se jih je naziv prijel, ker so menda izvedli neko provokativno akcijo lepljenja plakatov po Ljubljani.

In ti »moji« plakatarji so mi rekli nekega dne: »Mnogi naši sošolci bi radi prišli debatirati o vprašanjih, ki jih tu obravnavamo, vendar k verouku nočejo.« »V redu,« sem odvrnil, »bomo pa ustanovili debatni krožek o verskih problemih, kar povabite jih!« – Dogovorili smo se za dan in uro, določili prostor (našo staro župnijsko pisarno, 2. sobo) in tako so začeli prihajati. Če se ne motim, je prišlo tistih previdnih »debaterjev« kakih dvajset. Ko sem ob neki priliki, ne vem več v kakšni zvezi, govoril o ponižnosti kot eni najvažnejših, temeljnih kreposti, se je eden izmed njih močno razburil in od ogorčenja skoraj popenil. Bil je Jaša Zlobec, sedanji naš veleposlanik v Belgiji. Ko sem mu razložil, kako razumem ponižnost, namreč da je zame ponižnost skoraj identična s skromnostjo, se je pomiril. On je ob »ponižnosti« razumel in imel pred očmi tisto, kar v ustaljeni krščanski terminologiji imenujemo »puklasta ponižnost«, ki res ne more veljati za dobro, želeno lastnost, ne pri vernih in ne pri nevernih. Šlo je torej za nesporazum zaradi različno razumljenih izrazov.

Tako se spominjam tudi, kako sem otrokom osnovne šole nekoč postavil vprašanje, katera božja zapoved vključuje dol-

žnost, upoštevati prometne znake. Mislim sem seveda peto zapoved: Ne ubijaj! Ena izmed deklacij je omalovaževalno zamahnila z roko rekoč: »Ja, to so pa državni grehi!« (Kot da božja postava ne obsega vseh področij življenja!)

Nekoč nam je, slušateljem, predavatelj ascetike, prof. dr. Janez Oražem (1910–1994) na fakulteti vrgel iz svojega bogatega repertoarja duhovito pripombo: »Krepost (čednost) je beseda, ki pride od »krepak biti«, ne pa od »krepati«! Da ne bi po nepotrebnem prihajalo v našem poučevanju do nesporazumov.

Še danes katehetje otroke že zgodaj seznanijo tudi s sedmerimi glavnimi grehi:

- napuh,
- lakomnost,
- nečistost,
- nevoščljivost,
- požrešnost,
- jeza,
- lenoba.

»Glavnimi« zato, ker so vzrok mnogim drugim grehom, napakam in zablodam.

Upravičeno bi kdo pomislil, da z glavnimi grehi oziroma njim nasprotnimi lastnostmi pridemo tudi do sedmih »glavnih« kreposti. To je do neke mere res, če začnemo razmišljati. Toda odlični, spoštovanja in upoštevanja vredni »Katoliški katekizem« (Ljubljana, 1938), ki smo ga mi vso osnovno šolo rabili kot temeljni učbenik vere, bil je sestavljen v obliki 508 vprašanj in prav toliko odgovorov, vmes ogromno pojasnil, na koncu pa dodatek molitev in učnih obrazcev, našteva pod št. 305 glavne grehe, pod št. 291 pa glavne kreposti, ki pa so samo štiri:

- razumnost (modrost),
- pravičnost,
- srčnost (pogum),
- zmernost.

»Te kreposti imenujemo glavne, ker so potrebne za vse druge kreposti,« se glasi prva opomba pod odgovorom.

Ko danes, že bolj »prileten« (oni dan sem bral v časopisu, da je »priletni« V. Korčnej na šahovskem turnirju uprizoril pravo »šentjernejsko noč« in ugnal mnogo mlajšega nasprotnika, a je le leto dni starejši od mene), prebiram ta stari katekizem, ga bolj razumem kakor sem ga kot otrok, seveda, in ga bolj cenim. Nikoli nisem sodil med tiste, ki jim je vse, kar je starejše od njih samih, zastarelo.

Ni vse zlato, kar se sveti, veli naš pregovor. Tudi ni vsaka knjiga »najboljša« zgolj zato, ker je najnovejša.

p. Hieronim Žveglič

¹ Bratje pridigarji... naj oznanjajo grehe in kreposti, kazen in slavo s kratkimi govori, ker je tudi Gospod na kratko govoril na zemlji (prim. II. potrjeno Pravilo sv. Frančiška; v: Spisi sv. Frančiška in sv. Klare, Celje 1982, str. 84).

Ob novi izdaji Leksikona imen

Prvi slovenski priročnik za rojstna imena **Leksikon imen** s podnaslovom *Izvor imen na Slovenskem* je izšel leta 1988 pri celjski Mohorjevi družbi. Deležen je bil velike pozornosti vseh sredstev obveščanja in dobil številne zelo ugodne ocene doma in v tujini. **Leksikon imen** je postal Mohorjeva uspešnica in bil tudi razmeroma kmalu razprodan. Zaradi stalnega povpraševanja po njem so tako avtor kot tudi pri založbi začeli misliti na novo izdajo. V ta namen so pri Mohorjevi družbi **Leksikon imen** vnesli v računalniški zapis in na tej osnovi je nastala nova izdaja.

V **Leksikonu imen** je upoštevana in obdelana večina pri nas uveljavljenih in tradicionalnih imen, tj. nekaj več kot 1200 geselskih in podgeselskih imen, skupaj z drugimi oblikami in priimki pa se število imen približuje 4000. Kljub temu pa je to veliko premalo, da bi vsakdo našel svoje ime v priročniku. Pri pisanju leksikona je imel avtor na razpolago statistične podatke Zavoda za statistiko Republike Slovenije, in sicer 100 najbolj pogostih imen v Sloveniji iz leta 1980 in širši spisek imen iz leta 1971 s frekvenco 10 in več, tj. nekaj več kot 2000 imen. Ker je to, kot bo razvidno iz nadaljevanja, zelo malo v primerjavi z vsemi imeni v Sloveniji in ker so bili ti podatki že takrat nekoliko zastareli, si je avtor s pomočjo Mohorjeve družbe od Zavoda za statistiko priskrbel spisek vseh uradno zapisanih imen v Sloveniji s frekvencami po stanju dne 31. 12. 1994. Ti novi in popolni podatki, ki so v novem leksikonu navedeni v

posebnem indeksu, so seveda bistveno kvalitetnejše izhodišče za raziskovanje in razlaganje imen v Sloveniji, obenem pa omogočajo, da bo vsak uporabnik v novem **Leksikonu imen** našel svoje ime vsaj statistično ugotovljeno, če že ne razloženo.

Frekvenca ali pogostnost imena, tj. podatek, koliko oseb v Sloveniji ima določeno ime, je namreč izhodišče za dodatni izbor in razlaganje tega imena v novem priročniku. Preden pa natančneje razložimo to izhodišče, si oglejmo nekaj najpomembnejših števil, ki jih je mogoče dobiti iz že omenjenega spiska vseh imen v Sloveniji. Tako je bilo po CRP (Centralnem registru prebivalstva) konec leta 1994 v Sloveniji 34706 rojstnih imen, od tega 16199 moških in 18507 ženskih.

Kar 22676 imen (10496 moških in 12180 ženskih) ima frekvenco 1 (*unikatna imena*)¹, 3869 (1881 m in 1988 ž) frekvenco 2 (*skoraj unikatna imena*), 1617 (767 m in 850 ž) frekvenco 3 (*skorajda unikatna imena*), 952 (461 m in 491 ž) frekvenco 4, 656 (298 m in 358 ž) frekvenco 5, 509 (240 m in 269 ž) frekvenco 6, 411 (209 m in 202 ž) frekvenco 7, 286 (131 m in 155 ž) frekvenco 8, 207 (88 m in 119 ž) frekvenco 9 in 209 (102 m in 107 ž) frekvenco 10.

Precej manj je imen z veliko pogostnostjo. Tako ima frekvenco nad 500 samo 462 imen (214 moških in 248 ženskih), med temi pa je 129 imen (56 m in 73 ž) s frekvenco 500–999, 116 (56 m in 60 ž) s frekvenco 1000–1999, 60 (30 m in 30 ž) s frekvenco 2000–2999, 33 (11 m in 22 m) s frekvenco 3000–3999, 20 (14 m in 6 ž) s frekvenco 4000–4999, 70 (27 m in 43 ž) s frekvenco 5000–9999 in 34 imen (20 m in 14 ž) s frekvenco nad 10000.

Naslednji zanimiv in osupljiv podatek je, da je v Sloveniji 18348 (8454 moških in 9894 ženskih) *dvojnih imen*² (npr. Ana Marija, Ana-Marija; ime Anamarija pa je *zloženo ime*³), med katerimi je tudi 31 (17 moških in 14 ženskih) *trojnih imen* (npr. Daniel Peter Martin, Rudi Rok Anton, Feliks-Srečko-Anton, Ana Marija Reza, Jelka Marija Pavla, Lea Ada Jožefa). Za izbor imenskih gesel in podgesel v novi izdaji so nadalje uporabni še naslednji podatki: ime pri zaporedni številki 1000. ima frekvenco 106, pri zaporedni številki 1000. posebej za moška ali ženska imena pa imajo imena frekvenco 20–22. Avtor **Leksikona imen** je namreč poleg spiska vseh imen po stanju 31. decembra 1994 od CRP dobil tudi

po prvih 1000 moških in prvih 1000 ženskih imen za leta 1990, 1985 in 1980. Skupaj z že omenjenim seznamom imen iz leta 1971 je bilo tako možno za okrog 2000 imen izdelati prikaz gibanja njihovih frekvenc v časovnem obdobju 1994–1971. V tem vrstnem redu časovnih presekov (tj. 1994, 1990, 1985, 1980, 1971) so za imeni v oklepajih navedene njihove frekvence, npr. *Mojca* -e ž (11089, 10704, 9904, 8392, 4505); *Drago* -a m (6833, 7041, 7222, 7180, 8097). Če beremo navedene številke od desne proti levi, ugotovimo stalno naraščanje zanimanja za ime *Mojca* in stalno rahlo upadanje le-tega pri imenu *Drago* v obdobju 1971–1994. Za imenom je torej lahko samo ena številka in ta je za leto 1994. Če katera številka iz let 1990, 1985 in 1980 manjka, to pomeni, da je frekvenca tega imena pod 20, če pa manjka zadnja – peta številka, pomeni, da je imelo ime leta 1971 frekvenco pod 10. Če sta v nizu petih števil vsaj dve, so trije manjkajoči podatki označeni s tremi pomišljaji, če manjkata dva, je to označeno z dvema pomišljajema in če manjka en podatek, je zapisan en pomišljaj.

Navedeni statistični podatki zgovorno kažejo na ogromen imenski fond, ki ga mora imenoslovec raziskati, če želi pripraviti kar najbolj uporaben in popoln imenski priročnik. Vtis o veliki množini statistično ugotovljenih imen sicer nekoliko zbledi ob dejstvu, da imata skoraj dve tretjini imen frekvenco 1. To bi bilo lahko zelo zanimivo za raziskovalce psihologije precejšnjega dela prebivalcev Slovenije, saj se pri izbiranju imen kažeta njihova težnja po posebnosti, izjemnosti ter ekskluzivnosti in pretirana naklonjenost tujemu. Naslednji podatek, da je med vsemi imeni 18348 dvojnih imen, torej več kot polovica, samo še potrjuje prejšnjo misel. Dvojna imena so večinoma samo dvoimenske kombinacije že znanih imen, ki se kot prvo ali drugo ime kar naprej ponavljajo. Število pravih imen se potemtakem zmanjša vsaj na polovico, čeprav nekaj prvih in drugih imen najdemo samo v dvojnih imenih. Pri posameznih imenskih geslih in njihovih različicah so v uvodnem statističnem delu tudi podatki o tem, kolikokrat je obravnavano ime ali njegova različica uporabljena kot prvo ali drugo ime v dvojnih imenih. Tako je npr. ime *Ana* kot prvo ime v dvojnih imenih uporabljeno 267-krat, kot drugo ime pa 269-krat. Ti številki pa pomenita samo to, v koliko različnih dvoimenskih kombinacijah je bilo ime *Ana*

uporabljeno, ne pa dejanskega števila vseh dvojnih imen, v katerih je *Ana* prvo ali drugo ime. Tako je npr. samo kombinacija *Marija Ana* ponovljena kar 529-krat, *Marija-Ana* 32-krat, najvišjo frekvenco sploh ima dvojno ime *Ana Marija* (1117), zelo visoko pa zloženo ime *Anamarija* (572). *Marija* kot ime z najvišjo frekvenco je kot prvo ime v dvojnih imenih uporabljeno 512-krat, kot drugo pa 614-krat. Seveda pa je število dvojnih imen, v katerih je *Marija*, zaradi visokih frekvenc posameznih imenskih kombinacij zelo veliko. Omembe vredno je tudi to, da ime *Marija* nastopa kot drugo ime v 9 moških dvojnih imenih: *Anton Marija*, *Bogumil Marija*, *Erik Marija*, *Gorazd Marija*, *Jan Marija*, *Janez Marija*, *Jeremi Marija*, *Pavel Marija*, *Štefan Marija*. Imeni *Marija* in *Ana* sta razen v dvojnih tudi najbolj pogosti sestavini v trojnih imenih: *Ana Marija Reza*, *Ana Marija Valentina*, *Doroteja Ana Marija*, *Eva Maria Ilirija*, *Jelka Marija Pavla*, *Jennifer Mary-Ann*, *Natalie Anna Maria*.

V imenskih priročnikih ali razpravah o imenih je v zvezi s pogostostjo običajno navedeno določeno število najpogostejših imen. Tu se bomo zadovoljili s prikazom 20 najpogostejših imen, ki so opremljena s frekvencami iz že omenjenih časovnih presekov, tj. iz let 1994, 1990, 1985, 1980, 1971. Tako je možno za vsako obdobje narediti lestvico. Ta imena so: 1. *Marija* (97495, 106060, 117513, 128402, 142571), 2. *Franc* (43976, 48246, 54494, 61085, 77173), 3. *Ana* (33755, 34959, 36909, 38876, 35716), 4. *Janez* (32656, 34444, 37041, 39378, 35054), 5. *Anton* (30666, 33345, 37081, 40861, 45675), 6. *Jožef* (30225, 32145, 34523, 36998, 17715), 7. *Ivan* (28676, 31198, 34389, 37376, 46377), 8. *Jože* (19625, 21543, 24557, 27270, 54470), 9. *Andrej* (18408, 18272, 17652, 16079, 12475), 10. *Marko* (16304, 15563, 13843, 11372, 6863), 11. *Frančiška* (16110, 18108, 20971, 23973, 25074), 12. *Stanislav* (15962, 16577, 17571, 18271, 9961), 13. *Jožefa* (15876, 17116, 19034, 20988, 19884), 14. *Marjan* (15193, 15712, 16191, 16388, 17789), 15. *Milan* (14389, 15064, 15530, 15593, 15379), 16. *Peter* (13942, 13994, 13833, 13006, 10844), 17. *Irena* (13332, 13375, 13245, 12752, 10523), 18. *Alojz* (13210, 14631, 16861, 19134, 29110), 19. *Ivana* (12979, 14112, 15574, 17067, 12750), 20. *Terezija* (12471, 13786, 15704, 17533, 19787). Ker številke najbolje

govorijo same, bomo tu dodali samo nekaj opažanj. Pri večini najpogostejših imen je možno opaziti bolj ali manj močno padanje frekvenc. Pri tem je brez dvoma prvo ime *Marija*, katerega frekvenca se je od leta 1971 do 1994 zmanjšala za več kot 45000, kar je več kot je frekvenca po vrsti drugega imena *Franc*. Tudi to ime je v tem obdobju močno nazadovalo, prav tako še imena *Alojz*, *Anton* in *Ivan*. V prvi deseterici sta napredovali edino imeni *Andrej* in *Marko*, v drugi pa *Stanislav*, *Peter* in *Irena*, medtem ko se je frekvenca imena *Ivana* najprej povečevala, potem pa spet padla na skoraj tako kot v začetku. Zanimivo stanje izkazuje imeni *Jožef* in *Jože*. Številke kažejo, da se je ime *Jožef* močno okrepilo, ime *Jože* pa zelo upadlo. Ker sta se dvig pri prvem in padec pri drugem zgodila v letih 1971–1980, in to za več kot 100%, je možno domnevati, da je v tem času prišlo do sprememb v uradnem zapisovanju obeh imen na škodo imena *Jože*. Obrat med polno in skrajšanima oblikama bi lahko domnevali pri imenih *Stanislav* ter *Stane* in *Stanko*. Tako se je frekvenca imena *Stanislav* v letih 1971–1980 povečala od 9981 na 18271, frekvenca imena *Stane* je v istem času padla s 4297 na 1086, frekvenca imena *Stanko* pa z 10742 na 5832. Na splošno pa je po letu 1971 možno zaslediti obraten proces, in sicer, da so se močno uveljavile skrajšane oblike imen in se pogosto okrepile na račun izhodiščnih imen. Taki sta npr. imeni *Mihael* (4404, 4577, 4902, 5220, 4242) in *Miha* (6072, 5232, 3848, 2402, 2528) ter še druga.

V novem **Leksikonu imen** je precej več imenskih gesel in podgesel. Nekakšen okviren, a ne absolutno obvezujoč statistični kriterij za dodatna imena je frekvenca 100. Pri tem so glede na druge, zlasti pravopisne kriterije odpadle nekatera hrvaške ali srbske ustreznice slovenskih imen, čeprav dosegajo precej visoke frekvence. Prav tako niso upoštevana vsa muslimanska imena, ampak samo pomensko ali zgodovinsko zanimivejša in taka, ki jih ne uporabljajo samo priseljenci in njihovi potomci.

Bistvena novost novega leksikona je, da kot samostojna gesla obravnava tudi ženska imena, ki izhajajo iz moških, npr. *Aleksandra*: *Aleksander*, *Andrej*: *Andreja*, *Zvonka*: *Zvonko*. V **Leksikonu imen** so ta imena navedena kot podgesla in s kazalkami usmerjena k imenom *Aleksander*, *Andrej*, *Zvonko*, kjer so ustrezno razložena. Tudi v teh

primerih je kriterij frekvenca 100 z manjšimi odstopanji, medtem ko so ženska imena z zelo nizkimi frekvencami še naprej podgesla in so v celoti prikazana in razložena pri ustreznih moških imenih. Kot podgesla k ženskim imenom pa so lahko navedena tudi moška imena z zelo nizkimi frekvencami.

Pri imenskih geslih je navedena večina različic obravnavanega imena s frekvencami, ki dokazujejo njihovo resnično obstojanje. Iz mnogih imen so namreč možne številne različice, a v resnici niso vedno vse uporabljene. Popolni statistični podatki v tem oziru ne dopuščajo nobenih dvomov. V novem leksikonu so s posebno oznako navedene tudi nekatere klicne ali narečne oblike imen, ki sicer niso uradno zapisane.

V **Leksikonu imen** je posebno uvodno poglavje z naslovom *Glasovna podoba imen*. V novem leksikonu bo precej dopolnjeno. Ob prelistavanju zajetnega spiska vseh imen v Sloveniji imamo namreč pogosto vtis, da to niso slovenska, ampak kar tuja imena. Glede na narodnostno strukturo prebivalstva v Sloveniji je seveda razumljivo, da je pri nas toliko in toliko italijanskih, madžarskih, hrvaških, srbskih ali muslimanskih imen, prese neča pa neobičajno veliko število angleških, francoskih, nemških in še kakšnih imen. Evropeizacija imen je sicer znana tudi drugod, npr. v Nemčiji. Tako v sodobnem nemškem priročniku W. Burkarta *Neues Lexikon der Vornamen*, ki vsebuje okrog 10000 imen, poleg angleških, francoskih, italijanskih, španskih itd. najdemo tudi slovanska, arabska in druga imena. V slovenskem imenskem fondu pa so ne glede na »evropskost« najboljši problematične t.i. *hibridne imenske oblike*, tj. oblike, ki imajo v svoji sestavi istočasno slovenske in tuje glasovne elemente. Vzemimo npr. latinsko ime *Mauritius*, ki mu v slovenščini ustreza ime *Mavric(ij)*, v italijanščini *Maurizio* itd. Pri nas pa so uradno zapisane naslednje oblike: *Mavricij* (66), *Mavric*, *Mavricijo* (8), *Mavricjo*, *Mavrizio*, *Maurice*, *Mauricij* (5), *Mauricijo* (4), *Mauricio* (6), *Maurise*, *Maurizio* (29), *Moric*, *Moris* (11), *Morris*. Takih ali podobnih primerov je nešteto, vsi skupaj pa s svojo pravopisno anarhijo močno načenjajo podobo slovenskega jezika. Rešitev tega »imenskega Babilona« – seveda dolgoročno – vidi avtor novega **Leksikona imen** najprej v dvigu splošne in jezikovne kulture. V to spada tudi boljše poznavanje imen in vsega, kar je povezano z njimi. Istočasno bi

bilo treba nekoliko dopolniti *Zakon o osebnem imenu*, in sicer tako, da bi prosto izbirali imena dopolnili vsaj s priporočilom, da naj ima Slovenec ime, ki se piše v skladu s slovenskim pravopisom, Italijan ime, ki je v skladu z italijanskim pravopisom itd. V praksi bi to izgledalo tako, da bi na matičnih uradih imeli spiske priporočenih imen oziroma nekakšen imenski pravopis, po katerem naj bi se ravnali pri zapisovanju imen v matične knjige. Take spiske imajo že mnogi kulturno in imenoslovno bolj razviti narodi v Evropi, med slovanskimi narodi pa npr. Rusi in Čehi. Na mednarodnem onomastičnem kongresu leta 1993 v Trieru sta bili pravopisno normiranje imen in imensko pravo obravnavani v 3. in 9. sekciji. Pri izdelavi omenjenega »pravopisa« je avtor pripravljen sodelovati, najbolj konkreten korak v tej smeri pa je novi **Leksikon imen**, ki ima sicer predvsem vlogo priročnika, obenem pa z imenskimi gesli in podgesli predlaga pravopisno-normativno usklajene zapise in naglase imen.

Janez Keber

OPOMBE

¹ Da ne bi kršili *Zakona o varstvu osebnih podatkov*, je morala Mohorjeva družba kot uradni uporabnik statističnih podatkov o imenih z Zavodom za statistiko podpisati pogodbo, v kateri se zavezuje, da v novem leksikonu pri imenih ne bodo navedene frekvence 1, 2, 3. Za geselska in podgeselska imena ter v nekaterih drugih neizogibnih primerih je zato avtor primoran uporabljati tri opisne oznake. Imena brez navedbe frekvence v besedilu in indeksu imajo torej frekvenco 1 ali 2 ali 3.

² Izraz *dvojno ime* pomeni »ime, ki ga tvorita dve naračeni ali z vezajem pisani imeni«. V veliko modo so prišla v novjšem času, sicer pa jih je mogoče najti že v starejših matičnih knjigah. Večimenskost je bila že v zgodovini v glavnem privilegij vladarskih in plemiških oseb, redovnic itd. Iz koledarskih vzrokov so nastala dvojna imena zato, ker so nesvetniškim imenom dodajali svetniško ime, npr. *Alojz Slavko, Branko Franc*. Opazna je skupina dvojnih imen, ki jih tvorijo polne in skrajšane oblike ali tvorjenke posameznih imen, npr. *Aleksander Sašo, Žane Janez, Žan-Jan, Janez Janko, Jernej Nejc, Ana Nuša*.

³ Izraz *zloženo ime* pomeni »ime zloženo iz dveh ali več imen, pisanih skupaj«. Zložena imena, imenovana tudi *dvočlenska*, so imeli že stari Grki, Germani in Slovani, npr. *Branimir, Miroslav, Vladimir*.

Kratka zgodovina računalništva

Ob 50-letnici prvega elektronskega računalnika ENIAC

Danes se srečujemo z računalniki na vseh področjih življenja, povsod nam služijo kot nepogrešljivo orodje, pa se tega pogosto sploh ne zavedamo. Če bi se npr. istočasno pokvarili vsi računalniki v Sloveniji, bi se ustavilo delo v bankah, obstale bi tovarne in večina raziskovalnih ustanov, večina telefonov bi bilo mrtvih, obstali bi mnogi avtomobili, radio in televizija bi obmolnila, izšel ne bi noben časopis, skoraj ničesar ne bi mogli urediti v državnih uradih – skratka prišlo bi do »kompjustrufe«, računalniške (kompjuterske) katastrofe, kot so nekateri poimenovali to nesrečo, ki pa se hvalabogu lahko zgodi le v znanstveni fantastiki.

Res je, da se vsak dan tu in tam kak računalnik pokvari. V celoti pa delujejo toliko zanesljivo, da smo nanje preložili mnogo tistih umskih del, ki se jih stroj lahko »nauči«: računanje vseh vrst (na milijone računskih operacij), preštevanje in sortiranje vseh mogočih podatkov, pomnjenje in zapisovanje vsega tega na magnetne trakove, plošče (diske, diskete). Vsa ta dela, ki so za naše možgane dolgočasna, moreča in utrudljiva, opravi računalnik dosti hitreje, od začetka do konca enako natančno, ker je pač stroj in ne živ organizem, ki se utruja in dela napake.

Računalniki nastopajo v najrazličnejših oblikah in povezavah z drugo tehniko okrog nas. Najpogostejše v vsakodnevem življenju z besedo »računalnik« razumemo t.i. osebni računalnik (angl. PC – personal computer). Z njim ali z njegovim »sorodstvom« se je verjetno srečal že vsak izmed nas, če ne drugače takrat, ko je v večji blagovnici plačeval in je gledal prodajalko, kako »nekaj tipka«. Tak računalnik ima naslednje glavne dele: »možgani« (osrednja procesna enota, angl. CPU, z matično ploščo) z »beležnico« (pomnilnik, angl. RAM), s pomočjo katere opravljajo večino nalog, »spomin ali arhiv« (trdi disk, disketnik, tračna enota), kamor zapisuje rezultate svojega dela. Vse to je običajno v ko-

vinski sivi škattli, ki ji rečemo računalnik. Svoje ukaze ali želje mu sporočamo preko tipkovnice ali z miško, računalnik pa nam nanje »odgovarja« preko zaslona.

Danes le malokdo pomisli, da je tak računalnik, ki je že del našega vsakdana, nastal komaj pred 15 leti: firma IBM je 1981 predstavila svoj prvi osebni računalnik IBM-PC. Tedaj se verjetno še niso zavedali, da so s tem določili nov industrijski standard za celo prihodnje obdobje. Pot do sem pa je bila dolga.

Čeprav govorimo o 50-letnici računalnika, se je zgodba začela že pred okroglo 5000 leti: približno 3000 let pr. Kr. zasledimo prve zapise o številkah in številskih sistemih, računalni pa so verjetno kar s prsti na rokah in nogah. 1100 let pr. Kr. so Kitajci že uporabljali preprosto leseno računalno, grški filozof Aristotel je 330 let pr. Kr. razvil logiko, na kateri dejansko temeljijo tudi današnji računalniki, nemški matematik Leibniz pa je 1673 predstavil stroj za računanje in 15. marca 1679 objavil odkritje, na katerem je zgrajena vsa moderna elektronska obdelava podatkov: dvojiški številski sistem. Vse to je bilo potrebno, da je v zadnjih nekaj desetletjih nastopila doba računalnikov.

Prvi računalnik, ki je delal v dvojiškem sistemu, je leta 1936 razvil Nemec Konrad Zuse. To je bil še mehanski računalnik in zato zelo počasen: na sekundo je opravil največ 20 aritmetičnih operacij, eno množenje je trajalo okrog 5 sekund.

Prvi elektronski računalnik sta poleti 1946 predstavila svetu Američana J. P. Eckert in J. W. Mauchly z univerze v Pennsylvaniji. Imenovala sta ga ENIAC (slov.: elektronski številski integrator in računalnik) in je bil prava pošast (slika 1), zavzemal je 150 m² in tehtal 30 ton, toda računati je znal bistveno hitreje: eno množenje je trajalo le 2,8 tisočinke sekunde. Leta 1973 je prišlo ob nekem patentnem sporu na dan, da to dejansko ni bil

prvi elektronski računalnik, saj je že 1942 izdelal John Atanasoff podoben računalnik, ki sta ga poznala tudi ENIAC-ova konstruktorja in seveda s pridom izkoristila izkušnje svojega predhodnika. Toda elektronke, ki so služile kot stikala in so bile srce tega računalnika, so zavzemale dosti prostora, zelo so se segrevale in so porabile ogromno energije. Pogosto so tudi pregorele in jih je bilo treba stalno menjati, tako da so konstruktorjem povzročale hude glavobole.

Dva dneva pred božičem 1947 so J. Bardeen, W. Brattain in W. Shockley predstavili svetu svoje odkritje: tranzistor, narejen iz posebej obdelanega silicija – polprevodnika, ki je imel pred elektronko vrsto prednosti. Tranzistor je bil manjši, preklapljal je veliko hitreje, bil je dosti manj občutljiv in zahteval dosti manj energije. S tem so si po pravici zaslužili Nobelovo nagrado, potrebnih pa je bilo še osem let znanstvenega dela, preden so prve tranzistorje vgradili v serijske računalnike. Zato so še naprej gradili računalnike s počasnimi, občutljivimi in energijsko požrešnimi elektronkami.

Leta 1948 se je na trgu pojavila s svojimi prvimi računalniki firma IBM, ki je do danes ostala med vodilnimi na tem področju. Eden prvih njihovih modelov je bil znani model 604. Raziskovalci trga pri IBM so računali, da bodo izdelali kakih 75 takih računalnikov, pa so jih v celoti prodali preko 5600, še leta 1975 jih je obratovalo okrog 400.

Leta 1951 je bil izdelan računalnik Univac I, prvi komercialni, serijsko izdelan računalnik. Vsi dotedanji so bili izdelani po naročilih in po željah znanih kupcev. To je bil še vedno računalnik na elektronke, eno množenje pa je znal opraviti že v 1,8 tisočinke sekunde. Istega leta so v ZDA prvič uporabili računalnik za analizo predvolilnih anket in napoved volilnih rezultatov. Računalnik je pravilno napovedal zmago D. D. Eisenhowerju. Danes si ne moremo več predstavljati javnomnenjskih in predvolilnih anket brez računalnikov.

Leta 1952 predstavi IBM svoj model IBM 701, ki je bistveno hitrejši: eno množenje opravi v 0,4 tisočinke sekunde in je absoluten hitrostni prvak. Zato je postal popularen med znanstveniki, ki jim računanja nikoli ne manjka.

Leta 1954 začno nastajati prvi računalniški »visoki programski jeziki«, npr. FORTRAN (slov.: »prevajalec formul«).



Leta 1955 pa so se rodili elektronski računalniki druge generacije: firma Bell Telephone Laboratories je izdelala računalnik Tradic s tranzistorji in germanijevimi diodami. Tranzistorji se niso segrevali tako kot elektronke in zato je ta računalnik rabil približno dvajsetkrat manj energije, kot bi je rabil ustrezen računalnik z elektronskimi.

1956 je izdelal IBM prvi računalnik s spominom na magnetni plošči, s trdim diskom, na katerega je bilo že mogoče zapisati deset milijonov desetmestnih števil, izreden dosežek za tiste čase. Računalnik je bilo mogoče najeti za 3200 dolarjev na mesec!

Leta 1957 se je začela tekma za vesolje med ZDA in SZ in to je spodbudilo ZDA, da so namenile velike vsote za razvoj elektronike. Svet se je znašel na pragu dobe mikroelektronike. Tega leta je bilo v uporabi na vsem svetu okrog 1300 računalnikov, pet let kasneje pa že čez 16500. Zaradi serijske proizvodnje so se računalniki pocenili, postali so manjši in lažji. Glavna izdelovalca v teh letih sta bili firmi IBM in Sperry.

Leta 1958 sta skoraj istočasno dve ameriški firmi izdelali prvi »čip«: na majceni silicijevi ploščici (=angl. chip) so uspeli namestiti nekaj preklopnih elementov (tranzistorjev).

Tri leta kasneje, 1961, so izdelali že pravo integrirano vezje s 4 tranzistorji in drugimi elektronskimi elementi, ki so delovali neodvisno drug od drugega na silicijeve ploščici s premerom 1,5 mm (slika 2). S tem so se



odprla vrata v svet mikroelektronike in še oktobra istega leta je firma Texas Instruments izdelala za ameriško vojsko majhen računalnik, ki je bil v celoti sestavljen iz integriranih vezij in je imel tudi polprevodniški pomnilnik za nekaj 100 znakov.

V letih 1968/69 je človek prvič obletel Luno in na njej tudi pristal. Vse to je bilo

mogoče le z uporabo velikega števila najmočnejših računalnikov tistega časa. Leta 1968 je bila ustanovljena tudi firma Intel, ki je danes eden vodilnih izdelovalcev osrednjih procesnih enot (CPU) v obliki čipa-mikroprocesorja velikosti sladkorne kocke.

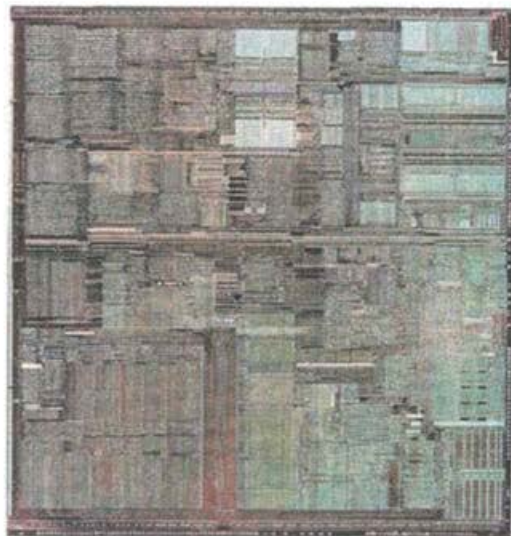
Leta 1974 je Intel izdelal mikroprocesor 8080, v katerem je združenih le 5500 tranzistorjev. Na osnovi tega procesorja je bil kasneje izdelan procesor Z80, ki ga mnogi poznate kot srce popularnih hišnih računalnikov Sinclair.

Štiri leta kasneje, 1978, pa je firma Fairchild izdelala prvi pravi CPU, osrednjo procesno enoto, srce računalnika v obliki mikroprocesorja z 20.000 tranzistorji. Skoraj istočasno je firma Commodore predstavila prvi osebni računalnik (PC) z imenom PET, Američana S. Wozniak in S. Jobs pa prvi Apple (»jabolko«). Oba računalnika sta postala tržni uspešnici in sta svojim konstruktorjem prinesla milijone dolarjev.

Leta 1981 je tudi IBM predstavil svoj prvi PC, ki je kmalu postal industrijski standard za to vrsto računalnikov. Tak PC je v svoji mali kovinski škatli, ki si jo lahko z rokami odnesel iz trgovine domov, skrival tolikšno sposobnost računanja in drugih operacij, ki je še nekaj let prej stala stotisoče dolarjev in tehtala vsaj nekaj centov. Današnji, 15 let mlajši osebni računalniki so sicer več kot stokrat hitrejši od prvih PC modelov, imajo neprimerno večji pomnilnik in večji disk za zapisovanje rezultatov, zgrajeni pa so v bistvu na enak način.

V katero smer bo šel razvoj? Ali imajo ob tako bliskovitem razvoju osebnih, malih računalnikov tako imenovani superračunalniki sploh še kaj bodočnosti? Pri matematično zelo zahtevnih nalogah (fizika, meteorologija, telekomunikacije, ip.) gotovo. Današnji superračunalniki v eni sekundi opravijo toliko računskih operacij, kolikor bi jih računalniki prve generacije (pred letom 1955) opravili v nekaj tisoč letih! Prvo integrirano vezje je na 1,7 mm² združevalo 4 tranzistorje. Današnji Intelov CPU P6 (Pentiumov naslednik) združuje na 306 mm² 5.500.000 tranzistorjev (slika 3)! Torej 0,000056 mm² na en tranzistor proti prvotnim 0,425 mm², rezultat je kar 7590-krat boljši!

Kam pa zdaj? Integrirana vezja so danes že dosegla fizikalne ovire pri zmanjševanju sestavnih delov in povečevanju hitrosti dela. Eden od izhodov je, da v enem računalniku



Živimo s papirji

Že v 3. tisočletju pred Kr. so Egipčani izumili izdelovanje papirja iz stebila neke močvirne rastline, po grško imenovane *pápyros*. Tak papir so pozneje za svojo pisavo uporabljali stari Grki, poleg pergamenta (posebej ustrojene živalske kože), medtem ko so pisavo prevzeli od Feničanov. Grško pisavo so potem preoblikovali Rimljani v svoj črkopis, ki je podlaga današnji latinici. K razširitvi raznih pisav na papir pa je pripomogla Gutenbergova iznajdba tiskanih črk v 15. stoletju. S tem so rokopisne listine (dokumente) zamenjala tiskana besedila-papirji določene oblike in vsebine.

Kaj so torej ti papirji, tudi listine imenovani, ki se bistveno razlikujejo od drugih uporabnih oblik: knjižnih, risalnih, fotografskih, reklamnih, ovojnih in higienskih? To so papirji, popisani s človeško pisavo in izražajo določena pravna razmerja med ljudmi, to je razmerja urejena z zakoni in drugimi predpisi. Listine so torej v predpisani obliki sestavljeni zapisi ter odločbe o dogodkih in dejanjih pravne vsebine. Vsebujejo določene pravno pomembne podatke in so v uradnih postopkih tudi redno dokazno sredstvo.

Listine so predvsem pisмени dokumenti. Nepisмени dokumenti pa so: mikrofilmi, magnetofonski trakovi, videokasete in podobno.

Listine delimo na javne in zasebne.

Javne listine so posebni pravni akti, ki so namenjeni določenim fizičnim in pravnim osebam za razliko od splošnih pravnih aktov, ki so objavljeni v javnih glasilih (ustava, zakoni in drugi podzakonski akti). Javne listine izdajajo državni organi ali pooblaščenice organizacije (sodišča, tožilstva, javna uprava) ali lokalni upravni organi. Javne listine so: uradni listi, sodbe, sodni sklepi, odredbe, klici, odloki, obvezna navodila, razne upravne odločbe in dovoljenja, volilne listine, razni zapisniki v postopkih in komisijah, uradna potrdila, osebne izkaznice, potni listi, državne obveznice, certifikati in podobno. Med javne listine je šteti tudi meddržavne sporazume – konvencije, ki jih ratificirajo (potrjujejo) parlamenti držav podpisnic. Šolska spričevala so

namesto enega uporabimo več procesorjev, ki si nalogo razdelijo in jo tako opravijo hitreje. Druge ekipe znanstvenikov iščejo povsem nove poti: elektroni se namreč premikajo prepočasi, pa še motijo se med seboj, če jih poskušamo voditi preblizu skupaj. Zato raziskujejo možnosti uporabe svetlobe namesto elektrike. Prava rešitev se verjetno skriva v kombinaciji obeh: novi načini povezave hitrejših elementov, narejenih z novo tehnologijo. Poseben izziv pri tem so človeški možgani, katerih uspešnost je posledica odlične organizacije, ki izredno dobro nadomesti sorazmerno počasno delovanje. To čudo Stvarnikov »računalniške tehnike« še vedno lahko samo občudujemo, ponoviti, umetno izdelati pa tega ne znamo. Pa čeprav gre za tako »enostavne« probleme, kot so branje, govor, premikanje, prepoznavanje oblik, ipd.

Po članku H. Etzlerja v reviji *Chip* priredil

Janez Jeromen

Od jutra do večera se spreminja čas, vse gre naglo pred Gospodom. Vsak razumen človek spozna modrost, in hvali tega, kdor jo je našel (Sir 18,26.28).



Znamenje, ki ni papirnato in ga javne listine ne priznavajo. Foto Alenka Veber.

večinoma javne listine. Pooblastilo pa je lahko javno ali zasebno.

Druge listine so zasebne: pismene pogodbe, zasebna (privatna) potrdila, lastnoročno pisane in podpisane oporoke (testamenti), knjigovodske bilance in drugi finančni izkazi (razen državnih), fakture (računi) in drugi trgovinski papirji, garancijski listi proizvajalcev za prodano blago, strokovni izvidi in druga poročila (npr. zdravniška), bančni papirji (instrumenti, poštna potrdila, članske izkaznice in podobno).

Med zasebne listine lahko štejemo tudi razne vloge strank v sodnih in upravnih postopkih: ovadbe, tožbe, pritožbe, ugovore, pismene predloge, prošnje, zahtevke, izjave in podobno.

Vsaka javna ali zasebna listina vsebuje: naslov, ime izdajatelja, ime zavezanca (dolžnika) in upravičenca (upnika), denarni znesek ali druge številčne podatke s krajšo ali daljšo vsebino, dan in kraj izdaje ter čitljiv podpis izdajatelja. Navedba upravičenca odpade pri kazenskih sodbah – razen, če vsebujejo odškodninski izrek – ali pri davčnih

odločbah. Navedba zavezanca pa odpade pri nekaterih sodnih odločbah in pri upravnih dovoljenjih, kjer je upravičena oseba hkrati tudi dolžnik za kakšne storitve, za povračilo stroškov ali plačilo taks. Stranki ni potrebno, da sama napiše listino, ker zadostuje, da zapis drugega prebere in ga podpiše.

Med posebne listine štejemo javne in zasebne vrednostne papirje. Njihova vrednost se kaže v tem, da so prej ali slej plačljivi v denarju (likvidni). Glasijo se na ime upravičenca ali na prinosnika papirja ali po odredbi izdajatelja (ordrski papirji). Za vrednostne papirje je značilno, da dajejo imetniku določene pravice: lastninske, obligacijske in članske, da vsebujejo natančno, v zakonu predpisano vsebino in da jih imetnik v predpisani obliki (z indosamentom) lahko prenaša na drugo osebo. Tedaj imetnik s papirjem razpolaga: ga proda, na drug način odstopi drugemu ali celo zastavi v zavarovanje svojega dolga. Včasih je prenos papirja prepovedan.

Lastninski vrednostni papir daje imetniku pravico, da s stvarjo, zapisano na papirju, dejansko razpolaga. Npr. imetnik skladišnice je tudi lastnik blaga, ki je shranjeno v javnem skladišču. Podobno razpolaga imetnik tovarnega lista z blagom, ki se prevaža po železnici. Obligacijski papir je tisti, s katerim pridobi prejemnik določeno terjatev iz obveznice, čeka, menice ali certifikata. Članski papir – delnica pa daje prejemniku članske pravice, npr. dividendo kot del dobička delniške družbe.

Vsebina vrednostnih papirjev je različna.

Obveznica vsebuje zavezo prejemnika posojila (izdajatelja), da bo imetniku papirja v odrejenem roku vrnil posojeni denarni znesek. Ček je brezgotovinski plačilni papir, s katerim njegov imetnik kot kupec naroča banki, da naj plača prodajalcu blaga določen denarni znesek (kupnino) iz kupčevega dobroimetja (denarne vloge) v banki. Menica je nakazilo, s katerim A (trasant) naroča B-ju (trasatu), da s podpisom potrdi (atestira) menico in da izplača C-ju (remitentu) določen denarni znesek v določenem roku ali na vpogled. Novodobni certifikat pa je vladno potrdilo na ime občana, da ima pri finančnem zavodu odprt račun dobroimetja v določeni denarni vrednosti za pridobitev delnice podjetja ali investicijske družbe – po lastni izbiri. Obveznice in delnice se prodajajo in kupujejo na denarni borzi.



*Potniki brez potnih listov.
Foto Alenka Veber.*

Listine, po domače papirji, nas spremljajo od rojstva do smrti. Ko se rodimo, poročimo ali umremo, nam izdajajo matični uradi dokazna poročila. Šolsko spričevalo nam daje poleg drugih zahtev neko možnost za zaposlitev, potrdilo o državljanstvu volilno pravico, potni list nam omogoča potovanje na tuje, s čekom ali s kreditno kartico plačujemo kupljeno blago, z vozniškim dovoljenjem pridobimo pravico do vožnje z avtom, zavarovalna polica nam omogoča zavarovanje osebe ali premoženja, pravilno sestavljena pismena pogodba omogoča nakup, prodajo ali podaritev nepremičnin: kmetijskega posestva, hiše in drugih stavb, stanovanja, poslovnega prostora, garaže, obdelovalnega, gozdnega ali zazidalnega zemljišča. Pri vsaki večji prometni nesreči je treba kar na cesti sestaviti policijski zapisnik.

Velja si zapomniti, da je po veljavnem zakonu o obligacijskih razmerjih za nekatere pogodbe potrebna pismena oblika: za ustanovitev poročstva, ko porok v pogodbi jamči poleg ali namesto dolžnika, da bo v redu vrnil posojilo. Nadalje je treba zapisati pogodbo za najem stanovanja ali poslovnega prostora, za bančno kreditno pogodbo, za nakup avtomo-

bila ali traktorja, za sodobni začasni zakup (lizing) rabljenih strojev ali motornih vozil s poznejšim nakupom teh stvari in še za druge primere. Kjer se zahteva pismena pogodba, je ustni sporazum med strankama neveljaven (ničen).

Zakaj zahteva zakon pri določenih pogodbah pismeno obliko? Prvič zaradi pravne varnosti, da bi se ljudje pri pogajanjih za večje vrednosti ne pre naglili in se odločali za posle po zrelem preudarku še preden podpisujejo pogodbo. Drugič je omogočeno sodišču ali državni upravi, da v javnem interesu pregleda vsebino pisanja. Tako npr. davčna oblast po pregledu pogodbe z odločbo odmeri prometni davek (na promet nepremičnin ali premičnih stvari).

Tudi pri opravih v banki ali hranilnici uporabljamo razne papirje-instrumente: hranilne knjižice, kreditne kartice, izpiske iz tekočih in žiro računov, blagajniške zapise, pogodbe o vezavi denarja in podobno. Tudi za dvig gotovine je treba predložiti najbolj razširjeno javno listino: osebno izkaznico.

Kako pomembni so papirji, nam razodeva drugi odstavek 256. člena kazenskega zakonika, predvideva za ponarejanje javnih listin kazen zavora do treh let, za ponarejanje vrednostnih papirjev po tretjem odstavku 250. člena pa zavor od enega do osmih let.

Iz navedenih primerov spoznavamo, da sleherni dan živimo s papirji, brez katerih ne more poslovati niti sodobna računalniška tehnika. Če bi poslovali brez njih, bi zašli v neznosen nered ali celo v kriminal. Zato se zavedajmo, da so za poslovanje in primerno sožitje res potrebne listine, pa najsi gre za izdajo čeka, za prejem delnice, za strokovno ali znanstveno poročilo, za denarno položnico, zadolžnico o prejemu ali pobotnico o vrnitvi denarja, za sodno ali upravno odločbo. Kar priznajmo: brez administracije z različnimi papirji ni mogoče solidno poslovati, čeprav se morda kdaj upravičeno pritožujemo proti birokraciji. Sicer pa, kaj hočemo? Če zahtevamo npr. samo kakšno potrdilo ali poizvedujemo o svoji pravici, nas uradnik najprej vpraša po papirjih!

Drago Felicijan

Ob 200-letnici rojstva Gregorja Riharja

Zadnje petletje 18. stoletja je bilo za slovensko kulturo izjemno rodovitno. Poleg Prešerna in Slomška, Čopa in Barage nam je dalo tudi imenitnega skladatelja Gregorja Riharja. Pa je prav malo manjkalo, da bi se bil veliki muzik Gregor Rihar prebijal skozi življenje kot hlapec nekje v Polhograjskem hribovju, saj je bil po pripovedovanju za hlapca kar primerne velike in krepke postave. Ko je 12-leten nastopil pastirsko službo, ki je bila takrat prva stopnja do službe hlapca, pri teti, primoženi na kmetijo v Polhovem Gradcu, mu je oče obljubil: »Ko odrasteš, boš pa tam za hlapca ostal.«

Vendar s hlapčevanjem ni bilo nič, mlademu Pograjcu se je življenje obrnilo čisto drugače. Pastir je bil le eno leto. Pri trinajstih je postal organist v domači fari, pri triindvajsetih – v četrtem gramatikalnem razredu – organist pri prvi nedeljski maši v ljubljanski stolnici, pri trintridesetih je pel novo mašo, ob tem pa bil že splošno znan skladatelj in regens chori v isti stolnici.

Nadarjenost in veselje za glasbo je bilo v Riharjevi družini nekako samoumevno. Prvi

izpričani Rihar, ki je bil povezan z glasbo, je bil Gregorjev oče Boštjan, ki se je priženil na Pristavo 13. Bil je mali kmet in glasbilar. Ta dejavnost se je ohranila tudi v naslednji rod, Boštjanov najmlajši sin Anton je izdeloval instrumente ne samo za bližnje podeželje, ampak tudi za oddaljene naročnike, celo za vojaško godbo v Ljubljani. Violine, ki sta jih izdelala oba Riharja, so bile razstavljene še na glasbeni razstavi v Ljubljani leta 1932.

Gregor je bil prvorojenec Boštjana in Mine, rojene Žagar, rojen 1. sušca 1796. Poleg Gregorja in že omenjenega Antona imata še kar nekaj potomcev – znanih glasbenikov: sin Jakob je bil nadarjen in že priznan basist, a je umrl kot študent prava na Dunaju. Vnuk Gregorček je nasledil strica Gregorja na stolnem koru, a že kot 22-leten umrl. Pravnik Karel Jeraj, vnuk Boštjanove hčere Marije (ki je bila nekaj časa Gregorjeva gospodinja), znan in priznan violinist. Hči Jera je bila več desetletij najboljša ljubljanska sopranistka, ki pa je pela samo na stolnem koru.

Gregorjevo splošno šolanje je bilo kaj nenavadno. Brati, pisati in računati ga je naučil Konstantin Jožef, župnik pograjski. V latinske šole pa je odšel šele, ko je bil star že 19 let. Prvih šest razredov je izdelal z odliko, dva gramatikalna celo cum laude. Preživel je se je s Smrtnikovo štipendijo (50 gld) in uglaševanjem klavirjev po Ljubljani.

Njegovo glasbeno šolanje se je začelo, ko je bil pastir pri teti. Ubežni francoski jezuit p. Robert je našel zatočišče pri grofu Blagaju kot domači učitelj in grajski duhovnik. Ker v Polhovem Gradcu še niso imeli orgel, je Pograjcem obljubil zgraditi orgle (predračun in obenem ara 200 gld) in za povrh izučiti organista. Za to nalogo je bil izbran Boštjanov prvorojenec Gregor in tako se je začelo njegovo glasbeno izobraževanje med eno pašo in drugo. Pedagoške metode p. Roberta so bile precej čudške. 12-letni učenec je smel le opazovati učiteljevo igro in poslušati razlago, praktični poskusi učenčevi pa so se običajno kaj hitro končali z uhanjem in lasanjem; stari pater je imel pač močno razrahljane živce zaradi prestanega strahu pred francoskimi prekucuhi. K sreči se je to šolanje po enem letu končalo. Orgle so bile dokončane, Gregor je postal organist, p. Robert pa se je odselil iz Polhovega Gradca. Vendar farani s svojimi orglami niso imeli sreče. Kljub temu, da sta jih oče Boštjan in sin Gregor stalno poprav-

ljala, niso nikoli pele tako, kakor bi morale. In tako je Gregor šest let preživel kot organist (za plačo je dobival od kmetov nekaj bere) in pomočnik v očetovi delavnici.

Ko je odšel v Ljubljano, pa se je začela nova doba v njegovem glasbenem izobraževanju. Kot gimnazijec je bil stalen gost na šenklaškem koru, kjer ga je nekoč slišal igrati stari stolni organist Anton Hoeller. Njegovo igranje ga je tako presenetilo, da se mu je sam ponudil za učitelja generalnega basa. Ta pouk predstavlja pravzaprav edino Riharjevo resno glasbeno izobraževanje. Kot Hoellerjev učenec je postal kmalu tudi uradni organist pri prvi nedeljski maši (s plačo 50 gld). Vse ostalo se je moral naučiti sam. Ker je imel izredno oster sluh, se je marsičesa naučil kar s poslušanjem: operne predstave, koncerti Filharmonične družbe in razni ljubljanski kori. Vendar na slednjih ni slišal kaj posebno spodbudnega. Slišal je predvsem, kako se ne sme. Kot pomožni organist in kasneje kot regens chori je imel na razpolago arhiv stolnega kora, ki je bil kar dobro založen, zlasti s starejšo literaturo, kar nam razloži, zakaj se je Rihar tako težko ločeval od baroka. Tudi v likovni umetnosti je barok zapustil v Ljubljani najmonumentalnejše sledove, zato je le počasi usihal v zavesti ljubljancanov.

Ko je Rihar opravil zadnje obveznosti na liceju, je 70-letni Hoeller že toliko opešal, da je moral učenec prevzeti vse dolžnosti na stolnem koru. Istočasno se je moral odločiti o svojem bodočem poklicu. Odločil se je za bogoslovje. Ker je opravljal organistovsko službo, ni stanoval z ostalimi teologi, ampak je študiral kot eksternist. Naslednje leto je stari regens umrl in čez nekaj mesecev je Rihar z dekretom škofa Antona Alojzija Wolfa 15. svečana 1827 uradno postal regens chori z letno plačo 150 gld (in brezplačnim stanovanjem), kar je bila za tisti čas skromna plača. Da bi se lažje preživil, mu je škof Wolf, ki mu je bil zelo naklonjen, čez dve leti dodelil še prosto kaplansko mesto v stolnici, kar mu je dohodeke podvojilo in s tem je bil rešen gmotnih skrbi, saj je bilo toliko denarja izredno skromnemu Riharju več kot zadosti in je od tega veliko razdal revežem. Od kod taka škofova naklonjenost do preprostega novomašnika? Istega leta, ko je Rihar postal regens, je škof Wolf izdal *Ordo cultus Divini publici in diocesis Labacensi* (Bogoslužni red) in v § 5 tudi navodila za cerkveno glas-

bo. Ker je bila vsebina teh navodil pravzaprav tisto, kar je Rihar skušal izpeljati v cerkveni glasbi, se je navodil oprijel in jih uveljavljal, kjer je le mogel. Wolf je verjetno v novem regensu videl možnost ureditve skrajno klavnih razmer na stolnem koru. Izboljšanje stanja v stolnici pa bi počasi vplivalo tudi na ostale cerkve v škofiji. Razvoj dogodkov je pokazal, da se ni motil.

Rihar je našel cerkveno glasbo »v popolnem razsulu« (njegove besede). Kore so obvladovali godci. Podeželski so igrali na koru iste komade kakor na veselici v gostilni, v stolnici pa ni bilo dosti boljše, čeprav so bili mestni godci vsaj za silo tehnično verzirani, včasih celo notalni. Petje je bilo slabo, saj je bilo ob Riharjevem nastopu na koru 10 pevcev: 4 soprani, 3 alti, 2 tenorja in samo 1 bas. Poleg tega pa še 10 instrumentalistov. Izvajanje je bilo na stopnji, »ki žali uho in vzbuja jezo«.

Zastavil si je dve nalogi: spraviti muzikante s kora (korov) in izučiti dober pevski zbor, ki bo zgled ostalim v škofiji. Prvo nalogo je uresničeval le počasi. Odpor je doživljal od treh strani: najhujši nasprotniki so bili godci, ki niso hoteli izgubiti svojega položaja, proti odpravi godcev so bili tudi verniki, ki so radi slišali polke in valčke s kora, nasprotniki reforme so bili celo glasbeno nerazgledani duhovniki. Tudi organisti so igrali večinoma popolnoma posvetno. Kamil Mašek je še leta 1857 tožil v Novicah: »Vem kraj, kjer orglavec med povzdigovanjem svoje srčne čutila razliva Prešernovo Pod oknom igraje.« Na podeželju se je stanje bistveno izboljšalo šele s sistematičnim izobraževanjem učiteljev, ki so bili običajno tudi organisti. Na podružnicah, kjer ni bilo orgel, pa so se godci ob žeganjih obdržali prav v naše stoletje. Pa ne samo tisti na trobente, piščali in base, v cerkve so hoteli prodreti celo harmonikarji.

Pri izboljšanju vokalne glasbe pa je imel srečnejšo roko. V sorazmerno kratkem času je že dosegel uspeh, saj je čez nekaj let izjavil: »Poskrbel sem za zbor, ki bi lahko tekmoval z vsako stolno cerkvijo.« Izvedbe stolnega zbora pod večšo avtorjevo roko so bile tudi odlična promocija Riharja skladatelja.

Komponirati je začel že kot gimnazijec. Prve večje uspehe pa je doživel kot študent. Že v prvem letniku bogoslovja je presenetil Ljubljano s svojimi štiriglasnimi lamentaci-

jami, ki jih je na veliki teden 1826 prvič izvajal v ljubljanski stolnici.

Leto kasneje so izšle Prve bukvice svetih pesmi, ki jih je nabral in zložil stolni kantor Blaž Potočnik. Rihar je z njimi dobil zbirko slovenskih besedil, ki jih je doslej tako pogrešal. Zavedal se je, da bo petje v stolnici in vsej deželi dvignil na višjo raven le, če bo pevcem in organistom dal v roke primerno pevsko literaturo. Že od začetka je pisal dosledno štiriglasno, kar je bistveno različno od izdelkov njegovih predhodnikov od Matije Ahacla do Luke Dolinarja, ki so pisali večinoma za pevsko dvoglasje, včasih spremljano s preprosto klavirsko spremljavo. Riharjev pevski stavek predstavlja bistveno novost v slovenski glasbeni produkciji. Ker so bili napevi in harmonizacije kranjskemu ušesu prijetni, so se pesmi hitro širile po deželi. V začetku večinoma skrivaj, s prepisovanjem iz arhiva stolnega kora. Kaj se je ob diletantskem prepisovanju običajno dogajalo, nam pove oglaševalec v Novicah, ko so pesmi izšle v tisku: »Da bi se lepe, po celi deželi že znane, pa vendar semtertje hudo pokažene viže, natisnjene dobile...« Pesmi so bile po večkratnem prepisovanju včasih komaj še podobne originalu. Zato je bila silno dobrodošla tiskana izdaja, ki ji je dal naslov: »*Vishe sa SVETE PESMI od BL. POTOZHNIKA zhveteroglasno postavljene od GR. RIHARJA.*« Prve bukvice so izšle jeseni 1845, druge pa verjetno že leto prej, kar potrjuje več virov. Najzanesljivejši je tale reklama: »... da je cena II. bukvic znižana na 1 gld 30 kr. Kdor vzame oboje, dobi za 3 gld.« Velika večina skladb v teh dveh zbirkah je Riharjeva, vmes pa so tudi ljudske (zagotovo vsaj dve), Potočnikove, Dolinarjeve in Travnove (vsaj šest). Ker izdajatelj ni navedel avtorjev, pravi pa, da jih je le čveteroglasno postavil, se pri nekaterih pesmih avtorstva ne da popolnoma zanesljivo dognati. Zbirka je smotrno urejena in obsega: maše, pesmi cerkvene leta, Marijine in svetniške pesmi.

Leta 1834 pa je škof Wolf Riharju zaupal še eno nalogo. Ko je Blaž Potočnik odšel za župnika v Šentvid, je prevzel poučevanje bogoslovcev v koralnem in figuralnem petju. Ta služba mu seveda ni ponujala bogve kako velikih umetniških užikov, saj se je pogosto jezil nad trdoto ušes duhovniškega naraščaja, dajala pa mu je izvrstno priložnost, da je vplival na bodoče rodove duhovnikov in jih navdušil za svoje glasbene nazore in da je

vzgojil vrsto dobrih pevcev med duhovniki, ki so bolj pozorno gojili zborovsko petje na farah. Šele temu rodu kaplanov in župnikov je uspelo dokončno odstraniti posvetne godce s korov.

Ko je Rihar videl uspeh tiskanih skladb, je v naslednjih letih izdal še vrsto zbirk, ki so postale skupaj z *Vižami za svete pesmi* temeljni repertoar cerkvenega petja na Slovenskem. Nekaterne zbirke so bile že za skladateljevega življenja ponatisnjene. V zbirkah je največ Marijinih in obhajilnih pesmi. Posebno zanimivi so Tantumi, ki kažejo na avtorja z izrazitimi instrumentalnimi potezami, čeprav ni napisal nobene instrumentalne skladbe. Najboljša Riharjeva zbirka je gotovo zadnja: *Thesaurus – venec cerkvenih himen na latinške liturgične tekste.*

Po skladateljevi smrti 24. malega srpana 1863 je z izdajanjem skladb nadaljeval nečak Gregor (sin brata Jožefa), ki naj bi nasledil strica na stolnem koru, pa je žal 1868 umrl in tako se je izdajanje Riharjeve zapuščine prehitro končalo.

Povsem napak bi sodili Riharja, če bi mu pripisovali, da je ostajal za zidovi stolnice in za ograjo stolnega kora. Njegovo delovno področje je bilo mnogo širše. Tudi na polju posvetne glasbe. V revolucionarnem letu 1848 se je vključil v prizadevanja slovenske inteligence in pomagal pri rojstvu slovenske posvetne pesmi. Novice 1850 poročajo o III. zvezku Slovenske Gerlice, da »je bil od slavnega Riharja v red djan«. (Ne vemo, če je uredil tudi ostale tri zvezke prve izdaje.) V tem zvezku je tudi pesem Strunam, ki so jo nekateri pripisali Kamilu Mašku, ker je natisnjena brez avtorjevega imena. Nobenega razloga ni, da bi urednik Rihar ne navedel skladatelja Maška. Bolj zagotovo ni navedel sebe: pesem je ljubezenska, Rihar pa duhovnik na zelo izpostavljenem službenem mestu, janzenistična miselnost pa še zelo živa. Mogoče je svoje prispevala še skladateljeva skromnost. Značaj pesmi res malo spominja na romantika Maška. Ali ne bi mogel Rihar tako komponirati za posvetno rabo?

Rihar je izdal tudi dve zbirki posvetnih pesmi: *Venec čveteroglasnih pesem* in *Narodni napevi za trojespev in čveterospev in glasovir*. Med temi je gotovo najznamenitejša Na Prešimovem grobu, ki jo je Rihar zložil na Levstikovo besedilo za odkritje pesnikovega spomenika v Kranju in izvedbo na kranjskem pokopališču 7. malega srpana 1852

tudi sam vodil. Večina njegovih posvetnih del ne dosega najboljših cerkvenih, v letih nastanka pa so dragocen prispevek k repertoarju čitalniških »besed«.

Kako pa so gledali na Riharja in njegovo delo kasnejši rodovi slovenskih glasbenikov?

Cecilijanci so storili marsikaj, da bi Riharjevo »neprimerno« glasbo spravili v kot, če ne celo s kora. A če hočemo biti pravični, je treba povedati, da najdemo v Ceciliji, ki jo je po naročilu Cecilijinega društva v Ljubljani 1883 uredil vodja cecilijancev Anton Foerster, kar 20 pesmi (od 252) z Riharjevim imenom (vendar dve nista njegovi, ampak Travnovi). Torej mnogo več, kot jih je v Cerkvni zborovski pesmarici v Knjižnici CG v letih 1978–1983, kjer jih je v desetih zvezkih samo 8 (od 500). Seveda pa je treba v opravičilo izdajatelju reči, da se je repertoar slovenske cerkvene glasbe v 100 letih za mnogokrat pomnožil, čeprav ne vedno s skladbami, ki bi lahko resno konkurirale Riharju.

Nasilno vzet primat med slovenskimi cerkvenimi skladatelji je skušal Riharju vrniti skladatelj France Kimovec, ki je 1908 izdal 21 pesmi našemu Gospodu kot prvi zvezek zbirke *Rihar renatus* (*Prerajeni Rihar*), vendar naslednjih nikoli ni bilo, pač pa je izdal še nekaj posameznih Riharjevih skladb: dva Tantum ergo, del Velike maše itd.

V ljudski pesmarici Slavimo gospoda (1988) je kar 31 naslovov Riharjevih, torej na drugem mestu za Tomcem. A če smo točni: Tomčeve sem slišal med ljudstvom peti tri od objavljenih, Riharjevih pa mogoče treh nisem. Rihar je zares ljudski skladatelj v dobrem pomenu besede. A tudi v umetni glasbi na naših korih bi se mu danes (mogoče za 200-letnico) spodobilo spoštljivejše mesto.

Riharjeve skladbe so po težavnosti nekako na dveh ravneh. Nekatere pesmi, pisane v ljudskem duhu in tiste, ki jih je črpal iz ljudstva, so preproste, že takrat dostopne tudi podeželskim korom z manj izvežbanimi pevci in organisti. Veliko pa je skladb, zlasti takih s solisti, ki zahtevajo verzirane pevce, in jih je takrat moglo dobro izvesti le malo zborov v Sloveniji. Te imajo pogosto tudi tehnično in interpretativno kar zahtevno orgelsko spremljavo, ki pa pogosto učinkuje bolj klavirsko kakor orgelsko. Zadnje pričajo o bogati invenciji in veliki rutiniranosti ustvarjalca.

V zrelih letih je bil Rihar najboljši slovenski improvizator na orgle in celo v starosti, ko mu je protin tako zveržil prste na rokah, da jih je pri orgljanju mogel uporabljati samo pet, je še vedno igral tako, da so ga od vseh strani hodili poslušat. Tudi poklica svoje mladosti – izdelave in popravila inštrumentov – kot regens ni opustil, ampak je uglaševal klavirje prijateljem in ustanovam (npr. Filharmonični družbi, katere član je bil). Obrtnik Schidan ga je zaradi tega tožil na ordinariat, pa ni nič dosegel, ker je Rihar to delal za stonj. Tudi stolne orgle sta z Blažem Potočnikom vedno sama popravljala in uglaševala. Celo klavir, ki je Riharja spremljal vse življenje, sta izdelala z očetom Boštjanom sama. Poleg tega je bil Rihar kot strokovnjak vedno na voljo vsakemu v še tako oddaljenem kotu škofije, če je želel napraviti nove orgle ali zvonove. Danes se lahko samo čudimo, kako je poleg treh služb vse to zmogel peš in s konjsko vprego, le redko z vlakom.

V svojem času je bil Rihar pomemben kot organizator cerkvenega, delno tudi posvetnega petja. Njegove skladbe so bile tehnično in muzikalno toliko nad nivojem predhodnikov, da ga po pravici lahko imenujemo prvi reformator slovenske cerkvene glasbe. S svojim delom je vzbudil pri sodobnikih zanimanje za cerkveno vokalno glasbo, ki je dotlej na taki ravni pri nas ni bilo. Izrednega pomena pa je tudi to, da je svoje skladbe v veliki meri pisal na slovenske tekste in tako priboril slovenskemu petju ne samo enakovreden položaj tudi v mestih, ampak mu zagotovil celo veliko in odločilno prednost.

Janez Močnik

Ko sem obrnil svoje srce v to, da spoznam modrost in vidim počenjanje, ki se dogaja na zemlji, ne da bi podnevi ali ponoči okusil spanje v očeh: tedaj sem videl vse božje delovanje; človek ne more doumeti delovanja, ki se vrši pod soncem; kakorkoli se človek trudi, da ga preišče, ga vendar ne doume; in četudi modri misli, da ga pozna, ga vendar ne doume (Prd 8,16–17).

Leopold Cvek

(1814–1896)

Rodil se je 9. novembra 1814 v Idriji in umrl 2. septembra 1896 v Ljubljani. Glavno šolo je obiskoval v Idriji, kjer je tudi dobil prve glasbene nauke pri organistu Viktorinu Kobalu, ki ga je poučeval flavto, violino in orgle. Leta 1832, ko je bil star 18 let, je prejel spričevalo o dovršenem študiju. Takoj nato je v Ljubljani obiskoval skozi šest mesecev tečaj na tako imenovani vzorni šoli. Leta 1836 je nastopil službo učiteljskega pripravnika na osnovni šoli v Idriji. Leta 1837 je šel v Črni Vrh nad Idrijo, kjer je dobil službo učitelja, organista in cerkovnika. Leta 1838 je naredil konzistorialni izpit in bil leta 1840 za nekaj mesecev imenovan za pomožnega učitelja v Senožečah, a še istega leta je nastopil službo učitelja, organista in cerkovnika v Dolu pri Ljubljani. Od leta 1843 je opravljal isto službo na Vrhniki. Od leta 1849 je služboval v Cerkljah na Gorenjskem in od leta 1855 se je preselil na predmestno šolo pri Sv. Petru v Ljubljani, kjer je ostal do leta 1879, ko je bil na lastno željo upokojen. Nato je še vedno služboval kot organist in učitelj, in sicer v ljubljanski prisilni delavnici do leta 1892. Leta 1854 je bil od ljubljanskega konzistorija imenovan za vzornega učitelja.

V tisku so izšle naslednje skladbe: *Napevi za svete pesmi* (1851), *Napevi za šolo, cerkev in kratek čas* (1855), *12 cerkvenih pesmi* (1872), *Pet božičnih pesmi* (1878). Najbolj priljubljene so izšle v *CZP Angelsko petje*, *Glej, čudno se nebo sveti*, *Pastirji, iz spanja vstanite nocoj*, *Raduj, človek moj*, *Slava na višavi*, *Tam na vrtu Oljske gore*. Prav ljudski pa sta postali: *Angeli lepo pojejo in Skalovje groba se razgane*. Napevi se naslanjajo na slovensko ljudsko pesem, spremljava pa je izrazita, čeprav mestoma svojevrstna.

V rokopisu so ostale njegove cerkvene skladbe z latinskim besedilom: *Missa in C*, *Missa in D*, *Missa in F*, *Missa in G*, *2 Te Deum*, *Veni, Sancte Spiritus*, *Ecce sacerdos magnus*, *Graduale et Offertorium in Ascensione Domini* in *10 Tantum ergo*. Glede maš je še odprto vprašanje, ali gre za njegove skladbe ali samo za njegove prepise.

»Ko je padel na zvon prvi udarec polnočne ure, je ministrant Pavle potegnil za zvonec ob zakristiji in Cvekove orgle so zabučale...

Že pri Kyrie-elejsonu je glasbe večši Stampetta zaupal notarju, da jih je, pevce, Cvek tokrat tako izvežbal, da bi lahko zapeli v sleherni katedrali širnega sveta. Sicer te maše ne pozna, mora pa biti izdelek odličnega komponista...

Glorija Bogu v višavah je tisti del polnočnice, ki ljudi najbolj prevzame. Bog jim tega ne zameri, čeprav je tudi o božiču in še prav posebno o božiču povzdigovanje najbolj sveto. Glorija te maše, ki jo je naštudiral Cvek za božič sedemdesetega leta, je bila mogočna. Če Primož ne, gospodje na rdečih stolih evangeljske strani so vendar včasih poškilili proti koru. Še dekan, ki ni imel najboljšega posluha. Bile so vmes partije, ko se je lahko izkazal sopran. Rezika se ni drla, da bi prevpila druge; vendar so vsi zapazili, da zveni med šestimi, osmimi strunami ena posebno lepo. Spominjali so se te strune, ki jim je milo zvenela pred leti; zdaj, ko je postala Rezika »baba in pol«, je donela kot srebrn zvon najbolj žlahtne kovine...

Med kredom je marsikdo zadremal. Posebno ženske, ki so imele te dni dosti dela s pospravljanjem, kolinami in peko, so zakinkale. Saj je bil tudi kredo lep, pa je le predlog. Zvonček pri darovanju in 'Et cum spiritu tuo' sta farno sosesko spet združila k večji zbranosti.

Tedaj je odprl orglavec vse registre; pevci so se hitro odkašljali in zajeli sapo. Zdaj pride na vrsto nova, letošnja Cvekova božična! Zôri, noč vesela, lepa kakor dan...

Ljudem se je smejalo. Ne vsem. Mati Polona, ki je postajala naglušna, se ni domislila, da so kaj novega in lepega zapeli. Njej je bila lepa vsaka pesem, da je le preveč zmešali niso. Naglušnih ljudi je bilo v cerkvi še več. Drugi niso bili naglušni, pa glasov niso ločili. Večini pa se je smejalo: takšne Šomašter še ni napravil. Prvič smo jo slišali in že smo si jo zapomnili. Še enkrat pri šesti maši ali jutri, na Štefanovo, pa jo bomo znali!

Kotnik v ozadju gosposkega kora je pri-trjevalno kimal. Počasi, ne tako hitro kot Špehar, ki ga je bilo za en Kotnikov pokimek devet ali deset. Stampetta in notar sta stopila nazaj h Kotniku in Špeharju. Razgovorili so se. Stampetta je dejal, da je Cvek res mu-

sicus. Notar je priznal: ni mu žal, da je prišel k maši...

Sanktusa verniki še prav slišali niso in že so zbrali svoje pobožne misli k povzdigovanju.

Takrat je Rezika – Bog ji greh odpusti – pregovorila Cveka, da bodo takoj po odpevu 'Deo gratias' zapeli še ostali dve kitici. Ne Rezika ne Cvek zato nista pobožno pričakovala Jezuškovega rojstva na oltarju. Ni bila dotlej navada, da bi po peti maši še kaj zapeli. Orglavce se je vdal, če so pevci za to. Kako naj ne bi bili! In so zapeli takoj ob zadnjem evangeliju...

Samo naglušni so pričeli odhajati. Vsi drugi so obsedeli. Dekan je že sredi kitice končal evangelij. Eden izmed ministrantov je že hotel odnesti svoj svečnik v zakristijo, pa se je moral vrniti: vsi trije gospodje so obstali pred oltarnimi stopnicami. Morda so vedeli tudi za tretjo kitico, da se še po odpeti drugi kitici niso premaknili z mesta.

Orglavca na koru je to podžgalo. Stisnil je pesti in jih pokazal pevcem: naj pritisnejo! In so pritisnili...

Pri vseh mašah so peli novo Cvekovo pesem in peli so jo doma pod jaslicami. Vsi povsod so bili prijatelji. Cvek je združil vse. (M. Marolt, *Zôri, noč vesela!*, Buenos Aires 1956, 311–314).

dr. Edo Škulj

Franc K. Križman

(1726–1795)

Franc K. Križman se je zelo verjetno rodil 22. oktobra 1726 v Rihemberku (danes Branik) na Goriškem. Verjetno je obiskoval gimnazijo v Gorici, vsekakor pa je zanesljivo bil tam posvečen, ko je bil star 24 let. V letih 1752–54 ga srečamo kot kurata v Šentvidu pri Vipavi (danes Podnanos), kjer je podpisan v krstni knjigi. V letih 1754–58 je moral študirati orglarstvo, verjetno pri Nakiću v Benetkah.

Njegovo delovanje delimo v slovensko in avstrijsko obdobje. Ker si bomo slovensko obdobje posebej ogledali, mu lahko sledimo po avstrijskem ozemlju.

Najprej ga zasledimo leta 1770, ko je dobil naročilo za nove orgle v opatijski cerkvi sv. Florijana na Gornjem Avstrijskem. Nanje je dolgo časa igral skladatelj Anton Bruckner, zato jih imenujejo Brucknerjeve orgle. O njih pravi Forer: »Brucknerjeve orgle v samostanu sv. Florijana, ki jih je naredil Franc K. Križman, spadajo med najimenitnejše orglarske stvaritve 18. stoletja. Franc K. Križman, ena najpomembnejših osebnosti na polju orglarstva, je leta 1770 dobil največje naročilo, ki ga je v tistem času moglo nuditi Gornje Avstrijsko. Florijanske orgle s 74 registri (59 ročic) na treh manualih in pedalu so bile do tedaj največje orgle na avstrijskih tleh. Z 32-čveljskim pročeljem so bile edinstvene v Evropi. Te orgle so bile dvakrat popolnoma predelane, po drugi svetovni vojni pa je bila obnovljena Križmanova dispozicija z dodatkom četrtega manuala, kamor so postavili tiste registre, ki so jih v Križmanovi dispoziciji pogrešali. Dispozicija teh orgel je tako zanimiva, da je leta 1976 Herman J. Busch objavil 30 strani dolgo razpravo o njeni zvočni arhitekturi. Sledili so naslednji instrumenti: v letih 1774–79 orgle za župnijsko cerkev v Steyru (danes predelane), leta 1782 za opatijsko cerkev v Admontu (zgorele v požaru leta 1865), v letih 1782–85 je delal na Dunaju in postavil orgle v cerkvi St. Laurenz am Schottenfeld. Z dunajskimi orglami je Križman dosegel veliko slavo. Kolavdirala oz. prevzela sta jih skladatelja Albrechtsberger in Mozart, ki sta dala naslednjo izjavo: »Med vsemi dunajskimi zasedajo te orgle prvo mesto, deloma zaradi lahkega igranja in prijetnega tona, deloma zaradi posebne izdelave, ki odstopa od do zdaj znanih instrumentov, saj lahko sedemletni deček goni meh.« Leta 1788 je prestavil svoje orgle iz Engelszella v linško stolnico, v letih 1794–95 pa je naredil manjše za Rottenmann, kjer je 20. maja 1795 umrl.

Leta 1751 je bila ustanovljena nadškofija v Gorici za avstrijski, nadškofija v Vidmu pa za furlanski del Oglejskega patriarhata. H goriški nadškofiji je spadal Ribniški arhidiaconat. Leta 1756 je prišel za arhidiakona Janez Jakob Bajec, ki je nekaj časa služboval kot vikar v Vipavi. Čez tri ali štiri leta je povabil drugega Vipavca Frančiška K. Križmana, da bi naredil nove orgle za župnijsko cerkev v Ribnici. To delo je tako uspešno, da je arhidiacon napisal Križmanu priporočilno pismo, ki ga hrani kapiteljski arhiv v Ljubljani. Ker je dekan Bajec pisal priporočilo in ne



*Harmonija pokrajine in glasu.
Foto Alenka Veber.*

poročila o orglah, je pismo informativno precej skromno. Vendar zvemo, da je Križman naredil nove orgle v župnijski cerkvi v Ribnici; da so te orgle občudovali vsi, ki so jih slišali, in vsi, ki se na glasbene reči spoznajo in so orgle preskusili; da je postavil mehovje pod streho nad obokom, verjetno zaradi pomanjkanja prostora, saj je bila stara ribniška cerkev precej manjša od sedanje; naredil je nov sistem mehanske traktature, s katero so orgle mehkejše in lažje za igranje; da registri posnemajo vse vrste glasbil, celo človeški glas. Žal so bile te orgle uničene v požaru leta 1775.

Arhidiakonovo priporočilno pismo je za leglo pri stolnem kapitlju v Ljubljani, saj je Križman dobil naročilo, naj pregleda Janečkove in naredi načrt za nove orgle. To je Križman naredil v dveh daljših spisih. Spisa sta izrednega pomena ne samo za slovensko, ampak za orglarstvo sploh, predvsem za preučevanje beneških orgel. Tako dolgih in natančnih spisov o orglah, in to v latinščini, skoraj ni.

V drugem spisu Križman pravi, da popravilo starih orgel ne pride v poštev, ker je v osnovi vse napačno, prenova pa mora biti tako korenita, da bo nastal nov inštrument, saj bi se ne izplačala, če bi prišlo do sprememb le v trakturi ali pri registrih. Zato predlaga nove orgle. Ob tem nastane vprašanje, zakaj je Križman naredil enomanualne orgle, in sicer s tolikšnim številom registrov. Nekateri registri nastopajo po dvakrat, trikrat in celo štirikrat; res, da v določenih odenkih, pa vendar. Tudi pri italijanskih dvomanualnih orglah najdemo različne principalove osnove tako kot pri nemških. Verjetno se je Križman hotel izogniti zapletenosti dvojne traktature, ki je pri enomanualnih italijanskih orglah tako preprosta in učinkovita. Igralnik je namreč pod pročeljem in ima obešeno trakturo.

Križman je naročilo za nove orgle v stolnici dobil. Delal je v Vipavi, ali v mestu ali v dolini, kjer je pač poznal ljudi, ker je v bližini služboval. Kapiteljski arhiv hrani tudi pismi, ki ju je poslal Križman proseč za denar. Iz njih zvemo, da mu je pomagalo kar osem obrtnikov, da je porabil kar 14 desk za največjo pedalno piščal in 70 funtov kositra za superprincipalov F. Hkrati obljublja, da bo sredi junija v Ljubljani. Vendar mu ni uspelo biti sredi junija v Ljubljani, delo se je zavleklo. Sredi junija namreč pošlje drugo pismo, v katerem znova prosi za denar.

Kronika pripoveduje, da je leta 1763 uršulinska cerkev dobila nove orgle, ki so prvokrat zapele za polnočnico. Orglar je bil neki duhovnik po imenu Frančišek K. Križman, ki je dobil za plačilo 1400 goldinarjev, poleg tega še hrano, stanovanje in zdravila za vse delavce, k temu pa še domači les. Vse skupaj je zneslo 2000 goldinarjev. Tako je torej Križman za Ribnico dobil v delo stolniške, za stolniškimi pa še uršulinske orgle. Te orgle so imele 24 registrov in so po vsej verjetnosti bile enomanualne, saj so imele 8 registrov manj kot stolniške, ki so tudi imele le en manual. Žal o dispoziciji ne vemo ničesar. Vsekakor so bile Križmanove orgle tako za italijanski vzorec kot za uršulinsko cerkev relativno velike orgle.

Mantuani v svoji študiji meni, da so Križmanove orgle ostale na uršulinskem koru do leta 1891, ko je Goršič postavil nove, sedanje orgle. Takrat so šle prejšnje orgle v Tunjice. Ob pregledu teh orgel lahko rečemo, da ta inštrument ni mogel priti iz Križmanove roke, ker ima povsem značilne nemške, medtem ko

je Križmanov imel povsem italijanske poteze. Tudi Premrl v svoji razpravi omenja, da je Janez Kunat naredil nove orgle za uršulinsko cerkev.

Na drugi strani pa v Tunjicah hranijo kar tušo s kronogramom, ki izdaja letnico 1842.

Iz dokumentacije, ki jo hrani Kapiteljski arhiv v Novem mestu, je razvidno, da je za časa prošta Karla Attemsa (1751–1774), sicer prvega goriškega nadškofa, oziroma njegovega namestnika (od leta 1762) in dekana Martina Jabacina orglar Frančišek K. Križman postavil nove orgle. Žal iz Križmanovih pisem, ki jih hrani omenjeni arhiv, ne zvemo o novomeških orglah ničesar razen tega, da jih je delal v Vipavi in postavil leta 1766. Iz poznejših inventarijev zvemo, da so orgle imele 12 registrov. Če so Križmanove stolniške orgle s 30 registri imele le en manual, so zanesljivo tudi novomeške orgle z 12 registri imele le eno klaviaturo.

Če iz Križmanovih pisem ne zvemo veliko o novomeških orglah, pa zvemo za druga njegova dela, ki do zdaj niso bila znana ali le napol znana. Med drugim omenja ribniške orgle in dvakrat pove, da jih je uglaševal. Nekaj povsem novega pa je, da je naredil orgle za goriško semenišče. V pismu z dne 16. aprila 1768 Križman pravi, da je zapustil Gorico na začetku meseca, ko je končal orgle v cerkvi sv. Karla. Edina cerkev v Gorici na čast sv. Karlu je semeniška kapela, ki je že kar čedna cerkev. Te orgle so leta 1844 šle na podeželsko župnijo sv. Mihaela nadangela v Chiopris, ki je že v furlanskem delu Goriške nadškofije. Knjiga o orglah v Goriški nadškofiji pravi o njih: »Enomanealne orgle, ki jih je naredil neznan orglar in so leta 1844 prišle iz goriškega semenišča.« Zdaj vemo, da je ta »neznan orglar« v resnici Frančišek K. Križman. Pri pregledu orgel je bilo ugotovljeno, da je od Križmanovih orgel ostala le omara, morda pedalna klaviatura in posebni pedalni vzvod, s katerim je organist odpiral ali zapiral vse registre ripiena. Vse ostalo je novo. Nad registri je namreč napis: »Obnovili Giorgio Bencz in sinovi Gorica 1938.«

V istem pismu Križman piše, da bo šel v Gradec in na Dunaj. Zaenkrat ni znano, da bi delal orgle v Gradcu, pač pa bo mnogo let pozneje naredil orgle na Dunaju, in sicer v letih 1782–85 v cerkvi sv. Lovrenca am Schottenfeld. Njegov cilj pa je skoraj nova cerkev »ad cellas Angelorum prope Passavium in Austria Superiore«, to je: cister-

cijanski samostan Engelszell blizu Passaua na Gornjem Avstrijskem. Do zdaj so avstrijski organologi menili, da je Križman te orgle naredil okoli leta 1760, zdaj pa vemo, da jih je začel leta 1768. Ker je Jožef II. leta 1786 samostan ukinil, je leto pozneje Križman orgle prestavil v linško stolnico. Zelo vpadljiva pa je podobnost orgelskih omar v Novem mestu in v Engelszellu. Res je, da sta obe omari izraz svojega časa, namreč začetnega rokokaja, pa kljub temu.

dr. Edo Škulj

Ob stoletnici rojstva prof. Jakoba Šolarja

Ko se želimo spomniti stote obletnice rojstva profesorja Jakoba Šolarja, se moramo vprašati, kaj dela Jakob Šolarja še danes tako živega. Zakaj se njegovi učenci v življenjskih zagatah in odločitvah še danes sprašujemo, kaj bi danes v našem položaju storil Jakob Šolar? Kaj je tisto, kar nas še danes kar naprej sili k hvaležnosti, ko je hvaležnost tako redka in zasmehovana? Kaj je tisto, da se mu morajo zahvaljevati tako številni, tako različnih poklicev in starosti? Da je npr. starosta slovenskih etnografov Vilko Novak čutil potrebo, da še enkrat ponovi svojo zahvalo prof. Šolarju, ki mu je v Cvetju iz domačih in tujih logov pred 60 leti objavil njegovo prvo delo? Da spominska razstava dela Staneta Suhadolnika, ki so mu jo pripravili na Vrhniki njegovi prijatelji in sodelavci, ni odkrila le njega, ampak tudi njegovega učitelja profesorja Šolarja? Da živi v tako različnih poklicih svojih učencev, prijateljev in zancev, še več, da živi v njihovem življenju?

In obratno. Zakaj ga je moral Gestapo (Bog ve na čigav namig) zapreti in poslati v Dachau, ko je dobro vedel, da je njegov glas v tedanji OF-arsko in domobransko razdeljeni Sloveniji, glas vpijočega v puščavi? Ali še bolje: zakaj ga je morala zapreti že povsem utrjena slovenska boljševistična oblast, ko je dobro vedela, da v njem ni nobenega političnega zarotništva in da je njena obtožnica čista izmišljotina in absurd. Da je čutila potrebo iz-

reči obsodbo, ki je bila in ostaja zločin nad njim in slovenskim narodom.

Očitno ni mogla prenesti, da še stoji med nami nekdo, ki jo že s samo svojo pokončnostjo obtožuje.

Ali ni to za nas kar simbol? In hkrati tudi v tem razpuščenem času svetlo znamenje upanja. Da dobro ostaja neuničljivo in še naprej hrani našo slovensko zgodovino. Vse, kar vzdržuje naše življenje, gre skozi trpljenje, trpljenje pa ne vodi v uničenje, ampak v novo, polnejše življenje.

Jakob Šolar je bil moč številnih poklicev. Slovenski biografski leksikon jih našteva takole: bil je raziskovalec slovenskega jezika in književnosti, organizator izdajanja šolskih knjig, posebno slovenskih čitank, soavtor novjših izdaj slovnice in pravopisa, recenzent rokopisov učbenikov, propagator leposlovne knjige, kritik jezikovnih in literarnozgodovinskih del, učnih načrtov slovenščine, dejavni član Slavističnega društva Slovenije, urednik, prevajalec, pedagog, družbeni vzgojitelj, prevajalec. In o vsakem teh poklicev sta avtorja Toporišič in Koblar lahko povedala mnogo. Posebno takrat, ko sta lahko naštevata naslove knjig in razprav, jih analizirala in ugotavljala nova spoznanja in metode. Ko sta lahko naštevata funkcije, ki jih je opravljal. Pa še tu smo v zadregi, saj kar vsepovsod beremo, da je bil Jakob Šolar soavtor, pobudnik, kjer besedi lahko pomenita nič ali vse. Ta »vse« velja za Jakob Šolarja. Saj prav to označuje Šolarjevo garaško življenje. Bil je ves tudi v delu drugih. Brez njega preštevilnega dela drugih ne bi bilo. Predvsem ne njegove kvalitete.

Reči moramo: imel je en sam poklic in ta je bil služiti slovenstvu. Služil mu je kot duhovnik in v vseh svojih številnih poklicih: ko je hodil vsako soboto na Brezje spovedovat, ko je pisal zakone slovenščini, ko je učil vse nas ne samo slovenščine, temveč celotnega življenja. To je delal kot profesor na Škofjiški gimnaziji, pa tudi kot jetnik v zaporu. Znana je zgodba, da je ostal, ko je zvedel za svoj odpust iz štiriinpolletnega zapora, še en dan prostovoljno v njem, da je uslužbencu svojega zapora dal še zadnjo lekcijo iz slovenščine.

Za slovenstvo pa je tudi zahteval dvojno zvestobo in dvojno delo. Vedel je, da se slovenska skupnost šele budi iz svoje pubertete, šele raste iz ljudstva v narod, iz naroda v državo in je zato še posebej potrebna nege in

ljubezni. Kot so bili potrebni posebne nege in ljubezni njegovi učenci na gimnaziji, ki so rasli iz svoje pubertete v polnost življenja.

In vedel je, kako je puberteta občutljiva, da je ne smeš imeti za otroštvo, da pa je hkrati potrebna dvojne pomoči.

Šolarjev rojstni kraj so Dražgoše v Selški dolini, kjer je še za njegove mladosti J. E. Krek zbiral in vzgajal bodoče garače za slovenstvo. Šolarjev oče je bil Krekov navdušen sodelavec. Med obema vojnama je sloveči škofjeloški ceh, v katerem so bili poleg Šolarja še profesorji Dolenc, Blaznik, Koblar, Miklavčič, Planina, še vedno rasel iz Krekovega slovenskega ognja in nadaljeval njegovo delo.

Tudi Šolar je rasel iz tega slovenskega ognja, ki ga je vžgal J. E. Krek. Hranil je njegovo duhovniško in profesorsko delo. Začel je z njim v začetni eri naše narodne države, v prvi Jugoslaviji.

Ko je Šolar začel svoje delo, je bilo podobno kot danes. Enodušen plamen navdušenja, ki ga je vžgala majska deklaracija, prva osvoboditev izpod habsburške monarhije, združitev v državi južnih Slovanov, je ugasnil. Nastopalo je malodušje. Pričakovanega razcveta, ki naj bi ga prinesla nova jugoslovanska država, ni bilo, vse je bilo potrebno šele z muko ustvarjati na novo ob neštevilnih nasprotjih, nič ni bilo podarjeno. Tudi Beograd se je pokazal za tujo prestolnico. Vse to je rojevalo tudi stara nasprotstva doma. Življenje je počasi sestopalo v kolesnice starih egoizmov in strankarskih sporov. Politični antagonizmi klerikalizma in liberalizma so zopet izbruhnili v starih neplodnih in škodljivih oblikah, liberalizem se je vpregel v jugoslovanstvo, drugo ime za velesrbsko politiko, klerikalizem pa je prepogosto obtičal v starih shemah, ki so bile brez posluha za novi čas in njegove potrebe. Krekov socialni zagon je ugasnil. Marksizem in komunizem pa sta kot nova tretja sila že obljubljala nove totalne rešitve, za katere je že bila najdena čudežna formula revolucije, ki bo odprla vrata neslutnemu napredku, ki ga sedaj zavirajo reakcionarne sile. Beseda marksizma je postajala vedno bolj vabljava za vse nezadovoljneže, razočarance, pa tudi za tiste, ki so obupali nad samozadovoljstvom, zaprtostjo in togostjo tradicionalnih sil.

Šolar je nosil v sebi ves ta slovenski svet in njegove probleme. Vedel je zanje kot Slovenec, kot kristjan, kot evropski razumnik.

Prišel je iz Pariza ne le kot strokovnjak v moderni lingvistiki, ampak tudi kot dober poznavalec moderne katoliške misli, ki je dobila svoj izraz v krščanskem personalizmu in v mladinskem gibanju, ki sta se uspešno spoprijela z moderno evropsko mislijo in modernim svetom ter bila pripravljena v njem ustvarjati pristno krščansko kulturo. Kot Slovenec je vedel za svojo zgodovino, ki je niso oblikovali svetni vladarji, mogotci tega sveta proti njihovi volji. Rasla je iz revščine slovenskega kmeta in njegove zvestobe zemlji, Cerkev mu je oblikovala besedo, hranila njegov etos in mu dajala moč v nelahkem življenju. Vedel pa je tudi za slovensko zaprtost svetu, nerazgledanost, ki ga je lahko varovala v prejšnjih stoletjih, sedaj pa nikakor ne več. Vedel je za slovenski čudež, pa tudi za vsa slovenska pogrešanja. Kot evropski razumnik je vedel za vse, kar kot svobodni narod, ki živi na mejah germanstva in romanstva, v državi, kjer slovenstvo še vedno ni enako pravno, potrebuje in še vedno nima. In mu ne bo nihče dal, če si ne bo pridobil z lastno močjo in lastnim delom.

Kot kristjan pa je vedel, da je dobil že stoletja se odvijajoči evropski spor med razsvetljenstvom in krščansko tradicijo v slovenskem prostoru pogosto zakasnelo in zato hlo obliko političnega obračunavanja med liberalizmom in klerikalizmom na eni strani, med naprednostjo in nazadnjaštvom na drugi. Ta razkol je postal v drugi svetovni vojni usoden. Vojska je ta naravna, a nerazčističena nasprotja stopnjevala v tragiko. V njej smo bili poraženi vsi. Poražen je bil tudi Jakob Šolar. V fanatični medvojni razdeljenosti je ostal njegov glas, glas sredincev, neslišen in neučinkovit. Ostaja pa še danes izhodišče, iz katerega se bo vedno dalo znova vzpostaviti našo skupnost, odpraviti slovenski razkol in priti do slovenske sprave. Sam je v svoji oporoki napisal: »Vsem vse odpuščam.«

Jakob Šolar je gledal slovenske probleme v njihovi resnični podobi, kot jih je razkrival sodobni čas in iskal rešitve, kot jih je zahteval čas. Iskal z vso odprtostjo in vso zvestobo. Svoje slovenstvo in krščanstvo je živel iz najglobljih korenin slovenskih očetov in mater in iz prebujenega evropskega razumnika, iz Tridentina in Vatikana, ki ga takrat še ni bilo. Ni obsojal sveta, pa tudi oboževal ga ni, služil je kulturi, a vedel je tudi za njeno končnost. Vedel je, da stojimo neprestano pred izborom dobrega in zla, da pa sami ne smemo

postavljati norme dobrega in zla. Te so neprekosljivo zapisane v krščanstvu, kristjani pa jih ne beremo vedno najbolje. Neprestano je iskal ravnovesje med krščansko resnico in resničnostjo časa, med slovensko in evropsko zgodovino. V zavesti, da krščanstvo le tako lahko še naprej ostane seme slovenske kulture in s tem slovenstva. To ravnovesje je uresničeval v vseh svojih tako številnih poklicih. V vseh je bil duhovnik in garač.

Zdaj vem: če bomo delali, kot je delal Jakob Šolar, bomo še naprej sejalcji pristne slovenske kulture. Ta pa ostaja še naprej poroštvo slovenske zgodovine.

Stane Gabrovec

Gospodu profesorju JAKOBU ŠOLARJU 29. 4. 1966

Tam pod Ratitovcem, tam pod Prtovčem
Selška dolina slovi po svojih možeh –
Grohar in Krek, Kosi in Koblar in ŠOLAR...
Med slovenske vrhove se pnó,

pesniki v barvah,
možje srcá, rudarji besednih lepot!
Naš Učenik: na Rudnem doma,
v Ljubljani se šola,
zamiče ga dvojni poklic – vzgojitelj bo ves,
uma in src –
klasični mašnik slovenski,
prištet bo med plemstvo
na polju šentviškem – naša častna legija
škofa Antóna!

Fonetik naš prvi eksperimentira ob Seini,
odpró se obzorja mu slovanska in galska,
slovstvo in jezik – kdo druží tako ju
med nami?

V gradu mladine izbrane pod Šmarno goró
ob patru lhanskem in drugih izbranchih –
prvencih,
pionirjih in mentorjih šole slovenske
seje semena besede domače, odkriva Duha
in Lepoto

(kako: Šmonco berite, kjer Pregelj hvalo
mu vé!) –

Preozka mu šola domača – iz Mentorja stopi
orač in sejavec v brazde slovenske:

BRUKSOŠ mož je petero,
ki druží jih ŠOLAR, ČITANKE vzorne
in SLOVNICA



*V samoti hrana prihodnjim rodovom.
Foto Alenka Veber.*

naši mladini zoré – med grmadami knjig,
v šolski tlaki

ustvarja nam sam, kar drugod imena
iz slavnih založb:

CVETJE iz domačih in tujih logov
na tratah mohorskih poganja – o, druga
ta šola slovenska

iz Celovca v Celje, šentviškemu sestra
je gradu,

ki knjige nam prve je dal za gimnazij
slovenski!

O, Cvetje – ki slana te jedka je vzela Vrtnarju
iz rok!

Ne, ni dela dovolj mu za rod le najmlajši,
uvrsti se med urednike klasikov naših,
zavre tudi to mu

vihra trpljenja, ki dá mu prvo čašo izpiti
do dna...

Ko vrne se živ – Dom je razdrt,
Cvetje usahlo in setev vsa druga –

čašo izpil je zdaj drugo pelina
(in pije jo včeraj, danes in jutri...) –

Zdaj postane jezika Rudar, koplje do dna,
snuje nam Dela.

In nastavi življenje čašo gorjupo še tretjo,

v samoti mu leze v žile in kite njen strup –
z Biblio diha, utripa k svobodi...

Vrne se v dom pod zvonom šenklaškimi,
ogrne ramena mu Cerkev v rdeče –

Zdaj srečo Vam voščimo, zdravja želimo,
ko stopate v dobo očaško:

da končali bi Detela, da dozorel bi Breznik,
da Slovnica srečno zagledala dan bi!

Da zarja bi mila zlatila Prtovč Vaših let,
da Vaša navzočnost bi dolgo svetila, krepila –

Naj ne boli Vas, da čas Vam ustavi
premnogo je delo – tolaži Vas ON,

ki daje zoreti Vam k SEBI v ognju vseh čaš,
ki pri Njem ste jih vredni –

Naj vodi do konca Vas dni v svoji Ljubezni!

Eden od malih, ki bil je čebela

na Vašem cvetju in klasju, ob Vaši besedi,
ki za dan sva narazen, ko iz aprilskih se viher

nagiblremo v majsko milino –

prosi hvaležno, ko se spominjal Vas bo
ob Blatenskem Kostelu – za blagoslovljen
memento...

Dolgo VAS Bog živi!

Vilko Novak

Opombe

Prtovč – kraj oddiha Janeza Ev. Kreka; profesor škofijske gimnazije je študiral v Parizu; *pater Ihanski* je Pregelj imenoval slovníčarja Breznika; Šolar je napisal k Pregljevemu Šmonci komentar. BRUKSOŠ so začetnice sestavljalcev Slovenskih čitank, ki so se shajali pri Šolarju (Bajec, Rupel, Kolarič, Sovre, Šolar); Šolar je bil urednik zbirke *Cvetje* iz domačih in tujih logov, ki ga je sredi 19. stol. urejeval A. Janežič. – Šolar je bil v taborišču Dachau, po 1945 zaprt na Igu, kjer je izpisoval Dalmatinovo Biblijo. Postal je kanonik, urejal Detelovo Zbrano delo in Breznikove razprave. – Pozdrav sem izročil slavljencu pred potovanjem k ostankom Kocljevih in Metodovih cerkvá.

Pojdi, jej z veseljem svoj kruh in pij veselega srca svoje vino; ker Bogu je že zdavnaj všeč tvoje dejanje. Vselej naj bodo bela tvoja oblačila in olja naj ne manjka na tvoji glavi. Vse, kar more tvoja roka storiti, stori z vneto močjo (Prd 8,7–8.10a).

Anton Kosi – Godemarski

Letos 20. aprila je minilo 50 let od smrti narodnega buditelja – mladinskega pisatelja, skladatelja, pedagoga in narodno-gospodarskega pisatelja – humanista Antona Kosija.

Rodil se je v Godemarcih pri Mali Nedelji. Učiteljsiše je končal leta 1884. V Središču je služboval od 1885, 1888 pa je nekaj časa opravljal dolžnost provizornega šolskega vodje na Humu blizu Ormoža, odkoder se je še isto leto vrnil in za stalno ostal v Središču ob Dravi. V letu 1909 je prevzel vodstvo središke šole, ki ji je ostal zvest vse do svoje redne upokojitve leta 1925.

V Središču, ki je pred njim že dalo mnogo eminentnih mož, si je zgradil gnezdo. Poročil se je s hčerko središkega tržana in župana Tomaža Sejnkoviča, kateri se je tudi bavil s sodarsko obrtjo. V zakonu so se mu rodile tri hčerke. Kot Prleku mu je bila srčna želja, da si nabavi vinograd. Z največjo vnemo se je lotil tako priljubljene mu stroke, saj je znanstveno podlago dobil na mariborski vinarski šoli, ter se osebno seznanil in korespondiral z znanim avstrijskim vinogradniškim strokovnjakom Babom iz Klosterneuburga.

*O trta, vir nam sreče,
nebeški dar si Ti,
iz grozdja vince teče
za Jezusovo kri.*

Bil je neumoren učitelj in prosvetljevalec. V korist slovenskega naroda je žrtvoval vse svoje življenje in lastne prihranke.

Na literarnem področju se je predstavil s psevdonimom Godemarski – torej po rojstnem kraju.

Od leta 1892–1910 je v samozaložbi izdal 14 knjig z naslovom *Zabavne knjižnice za slov. mladino*, ki je izšla v 46.000 izvodih.

Leta 1912 je izdal knjižico *Šola in narodnost*, še kako aktualna knjižica za izprijeni in narodno zastrupljeni čas.

Prve knjige so bile izdane v Ptuj v letu 1890–91: *Narodne legende za slov. mladino*, *Zabavna knjižnica*, 3 zvezki v letih 1926–27. *Otroška mladost* iz leta 1931, 3 zvezki, *Pra-*



Portret zaslužnega šolnika.

vila lepega vedenja ter Zbirka iz otroških ust. Z izdajo igrokazov iz Kmetskega življenja se je »ponorčeval« iz staršev, kakšne želje in ambicije imajo glede poklica svojih otrok. Z gospodarskega področja je spisal in izdal tri strokovne knjige: *Peronospora ali strupena rosa* leta 1897, *Umni kletar in Vinogradniki, čuvajte vinsko trto* leta 1901.

Priobčeval je članke v revije *Naše gorice* – glasilo vinarskega društva za Dravsko banovino v Mariboru (*Slomšek in njegove zdravice, Vinska trta in njen sok v pesmih, izrekih in pregovorih*) *Slovenski gospodar, Večernik*; v *Popotniku* je pisal pedagoške in spominske sestavke; tako tudi v *Učiteljskem tovarišu*. Deloval je tudi pri središki ljudski hranilnici in posojilnici ter v bralnem društvu Edinost. Za glasbeno zakladnico je napisal spevoigre *Letni časi, Kosova gostija, Slava domovini* in humoristično spevoigro *Vino in voda*.

Njegovi so *Venček triglasnih narodnih pesmi za šolo in dom, Nabožne ljudske pesmi, Slomškova koračnica*, leta 1936 pa dva slavo-speva *Slava tebi, Slomšek škof*, na Golarjevo besedilo pa je uglasbil *Prleško koračnico*. Napisal je ogromno maš za razne priložnosti v slovenskem in nemškem jeziku.

Njegov opus je velik in se ga ne da na kratek način temeljito opisati in popisati. Ko-

si je bil izredno širokega duhovnega in praktičnega obzorja. V biti je poznal slovenskega človeka, še posebej Štajerca – Prleka, saj je sam izhajal iz teh krajev, kjer ilovica, ilovača, naredi človeka trmastega, vase zaprtega, zagrenjenega, navsezadnje pa dobrotnega, ustrezljivega in šegavega. Ravno temu Goričancu – Prleku kot Polancu na dravski strani in ostan proti Muri se je Kosi razdajal. Kako strokovno pa s poljudno razlago je pisal gospodarske članke o vinogradništvu in vinarstvu, pa spet pedagoške razprave, ki se tičejo stanovskih tovarišev.

V pedagogiki je nakazoval nove prijeme vzgoje, neavtoritativen odnos do učenca. Učenca je imel za enakopravnega partnerja, na humanističen način ga je pritegnil k pouku ter k sodelovanju. Od tu tudi njegove *Smešnice in pametnice*.

Imel je izreden čut in ljubezen do narave, kar se odraža v njegovih delih, še posebno v glasbenih stvaritvah.

Z naravo povezuje tudi Boga. Tako izraža naraven odnos do vere, neinstitucionalnega načina verovanja in ljubezni do Boga. Prvine v njegovih delih neprestano stremijo k širšemu znanju in plemenitosti srca.

Pogosti besedi v njegovih delih sta rodoljub in narodoljubje. »Da, narodoljubje (nacionalizem) ob strpnosti do tujcev.« Pogosto je govoril, da moramo s plemenitostjo prerasti šovinizem in utrjevati svojo (slovensko) narodno zavest. Kako velike besede, aktualne tudi za današnji čas, iz knjižice *Šola in narodnost*:

»Samo naobraževanje uma nikakor ne zadošča, važnejša je odgoja; kaj pomaga vso znanje, ako je srce izprideno, volja popačena.«

Ali druge, iz iste knjižice:

»Da je treba »narodnost« in »narodnost« razločevati. Dandanašnji nacionalizem, ker vse iz političnih in ne etičnih motivov motri, ne goji plemenitosti, le škodoželjnost, brezobzirnost, prevzetijo in sovraštvo do drugače mislečih. Nesmrtni Slomšek temu pravi: Krivi nacionalizem.

Dočim je pravi nacionalizem ali rodoljubje ono čustvo, ki izhaja iz plemenite duše, ki pozna pravico in strpljivost tudi napram tujim narodnostim. Jasnó je torej, da mora šola gojiti rodoljubje – le pravi nacionalizem, ki more in mora biti eden najdragocenejših biserov v čednostnem vencu vsakega moža.

V svojih delih Kosi zelo velikokrat omenja in se opira na lavantinskega škofa A. M. Slomška. Občuduje njegove vrline in jih skuša posnemati, imenuje ga nesmrtnega Vladiško. V spomin mu je leta 1936 zložil *Dva slavospeva narodnemu buditelju, slov. pesniku ter odličnemu cerkvenemu knezu A. M. Slomšku*.

Iz njegovih del med vrsticami občutimo, da je že takrat spontano beatificiral Slomška. Upam v uresničenje globoke želje slovenskega naroda, da bi obisk svetega očeta v letu 1996 potrdil Kosijevo spoštovanje in dalekovidno željo po razglasitvi A. M. Slomška za blaženega.

Ker je bil ravnatelj Kosi, kot so ga imenovali njegovi nekdanji učenci, človek prakse in dejanj, je nekaj let po prihodu v Središče ustanovil sadjarski tečaj za odrasle dečke in može. Tečaj je udeležence poučeval o skrivnostih sajenja, razmnoževanja in odbire podlag različnega sadnega drevja. Ob koncu tečaja je vsak uspešen tečajnik dobil za nagrado sadiko jablane, hruške ali kaj podobnega. Zato je še danes v Središču zelo mnogo starih sort jablan in neka žal neznana sorta avgustovske hruške, katere nisem zasledil daleč naokoli, le v Središču je prisotna. Eno izmed teh dreves je še dandanes na središkem šolskem dvorišču. Naj jo imenujem »Kosijeva velikomašnica«.

Nekateri še živéči njegovi učenci se ga spominjajo kot blagega, dobrohotnega, poštenega, resnico in redoljubnega nadučitelja, z izrazitim poslušom za igranje gosli (violine) in klavirja. Bil je pokončen mož, ki se je razdajal za slovensko domovino in šolo.

»Učiteljevo delovanje ni omejeno med štiri šolske stene, temveč sega daleč preko njih. Učitelj, ki misli, da je z delom v šolskih prostorih že povsem opravil svojo dolžnost, ne zasluži prelepega imena 'narodni' učitelj.«

Po upokojitvi je živel na svojem domu, nasproti središke »učilne zidane«, ter v mogočni zgradbi za debelimi zidovi ustvarjal tisto, kar je bilo zadnjih 50 let zamolčano. Zahajal je v svoje tako drage gorice in v svojo vilo Grozdano v Bolfenške brege. Okupacija in germanizacija v letu 1941 sta ga zelo prizadeli. Podrl se mu je mit o »pravem« nacionalizmu ali rodoljubju. Ob napadu na domovino je vzkliknil: »Kaj delajo z našim narodom?«

Z osmimi križi na plečih ga je okupator pustil pri miru. Vendar blaženega miru ni

imel. Bal se je in trepetal za svoje, za slovenski narod, za Središčane.

Proti koncu vojne v aprilu 1945, ko je fronta na 5 tednov obstala med Središčem in Humom, so ga vidno telesno prizadetega in bolnega evakuirali za fronto na Hrvaško, nedaleč od Središča, v naselje Badličan.

Umrli je ob svitanju in grmenju ruskih katuš 20. aprila 1945.

Pokopan je bil v ožjem krogu sorodnikov na središkem pokopališču med dvema ognjema nemške in bolgarske soldateske.

Kot znanega in zaslužnega Slovenca ga omenja že leta 1984 dr. Karol Glaser v *Zgodovini slovenskega slovstva*.

Le Središče se mu ni znalo, vedelo ali hotelo oddolžiti s poimenovanjem ene od trških ulic po njem. Naj bo, kot je! Kosi si je ustvaril spomenik sam, z lastnim delom, kakor še drugi vidni Središčani, ki čakajo novo dobo in pravo veljavo.

Franč Krnjak

Niko Kuret

(1906–1995)

Na Jurjevo rojen, za Miklavža krščen, po priimku Kure(n)t – saj ni mogel postati kaj drugega kakor narodopisec, eden največjih, kar smo jih Slovenci doslej imeli.

Po očetovem rodu je bil Krašovec, po materi s Kozjanskega, rojen v Trstu, toda po prvi svetovni vojni priseljen v Celje, kjer je obiskoval gimnazijo. Diplomiral je v Ljubljani iz romanistike, obvladal pa tudi nemščino in italijanščino. Postal je gimnazijski profesor, čeprav ga je vleklo h gledališki dejavnosti. Že kot študent je napisal seminarsko nalogo o srednjeveškem duhovnem gledališču, nekaj let pred drugo svetovno vojno je sodeloval pri »Ljudskem odru« ter urejeval in izdajal zbirko *Ljudske igre*, v kateri je objavil tudi svoje priredbe škofjeloškega pasijona in Drabosnjakove igre. Ko je bil v stari Jugoslaviji zaradi svoje pokončnosti za štiri leta odpuščen iz službe, se je v skrbi za družino prebival s priložnostnimi honorarji in tudi veliko prevajal. Zaradi zanimanja za dramatiko je vedno znovala prihajal v stik z ljudskim izročilom, ki ga

je toliko pritegnilo, da si je po vojni pridobil še diplomu in doktorat iz etnologije.

Za nekaj let se je sicer vrnil v šolo, toda 1954 se mu je ponudila priložnost, da bi se tudi poklicno posvetil tistemu, kar mu je bilo najbolj pri srcu in za kar je bil sposoben kakor malokdo. Postal je vodja in takrat edini sodelavec oddelka za ljudske šege in igre v letu 1951 ustanovljenem Inštitutu za slovensko narodopisje pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti. Tu se je izkazal tudi kot dober organizator, saj je nekaj let vodil ves inštitut, ki bi brez njegovih prizadevanj ne postal to, kar je danes.

O Kuretovi neutrudni delavnosti, znanstveni vestnosti ter široki razgledanosti po ljudskem izročilu in strokovni literaturi priča razen knjig tudi množica tehničnih razprav in člankov, objavljenih doma in po svetu. Z referati je sodeloval na pomembnih strokovnih zasedanjih, kongresih in bil med ustanovitelji mednarodne skupine narodopiscev Alpes Orientales, ki se je posvečala raziskovanju ljudskega izročila na vzhodnoalpskem območju.

Njegovo *Praznično leto Slovencev*, ki je izšlo najprej v štirih knjiga pri celjski Mohorjevi družbi (1965–1970), nato pa 1989 v dveh knjigah pri Družini, je še danes nepogrešljiv prikaz naših šeg skozi leto. V tem delu je na jasen, vsakomur razumljiv in prijeten način pregledno predstavil vse, kar je bilo dotlej dognanega, tiskanega ali zapisanega o koledarskih šegah. Za tuje bralce je priredil še skrajšano nemško izdajo, ki bo – žal po smrti – izšla pri celovski Mohorjevi družbi.

Zanimanje tuje strokovne javnosti je zbudila njegova knjiga *Ziljsko štehanje in njegov evropski okvir* (1963). Nič manj pomembna ni njegova knjiga *Maske slovenskih pokrajin* (1984), saj je v njej opisal tudi tiste, ki so bile znane malokomu razen domačinom. V zadnjih letih se je vrnil k odrski ustvarjalnosti s svojo, z vso znanstveno natančnostjo napisano knjigo *Slovenska koledniška dramatika* (1986), nastalo iz njegove ljubezni do dramatike in ljudskega izročila. Ker obravnava v njej zlasti trikraljevske koledje, pomeni tudi nekakšno nadaljevanje 1981. leta objavljene dela *Jaslice na Slovenskem*.

Zaradi svojega dela je Niko Kuret užival spoštovanje med slovenskimi in tujimi narodopisci, saj je dobil ugledno Herderjevo nagrado na Dunaju in dvakrat Pitèrjevo nagrado v Palermu ter bil izvoljen za rednega člana Slovenske akademije znanosti in umetnosti.



Ljudsko izročilo z blagoslovljeno vodo.
Foto Alenka Veber.

Smrt je prišla ponj pred svečnico, kakor da bi hotel sv. Miklavž, njegov krstni zavetnik, slovenskemu raziskovalcu jaslic omogočiti ogled nebeških jaslic, preden bi jih pospravili. Dano mu je bilo tudi, da je pred smrtjo še utegnil pripraviti knjigo o adventni šegi *Marijo nosijo*, ki bo izšla pri Družini.

Niku Kuretu je bilo podarjeno dolgo življenje, sicer ne brez križev in težav, tudi bolezni, toda njegova neomajna vera, vdanost v božjo voljo, izreden čut dolžnosti in neutrudna delavnost so mu pomagali, da je do zadnjega izrabil svoj čas, do zadnjega še duševno svež. Zato je mogel na koncu reči: »Dober tek sem dokončal, delo opravil, odpusti zdaj, Gospod, svojega služabnika!« Vsi, ki smo ga poznali in z njim sodelovali, ga pogrešamo, prijetnega, vedno prijaznega, vedno uslužnega, vedrega.

Ko je bil v študentskih letih član Maroltovega Akademskega pevskega zbora, pravijo, da se je – kadar so v družbi zapeli »En starček je živel« – njegov glas vzdignil nad vse druge z refrenom: »Oče nebeški, glej, še en kozarček zdej, hvalo bom vekomaj, veko-

maj pel...« Res more zdaj, rešen vseh bolečin, peti hvalo vekomaj in njegovo »praznično leto« je postalo praznična večnost. Naj mu Gospod bogato poplača vse, kar je s tako ljubeznijo naredil za slovensko narodopisje.

Zmaga Kumer

Vitko Musek

Na Vitka Muska, vidnega slovenskega javnega delavca, ki je umrl 26. januarja 1994, me vežejo mnogi spomini. Skupaj, dostikrat v tesnem sodelovanju, sva preživela nekaj tistih mladostniških let, v katerih je človek poln upov in načrtov, pa tudi predan javnemu delovanju, ker ga navdaja bolj ali manj naivno prepričanje, da se bo dal svet spremeniti. Mlademu človeku se pač zdi v svetu marsikaj narobe, zato zastavlja vse svoje sile, da bi ga popravil. Poznejša leta prinesejo streznitev, spomini na mladostniško zagretost pa ostajajo kot dragocena last. Zato pišem te vrstice v Muskov spomin z osebno prizadetostjo.

Življenjepisni podatki pravijo, da se je Vitko Musek rodil 8. 7. 1917 v Brestanici ob Savi. Starša sta bila oba učitelja in sta imela pet otrok. Očitno pa se je družina kmalu preselila, saj je Vitko hodil v ljudsko šolo v Sv. Vidu pri Ptujju. Tako je tudi realno gimnazijo naredil v Ptujju, potem pa je šel študirat medicino. Te je končal osem semestrov, vendar ni diplomiral.

Kot dijak je o počitnicah pogosto prihajal v Slovenj Gradec k župniku Jakobu Sokliču (nekoč župnemu vikarju v Sv. Vidu), velikega ljubitelju in zbiravcu umetnin. Tam sva se tudi seznanila, ker sem si jaz pri Sokliču izposojal knjige. Tako sva bila že stara znanca, ko sva se jeseni 1936 vpisala na univerzo in v dve katoliški akademski društvi (jaz v Danico, Musek v Zarjo).

Najina študijska leta (1936–1940) so bila leta hudih idejnih sporov in spopadov v slovenskem katoliškem taboru, še posebno med akademsko mladino. Na »desni« so bili Tomčevi mladci in Ehrlichovi stražarji, na levi (ali v sredini) precej pisana družčina akademikov, ki jih je predvsem družilo to, da niso marali Tomčevega in Ehrlichovega rigorizma in do-

gmaticizma. Nekateri niso šli dosti čez to negativno ločilnico, obstajala pa je dovolj močna skupina, ki se je navdihovala ob duhovni dediščini poprejšnjega križarskega gibanja in ob idejah družbene pravičnosti, delno tudi ob modernejših nazorih personalizma. Ta miselnost je vsaj na zunaj prevladovala, ko se je ta »tretja skupina«, kakor se je iz zadrege dolgo imenovala, združila v akademskem društvu Zarja, kar je temu gibanju dalo razvidnejše ime zarjanstvo. Bolj pismeni med zarjani so sodelovali pri Kocbekovi reviji Dejanje, ki je izhajala v letih 1938–1941.

Vitka Muska je treba s poudarkom prišteti socialno usmerjeni skupini v tej študentovski skupnosti. Imel je močno razvit socialni čut, ki mu je narekoval, da se je predvsem zavzel za pravice malega človeka in delavca, zato se je tudi bolj kakor večina med nami povezal z vodstvom nekoliko levo usmerjenega katoliškega sindikata, ki je imel nekoliko nenavadno ime Jugoslovanska strokovna zveza. Njegovo sodelovanje s krščanskimi sindikalisti je pripeljalo do tega, da je bil v letih 1939–1941 celó urednik tednika *Delavska pravica*, glasila JZS.

Po drugi strani je bil Musek zelo dejaven pri obrambi slovenskih narodnih pravic, tako da je bil v pravkar navedenih letih tudi odgovorni urednik tednika *Slovenija*, ki je v tistih letih jugoslovenarskega pritiska pogumno, včasih kar drzno branil slovenske narodne pravice in slovensko samobitnost ter se spoprijemal s cenzuro, da je v listu marsikatera stran ostala prazna. Odgovorni urednik takega lista je tedaj kar precej tvegati.

Iz povedanega je očitno, da je Musek veliko deloval zunaj vseučiliškega življenja. Vendar je vselej našel čas tudi za zadeve, v katere je bila vpletena Zarja. Pri tem je bil zelo radikalen, pri sporih z drugimi akademskimi skupinami znotraj katoliškega tabora ali s kakimi drugimi forumi je navadno zavzel skrajna stališča, ki jih je večina le poredko odobraval. V živem spominu mi je ostal pripetljaj, pri katerem sem sicer pozabil povod in naravo spora, vem pa, da je Musek od Zarje zahteval zelo bojovito odločitev, ki se je nam drugim zdela preveč tvegana in smo jo zavrnili. Naše dejanje je radikalnega Muska tako razkačilo, da je v znamenje protesta izstopil iz Zarje in se vrnil vanjo šele čez precej časa.

Če zdaj poskusim reči nekaj besed o Muskovem značaju, bi rekel, da je bil človek

plemenitih namenov, poln dobronamernih načrtov, hkrati pa nagel, skorajda vihrav, in nezadovoljen, če stvari niso šle tako, kakor si jih je zamislil. Od tod tudi pogostni spori, ki pa se nikoli niso sprevrgli v trajno zameri.

Da ob taki veliki dejavnosti ni preostajalo veliko časa za študij medicine, ki zahteva cellega človeka, bo vsakomur umljivo. In potem je prišla velika vojna, ki je posegla v mnogo življenja in spremenila mnoge usode. Jaz sam sem tista leta preživel zunaj domovine, zato z Muskom ves tisti čas nisem imel nobenih stikov.

Iz avtobiografske skice, ki jo je Vitko napisal leta 1974, povzemam, da ga je (pač zaradi delovanja za OF) konec leta domobranska policija prišla in poslala v taborišče Visco v Italiji. Vendar se je od tam vrnil že oktobra istega leta. Maja 1945 je bil vpoklican v vojsko in je tam opravljal vrsto služb v zdravstvu, nazadnje je bil tiskovni referent v ministrstvu za zdravstvo v Ljubljani. Od tam je leta 1953 odšel kot časnikar v uredništvo tednika *Tovariš*. Tedaj je še mislil, da bi končal medicinski študij, vendar se mu je snov sredi vseh medvojnih in povojnih peripetij toliko oddaljila, da mu je na koncu zmanjkalo volje do izpitov. Čeprav je še vodil prve fluorografske akcije v Sloveniji, se je njegovo zanimanje v tistem času že odločilno preusmerilo k filmu, predmetu, ki se mu je v prejšnjih letih posvečal samó ljubiteljsko, zdaj pa mu je delovanje na področju filma postalo poklic. Organiziral in vodil je vse mogoče akcije, zlasti zavzeto za filmsko vzgojo med mladino. Za odrasle je ustanovil in pet let kot glavni urednik vodil revijo *Ekran*, in prav tako je ustanovil in prva leta kot urednik vodil zbirko *Sedma umetnost*. Ta dejavnost mu je prinesla številna priznanja. O njej so tudi največ napisali v spominskih člankih, ki so izšli v tisku ob njegovi smrti.

Ta Muskov prehod na čisto drugo področje mi je bil vedno presenetljiv. Štejem ga za posledico nemirnih vojnih let in velikih povojnih sprememb, ki so marsikomu ukrojile življenjsko pot čisto drugače, kakor si jo je bil nekoč zamislil. Tudi Muskova bi bila, mislim, v drugačnih časih precej drugačna. Po tistem, kar je delal v študentovskih letih in kar je tedaj obetal, si mislim, da bi bil dosegel veliko več.

Pri vsem ukvarjanju s filmom je vendarle ostal zvest duhovnemu okolju iz svojih mlajših let. Kakor piše v svoji avtobiografiji, je

bil stalen sodelavec tednika *Družina*, revije *Znamenje* in obnovljene mohorjanske revije *Nova mladika*. Tu ni nič povedal, da je bil v letih od 1975 do 1980 njen glavni urednik. Njegovemu prizadevanju se je imela zahvaliti, da se je močno razširila med beročim katoliškim občinstvom in dosegla zavidljivo visoko naklado. Musek je poskusil iz nje narediti izrazito družinsko revijo, nekaterim pa to ni bilo všeč, in morda je treba tu iskati vzrok, da je priljubljena revija nehala izhajati. Vsekakor sta urejanje *Nove mladike* in redne zbirke MD od 1976 do 1980 tisto Muskovo delovanje, za katero smo mu mohorjani lahko najbolj hvaležni.

Janez Gradišnik

Requiesce in pace, domine Miloš!

Prvega maja letos, bil je ponedeljek okrog šestih popoldne, je pozvonilo na vratih mojega doma v Komendi. Že sem hotel veselo pozdraviti znanca Anžeta Močnika, glasbenika in umetnostnega zgodovinarja iz Cerklj, ki je tudi za mohorski koledar prispeval že vrsto člankov, pa me je ustavila njegova resnost: »Prinašam žalostno novico! Umrli je Miloš!«

Onemel sem, kakor so onemeli mnogi, ki jim je sporočilo zagrenilo konec praznovanja.

Kmalu po tistem, ko sem 1. julija 1980 začel pri celjski Mohorjevi, sem v časopisu zasledil novico o prometni nesreči pri Ivančni Gorici, v kateri je bil poškodovan tudi profesor Miloš Rybář, ki ostaja na zdravljenju v bolnišnici. Ker sem rad sistematično prebiral mohorske koledarje, sem vedel, da je profesor v njih reden sodelavec in odbornik Mohorjeve, pa sem mu v bolnišnico poslal pismo z najboljšimi željami Družbe, naj čim prej okleva.

To je bil najin prvi stik, šele kasneje sem ga spoznal iz oči v oči, čeprav sem ga poslušal že na kratkem ogledu oddelka za stvarni katalog v NUK med tečajem, ki sem ga tam obiskoval nekaj let prej.

Kaj hitro se mi je pokazala njegova zašlužnost za Mohorjevo, njene koledarje, njeno redno zbirko in Družbino življenje sploh.

Vsako leto je gospod Miloš pripravljaj kalendarij, brskal po obči in slovenski narodni zgodovini in na seje uredniškega odbora Mohorjevega koledarja prinašal sezname jubilejev, ki se jih je treba spomniti. Vedel je za avtorje, ki jih bomo nagovorili k pisanju in jih poznal. Redko se je zgodilo, da mu je kdo od naprošenih odrekel sodelovanje. Pisal pa je vedno tudi sam in iz preteklosti zbiral poglavja, ki so bila manj znana ali premalo obdelana. Njegova je bila zamisel o »monografski« likovni opremi kalendarijskega dela, v kateri smo se razgledovali po slovenskih cerkvenih spomenikih, segali pa tudi v kulturne ustanove in obravnavali krajevne jubileje. V rednih zbirkah celjske Mohorjeve zadnjih let je kar za »svoje« štel knjige Antona Dermote *Tisoč in en večer*, Lojzeta Kozarja *Neuničljivo upanje*, Franca Puncerja *Duhovnik v taborišču smrti*, Vaska Simonitija *Turki so v deželi že*.

Nadaljeval je mohorsko bibliografijo tam, kjer jo je končal Dobrovoljc, in jo zapisal do leta 1981.

Pred občnim zborom MD v Cankarjevem domu leta 1982 je bil kot nekdanji podpredsednik celo med kandidati, ki naj bi na predsedniškem mestu nadomestili škofa dr. Grmiča, pa je sam vedel, da mu njegova liberalna provenienca najbrž ne bi pridobila dovolj glasov med kritično razpoloženimi poverjeniki delegati.

V Ljubljani je živel razpet med svoj dom v Salendrovi, kasneje na Žabjaku, pa službo v NUK-u, na SAZU in na Univerzi. Našemu uredništvu, ki mu je bilo kakor drugi dom, se je skoraj vsako jutro javil po telefonu, ali nas je čez dan obiskal s komentarjem dnevnih dogajanj, s svežo šalo, ki jo je stresel iz roka skozi svoj gromki smeh. Poročal je o zgodah in nezgodah svojih mladih študentov in študentk, o »cvetkah«, ki jih je nabral iz naših ali drugih publikacij in sejal vedno nove zamisli o vprašanjih, ki bi se jih morali lotiti.

Zgodovina treh MD mu je bila zelo pri srcu, bolelo ga je njeno nepoznavanje in nerazumevanje pri mnogih. *Pomen Mohorjeve družbe za kulturno življenje Slovencev* je bil naslov predavanja, ki ga je imel na Avstrijski akademiji znanosti in je izšlo natisnjeno na Dunaju leta 1985. Tudi v Sloveniji je mnogokrat predaval o Mohorjevi.

Nič čudnega, da mu je med številnimi priznanji, ki jih je požel za svoje plodno delo na različnih področjih, ob občnem zboru v Mariboru leta 1991 tudi celjska Mohorjeva podelila svoje – Finžgarjevo plaketo.

»Bil je več kakor odbornik, bil je mohorjan z vsem srcem in dušo,« je v svojem poslovilnem govoru ob njegovem grobu rekla dr. Zmaga Kumer.

Profesor Miloš Rybář izhaja iz pravniške družine, njegov ded, ki je bil doktor prava, je bil poslanec v Tržaškem mestnem svetu, v avstroogrskem parlamentu in kasneje tudi v diplomatski službi SHS. Tako je tudi Miloš končal pravne študije med leti 1947 in 1952, ko je diplomiral na Pravni fakulteti v Ljubljani. Ni pa ostal le pri pravu! Leta 1965 je končal študij zgodovine na Filozofski fakulteti v Ljubljani, že leta 1959 ga je zaneslo v knjižničarstvo in srečamo ga kot bibliotekarskega svetovalca in vodjo Stvarnega kataloga v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani. To delo je opravljal do leta 1983, ko je postal strokovni svetnik pri pravni sekciji Terminološke komisije Inštituta za slovenski jezik pri SAZU. Že prej je predaval na oddelku za knjižničarstvo Pedagoške akademije v Ljubljani, na Pravni fakulteti je bil od leta 1971 izpraševalec predmeta Splošna in narodna zgodovina države, od leta 1974 pa je bil tam tudi predavatelj latinščine. Leta 1988 je bil imenovan za docenta na Oddelku za bibliotekarstvo Filozofske fakultete v Ljubljani.

Njegova glavna dela zajemajo strokovne bibliografije in biografije bibliotekarjev, novosti mednarodne univerzalne decimalne klasifikacije, pa razprave o kartuzijanskem redu (zgodovina knjižnic). Sodeloval je na simpozijih Slovenske teološke akademije v Rimu o velikih osebnostih iz naše cerkvene zgodovine in prav tam tudi na kongresu Christianity among the Slaves z referatom o potovanjih svetih bratov Cirila in Metoda po slovenskem ozemlju, pa na simpozijih o slovenskem in evropskem meništvu v Pleterjah in na Dunaju. Bil je zelo aktiven član mnogih zgodovinsko-pisnih in bibliotekarskih mednarodnih organizacij (npr. CERCOR, ki raziskuje zgodovino evropskega menišтва, ali FID, centralne mednarodne komisije za klasifikacijo knjig).

Laško je bilo njegov drugi dom, saj je v rojstnem kraju svoje matere (rojene Elsb-



Na občnem zboru v Mariboru 1991.

Foto Matija Remše.

cher) preživel večino svojega mladostnega in kasnejšega prostega časa. Tu se je ukvarjal z amaterskim vodenjem cerkvenega zborovskega petja, kakor je bil tudi sicer živo udeležen v lokalnem kulturnem in religioznem, bogoslužnem življenju. Tako ni čudno, da v knjigi *Znani Laščani* najdemo precej njegove bibliografije, ki pa jo bo treba še dopolniti.

Na pogrebu v Laškem, v nedeljo, 7. maja, so se od njega poslovili dr. Zmaga Kumer v imenu Mohorjeve družbe, dr. Martin Žnidaršič v imenu kolegov z oddelka za bibliotekarstvo Filozofske fakultete, Vilenka Jakac Bizjak v imenu NUK in laški župan Peter Hrastelj v imenu sokrajanov, ki jim je pokojni profesor Miloš zapustil tudi svojo knjižno dediščino.

Tolažeče je nad njegovim grobom – v desnem gornjem kotu pokopališča, če pogledamo v dolino in na laško župnijsko cerkev onkraj Savinje, zvenela blaga melodija Slomškove večerne pesmi: *Vsi bomo enkrat zaspati, v miru počivali vsi, delo za vselej končali, v hišo Očetovo šli!*

Na uredništvu bomo vsak dan znova pogrešali njegovega vedrega vsakdanjega optimizma in njegovih utemeljenih spodbud, spomin nanj pa nam bo tudi trajno opozorilo: »Ne spite in ne počivajte!«

Zahvaljujemo se mu z željo:
Počivaj v miru, gospod Miloš!

Matija Remšče

Ervin Ringel

*Psihoterapevt, ki je samomorilec
omogočil cerkveni pogreb.*

28. 7. 1994 je v svojem počitniškem kraju umrl E. Ringel, avstrijski psihoterapevt, ki je s svojim pisanjem, javnimi nastopi in izrednim osebnim angažmajem za obrobne družbene skupine znal ogovoriti najširše družbene sloje. V tem oziru ga lahko primerjamo z njegovim še živečim dunajskim someščanom, Viktorjem Franklom.

Danes zveni neverjetno, da so še pred nekaj desetletji pokopavali samomorilce kot v Goethejevih časih. Ko je bil njegov Werther na tem, da položi roko nase, mu je bilo samoumevno, da po smrti ne bo sprejet v občestvo mrtvih na božji njivi. Zato je zapisal v poslovnem pismu: »...Na lističu sem poprosil tvojega očeta, naj poskrbi za moje truplo. Na pokopališču, tam zadaj v kotu proti polju rasteta dve lipi in tam želim počivati. To lahko napravi, to bo storil za svojega prijatelja. Še ti ga prosi. Ne morem pričakovati, da bi trupla pobožnih kristjanov pokopali poleg ubogega nesrečnika. Ah, rad bi bil pokopan ob poti ali v samotni dragi; duhoven in levit, ki bi prišla mimo znamenja z mojim imenom, bi se blagosloвила, samaritan pa bi potočil solzo.«¹

Kakor je želel, se je zgodilo: »Ponoči okoli enajstih ga je dal pokopati na kraju, ki si ga je izbral pokojnik sam. Za krsto so šli stari in njegova sinova, Alberta ni bilo. Bali so se za Lottino življenje. Rakev so nosili rokodelci. Duhovnik ga ni posvetil.«²

Ervin Ringel je s svojim delovanjem za samomorilno ogrožene, zlasti pa s svojimi

dobrimi stiki s Cerkvijo, poleg Niedermeyerja največ prispeval, da je prišlo do spremembe v pastoralni praksi. In dvesto let po Goethejevem Wertherju (1774–1973) je izrazil svoje zadoščenje, da je prišlo do tega pomembnega premika: »Danes vemo, da je bilo odklanjanje cerkvenega pogreba samomorilecem v dvojnem smislu napačno: prvič zato, ker gre za duševno motnjo oziroma bolezen, ki onemogoči osebno odgovornost ali jo vsaj bistveno omeji, drugič pa tudi teološko, saj je šlo pri tem odklanjanju za nečloveško in s tem tudi nekrščansko dejanje. Zato beremo z velikim zadoščenjem najnovejše priporočilo najvišje cerkveno pravne komisije, po katerem se nobenemu katoličanu ne sme odkloniti cerkveni pogreb. Seveda bo še dolgo trajalo, preden bodo odstranjene posledice tega, stoletja trajajočega napačnega odnosa – zlasti v nekaterih odročnih predelih je družina, v kateri se je zgodil samomor, še vedno zaznamovana.«³

Kdo je bil ta mož, ki je preminul v 73. letu svojega življenja?

Bil je eden iz tiste generacije avstrijskih psihoterapevtov, ki je po letu 1945 gradila na tem, kar so redki predstavniki stroke, ki niso emigrirali v času nacizma, uspeli rešiti in predati dalje. Pridružil se je šoli individualne psihologije A. Adlerja in postal 1961 predsednik društva za individualno psihologijo, in to službo opravljal celih 28 let. Prvo desetletje na tem položaju mu je bilo najtežje, saj mu je šele okrog 1970. uspelo pridobiti večje število mladih sodelavcev ter jih motivirati za izobraževanje v tej psihoterapevtski šoli. Tako je iz majhnega in ostarelega združenja nastala aktivna psihoterapevtska šola, ki je postavila težišče zlasti na področja psihosomatike, samomorilnosti in psihoterapije otrok.

V svojem teoretičnem delovanju je želel preseči nepotrebna in zgodovinsko pogojena nasprotja med individualno psihologijo in psihoanalizo, zato je rad poudaril: »Alfred Adler je bil sicer naš oče, toda Sigmund Freud je bil naš stari oče.« Ustvarjal je genialno sintezo obeh šol ter znal njuna dognanja posredovati najširšim slojem. S tem je po eni strani mnoge zainteresiral za psihoterapevtsko izobraževanje, po drugi strani pa se je s tem tudi večal pritisk javnosti, ki se ni več zadovoljila z medicinskim zdravljenjem, če je v psihoterapiji zagledala večjo možnost, v smislu P. Altenberga: »Če odstranjamo zgolj bolezenske simptome, namesto da bi se dokopali do vzrokov trpljenja, je to bedno po-

četje, je nojevsko potiskanje glave v pesek: bolezní ne vidiš več, saj se je umaknila v notranjost, kjer preži na maščevanje! Bolezen je pogosto klic duše v stiski, zato ji ne zapiraj ust, če je že tako dobrohotna, da vpije in kliče na pomoč!⁴

Ringlovo javno delo so pogosto imeli za psihologizacijo družbe in ga s tem podcenjevali. Šele danes bolje vidimo, kaj je pomenilo za povojni čas, da se zdravnik zanima in psihoterapevtsko obravnava t. i. »vojaške neveste«, mladinske prestopnike, samomorilno ogrožene in psihotične paciente. Neutrudno pa se je tudi boril za pravico do psihoterapije za psihosomatsko bolne, bolnike z rakom, za invalide in umirajoče.

Njegov terapevtski pristop je bil zelo pragmatičen, vedno osebno angažiran in optimističen. Odločilnega pomena pa je bila njegova sposobnost vživetja (empatija), s pomočjo katere je mnoge paciente v trenutku razumel, svoje učence pa spravljal v čudenje. Ko je na svojih predavanjih temu dodal še svoj govorniški talent, so le ta postala za poslušalce enkratno doživetje.

Na osnovi svojega dolgotrajnega teoretičnega in praktičnega ukvarjanja s samomorilnostjo je izdelal diagnostično in terapevtsko še danes uporaben instrument, t. i. presuicidalni sindrom in samomorilno nervozo kot zgodnjo obliko prvega. Ker je v njem z izredno natančnostjo osvetlil, kaj se dogaja v človeku, preden pride do usodnega dejanja, je veliko prispeval tudi k temu, kako je mogoče tem ljudem pomagati. Ustanovil je tudi mednarodno združenje za preprečevanje samomorov (I. A. S. P.). V zrelih letih pa je samokritično ugotavljal, da tudi to njegovo orodje presuicidalni sindrom) ne osvetli v zadostni meri pojava samomorilnosti, pa tudi, da ne more biti smiselno trajno ohranjati življenje prizadetega proti njegovi volji.

Zadnja leta življenja ga je dolgotrajna bolezen priklenila na invalidski voziček. Tudi on je potreboval svoj čas, preden je čutil, da mu je ni treba prikrivati in se je sramovati. S tem je postal upanje in zgled za mnoge invalide ter spričo svoje velike avtoritete prispeval k ukinjanju predsodkov do invalidov in k osveščenju zavesti, da invalidi bogatijo življenje zdravih.

Psihoterapevtska smer individualne psihologije pri nas še ni pognala korenin. Toda dragocena spoznanja o človeku, ki jih je do-

mislil Adler in njegov veliki učenec E. Ringel, so prisotna v slovenski psihološki, zlasti poljudno pisani – literaturi. Revija Znamenje je občasno priobčila prevod njegove razprave ali pogovora z njim. Ringla pa zlasti poznajo tisti strokovni delavci, ki se trudijo – čeprav njihov trud še ni opazen v statističnem upadu samomorilnosti na Slovenskem – da bi se manj zatekali v ta, za nas pogosto zapeljiv izhod iz stiske v predčasno smrt.

Po številu samomorov smo Slovenci v vrhu evropske lestvice. Skoraj sedemsto Slovencev s tem dejanjem vsako leto reče življenju: »Ne, hvala!« – Predvidevamo, da bi temu visokemu številu morali dodati dobršen odstotek od približno petsto žrtev prometnih nesreč na leto, kar pomeni, da je dejanski koeficient samomorilnosti še višji. Ta življenjska neodpornost Slovencev se zrcali tudi v slovenski liriki, od Prešerna, ki si je v Sonetih nesreče zaželel leči »tja v posteljo, poslano v črni jami«, do Toneta Pavčka:

*»Kako Slovenci lepo umiramo,
vztrajno in ne ravno počasi,
iskalci popolnosti scagamo, shiramo,
še preden ugasnejo naši časi.*

*A tudi umiramo tako po slovensko:
z vrvjo, s strupom in s plinom,
zmeraj nekako slovesno in hudo resno,
kot bi šlo za Boga ali za domovino.*

*Nekoč, morda kmalu, pomremo do zadnjega.
In potem, še preden zgijemo v jami,
dajo nova imena vsemu na tem koščku sveta,
a smrt poimenujejo z nami.»⁵*

Se bo pesnikova temna vizija morala zares uresničiti?⁶

Janko Bohak

¹ J. W. Goethe, Trpljenje mladega Wertherja, CZ, Ljubljana 1988, str. 173.

² Prav tam, str. 175.

³ E. Ringel, Selbstschädigung durch Neurose, Herder, Wien 1973, 2. izd., str. 173.

⁴ Prav tam, str. 125.

⁵ T. Pavček, Slovenska pesem, zadnja, v: Pijanost, kot up varljiva, kot milost živa, str. 55.

⁶ Življenjski podatki E. Ringla so povzeti iz nekrologa: C. Sonneck, Erwin Ringel, der andere Psychotherapeut, v: Psychotherapie Forum, Jahrgang 2, Heft 4, 1994, Springer Verlag, Wien, str. 209-210.



Oba devetdesetletnika, dr. A. Trstenjak in dr. V. Frankl v družbi z miselnim naslednikom dr. J. Ramovšem. Vsi trije zaslužni mohorski avtorji! Foto J. Jeromen.

Beseda 90-letnikov

»Gotovo je, da ni dovolj za нравno dobro dejanje, če je svobodno. Svobodno mora biti tudi slabo нравno dejanje, če hočemo, da ga lahko prištevamo v krivdo ali greh. Razlika med dobrim in slabim dejanjem torej ni v svobodnosti kot taki, ampak v tem, da je eno v skladu z нравnim redom, drugo pa ne.

Sedaj se moramo vprašati dalje, kateri нравni red je tu mišljen. Nedvomno tisti, ki smo mu ves čas sledili na potu človeškega razvoja od živalske enotnosti ali imanence čutnega dožemanja in čutnih gonov v smeri vedno izrazitejše umske in hotenjske transcendence v osvajanju prihodnosti. Smer v transcendenco pomeni tukaj rast v lastno človeško, zavestno umsko, samozavestno osebno in svobodno višino, pri čemer transcendenca pomeni dvig v nadčutno območje, hkrati pa zanesenost, izpostavljenost lastnega središča

v smeri nadindividualnih vzorov, kakor mu jih postavljajo upanje, vera, spoštovanje in češčenje, torej v dejih, ki so svojsko osebnostno in družbeno usmerjeni.

Če je tako, potem pomeni vsaka svobodna odločitev volje za dobro dejanje v jedru isto kakor iti ven iz samega sebe, storiti nekaj za druge, ne sam za sebe.

V dobrem dejanju imamo popoln razvoj svobode: delamo iz svobode ali prostosti od samega sebe samo za ekstatični cilj, ki je kot tak zunaj nas. Popolna evolucija svobode je v etičnem preseganju samega sebe, je ekstatična. Nравno dobro dejanje se pravi »biti za druge«. Nравno slabo dejanje kot nasprotje dobrega pa bi se glasilo »biti zase«.

Prava razvojna smer človeka se vzpenja preko njega, ga presega. Zato pa je tudi normativna ali zapovedna stran njegovega ravnanja transcendentna: človek je нравno dober, če gre v dejanju preko sebe. Tako tudi dobimo нравno normo, tudi če kdo ne pozna Boga, normo, ki človeka dviga preko njega samega, preko lastne sebičnosti. Preprosto bi se to reklo: Živeti нравno pomeni živeti za druge.«

Anton Trstenjak
(v knjigi *Hoja za človekom*)

»Rekel sem, da smisla ni mogoče dajati samovoljno, ampak ga je treba odgovorno najti. Ravno tako bi lahko rekel, da ga je treba iskati z vestjo. In resnično človeka pri njegovem iskanju smisla vodi vest. Vest bi lahko označili kot človekovo intuitivno zmožnost, da najde smisel kakšnega položaja. Ker je ta smisel nekaj edinstvenega, ne sodi pod splošne zakonitosti, intuitivna zmožnost, kot je vest, pa je edino sredstvo, da doumemo smiselne *gestalte*.

Poleg tega, da je vest intuitivna, je tudi ustvarjalna. Zdaj pa zdaj posamezniku njegova vest ukaže, da mora storiti kaj takega, kar je v nasprotju s tistim, kar pridiga družba, ki ji ta posameznik pripada, na primer njegovo pleme. Denimo, da je to pleme ljudožercev; posameznikova ustvarjalna vest lahko na primer ugotovi, da je v danem položaju bolj smiselno pustiti sovražnika živga, kakor pa ga ubiti. Tako lahko njegova vest začne revolucijo in lahko tisto, kar je prvotno edinstveni smisel, postane splošna vrednota – »Ne ubijaj!« Danes edinstven smisel je jutri splošna vrednota. Tako nastajajo religije in se razvijajo vrednote.

Vest ima tudi to moč, da odkriva edinstvene smisle, ki nasprotujejo sprejetim vrednotam. Za zapovedjo, ki sem jo pravkar navedel, pride naslednja: »Ne prešuštvuj!« V tej zvezi se spomnim zgodbe o moškem, ki je bil skupaj z mlado ženo zaprt v Oświęcim.

Ko sta prišla tja – tako mi je povedal po osvoboditvi – in so ju ločili, je nenadoma nujno začutil, da jo mora roteč prositi, naj preživi »za vsako ceno – razumeš? Za vsako ceno...« Razumela je, kaj hoče povedati: bila je lepota in v bližnji prihodnosti bi se bila lahko pokazala priložnost, da bi si rešila življenje, če bi privolila, da bo prostitutka za esesovce. In če bi prišlo do takega položaja, ji je mož nekako že vnaprej hotel dati odvezo. V zadnjem trenutku ga je vest prisilila in mu ukazala, naj jo odveže zapovedi »ne prešuštvuj«. V tistem edinstvenem položaju – zares edinstvenem – je bil edinstveni smisel ta, da bi opustila splošno vrednoto zakonske zvestobe, da se ne bi ravnala po eni od desetih zapovedi. Gotovo je bil to edini način, da se je ravnala po eni od preostalih desetih zapovedi – 'ne ubijaj'. Če ji mož ne bi bil dal odveze, bi bil soodgovoren za njeno smrt.«

Viktor E. Frankl
(v knjigi *Volja do smisla*)

Sultan se vrača

Joža kupi psa

Da bralec od imenu v naslovu ne bi mislil na Turke ter kakega njihovega vladarja sultana, moram pisec te pripovedi takoj povedati, da je bil Sultan pes, lovski pes, ki pa mu imena ni dal lovec, saj bi ga le-ta poimenoval drugače. Lepa enozložna imena, lovu blizu, bi bila na primer Blisk, Strel, Grom. A se je izkazalo, da Sultan ni maral drugega imena. Joža, ki je psa kupil med prvo svetovno vojno od begunca Vojka s Primorskega, ga je dolgo poskušal »prekrstiti«, a Sultan je slišal in ubogal le na ime, ki ga je prinesel s Primorskega v Ljubno na Gorenjskem.

Bil je postaven, snežno bel, s črnim smrčkom, temnimi očmi in z majhno oranžno liso na korenu repa. Lep, čistopasemski pes, sicer brez rodovnika, ker jih takrat pri nas še niso izdajali. Še lepši pa bi bil, če bi vsaj na glavi imel kako oranžno liso. Poraščen je bil s trdo, resasto dlako, torej resasti istrijanec. Vojko, po rodu Istran, je mladiča kupil v slovenski Istri, z namenom, da mu bo čuvaj, kajti psom te pasme v Istri namenjajo tudi čuvajsko službo, čeprav so predvsem lovski psi goniči. S svojim izvrstnim nosom se z nekaj vaje dokaj hitro naučijo poiskati lisico, zajca in še kakšno drugo divjad in jih goniti tako dolgo, da pritečejo pred lovca na streži.

Joža je večkrat šel, mimo koč, v kateri se je nastanil s svojo družino vojni begunec Vojko, nekajkrat tudi z lovsko puško na rami. Tistikrat je Vojko pričakal Joža prav na poti pred kočo. Ko je stopil izza ovinka pred Vojka in ga je zagledal tudi Sultan, priklenjen pri drvarnici, je začel veselo lajati, se cvileč prijazno dobrikati in mahati z repom.

»To počenja vedno, kadar greste mimo s puško. Zdi se, da se v psu od pogledu na puško in lovca prebudi lovška žilica. Gospod Joža, saj vam ga prodam. Poglejte, naravnost prosi, da bi šel z vami in na lov. Pes je star komaj eno leto, lahko bi ga še veliko naučili. Jaz nisem lovec in v velikih potrebah je moja družina, večkrat niti za sok nimamo, a jesti mora tudi pes,« je povedal begunec.

Jožu je bil pes všeč, odkar ga je prvič videl. Stopil je k njemu, ga pobožal po glavi in odpel z verige. Sultan od veselja ni vedel,



Sultanov naslednik Lovko, resasti istrijanec, s svojim vodnikom in piscem te pripovedi – Francetom Cvenklom.



kaj naj stori. V urnih skokih je »zaplesal« krog ali dva okrog prodajalca in kupca, potem pa se je kot vzorno dresiran usedel k Joževim nogam. Medtem je Joža Vojku že našteval na roko zahtevani znesek in dodal še nekaj krajcarjev.

Joža je bil takrat v mladih letih, še neporočen. Vpoklicali bi ga bili že v avstro-ogrsko vojsko, a mu je dolgotrajna bolezen uničila desno oko. Takega vojaka pa, ki puške ne more prav nameriti, niso marali, čeprav je bila Avstro-Ogrska že tretje leto v vojni. I, kako je pa potem Joža sploh mogel biti lovec!? Prava lovska kri in močna volja sta premagali to oviro: naučil se je pomeriti z levim očesom po puški ob levem ramenu. Na ta račun so doma pri Pezdičku Jožu še po boleznih nekoliko prizanašali z delom. Tako je imel kar precej časa za učenje mladega braka, ki je šolanje dojemal hitro in z veseljem.

Pri Pezdičku so od nekdanj – Jožev oče ni bil le župan, ampak tudi lovozakupnik in lovec – imeli lepe in uporabne lovske pse. Tako vsestransko uporabnega, kakor je postal Sultan, pa nikoli! Ampak za svojega gospodarja in hkrati prijatelja je priznaval le Joža. Ubojal ga je na vsako besedo in migljaj. Saj Joža pri učenju tudi nikdar ni uporabil palice, ampak vedno le prijazno besedo. – »Tudi pri psu lepa beseda lepo mesto najde,« je večkrat dopovedoval solovcem, vodnikom pslov.

Lovček in Turin nista uspela

Resasti istrijanec je bil že dve leti zvest Jožev spremljevalec skoraj povsod, predvsem pa na lovu. Medtem je minila prva svetovna vojna, Avstro-Ogrska je razpadla in Slovenci smo se znašli v novih razmerah.

Jožev brat Pavel, tudi vnet lovec, sicer pa borzni senzal v Ljubljani, je oktobra 1919 povabil na veliki lov v Ljubno kot lovskega gosta tudi dr. Ivana Lovrenčiča, predsednika Slovenskega lovskega društva (SLD) in velikega ljubitelja ter poznavalca pslov. V nedeljskem jutru so se pred Pezdičkovo gostilno zbrali številni domači in tuji lovci ter gonjači. Nekateri so na povodcih vodili pse. Sultan ni bil oprčen, ker mu je bil na skupnih lovih navadno vodnik njegov gospodar Joža. Tokrat je po nenapisanem pravilu moralo biti drugače: Joža je iz žepa potegnil vrstico, psa, ki je ubogljivo stal ob njegovi nogi, otezal in povodec potisnil v roko gonjaču Matjažku. Sultanu pa je dal znak, da ga bo tokrat vodil na lovu kmet domačin. Uboga naj ga, kakor

uboga njega, on sam pa mora na strežo, ker je premalo lovcev, da bi zastavili vsa glavna stojišča.

Vodstvo vélikega lova je bilo tistikrat poverjeno staremu, izkušenemu Bolti iz sosednje kmečke vasice Praproše, z le petimi domačijami.

Zastavili bomo in oblovili Zeleni mel, Praproško brdo in Veliko brdo, vse v enem pogonu, ki bo trajal nekako tri ure. Konec bom oznanil s trikratnim trobljenjem na puškino cev. Strelce, vsak svojo skupino, bodo povedli lovci postavljajoči: Jerala, Mikelj, Pezdičkova Tona in Lojz. Pogon se bo začel čez eno uro, ko bodo gonjači izpustili pse. Nekoliko prizanašajte redkim zajcem, udarite zlasti po lisicah, ki so se med vojno preveč razmnožile! Vsem dober pogled in ravne cevi!« je stari Bolta otvoril véliki lov.

Jerala je Joža postavil v goščavo na prehod med skalovitim Zelenim melom in Vélikim brdom. Ko je Jerala odvedel lovca inženirja Cvetka na naslednje stojišče in je okoli Joža zavladal mir, se je le-ta nehote spomnil, kaj mu je pred dnevi na poti v ljubensko šolo pripovedovala Praprošanka – Kajščeva šolarica: »Na Praprošah so prepričani, da v Zelenem melu domuje najkrvoločnejši lisjak z nenavadno veliko belo repno konico, ki je tisto noč vlomil v Boltovo kurico in podavil vseh 13 njihovih štajerk. Uspelo pa mu je odnesti le štiri in petelina. Seveda bi prišel še po preostale mrtve, če vrišče v kokošnjaku ne bi zbudil Boltovke, ki je napol oblečena jadrno pohitela iz kamre v hlev. V soju svetilke je le še videla košat rep z veliko belo konico in lisjak je s plenom že skočil skozi hlevsko okno. Prav ta je, tudi na Praprošah, sredi belega dne piščancem in Glinovki pred nosom odnesel grahasto kokljo.«

Tedaj je prek gozdov s Praproškega brda skozi cev Boltove puške zadonel enkratno, nizko zategel zvok, znak, da gonjači odpnejo pse. Lovci na stojiščih potisnejo v dvocevke naboje s primernimi šibrami za lisice in zajce. Seveda tudi Joža. In čakajo.

Čujejo se oddaljeni klici gonjačev, ki spodbujajo pse, naj iščejo lisico in zajca. Čujejo se tudi njihovi udarci s palicami po deblih, da prepodijo divjad. Sicer pa vlada okrog čakajočega Joža napeta tišina. Kar za njegovim hrbtom zašumi listje. Ozre se in glej šemnta! Za osamljeno skalo v bregu se potegne košat rep z veliko belo konico. Naslednji hip pa onstran skale smukne prihuljena lisičja

postava. Bliskovit Jožev strel plane za lisjakom. Aha, varno in pravočasno se je hotel umakniti iz Zelenega mela, še preden bi bili psi za njim. Pšenično rumeni Lovček, pes pasavske pasme, je prvi nekam zmedeno pridiral na strel. Za njim še križanec Turin. A kakor da jima je strel pretrgal sled. Begala sta po nastrelu sem in tja in skušala odkriti, kam je pobegnil lisjak. A zaman, njuna nosova nista uspela. Kar nekam osramočena sta čez hrib in dol odbrzela nazaj h gonjačem.

Izkaže se Sultan

Priteži brezglavo na strel pa ni lepa čednost lovskega psa, zato lovsko izučeni Sultan tega nikoli ni počel. »Vendar bi mi zdaj edino Sultan lahko pomagal. Za njegov nos pa ni ovire,« je pomislil Joža in se odločil. Čeprav ni povsem po lovskem pravilu, pa se je le poslužil Sultanu dobro znanega klica, ki ga je še vedno privabil od še tako daleč. Vtaknil je prste v usta in v presledkih trikrat na poseben način glasno zažvižgal. Minilo je morda le kake pol minute pa je že zaslišal po listju dolge, urne skoke. Neverjetno hitro je bil istrijanec pri Jožu. Mahajoč z repom in nasmejanim gobcem je ljubeznivo »vprašal«: »Priatelj, kaj se je vendar zgodilo, s čim naj ti pomagam?«

Joža ga je hitro odvedel na nastrel in ukazal, naj poišče. Goniču je v nosu kar zapokalo, tako strastno je potegnil zrak v nosnici. Takoj nato je že pritisnil smrček k tlom in z njim kakor s prstom pokazal na odpadel bukov list. Joža je razumel, vzel iz žepa robec in ga ob pasjem nosu pritisnil na tla. Na robčevi belini je zablestela rdeča krvava pika.

»Aha, dobil je, vendar premalo, šibro ali dve v stegno. Sultan, težko boš uspel.«

Istrijančev voh je medtem že poprijel lisjakov sled in vodil psa po bregu navzdol k potoku. Po gozdu je zadonel Sultanov bariton. Gonja ni bila gladka, kajti lisjak je svoj beg ovijal v zanke in kroge po goščavah, da bi se izmuznil. A ubežati Sultanu ni lahko. Po več zavozlanih ovinkih je gonja spet gladko stekla. Najbrž je lisjak sprevidel, da je rešitev v brlogu pri Studenih vodi. A Tona je tam postavil na stojišče brata Pavla, ki pa ni bil dovolj pozoren, češ gonjači so še zelo daleč, pes zagotovo vneto goni srno, ki pa je takó ali takó ne sme ustreliti. Tedaj je tudi Pavlu rahlo zašumelo za hrbtom. A ko se je obnil, je bilo že prepozno. Odjeknil je sicer Pavlov strel, toda v prazno.

Sultan je bil kmalu za lisjakom, točno na njegovem sledu. Gonja se je nadaljevala v strmino Velikega brda. Zvitorepec je še nekajkrat poskušal zavesti psa z zankami in ovinki, a se ga ni otrešel. Nezadržno je po sledu pritiskal za njim. Lisjakov beg postaja vse bolj brezglav, tudi zaradi rane na stegnu. O, pa je bil še vedno hitrejši od slokega istrijanca, ki je moral hkrati lisjaka slediti in za njim tudi glasno »zvoniti«. Gonja je šla že po vzhodni in severni strani Velikega brda ter se nadaljevala po njegovi zahodni plati. Tam je pa za skrajni primer zasilna lisičina. Tja lisjak gotovo usmerja svoj beg. Ampak pred njo je na stojišču dober sterclec, lovski gost dr. Lovrenčič. Medtem se je razdalja med lisjakom in Sultanom že zelo skrčila. Še skok čez podrt deblo in pred rešilnim brlogom bom, je morda nagonsko preudaril lisjak. Doktor ga je opazil in že dvignil puško. Toda hitro jo je povetil, ker se je isti hip v strelni črti za lisjakom pojavila bela pasja glava. Polurnega bega je bilo lisjaku dovolj, nenadno je opešal. Sultan je bil z nezmanjšano hitrostjo tik za njim. Odgnal se je z vso močjo in s svojimi močnimi podočniki pomeril v lisjakov tilnik. Po bregu se je zavalil renčec rjavo-bel klobčič. Pri debeli smreki se je ustavil, še vedno pes na lisjaku, lisjak na psu. Zvitorepec je z ostrim zobovjem držal psa za nogo, Sultan pa njega od zadaj za vrat. A lisjakovo zobovje ni bilo enakovredno pasjemu. Samo še silen stisk Sultanovih čeljusti in bilo je po lisjaku. Le stresel ga je še in položil na tla. Potem se je s svojimi lepimi očmi mirno zazrl v dr. Lovrenčiča, ki je pristopil, da pobere plen. Pobožal je psa po čelu, rekoč: »Čudovit si, lepi istrijanec!«

Kako je nadalje potekal lov, nas v zgodbi o Sultanu ne zanima. Uro zatem, ko je lovovodja odtrobil konec lova, so lovci in gonjači na vrtu pred gostilno položili plen v vrsto: nekaj zajcev in več lisic. Prvi v vrsti je bil seveda največji – lisjak z izjemno veliko belo rëpno konico. Ko so lovci in gonjači, po starem lovskem običaju, počastili lovino, je stari Bolta sklenil svoj govor s povabilom vsem udeležencem velikega lova na 'zadnji pogon' v gostilni pri Pezdčku.

Joža proda psa

Soba kmečke gostilne, ali bolje kar »hiša«, je bila do polovice zasedena z domačimi in okoliškimi kmeti in bajtarji. Mize v drugem delu »hiše« pa so bile rezervirane za

lovce. Obešalniki v veži so bili hitro polni nahrbtnikov in pušk, kak gonjač je v veži privezal še psa. Nekaj jedače in več pijače na mizah in družba je bila kmalu dobre volje. Lovci in gonjači so se vneto pogovarjali o lovu tistega dne, vmes se je oglasila tudi pesem.

Pri mizi v kotu so sedeli dr. Lovrenčič, inženir Cveto Božič, kasneje prvi predsednik gorenjske podružnice SLD, Pezdčkov Pavel, Tona, Lojz in Joža. Pri Joževih nogah pod mizo pa je ležal Sultan.

»Nimam besed, da bi dovolj pohvalil vašega psa. Ta sloki, vztrajni resasti istrijanec me je izjemno navdušil. Odlične lastnosti, ki jih je danes pokazal, so me navdale z občudovanjem. Že nekaj časa zbiram podatke, da bi resastega in kratkodlakega istrijanca uveljavil pri Mednarodni kinološki federaciji (FCI) in dosegel, da bi svet priznal ti dve naši avtohtoni pasmi. Prihajam kar z besedo na dan: sem kupec vašega Sultana. Začenjam s psarno resastih istrskih goničev in bi rad, da bi Sultan vsaj del svojih odličnih lastnosti prenesel na potomce. Pri meni se mu tudi ne bi slabo godilo. In nihče drug vam tudi nikoli ne bi toliko plačal zanj; meni odličan pes pomeni toliko, kolikor ljubitelju umetnin izjemno kakovostna umetniška slika!« je preudarno sklenil doktor pravnih ved in s svinčnikom na listič napisal znesek.

Jože niti ni pogledal števila, pač pa odločno odkimal, segel pod mizo in pobožal psa, rekoč: »Doktor, za noben denar! Sultan, kajne, da ostaneš pri meni!«

Pa je segel po listič na mizi Jožev brat Lojz, prebral in se prijel za glavo: »100 zlatih avstrijskih kron! Kila govejega mesa pri mesarju je pa 20 vinarjev manj kot krono, 100 kron torej 125 kil mesa! Od Pezdčka smo kdaj že tudi prodali kakega dobrega lovskega psa, a nobenega za tako drag denar. Joža, ne bodi neumen in sprejmi!«

»Vem, kako se človek naveže na zvestega štirinožnega prijatelja,« je posegel v besedo doktor, potegnil k sebi listič na mizi, prečrtal znesek in napisal novo, višjo ponudbo in listič pomolil Joževemu bratu Pavlu: »Na, borzni senzal, ti se na denar najbolje spoznaš!«

»150 kron pomeni 3 moške obleke iz najboljšega blaga. Se razume, da naj bi doktor plačal enakovredno v denarju naše nove države. Joža, doktorju kar hitro sezi v roko!« Pavlovim besedam je pritrdil še kmet z gimnazijo, preudarni Pavlov in Jožev brat Tona.

Obotavlja je Joža le stegnil roko in udaril v doktorjevo dlan. Resne poteze na obrazih kupca in bratov prodajalcev je zamenjal nasmeh. Razen na Joževem. Inženir Božič pa je nalil kozarce. Dvignili so jih z levico, polovsko, trčili Sultanu in drug drugemu – na zdravje!

Ko je doktor izlekel denarnico in Jožu našteval denar, je pristopil kmet iz soseske, rekoč, da pes sploh ni toliko vreden, ker za tak denar kupiš že dobro kravo. A doktor se je takoj znašel: »Ampak, možakar, tudi z najboljšo kravo ni mogoče loviti!«

In vsi v gostilni so se gromko zasmeli!

Čas je prehitro tekkel, oktobra pa so tudi dnevi že kratki. Prvi gonjači, kmečki ljudje, so se že dvignili, češ da je doma v hlevu treba še nakrmiti in napojiti živino. Doktor je iz žepka na telovniku potegnil uro: »Pavel, na vlak bo treba, če naj ne greva peš v Ljubljano.«

»Ne bo treba, konj je že okomatan in potegnili vas bo do postaje v Otočah,« dé Lojz, ki doktorju pomaga oblačiti hubertus.

Na dvorišču je že stal v zapravljenem vprežen Vranec. Pavel je naložil na voz doktorjev in svoj nahrbtnik ter puški. Joža pa je pospremil psa iz hiše. Ko mu je na dvorišču zapenjal ovratnico, so se mu tresle roke in srce nemirno udarjalo, kot da je to, kar počenja, nepošteno. Sultan je na povelje ubogljivo skočil na voz in se vlegel na odrejeno mesto. Da se bo zamotil med vožnjo, je Joža k njemu položil še njegov plen – lisjaka z veliko belo rëpno konico. In povodec z navezanim psom je potisnil v dlan bratu Pavlu, ki je že sedel na vozu. Zadnji je še pobožal psa, ki bi ga najraje pritisnil na srce. Sultan je vdano potrepljal z repom, očitno še ni dojel, kaj se dogaja.

Še doktor se je povzpел na voz. Zraven njega je sedel voznik Lojz, ki je iz hlapčevih rok prevzel vajeti in iskri Vranec je z lovci odpeketal proti Otočam.

Sultan ne preboli ločitve

Dr. Lovrenčič je Sultana z vso skrbjo in znanjem navajal nase. Po več ur dnevno je pes prebil pri njem v odvetniški pisarni. Kadar pa se je doktor sprehodil po Ljubljani, je bil z njim tudi pes, seveda z ovratnico okrog vratu in na povodcu. Pa je s Sultanom srečal na ulici borznega senzala Pavla. Ko ga je pes ovohal, se mu je v očeh posvetilo in pomahal je z repom. Takoj ga je namreč spoznal, mor-

da celo ugotovil, da je brat njegovega prijatelja in bivšega gospodarja. Doktor, odličen poslovec, se je znal poglobiti v pasji nagon in je razumel svojega novega psa. Pavlu je povedal: »V značaju psov te pasme je dostojna mirnost in redko pokažejo, kaj se dogaja v njihovi živalski notranjosti. Kadar Sultan leži na preprogi ob mojih nogah in mu glava počiva na blazini, se mu večkrat iz grla izvije otožen, skoraj jokajoč glas. Verjetno mu je tedaj zelo težko in nagonsko še vedno išče svojega velikega prijatelja Joža, od katerega smo ga tako rekoč s prevaro ločili. Vem, da pes pogreša tudi lov, a ga nekaj tednov še ne bom vzel s seboj, ker bi v lovišču zagotovo najprej iskal dragega mu Joža.«

Čas pa zdravi rane, telesne in duševne, pri človeku in živali. Tako naj bi mislil tudi doktor. Dan med božičem in novim letom, dobra dva meseca po velikem lovu pri Ljubnem, se je doktor odločil in vzel Sultana s seboj na brakado v lovišču pri Sodražici, blizu doktorjeve rojstne vasi Zamostec.

Popoldne, po koncu lova, je gonjač, ki je povedel Sultana v pogon, psa zaman klical in iskal. Od povsod le prazen odmev. Po kratkem »zadnjem pogonu« v gostilni je Sultana šlo klicat in iskat več lovcev, z doktorjem na čelu. A spet neuspešno.

»Psu je teren neznan in se še ne znajde. Gotovo se je kam zatekel. Ko ga najdemo, vam ga pripeljemo v Ljubljano,« so lovci tolašili doktorja. Dr. Lovrenčič in še nekaj drugih lovcev je torej pozno v noč brez psa odšlo na železniško postajo Žlebič na zadnji vlak, ki pelje proti Ljubljani.

Silvestrovo dopoldne leta 1919. Pezdičkov Joža je stopil iz hiše na prag, da pogleda po vremenu, če bi dopuščalo v gozdu dokončati prejšnji dan začeto delo. Nizki oblaki so viseli nad vasjo in iz njih sta silila dež in sneg. Mokro in mrzlo vreme, ko človeka vleče k topli peči. Od Pezdička, hiše tik pod vrhom griča, se vidi daleč navzdol po Ljubnu na pobočju. Nobenega človeka nikjer, kakor da je vas izumrla.

A glej, na vaški poti, ki vijuga navzgor, se pojavi pes. Daleč je še, ni ga moč prepoznati, počasi hodi, umazano lisat je, s povešenim repom. Doktor raztrgan berač, ki prosi vbogajme. A s poti ne zavije. Utrujen korak usmerja naravnost po poti, ki vodi k Pezdičku.

»To je vendar Sultan, naš Sultan se vrača!« začudeno vzklikne Joža. »Pozdravljen, dragi moj Sultan!«

Pes pa, kakor da ga ne sliši in ne vidi. Še nekaj korakov in pred Jožem je, s prvima nogama na prvi kamniti stopnici praga. Vsa mokra in zmršena je njegova resasta dlaka in izpod šap mu sili kri. Naenkrat, kakor da se je hipno premislil, dvigne glavo in izpod košatih obrvi se pasje oči otožno zazrejo v Joževe.

»Sultan, od kod vendar prihajaš? Veliko kilometrov težke poti mora biti za teboj?« se Joža na glas čudi, počene in poboža psa po mokri glavi. Tudi v psu se zlomi, dvigne šapo in jo vso blatno in krvavo položi Jožu v dlan. Iz grla se mu izvije skoraj jokajoč, a tudi očitajoč glas:

»Denar te je zapeljal in premamil. Ni lepo, da si pozabil, kako sem ti bil vsekdar brezmejno zvest. Ne le, da sem na vsakem lovu storil, kolikor sem zmoget, predvsem tebi v zadovoljstvo. Tudi tvoj najboljši čuvaj sem bil. Spomni se le tistega večera, ko sva se vračala v uro in pol peš hoje oddaljeno Ljubno, z žage v Hudem grabnu, ki si jo imel v najemu. Tisti dan si dobro prodal več vozov desk kupcu iz Tržiča. Nočilo se je in pol ure sva že hodila skozi temen gozd. Pa skoči predte izza grma ropar, s junjo čez obraz in s sekiro v rokah ter ukaže: »Denar ali življenje!« Slučajno sem bil tedaj precej za teboj, na stezi me je zadržal zanimiv sled. Ko sem zaslišal klic, sem v hipu vedel, da si v stiski. V nekaj skokih sem bil napadalcu za hrbtom. Pomerim z zobmi v njegov vrat, skočim in srdito zgrabim. Možakar predirljivo zakriči, spusti sekiro in oba telebneva po tleh. Izpuli se mi in beži, kar ga neso noge...«

Pes pomaha z repom, ko da bi hotel reči, češ, povedal sem ti, kar ti gre, presodi torej svojo in mojo zvestobo! Nato potegne šapo z Joževe dlani, odšepa skozi hišne duri in po veži naravnost v »hišo«. Za njim so stopinje na kamnitih tleh krvave. Zavzdihne in se zlekne na svoje staro ležišče pod mizo v kotu, kjer na steni visita lovska torba in puška.



Zgodbo o svojem resastem istrijancu Sul-tanu je Joža, to je bil moj oče, večkrat zav-zeto pripovedoval. H koncu je kdaj dodal ne-kako: »Veš, izpod Travne gore pri Sodražici skozi Ljubljano do Ljubnega na Gorenjskem je nad 100 km. Gnala ga je neizmerna žival-ska zvestoba, najbrž močnejša od človeške. Morda se je vračal po cesti, če ga ni nagon vodil kar čez hribe in doline, čez polja in

gozdove? Bogve koliko kilometrov nad 100? Delavci so ga pa videli, da je v Podnart prišepal po železniški progi. Večkrat se sprašujem, odkod psu tolikšna sposobnost orientiranja. Med živalmi, ki takšno sposobnost imajo, je najbolj znan poštni golob. Podoben kompas morajo imeti tudi psi, zlasti nekateri. Znana je knjiga pisatelja Erica Knighta o škotski ovčarki »Lassie se vrača«. Toda tudi pes sloven-ske pasme je sposoben česa podobnega! Zato ne le – Lesi se vrača, ampak tudi – Sultan se vrača.

France Cvenkel

Je res toliko svetnikov?

Za moje mladosti smo vsak večer molili rožni venec. Sam rožni venec še ni bil tako dolg, toda očenaši, ki so jih naš ata dodajali na čast vsem mogočim svetnikom in priproš-njikom, teh ni bilo ne konca ne kraja, tako se mi je takrat zdelo. Nekega poletnega večera je bilo, ves dan smo kopali v vinogradu. Ko smo po večerji pokleknili na tla in naslonili komolce vsak k svojemu stolu ali na klop, so mi ob umirjenem očetovem glasu, ki je nizal zdravamarije drugo za drugo, kmalu zlezle oči skupaj. Menda sem večji del rožnega ven-ca predremala in sem se zbudila šele pri tistih očenaših, pa ne popolnoma, moje utrujeno te-lo je zahtevalo spanja in to takoj. Neka neje-volja je rasla v meni in ko so ata le zaključili in smo se pokrižali, sem, opotekajoč se čez prag, še vprašala:

»Ata, pa je res toliko svetnikov?«

»Tiho bodi! Še več jih je, boš že še vide-la!« so se zahudovali nad mano.

Zdaj vidim, kar so takrat oni videli. Ču-tim, kar so oni čutili: velikansko potrebo, da se med vsakdanjim delom in trpljenjem in ob zaključku vsakega dne, ki mi je bil podarjen, pogovarjam s svojim nebeškim Očetom, ki me ljubi.

Marta Kmet

Drugačen svet svetlobe

Z vso močjo svojih rok sem se oprijela varovalne vrvi in klina, ki je varno tičal v beli skali, in se potegnila navzgor. Pogled mi je zdrsnil navzdol, kjer je zijal prepad. Za menoj je hodila Tina. V skalah sem se obrnila in ji podala roko. Držala sem jo močno. »Pred teboj je pol metra visoka skala. Pazi, ker je spolzka.« Tina jo je z lahkoto prestopila, kot da bi jo videla.

Najini koraki so usklajeni in Tina pravi, da sem dober vodnik in da mi zaupa. Kadar hodiva po nezahtevnih poteh, stopa sama. Le sem pa tja jo opozorim na kakšno oviro; seveda se mi kdaj zgodi, da to pozabim. Ko pa je pot bolj zahtevna, je najino napredovanje nekoliko upočasnjeno. Najprej ovire premagam jaz, nato pa še Tina. Pri hoji navzdol se me drži za nahrbtnik.

Po petih urah hoje, – tisti planinci, s katerimi sva šli skupaj iz doline proti Storžiču, na katerega vrhu je bila maša za vse v gorah umrle planince, so se že vračali, – sva bili tik pod vrhom. Bilo mi je malo žal, ker nisva pravočasno prišli na vrh. Pogumno so naju pozdravljali ter bodrili, da sva skoraj že na vrhu. V njihovih očeh sem opazila vprašanja, na katera si niso znali odgovoriti. Odgovarjam jim: »Da, Tina je slepa oziroma ne vidi dovolj, da bi lahko sama, brez pomoči osvojila vrh Storžiča (2132 m). Zato nisva dosegli vrha v treh urah, kakor ste ga vi, temveč sva potrebovali skoraj še enkrat toliko.«

Prvič sem jo srečala ob vpisu na fakulteto. Poleg nje je sedelo dekle, ki ji je pomagalo pri vpisovanju. Kasneje sem izvedela, da je Tina skoraj slepa, da vidi le pet odstotkov tega, kar lahko vidim jaz. Tako se je začelo najino prijateljstvo. Ne vem, zakaj sem si do takrat predstavljala slepega človeka s črnimi očali in belo palico... Tina tega nima.

Svojim prijateljem velikokrat pripovedujem o njej. Nekomu sem govorila, kako sva osvajali najvišji vrh Korzike, preko 2800 metrov visoko goro, pa mi je rekel: »Ali ne misliš, da je le preveliko tveganje, ko jo vlačiš po hribih? Kaj pa, če se kaj zgodi. Si boš znala odpustiti? Ni to preveliko tveganje?«



*Motiv strmine in vodilo križa.
Foto Alenka Veber.*

Velikokrat sem premišljevala te besede.

Da! Je celo nekaj več kot tveganje! To je dar najinega prijateljstva. Saj je tveganje tudi vožnja z avtomobilom po cesti. Tudi tam se nam lahko kaj zgodi. Skušala sem odvrniti misel na to, da s hojo po nevarnejših in zahtevnih poteh tvegava moje in njeno življenje.

Vrh. Občutek zmagoslavja, da sva dosegli cilj. Za trenutek sem pozabila na Tino, ki je na ne preveč prostornem vrhu nemočno obstala, rahlo tipajoč z rokami. Ko se mi zgodi, da včasih kar pozabim nanjo, se obe zasmejeva.

Najlepše pri najinem prijateljstvu je to, da me Tina razume, ko nimam vedno enakega potrpljenja. Da mojega malce grobega stiska roke, kadar jo vodim, ne razume kot naveličanost.

Sedela je nekaj metrov proč od mene. Z dvignjeno glavo je zrla v daljave in opazovala. Do zadnjic sva se redkokdaj pogovarjali o njeni bolezn. Čutila sem, kako išče besede, s katerimi bi rada nekaj povedala.

»Veš, zdravniki so ugotovili, da mi vid še slabi.«



*Steza spotakljivih skal in varnih trat.
Foto Alenka Veber.*

Ostala sem brez besed. Začutila sem le željo, da jo primem za roko.

Še dolgo po tem sem molčala, prav tako tudi Tina. Želim si, da bi razumela moj molk kot znamenje pripravljenosti, da ji še naprej pomagam odkrivati svetlobo.

Končno sva našli prost dan in se sami odpravili v hribe. Tokrat ne na takó zahtevno goro. Osvojili sva Ratitovec. Že tako čudovit dan nama je polepšalo toplo sonce. Prav nič ni kazalo, da bi kakšen oblak zakril njegovo moč.

Rada hodim z njo po hribih. Pripovedujem ji o lepotah sveta, včasih ji kaj preberem. Najin pogovor je poln veselja in radosti nad življenjem. Dotikava se belih skal, prijazno ogovarjava ljudi, malce pokramljava z njimi in kar težko nama je oditi iz prijaznih planinskih koč nazaj v dolino. Ena drugi zaupava majhne skrivnosti, ki niso za ves svet. Včasih te besede odnese s seboj lahen veter in ve za najine skrivnosti. Polni moči in nove energije kujeva nove načrte.

Najino prijateljstvo ne pozna pogojev; kot občudujem Tino jaz, občuduje ona mene. In kolikokrat se pred njo počutim tako majhna in krivična. Življenjska energija, ki jo izžareva Tina, je nalezljiva in ima me, da bi skupaj z njo nekam poletela. Hvaležna sem ji za prijateljstvo. Trudim se, da bi ga bila vredna.

Kot jaz Tini podarjam trenutke svetlobe, tudi ona meni podarja svetlobo. Le da je njen svet drugačen. Podarja mi svetlobo prijateljstva in zaupanja.

Alenka Veber

Tri krat tri krat tri...

Stopala je po mestnih ulicah ne da bi slišala hrup in ni hotela gledati ljudi, ki so hoteli mimo nje mrkih obrazov, polni neznanih skrbi, obteženi z življenjem, kot da jih stiska v svoje kolesnice ne da bi se mu mogli upreti.

Raje si jih je predstavljala drugače, tako, kot si jih je vsa leta slikala v spominu, kadar je zahrepenela po domu. Moški v polni moči, opremljeni z diplomatskimi torbami in z mapami papirjev pod roko; ženske, naličene in lepo počesane, v modnih krilih, z vitkimi gležnji v prelepih sandalah in z vrečkami izbrane hrane za ta dan, mlada dekleta z negovanimi, navidez malomarno nazaj vrženimi lasmi in z lepimi, svetlečimi nohti; mladeniči z močnimi in spočitimi telesi atletov in s svetlečimi, veselimi očmi, ki z zanimanjem opazujejo življenje okoli sebe, deklice v nabranih krilih in s pentljami v laseh, fantki v mornarsko modri, z velikimi belimi ovratniki in z lasmi, počesanimi postrani – v vseh pa radost, sreča, mir...

Ne, ni jih bilo, teh njenim izmišljenih ljudi – ali pa morda vendarle ljudi preteklosti: v času njene mladosti so se ji nekatere bleščeče posameznosti vtisnile v spomin in zdaj je bila presenečena, ko je spoznavala nebleščečo, sirovesničnost, kot je presenečeno odraslo dekle, kam se je izgubila svetlikajoča se skrivnostnost in lepota prvoobhajilnega naglavnega nakita, ko vidi, da je le venček iz tila, z drobnimi papirnatimi cveticami, pomečkanimi od dolgoletnega ležanja med prhkim papirjem...

Ne, zdaj ni srečevala nobenih zanimivih moških ali negovanih žensk, nobenih lepih deklet in postavnih mladeničev, nobenih srečnih ljudi – ljudje na cesti, v cerkvi in povsod drugod so bili sivi, vsakdanji in nesrečno zdolgočaseni ali zaskrbljeni.

Ce bi se ji zdelo vredno, bi pogledala v utrujeni obraz in povedala njegovo zgodbo – vedno isto zgodbo skrbi, prizadevanja in truda, vedno isto zgodbo stisk in iskanja, pehanja in hitenja. Včasih se ji je zazdelo, da še obrazi otrok razodevajo isto utrujeno starost, isto neveselo zgubljenost in isto stisko kot obrazi njihovih staršev ali starih staršev.

Kaj se je zgodilo s tem bleščečim belim človekom, z njegovo osupljivo tehniko in ci-



Z roba mestne civilizacije v naravo pod električnimi križi. Foto Alenka Veber.

vilizacijo, z vsemi njegovimi pametnimi stroji, ki ga vozijo, nosijo, delajo in mislijo namesto njega? Zakaj na obrazih teh spetovanih, varnih, sitih ljudi ni niti senčice veselja, kaj šele kakšna sled sreče ali miru? Globoko v najskritejšem kotičku njenega srca, ki ga je vsega prevečevala ljubezen do človeka, je sicer tlelo drobno prepričanje, skoraj prošnja, da so vendarle kdaj pa kdaj srečni, da jih vendarle vsaj včasih, recimo takole na božični večer, objame mir in zgledi njihove napete obraze... Vendar ni želela iskati drobnih znakov, ki bi ji to upanje potrdili, želela je samo nazaj, odkoder je prišla.

Tam je življenje resnično, sicer trdo in revno in polno trpljenja, vendar živo in tudi polno isker pristne radosti, volje, včasih celo sreče. Žal ji je bilo za utrujene bele ljudi, vendar je vedela, da jim ona ne more dati ničesar – da jim najbrž nihče ne more pomagati, dokler sploh ne vedo, da pomoč potrebujejo in zakaj. Ne, raje se bo vrnila.

Toliko ljudi jo težko pričakuje in že zdaj sliši veselo vpitje, divji ritem dobrodošlice in

svetlobo v velikih očeh, ko ji bodo vsi vprek podajali drobne, preveč suhe, temne roke.

Čakajo jo.

Tu je nihče ne potrebuje, nič več je ne veže na te ljube kraje, zdaj, ko je tudi Neža odšla v večnost. Bila je velika milost, da je smela zadnje tedne držati sestro za roko in ji govoriti o stvareh, ki jih je ta za tako dolgo pozabila. Kako tuja ji je bila ta stara debela ženska s pobarvanimi lasmi in nohti, z očmi, v katerih ni bilo ne topline ne pričakovanja, le jeza na neko neznano usodo, ki jo je ustavila, jo pribila na posteljo in jo bo zdaj odtrgala od njene lepe hiše, od njenih lepih psov, od njene naličene, hiteče hčere, ki je pritekla vsak dan, prinesla sadje in vrečko kave za negovalke ter še v isti sapi rekla: Mudi se mi, vidim, da si boljša, ter spet izginila v vrtincu mesta. Nista se mogli pogovarjati ne o Bogu in večnosti ne o človeku ali svojih življenjih, tako različnih, s tako drugačnimi cilji in potmi! Neža je zdaj odšla; spet bo srečala starše, moža in oba nikoli rojena otroka, morda je pa vendarle, zadnji hip, sklonila uporno glavo v obžalovanju in strmenju. Usmiljeni Bog ima gotovo ljubezniv načrt, kako še enkrat po-



*Iz sveta v samostan, iz samostana v svet.
Foto Alenka Veber.*

kliče zablodele duše in jim ponudi ljubezen in mir; tudi če bi bila to samo Neža, bi si še kaj izmislil, pa jih je vendar toliko, toliko...

Zdaj nima več kaj iskati tukaj, lahko gre nazaj. Nežina hči je prav gotovo ne potrebuje niti za hipec, z obema nogama trdno usidrana v snovnem, vzvišena in predrzna – ne, še mnogo divjih ognjev ji bo moralo izžgati dušo, da bo morda kdaj pozneje vsaj zaslutila...

Res, lahko gre nazaj.

Tam je njena drobna, kot oglje črna pomočnica, gotovo je že pripravila vse, kakor sta se dogovorili. In zdaj nestrpnost čaka nanjo, da bosta spet zbrali okoli sebe vse žene in dekleta in bodo začele delati. S kakšnim veseljem se vrača k njim, s kakšnim navdušenjem jim bo pripovedovala, kar morajo vedeti in jih potrpežljivo vodila, vedoželjne in delavne! Velika, na vse strani prepišana delavnica na koncu naselja se bo napolnila s smehom in veseljem, ženske bodo posedle po zbitih ilovnatih tleh, nekatere si bodo na kolena posedle malčke in jih ujkale v prastarem pomirjujočem ritmu, druge bodo vzele na prsi dojenčke in nezavedno božale njihove glavičice, medtem ko bodo z razprtimi očmi negibno

strmele vanjo in srkale vsako njeno besedo...

Marsikaj se je že spremenilo, odkar je prišla v naselje in prvič nagovorila ženske. Ženske! Duhovnikove besede so bile namenjene vsem, moškim in ženskam in otrokom, vendar je seveda večkrat zbiral okoli sebe moške, potreboval je njihovo pomoč, da so kopali in zidali, žagali in tesali... Ona pa je prišla tja zaradi žensk! Zdaj so uborne kočice čiste in živali nimajo več vstopa, zdaj ima vsaka družina veliko posodo z vodo, ki jo uporabljajo za večno umivanje in pranje, in drugo, manjšo, v kateri vodo prekuhavajo, preden jo uporabijo za pitje in kuho. Zdaj so otroci čisti in mnogo bolj zdravi, mlada dekleta ne izginjajo več ob mraku med visoko trsje, ne rojevajo več tako zelo mlade in zdaj že skoraj nobeni več ni vseeno, kdo bo oče njenega prvega otroka! Naučile so se šivati, kuhati preprosto, a zdravo hrano, skrbeti za čistočo doma in otrok – kako velik napredek! Seveda bi se vse bele gospe, ki jih srečuje na ulicah tega mesta, zgrozile, če bi stopile v njeno naselje, takoj bi imele tisoč pripomb na primitivno življenje, tisoče predlogov o kontracepciji in sterilizaciji, vedele bi za tisoče načinov, kako nevedne, preproste, zatrte ženske naučiti življenja.

Ona pa je vedela, da je oranje ledine težko in dolgotrajno delo, da vsega ne moreš spremeniti čez noč – predvsem pa, da je potrebno veliko ljubezni, tenkočutnosti in previdnosti, da ne bi tudi ta živa, močna ljudstva zašla na pogubno pot, ki so jo prehodila bela pred njimi... Tu je možnost, tu je še upanje, da se bo človek izvil iz utirjenosti na slepi tir, če bodo oni začeli drugače. Ne tako, kot so zastavile domačinke, ki so se naselile v mestih. Že privzemajo vse napake svojih belih sester, že uporabljajo svoj čas za nebitveno, na bistveno pa pozabljajo. Že so se seznanile s sebičnostjo bogatih in jo privzemajo, že sprejemajo za svoje izkrivljene nazore zahoda, ki jih bodo pripeljali tja, kjer je pristal zahodni človek.

O, kaj bi dala, da bi imela več pomočnic! Kaj bi dala, da bi tudi drugod, ne le v njenem naselju, postavili take delavnice in šole, da bi se povsod po divjini počasi navzemali vednosti o potrebnem in koristnem, o slabem in napačnem pa še slišali ne bi! Kaj bi dala, da bi ona in njej podobni prehiteli trgovce, ki so nasledili prve prodajalce steklenih biserov, ogledal in pisanih cunj! Kaj bi dala, da bi jim bil prihod med preprosta ljudstva sploh onemogočen! Kajti kamorkoli so prinesli svojo

pogrošno bleščavo prazne pene, so prinesli tudi bolezen zahoda! In ko bodo končno okužili s svojo bolno miselnostjo ves svet, bo svet utrujen in neskončno žalosten umrl!

Vendar ji je obraz zasijal v upanju – niso nas še potolkli, še imamo možnost, da jim preprečimo njihove nakane, da bi za sabo potegnili ves svet!

S hvaležnostjo v srcu je pospešila korak, saj je vedela, da jo čakajo tri mlada, navdušena dekleta, ki jih bo vzela s seboj, da ji bodo pomagala pri neznanskem delu. Samo tri, to je že res, ona je navdušila samo tri. Vendar bodo one navdušile druge, te pa spet druge...

Odprla je velika stara vrata samostana in veselo vstopila.

Mira Dobravec

Pot

Zdaj vem:

Nobenega doma nimam.

*Hiše, v katerih prebivam,
so samo bežne postaje
na poti v večnost.*

Elizabeta Pohorec

Nezakonski otrok, že od rojstva skoraj slepa. Vendar je do štirinajstega leta še zaznavala svetlobo in barve. Sedemletna je morala od doma, v zavod za slepe v Kočevje. Med okupacijo 1942 leta se ji je eno oko razlilo. To se je zgodilo, ko se je v Kočevju sprehajala z drugimi slepimi in slabovidnimi otroki in je zadela v drevo. Oko je bilo izboklo in zato bolj izpostavljeno. Italijanski župan ni takoj izdal dovoljenja za prevoz v Ljubljano, kjer bi ji lahko pomagali. Šla je šele čez dva dni, ko je bilo že prepozno.

To razlito oko so ji v bolnišnici odstranili leta 1953.

Drugo oko, na katerega je še zaznavala svetlobo, so ji morali odstraniti že leta 1946, ker je bilo nenormalno veliko in je bolelo. Tedaj se je pogreznila v popolno temo. Bilo ji je štirinajst let. Iz te bridkosti se je porodila njena prva samostojna pesem.

Prve besede o Bogu je Elizabeta slišala od svoje krstne botre, pri kateri je Elizabetina

družina stanovala. Ko se je sedemletna poslavljala od doma, ji je ta botra dala v spomin rožni venec. V zavodu za slepe v Kočevju so otroke tudi versko vzgajali. Vendar je tam odraščala brez prave ljubezni in topline in marsikatera bridka izkušnja se ji je za vse življenje zarila v srce.

Že od rojstva je bila bolehnna. Imela je tudi zelo velike in debele oči, tako da tudi spati ni mogla miže. Vzgojiteljica jo je večkrat pokazala drugim ljudem in govorila: »Ta je sirota. Ta ima nesrečne oči.« Ko je prišla v Ljubljano k očesnemu zdravniku, ji je dejal, da ona sploh ne bi smela jokati, ker bi ji lahko oči počile. Ona pa je veliko prejokala. Ob prihodu v Kočevje se je počutila od vseh zavrnjena in zapuščena. Ponoči je močila posteljo in zaradi tega je bila večkrat tepena.

V Kočevju se je učila branja in pisanja, nekoliko tudi ročnega dela – pletenja. Tam se je tudi prvokrat seznanila s klavirjem. Po okupaciji leta 1941 so se otroci morali v šoli učiti tudi italijanščino. Elizabeta se je temu uprla. Dejala je, da je Slovenka in hoče to tudi ostati. Zato so drugi otroci dobili bonbone, ona pa ne.

Leta 1943, po kapitulaciji Italije, so Kočevje zasedli Nemci, potem so jih pa napadli partizani. Nemci so odgovarjali s topovi. Nad glavi so žvižgale granate. Bilo je hudo. Že drugi dan bojov so partizani zavzeli njihovo stavbo. Iz spalnice so potem streljali na grad.

Otroci so se umaknili v druge prostore. Ves čas so molili. Četrty dan so jih hoteli strpati v stavbo, kjer je bilo skladišče za hrano. Toda otroci so kot v slutnji hudega zbežali ven. Niso hoteli ostati v skladišču. Za otroki so prišli še odrasli, z učitelji vred. Zvedeli so, da bodo bombardirali Kočevje in so otroke nameravali umakniti v Dolgo vas pri Kočevju, toda bilo je prepozno. Tako so se zatekli v šupo za krompir. Prihrumela so letala in odvrгла bombe. Del njihove stavbe je bil porušen – tudi skladišče s hrano, kamor so jih najprej hoteli strpati. Krogle so švigale vsenaokrog, dum-dumke so tolkle, toda nihče od njih ni bil mrtev ali ranjen.

Po tem strašnem dogodku so vse otroke strpali v eno sobo, fante in dekleta. Spali so na fižolovi slami, ki so ji rekli »štraja«. Tam so slepi otroci zložili skupaj tele vrstice:

*Na štraji, na štraji pač lušno ni spat,
a mogli smo ležat, ker bil je napad.*

*Nikdar več, pa nikoli več
ne grem na štrajco leč.*

Potovati je bilo med vojno nevarno. Vlak ali avto je lahko zapeljal na mino ali pa so ga na poti napadli vojaki. Zato so avtomobili potovali v koloni in z vojaškim spremstvom. Slep deklica Urška je morala v Ljubljano v bolnišnico. Spremljala jo je vzgojiteljica Franica. Takrat so otroci zložili tole pesem:

*Sirota sem kolona,
ki nimam svojga trona.
Na men se pelje vse,
prtljaga in ljudje.*

*Kolona gre naprej,
gospodična je v njej
Vrhunec Franica
z zavoda slepega.*

*S sabo Urško ima,
jo v bolnico pelja.
Tud Urška se boji
in si domov želi.*

*Kolona se ustavi,
Franica pa pravi:
Oj Urška, brž pod klop,
zdaj bode počil top.*

*Naredilo je pok pok,
Franica pa v jok:
Oj Urška, hitro dol,
očenašek zame zmol!*

*V Ljubljani izstopili
in sta Boga hvalili,
da živi ostali sta
brez vsega hudega.*

*To pesem vam povem,
dovolite, če smem,
to pesem špasna je
za mene in za vse.*

To pesem smo takrat zložili Marija Kape-
larjeva, Franc Zorijan in jaz.

Septembra 1944 so partizani spet napadli Kočevje. Takrat so otroci begali od hiše do hiše, od Mahovnika do Dolge vasi in nazaj. To je trajalo vse do 30. novembra 1944, ko so jih odpeljali v Ljubljano v gluhošnico. Tako so postali begunci.

V gluhošnici so jih lepo sprejeli. Tam so imeli zatočišče do 3. marca 1946, ko so se preselili v nov dom na Mirju na Langusovi 16. Tam je bila Elizabeta do 3. januarja 1954, ko so njo in še eno sošolko oddali v Center slepih in slabovidnih v Škofjo Loko.

V Ljubljani so večkrat doživljali alarme in otroci so o njih sestavili dve pesmi:

*Tam zunaj brni, ali slišite?
V zaklonišče jo hitro pobrišite,
če ne, jo dobite po buč,
da sveti vam večna luč.*

*V zaklonišče smo vsi jo pobrisali,
tam celo dopoldne se kisali;
popoldne poslušat smo šli,
če zunaj še kaj brni.*

*Ko prišli smo venkaj na sončni vrt,
nekdo nam zakliče: »Ti boš zaprt!«
To bil je presnet policaj,
ki nas je zasačil zdaj.*

*V najglobljo so lukno zaprli nas,
tam doli bilo je presneto mraz.
Smo čakali belega dne,
kdaj keha se odpre.*

*To naj bo svarilo za vse ljudi.
V zaklonišču ob alarmu naj vsak sedi,
če ne še kdo pride za nam
v ta prostor, poln podgan.*

*Preljubi ti alarm naš,
kako lepo tuliti znaš!
Še enkrat nam zatuli spet,
to pesmico zakruli v svet.*

*V zaklonišču vsi sedeli smo,
rožnvenčke v rokah imeli smo,
tako molili smo naglas:
Marija, ti usliši nas!*

*Pa lovček pride, zabrni,
pikira spet na kolodvor,
zadene le krtnico
in majhno mišjo luknjico.*

Te pesmi so sestavljali vsi skupaj, kar je bilo zelo zabavno. Elizabeta je že od otroških let naprej sestavljala pesmi. Sedaj jih snema na kasete. Pri tem je bila samouk; nikoli je ni nihče usmerjal ali ji povedal, kaj je dobro in kaj ne.



Življenje bode, pa je vendar lepo.
Foto Alenka Veber.

Drugače je bilo z glasbo. Elizabeta ima lep, zvočen, kultiviran glas, poln čustvenega naboja. K sreči so to odkrili in razvijali v Ljubljani znani glasbeni učitelji. Poučevali so jo profesorji Karel Jeraj, Angela Trost, Josip Klepec. Učila se je klavir in solo petje. Kupila si je harmonij, ki ga ima zdaj v svoji sobi. Prepevala in nastopala je v raznih zborih, posvetnih in cerkvenih, igrala je tudi kitaro. Nekoč so imeli v Škofji Loki v enem letu sedemindvajset nastopov. Leta 1951 so nastopili v Beogradu pred 5000-glavo množico. Elizabeta je pela v zboru, igrala klavir in recitirala Lepo Vido. Bili so tudi v Kočevju, Idriji, Brestanici in po drugih krajih Slovenije. V gluhonemnici in potem na Mirju, dokler so bile še sestre, je pela na koru, prav tako v Škofji Loki. Na porokah je pela solo, pela in igrala je na veselicah.

V glasbenem udejstvovanju je našla svojo potrditev, dosegla je priznanje drugih, česar je drugače tako malokdaj deležna. Glasba ji je pomenila tudi velikansko veselje in notranji mir. Doživljala je prelepe stvari. Študiral je skladbe skupaj z ljudmi, ki so glasbo

ljubili prav tako kot ona in tudi njo so upoštevali, ko so uvideli, kaj zmore. Zaupala jim je in se s svojim preprostim dekliškim srcem navezala nanje, ne da bi pomislila na kaj slabega. Pa je vseeno prišlo skoraj do katastrofe. Obdolžili so jo, da je šla z enim od njih predač in niso ji verjeli, ko je trdila, da to ni res. Kaznovali so jo s tednom dni popolne osame: nihče ni smel z njo spregovoriti besede. Krivica jo je v njeni temini in osamljenosti tako zamorila, da si je hotela vzeti življenje. Rešila jo je prijateljica. Saj imaš Boga, jo je spomnila. Saj bo vse dobro.

Še enkrat se ji je zgodilo, da je hotela storiti konec, pa jo je misel na Boga odvrnila.

Bog jo je na poseben način obiskoval, pravi. Prav v najtežjih trenutkih ga je čutila posebno blizu. Teh pa je bilo kar precej, saj njeno življenje ni bilo samo glasba.

Dve leti je obiskovala obrtno šolo, dve leti pa gospodinjstvo. Pokojnino si je v Škofji Loki prislužila tako, da je v zavodski delavnici izdelovala krtače.

Ko je končno dočakala pokojnino, se ji je prižgalo drobno upanje. Zdaj, ko bo imela svoj denar, jo bo mogoče mati vzela domov in obe bosta lepo živeli z njeno pokojnino. Toda mati je to možnost odklonila. Postarala

se je že in ne bi zmogla skrbeti za svojega odraslega prizadetega otroka. Elizabeto je to hudo prizadelo, saj si je zelo želela uživati toplino lastnega doma, za kar je bila vse življenje prikrajšana. Potožila je svojo bolečino duhovniku. Odgovoril ji je:

»Kogar njegovi starši zavržejo, ga sam Bog nosi po rokah.«

V to zdaj trdno verjame in tudi doživlja.

O svojem verskem življenju pripoveduje Elizabeta takole:

Krščena sem bila pri Mariji Snežni. Stanovali smo pri moji krstni botri v posebni čumnati, ki je bila borno opremljena in je imela eno samo okno. Domača hčerka je bila božjastna. Mene in to hčerko je botra učila nekoliko moliti. Vendar sem jaz do odhoda v Kočevje znala narediti samo križ. V zavodu v Kočevju so nas tudi učili moliti. Vendar so se vmes dogajale hude stvari, ki so me navidez odvrčale od vere. Kmalu pa sem se naučila, da je v slabem lahko tudi kaj dobrega. Trudila sem se, da bi našla v slabem kaj dobrega.

V adventu je bila navada, da smo vsak večer nosili Marijo. Ko sem bila jaz na vrsti, je nekdo dejal, da jaz nisem vredna, da bi nosila Marijo. To me je zelo prizadelo in potožila sem se učiteljici Franici, ki se je zame zavzela: »Bo nosila tudi ta deklica Marijo! Tudi ona jo bo nosila!« In prišel je dan, ko sem tudi jaz smela vzeti v roke Marijin kip. Poljubila sem ga in ga nesla iz sobe v pritličju v prvi razred. Takrat sem globoko občutila, kako se more slabo obrniti v dobro.

Ko sem prejela prvo sveto obhajilo, mi je bilo sladko pri duši. Imela sem občutek, da bom verjetno težko sprejemala vero, a vendar bo to vsepovsod prehajalo v dobro.

Ko smo se iz gluhonemnice preselili na Mirje, v nekdanji samostan, so tam še živele sestre. Od 1946 do 1947 smo živeli skupaj s sestrami. Spomnim se klavzure, kamor ni nihče smel vstopiti. Pozneje so bili tam ambulantni prostori. Sedanja dvorana je bila prej kapela, ki je služila za mašne daritve in za češčenje svetega Rešnjega Telesa. Galerija je bila kor, kjer so sestre prepevale in igrale na harmonij. Leta 1947, dva meseca pred izgonom sester, so priredili proti njim veliko manifestacijo. Takrat so začeli preganjati tudi navadne vernike. Vse do leta 1957, ko sem odšla v Škofjo Loko, so nas vzgajali proti veri. Sestre so morale iz samostana in odnesle so s seboj vse, kar je bilo svetega. Nam pa so v šoli pripovedovali razne stvari proti veri.



Trnje in cvetovi. Foto Alenka Veber.

Vendar sem v srcu ohranila vero, ki sem jo imela iz otroških let in ki nas je reševala med vojno. Tudi v Škofji Loki sem se izpopolnjevala v veri, saj sem bila že starejša in bolj samostojna kakor v Ljubljani. Vera in molitev sta mi bili vedno v uteho. Če so nas učili slabo, sem nekako obrnila v dobro.

Moj prihod v Škofjo Loko ni bil kaj prida obetaven. Tja pravzaprav sploh nisem želela; toda o meni so vedno odločali drugi. Petnajstletna sem se tja pripeljala z vlakom. Mene in mojo slepo tovarišico je prišel hlapec čakati na postajo. Ko naju je pripeljal v zavod, je upravnik pripomnil: »Ali je to dekle sploh normalno?« Potem sem stopila v kuhinjo in ena od strežnic je pripomnila: »Zdaj je pa tó té. To bo spalo pa jelo, delalo ne bo nič.«

V Ljubljani sem že v tistih razrvanih časih šla k birmi. Nekdo je pripomnil, da grem k birmi zato, da bi kaj dobila. »Ne,« sem rekla, »ne grem zato. Zato grem, da prejmem sveti zakrament.« Po birmi so nas začeli učiti protiverskega življenja. Motilo jih je, da sem hotela vero ohraniti. Slišala sem pripombo: »Ti boš šla v Škofjo Loko. Tam boš ajčkala, papčala, pupčala, pa umirala.«

Seveda, v šoli dostikrat niso bili zadovoljni z menoj. Nisem vedela odgovorov na vprašanja. Strah zaradi vseh hudih stvari, ki sem jih doživljala že od otroštva, mi je stiskal grlo. Ko sem bila v prostem času med gojenci, sem marsikaj vedela; kadar so me vprašali, pa ne.

V Škofji Loki sem dobila neko okužbo na koži na nogi in poslali so me na infekcijsko kliniko v Ljubljani. Tam sem spoznala hromo Liljano. Pri njej sem se marsikaj naučila.

Ko jo je mož prišel obiskat, je povedal, da je bila hroma že tedaj, ko jo je spoznal. Pred njo je imel drugo dekle, ki mu je bilo nezvesto.

Liljana je živela prej pri teti. Preživljala se je z vezenjem. Vezla je razne prte. Izvezla je tudi prelep prt presvetega Srca Jezusovega, ki ga je lahko drago prodala. Teta je ta denar porabila za preživljanje. Liljana je bila še mlada in spoznala je tega inženirja, ki se je poročil s hromim dekletom zato, da bi mu bilo zvesto.

Liljana je črpala svojo moč iz vere. Tako je bila tudi meni v veliko pomoč za rast v veri. Tudi molili sva skupaj. Imela je tri otroke. Eden je bil celo duhovnik.

S svojim pripovedovanjem je zelo obogatala mojo dušo. Veliko sva se pogovarjali o veri. Tako sem sprejela vero kot veliko pomoč in uteho v svojem življenju.

Ko sem doživljala razne življenjske pretrse, sem vedno slišala notranji glas, ki mi je bil v pomoč. Zmeraj sem tudi čutila nasprotnike okrog sebe in sem vedela, da moram zanje moliti.

Ko sem spoznala prijateljico Ido Šef, mi je bila v marsičem v pomoč. Kasneje sem se seznanila še z njenim bratom p. Marjanom, ki mi je pisal razna pisma, po katerih sem lahko še bolj spoznala in utrdila vero. Še zdaj večkrat prebiram ta pisma. Imela sem pa še prijateljico Lidijo, ki mi je pisala zvočna pisma, ki jih prav tako rada prebiram. Lidija je bila moj vzor. Prav tako tudi njen duhovni voditelj, ki mi je tudi pisal zvočna pisma.

V veliko veselje mi je bilo, ko sem leta 1970 smela obiskati Božjo pot v Lurdu. Tam sem doživela veliko lepega. O tem romanju, o bivanju v Lurdu in o tamkajšnjih doživetjih sem pisala dnevnik, ki pa sem ga žal izgubila ob selitvi iz starega grajskega poslopja v novi dom. V Lurdu smo bili pet dni in v tem času sem svojo vero zelo obogatila. Tudi Slovenci smo imeli svoj dan. Še tujsi so se navduševali nad našimi narodnimi nošami in petjem. V

spominu mi je ostala zlasti veličastna evharistična pesem »Najvišji, vsemogočni Bog«.

V Lurdu je bilo res lepo.

Večkrat sem bila tudi na Brezjah. Tja sva potovali s sestro Viktorijo. Vso noč smo peli in molili in častili Marijo. Marija mi je bila najvišji vzor vse življenje, posebno blizu pa mi je bila na Božji poti na Brezjah. Tudi letos sem bila tam in sem doživela mnogo sladkega, mnogo lepega.

Vse moje življenje je pravzaprav prepletalo Marijino varstvo. Začelo se je že v cerkvi Marije Snežne, kjer sem bila krščena. Mati me je nosila pod srcem v fari Marije Snežne. Potem sta me župnik in kaplan nekako prevzela in me izročila v Marijino varstvo. Na redke čase, ko sem prihajala domov, sem hodila ob žegnanjih k Mariji Snežni. Tudi v tej cerkvi mi je bilo pri Mariji posebno lepo in toplo.

Iz Škofje Loke smo hodili v Crngrob. Eno uro peš, pa smo bili tam. To je bilo takrat, ko sem še lahko hodila. Tudi tam sem čutila, da me je Marija sprejela v svoje varstvo.

Marija je bila moj sopotnik skozi vse življenje. Kako bi med vojno v Kočevju vsi ostali živi, ko so padale bombe in krog in krog nas švigale kroglice, če nas ne bi ona varovala?

V Ljubljani, ko so nas vzgajali proti veri, sem se od nje nekoliko oddmaknila, ne vem, zakaj. Vendar sem tudi takrat včasih vzela v roke rožni venec in začutila ljubeče Marijino varstvo.

Marija me varuje še sedaj. In Marija bo, kakor vem, osladila moje bivanje tudi ob smrtni uri.

Seveda ne smem govoriti samo o Mariji. Ona mi je bila mati, ki me je vodila k Bogu. Kajti Bog je tisti, ki me varuje in mi daje spoznanje, da sem vse težke ure preživela z Njegovo pomočjo. Marija pa mora in more ljubiti mene in ves človeški rod, ki je včasih tako nedostopen in tako daleč od Boga. Čutim, da ljudje premalo verujejo, premalo hodijo k maši in pogosteje bi morali prejemati svete zakramente, ob katerih človek čuti božje varstvo in pomoč. V zakramentih se človek naučuje Božje ljubezni in Božjega spoznanja.

Spreobrnjenja.

Najbolj sem poglobila svojo vero ob spreobrnjenjih, ki sem jih bila priča v življenju.

Imela sem fanta.



Čudovite reči mi je storil On, ki je mogočen in je Njegovo ime sveto. Foto Alenka Veber.

Ljubila sva se dve leti in pol in imela sva med seboj marsikaj. Rada sva se imela. Neka dne, ko je hudo preklinjal, sem mu dejala: »Ne kolni. S tem žališ Boga in Marijo. Veš kaj? Če ljubiš Boga, če to ni le navada, se pripravi tudi na sveto spoved.«

»Zakaj pa ne, moja Bet? Tudi to sem pripravljen storiti, saj ne vem, kaj se mi lahko zgodi. A en teden me pusti, da se pripravim.«

Teden je minil in sem ga vprašala:

»Ali boš?«

»Bom, toda veliko premišlujem in potrebujem vsaj še tri tedne.«

Po enem mesecu priprave je šel z menoj h kapucinom. Prej sem o tem obvestila patra Metoda. Jaz sem imela dobro orientacijo in sem marsikaterega slepega že naučila samostojno hoditi. Šla sva. Imel je težke noge. Pravi: »Hudo me otežuje vest. Saj veš, kaj vse sem ti že zaupal. Veliko sem ti zaupal, a to naj ostane med nama.«

Dospela sva na cilj. Pozvonila sem na porti. Kmalu se je pojavil pater Metod: »Ti boš šla v cerkev in molila zanj, njega pa bom peljal v svojo celico.

Minilo je dve uri, preden se je vrnil. Skupaj sva zmolila, kar je dobil za pokoro, nato sva odšla nazaj v zavod.

Kasneje se je preselil v Maribor. Tam si je našel drugo in se z njo poročil. Zelo me je prizadelo. Pisala sem mu in tudi njej: Trdosrčen je, ker je tako pozabil name.

»Ne«, je ona pisala nazaj, »ni trdosrčen. V njegovem srcu je res skala, a pod to skalo se skriva nekaj mehkega. Vodila ga bom k sveti maši in svetem obhajilu in k sveti spovedi.«

To mi je bilo v tolažbo in v tem sem našla tudi mir.

Ko sem bila na morju, se mi je ob nesrečnem skoku v vodo vdrla lobanja. Pol leta sem preživela na nevrološki kliniki v Ljubljani. Bilo je zelo hudo. Trideset dni nisem mogla požirati slin. O tem nerada govorim. V tistem času sem spoznala veliko ljudi.

Neka gospa je imela tumor v glavi. Eno oko je imela že tako poškodovano, da nanj ni več videla, drugo je bilo pa močno zasenčeno. Samo s kotičkom tega očesa je še lahko gledala. V glavi se ji je vrtelo in zaradi tega ni mogla več hoditi. Zdravnik ji je dejal, da bo morala na operacijo.

Ona se s tem ni mogla sprijazniti. Ugovarjala mu je in mu izrekla vse mogoče stva-

ri. Zmerjala ga je. Ni bila verna. Tudi mene je marsikdaj zmerjala, kadar sem prejela sveto obhajilo. Zdravnik ji je dejal:

»Pojdite k tej gospodični, da vam bo povedala, kako hudo je biti slep. Tudi vi boste oslepeli, če ne boste dali tumorja operirati.«

Če bo res prišla k meni, bom ubrala čisto drugačne strune, sem si dejala.

Še isto popoldne so jo pripeljali k meni.

»Ali je res hudo biti slep?« me je vprašala.

»Ne«, sem rekla. »Z dušo moramo gledati. Obrniti se moramo k Bogu, tam je svetloba. Tam je velika moč in pomoč.«

»Tako vi gledate na to?«

»Rekla sem ji:

»Tisti dan, ko sem izgubila zadnji žar svetlobe, sem sestavila pesem.«

»Povejte mi jo,« pravi.

In recitirala sem:

*Oj duša tu težko živi,
proč od telesa si želi.
O ljubi Bog, usmili se,
v nebesa sprejmi me!*

*Takrat mi sonček bo sijal,
v oči mi bo svetlobo dal.
Takrat bom gledala Boga,
vesoljstva stvarnika.*

*O Jezus, zame si trpel,
si zame nase grehe vzel.
Zato zate trpela bom,
da grem nekoč v nebeški dom.*

Gospa je milo zajokala. Veliko sva se še pogovarjali. Sredi pogovora o veri naju je zmotila bolničarka. Odpeljala jo je nazaj v njeno posteljo.

Tam je premišljevala tri dni. Bila je tiho, popolnoma tiho. Na veliki petek pa jo zdravnik vpraša: »Ali boste šli na operacijo?«

»Bom, samo ne brez duhovnika«, je odgovorila.

Njen odgovor nas je pretresel. Zdravnik mi je dejal: »Pohorčeva, veliko več ste naredili kakor marsikateri psihiater.«

Na veliko nedeljo se je ta bolnica spovedala, po tridesetih letih. To je bil velik dogodek. In ko je prišla ura za operacijo, je rekla:

»Če bom videla, bom še bolj globoko verovala.«

Tri tedne po operaciji so jo pripeljali v našo sobo. Hodila je in je rekla:

»Dekleta, molile ste med operacijo zame in jaz vidim. Zdravniki imajo od Boga pamet, da delajo čudovite stvari. Pomaga jim Bog.«

Na nevrološkem oddelku sem srečala tudi gospo Ano. Njena hčerka jo je obiskovala in včasih sem se tudi jaz pogovarjala z njo.

Ana mi je nekoč dejala:

»Zakaj pripoveduješ hčerki pravljice o Jezusu in Mariji? Saj Boga ni. Kaj boš to pripovedovala!« Ana je zbolela in je bila operirana na levi dojki. Po tej operaciji pa se je bolezen stopnjevala in roka ji je tako zatekla, da jo je pestovala kakor dojenčka. Roka je bila težka skoraj tri kilograme. Ana je bila sprva zelo proti veri in proti vsemu, kar je bilo Božjega. Ko sem bila jaz že na vozičku in je ona že zelo trpela – roka jo je bolela – smo Lidija, Gusta in jaz goreče molile zanjo. Bog je storil svoje. Nekoč mi Ana reče:

»Ali mi posodiš voziček? Rada bi šla k maši. Ne morem več hoditi, predaleč je.«

Res so jo sestre peljale k maši in ko se je vrnila, mi je povedala: »Sedaj mi je mnogo lažje. Lizika, prosim te, še mi posodi voziček! Dolgčas je ob nedeljah, če ne moreš iti k maši in oprosti mi, če sem te kdaj žalila!«

Odgovorila sem ji: »Ne samo k maši, tudi k svetim zakramentom moraš hoditi!« Pritrdili sta mi tudi Lidija in Gusta, ki sta bili z menoj pod borovcem. In tako je gospa Ana pred smrtjo opravila spoved in prejela sveto obhajilo in sveto maziljenje.

Ob vseh teh dogodkih sem tudi sama zelo globoko doživljala Boga. Moje srce je prekipovalo od sreče in pelo hvalo Bogu in njegovi Materi za njun veliki dar – za dar njune ljubezni do nas grešnikov.

V Škofji Loki me je obiskala nekoč tudi Jehovina priča in me poskušala spreobračati. Rekla sem ji: »Molila bom za vas, da bi se vi spreobrnili.« Pater Vigilijs mi je nekoč rekel: »Kar boš prosila pri svetem obhajilu, to se ti bo spolnilo.« Molila sem pri obhajilu za to Jehovino pričo. Preden je umrla, je opravila sveto spoved in prejela sveto obhajilo.

Vse to je storil ljubi Bog. Nihče drug. Jaz sem bila samo orodje v njegovih rokah.

Tudi Maruška, tudi ta se je otajala v Škofji Loki za vero in je mesec pred svojo smrtjo opravila sveto spoved in prejela sveto obhajilo. Tudi ona je umrla v Božji ljubezni in v ljubezni svoje patrone, blažene Device Marije.

Veliko milost pa je Bog podelil tudi po priprošnji škofa Antona Martina Slomška.

Tu živi neko dekle, ki je zanosila. Ona in tudi zdravniki so hoteli, da bi naredila splav. Prosila sem nekaj deklet in starejših žensk, da bi molile za tega otroka, da ostane pri življenju. Res smo začele goreče moliti k Antonu Martinu Slomšku. Ko so jo peljali k zdravniku, je ta povedal, da je prepozno za splav.

Dekle je rodila hčerko, ki je zdaj stara deset let. Živi v reji pri dobrih in vernih ljudeh. Vem, da jo bodo lepo in pošteno vzgajali. To je storil ljubi Bog po priprošnji Antona Martina Slomška. Za vse je poskrbela Božja Previdnost – Božja iskrena ljubezen do vseh ljudi. To nas odrešuje in nam deli milosti vse dni življenja.

Ob takih dogodkih se je moje zaupanje v vsemogočnega Boga večalo in večalo. Imela sem res napeto in pestro življenje. Mati Božja in ljubi Bog sta moja zvesta vodnika. Poleg tega pa večkrat čutim posebni notranji glas, ki je tudi Božji dar.

Tudi sama sem bila deležna prijateljske pomoči, takrat ko sem jo najbolj potrebovala. V zavodu imam prijateljico Angelco, ki mi je nekoč rešila življenje. Hvaležna sem ji, ker mi je tedaj rekla:

»Saj imaš Boga in Marijo. Vanju zaupaj in bo bolje!«

Tako sem neprestano rasla v veri. Tu najdem pomoč in tolažbo in notranji mir. V vihnem življenju sem začela nekoč posebej častiti Svetega Duha, ki mi daje tolažbo in moč. Daje mi vse, kar imam, in me neprestano razveseljuje. Vanj verujem in mu zaupam, ga ljubim in častim.

Presveto Srce Jezusovo naj me varuje, da bom ostala Bogu zvesta do konca svojega življenja.

Elizabeta je popolnoma slepa in svoje dneve preživlja na invalidskem vozičku, ker ne more hoditi. Poleg neštetihih bolezni, nesreč in operacij, ki jih je preživela, ji je ostala sladkorna bolezen. Bila je huda kadilka, ker jo je nekoč sodelavka pošiljala po cigarete in ji to uslugo vračala s cigaretami. Zdaj je to zasvojenost kakor po čudežu premagala in že dobrega pol leta ne kadi več. Pravi, da to zmore zato, ker nekdo moli zanjo.

So bili drugi rojeni pod srečnejšo zvezdo? O tem je treba razmisliti. Imeli so stvari, ki jih je Elizabeta hudo pogrešala: materino ljubezen, zavetje doma. Lepoto in zdravje in oči, ki so videle. Noge, s katerimi so lahko hodili,

da jim ni bilo treba biti na vozičku. In visoke šole in položaje in bogastvo in avtomobile, svoje hiše z vrtom, posestva in ugledne službe. Svobodno so se gibali. Videli so in spoznali so neštete reči, ki so ostale Elizabeti prikrite. Poročili so se in imeli otroke, bili so ugledni in spoštovani. Toda nekaj je res:

»Kaj pomaga človeku, če ves svet pridobi, svojo dušo pa pogubi!«

Mnogi so se kljub bogati obdarovanosti od zgoraj – izgubili.

Ali pa prav zato.

Elizabeta pa je – slepa – našla Pot.

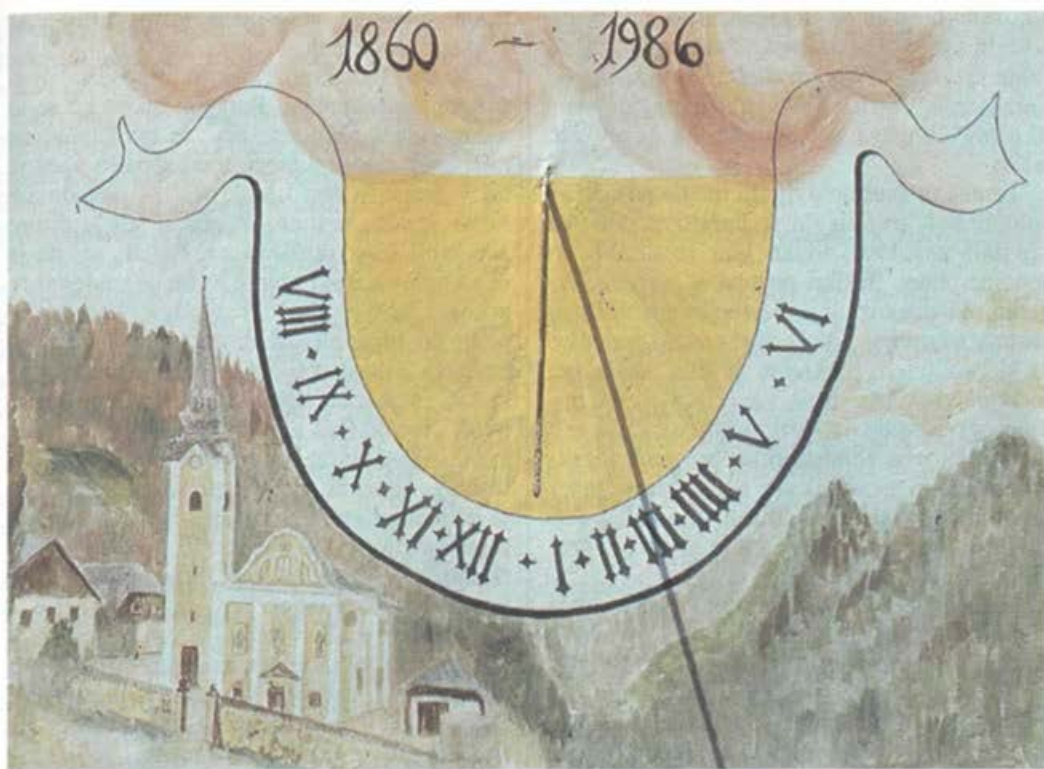
Marta Kmet

Bežigrad

Tisti dan, ko sem iz ostankov Kafarnáuma ob Galilejskem jezeru gledal proti obronkom Golana in je sonce neusmiljeno žgalo na belo kamenje sinagoge in črno kamenje nekdanjih ribiških koč, je postajalo vse bolj jasno, da je tudi v meni Kafarnáum, začetek zavedanja in spoznanja, začetek dolge poti z vsemi postajami odrešenja do konca. In upanja ali pa brezmejne vere v Prihod, v plačilo in pravičnost. Brez strahu.

Med kamnitimi ostanki pričevanja se tesnoba spremeni v mir in gotovost, v nepojasnjeno, skoraj strastno verovanje, da ni več strahu, da je prav tu bilo obljubljenno veselje. Velika hvalnica življenju. Tisti dan sem se spominjal vseh mojih, ki jih ni več in ki so z brezmejno zaupljivostjo verovali v besede iz Kafarnáuma. Ki se niso bali ne trpljenja begunstva, ne poniževanj oblastnikov, ne smrti, ki je prihajala z molitvijo in nasmehom, z mirom, ki je bilo znamenje plačila.

Niti ne vem, koliko sem bil takrat star, ko se mi zdi, da sem se začel zavedati sveta okoli sebe. Nekje iz megle pa še vidim tankovsko kolono na nekdanji Titovi, pa vojake, ki jim je v kuhinji stara mama dala vođo. Potem pa nič več. Morda je bil to čas tržaške krize. Potem sem imel pet let in se s kolesom in staro nemško čelado na glavi, kakršnih je bilo še zelo veliko na vojaškem odpadu, podil po polju med Titovo in Tomačevim. Tam so bili še vedno bunkerji in ostanki žice, nekaj vojašnic



Gospod pošilja sonce in dež nad krivične in pravične. On bo meril... Foto Alenka Veber.

z vojaki, ki so si noge ovijali v cunje in zvedavo preko ograje v čudnem jeziku spraševali, če imam sestro. Imel sem le bratranca, pet let starejšega, ki je bil rojen tam preko, kot sem uspel ujeti, in je imel očeta tam daleč in smo za njega tudi molili ob jasliah na božični večer.

Stara mama, mama, teti in midva z bratrancem smo stali v ozki, natrpani kuhinji s pohištvom iz nekega drugega stanovanja v mestu, pri jasliah. V hlevčku z dišečim mahom je ob Jezuščku vedno stala ovčica, katero je imel dedek v zaporu, da ga je spominjala na skrivnost Rojstva in domače.

Dedek je umrl, ko sem imel tri mesece. Pa je stara mama molila ob jasliah in božičnem drevescu, ob vonju kadila in drobnih plamenih rdečih, belih in modrih svečk: »Božje dete, varuj mojega Jožeta v Argentini in njegovo družino, mojo Nino v Ameriki in njeno družino..., pa spomnimo se naših rajnih, za katerih grobove ne vemo in za katere vemo.« Sledila je vrsta imen. »Očenaš, ki si v nebesih, posvečeno bodi tvoje ime, pridi k nam

tvoje kraljestvo, zgodi se tvoja volja, kakor v nebesih tako na zemlji... Sveta noč, blažena noč...« V majhni kuhinji so gorele sveče, vonj po kadilu se je širil s štedilnika.

Zunaj je bila trda tema, sneg na polju okoli samotne hiše v predmestju. Toda v tej skromni kuhinji so bili z nami živi in mrtvi, med nami so bila nebesa in daljne celine. Radio Ljubljana je predvajal popevke, teta pa je skušala ujeti kakšen zvok božiča tujih radijskih postaj. Potem sem postajal zaspan in stara mama se je pripravljala na polnočnico. Še nekaj temnih postav je gazilo sneg proti bežigrajski cerkvi.

Bratranec je bil rojen v nekem povojnem taborišču na Koroškem, dedek, stara mama in mama z možem so bili s prvim transportom vrnjeni z Vetrinja. Maminega moža so pogoltnila brezna, dedka je rešil iz vrste za smrt njegov učenec iz gimnazije – partizanski oficir: »Kaj pa vi tukaj, gospod profesor?«

Mama je ribala dolge, kamnite hodnike v škofovih zavodih v Šentvidu in poslušala krike ujetnikov, ki so odhajali v smrt.

Imel sem pet let in rdeče kolo. Med žitnim poljem so bili še bunkerji in žica, še smo lahko našli naboje in iz njih smo stresali smod-

nik. V kuhinji in dveh sobah smo čakali, da bo kdo spregledal in vrnil življenje, stanovanje, knjige, ki so jih zmleli vevški stroji. Čakali smo, kakor da tisto, kar se dogaja okoli, ni nič drugega kot pomota. Pa ni nič več prišlo.

Danes se skušajo dvigniti megle pozabe in kolikor bolj se dvigajo in kažejo podobe iz številnih mladosti, toliko bolj se dozdevajo nepomembne. Toliko pozabe v novem življenju, da razumevanje nekih drugih življenj postaja eksotika. »Ne glejmo nazaj, saj smo vsi dobro živeli. Pa krediti so bili, pa službe, socialna varnost... Raj na zemlji.« Toliko pozabe, sprenevedanja, »saj ni bilo nič«, da se z vso silovitostjo zbudijo slike, prikazni, tesnobe otroka, ki je vedel vse tisto, česar danes starci nočejo priznati. »Slišali smo nekaj. Ni smo bili mi...« Njihove sanje govorijo drugače. Otrok je vedel.

Belo nedeljsko jutro je bilo; slepeče sonce se je iskriilo v rosi bežigrajskih travnikov. Ulice so bile prazne, pa tudi zvonovi Sv. Cirila in Metoda se niso oglasili. Na butarici je bilo jabolko. Pomaranče so izginile nekaj dni prej iz trgovin. Bila je cvetna nedelja. In potem Velika noč.

Prestopiti prag odpuščanja. Za slovensko odrešenje.

Tadej Labernik

Ded mi je povedal

Moj ded, ki smo mu vsi rekli oča, se je rodil že zdavnaj zdavnaj. Pisalo se je leto 1866. Bil je kočijaž, to je bilo v onih časih kar imenitno opravilo. Vozil je tržiškega tovarnarja po deželi, kadar se je ta podal na svoja poslovna pota. Večkrat ju je pot peljala skozi Gógovce. Tam pa so se radi zadrževali tolovaji. Zato je v tisti goščavi tovarnar sedel na kočijaževo mesto in prijel v roke bič. Oča pa je moral sesti na zadnji sedež v kočiji in se tako izpostaviti tolovajem, ki bi bili prepričani, da bodo oropali bogatina. Tako je imela kočijaževa služba tudi svojo zelo zelo temno stran.

O tem je oča večkrat pripovedoval s posebnim ponosom. Počutil se je kot junak, ki

bi dal življenje za svojega gospodarja. Kar oči so se mu svetile.

Še bolj pa takrat, kadar je pripovedoval o šmartinskem kaplanu Baragu. Takrat ko se je v Šmartnem rodil naš oča, je bil kaplan že misijonar med Indijanci, toda spomin nanj je bil v kraju še živ. Ljudje so pripovedovali razne zgodbe o njem in oča si jih je dobro zapomnil še iz otroških let. Pravili so, da je bila cerkev nabit polna, kadar je maševal in pridigal kaplan Friderik Baraga. Verniki so prišli od blizu in daleč, da bi poslušali pobožnega duhovnika. Kdor se je pri njem spovedal, se je tudi resnično skesal in postal boljši človek. Oča ni nikoli pozabil dodati, da je bil kaplan Baraga tudi nenavadno darežljiv. Nekoč je pozimi srečal prezeblega berača, ki je imel noge zavite v strgane cunje. Baraga je sezul svoje trdno sešite čevlje, nazaj v župnišče pa je prišel bos. Staremu atu se je tresel glas, ko je rekel:

»Baraga je bil svetnik.«

Jaz sem takrat poznala samo svetnike z oltarja naše cerkve. Poznala sem tudi sv. Petra, ki da ima ključne nebeskega kraljestva, pa sv. Jošta, iz čigar cerkve na gori se je vsak dan oglasil zvon. Pa seveda sv. Florijana z golido v roki in z ognjenim zubljem pod njo.

Danes sem prepričana, da je svetnik tudi Friderik Irenej Baraga. Priporočam se mu s posebnim zaupanjem. Pravim:

»Pozdravi v nebesih našega oča, ki mi je prvi pripovedoval o tebi, in trdno drži volan, kadar se peljem skozi Góbovce. Saj tam ni več tolovajev, ampak me varuj v spomin na starega ata. Imel je številno družino, in če bi bil v gobovških klancih izgubil življenje, bi ostalo brez kruha veliko lačnih ust.«

Ne mine dan, da se ne bi spomnila na Friderika Ireneja Baraga, in ne mine dan, da ne bi oču zaželela sladkega pokoja in večno luč in počitek v miru.

Berta Golob

Spoznanje

Naša hiša stoji na ravnem, Potočnikova pa na hribu. S hriba je lepši razgled. Oko se napase daljav in širjav. Na ravnem pa se pogled

preveč pri tleh vleče do obzorja. Nisem bila zadovoljna, da sem naša. Raje bi bila Potočnikova.

Pri nas smo vsak petek jedli fižol. Pri Potočnikovich pa so kuhali fržolico. Vsakdo si lahko predstavlja, da je fržolica boljša od fižola. Bolj gosposka je in drobna, fižol pa je čisto navaden pridelek.

Mi smo jedli prežgano juho, Potočnikovi pa zaróštano. Zagotovo je bila boljša od naše. Ko bi vi vedeli, kako je zacvrčalo, ko je Potočnikova mama vlila vodo v dodobra segreto ponev. V njej ni bilo niti za lešnik maščobe, ker je bil Potočnikov ata brez dela in je bila pri hiši zelo trda za denar. Otroci pa so od veselja skakali, saj je cvrčanje v ponvici, v kateri se je žgalo nekaj moke, naznanilo, da bodo jedli zaróštano juho.

Pri Potočnikovich so imeli cimer, pri nas pa sobo. Cimer, to je vendar nekaj boljšega!

Pri Potočnikovich so vsak dan kuhali čaj, pri nas pa kneippovo kavo.

»Zato se jim pa špórget podira«, je zaključil ata moje moledovanje, naj bi tudi mi kuhali čaj. Mama ga je skuhala samo takrat, kadar je prišla na obisk botrica. To pa je bilo redkokdaj.

Pri Potočnikovich so imeli kozo, pri nas pa kravo. Krava je velika nerodna žival, ki kar naprej uhaja v škodo. Koza pa obira listje in imaš mir pred njo.

Mi smo imeli navadne kokoši, Potočnikovi pa cvergeljne. So pa že cvergeljni lepši. Pravzaprav je bil cvergelj samo petelin, pa vseeno.

Potočnikovi otroci so šli lahko kdaj v kino, jaz pa nisem smela. Potočnikova Marica je imela dve kiti, jaz pa samo eno. Nosila je zelo kratko krilo, jaz pa veliko predolgo.

Potočnikovi so popoldne legli v senco, pri nas smo morali pa delati na edini, a zares predolgi njivi. Preden sva s Kalanovo Mano opleli en razor korenja, se je sonce že skoraj nagnilo. Mana je bila edino moje veselje, kadar nam je prišla kaj pomagat.

Nekega lepega dne se je razvedelo, da ima Potočnikova Marica že fanta. Hitro sem opazila, da ji zame ni več mar. Kupila je nivoa krema, ki je strašansko lepo dišala. To je bilo za mojo otroško dušo preveč.

Počasi, ampak zelo počasi sem spoznala, da je najbolje, če ostanem naša.

Berta Golob

Prah in pepel?

Pogreb.

Majhna okrogla posoda. V njej prgišče pepela.

Tuli sirena. Po kosteh se naselijo mravljinji.

Zastave in prapori različnih društev in organizacij, vence in dragocene šopke peljejo na velikanskem vozu. Prej kot v enem tednu jih bodo morali odpeljati na smeti. Pogrebcev je dolga vrsta. Pokopavali so pomembnega človeka. O marsičem je odločal.

Zdaj pa to. Prgišče pepela.

Kakor da nenadoma zmanjka poti in padeš v prepad in izgineš. Je bilo potem sploh vredno, da si živel?

Saj še dobro živeti ni začel, pa ga je že pokosila smrt. Kdaj pa bo použil vse dobre, ki jih je želel uživati? Kdaj bo uporabil vse znanje in spretnosti, ki si jih je nabral? Kdaj bo porabil stvari, ki jih je navlekel skupaj?

Ne maram tega prepada na koncu poti! Ne maram sploh konca. Nočem misliti nanj!

Zapiram oči pred neizbežnim in se napolnujem s hrupom tega sveta, da bi pozabil nanj.

Pa me vseeno opominja. In pride, ko se najmanj nadejam. In zgrmel bom navzdol in nikogar ni, ki bi me odrešil.

Kajti zastave prazno plapolajo v vetru, venci so zagnili žaro s pepelom in pogrebci odhajajo.

Odhajajo s pokopališča kakor že tolikokrat.

Ne zmenijo se več zanj, ki je postal pepel.

Sem v bistvu prah in pepel? Manj kakor muha enodnevnica? Sem kakor komet, ki v bežnem trenutku letim mimo, kakor zvezda, ki se utrne in je ni več?

Stara ženica z ruto na glavi je pridrsala na pokopališče, s šopkom rož, ki jih je nabrala doma na vrtu. Ob vhodu se je ustavila, da je z očmi zaobjela celotno božjo njivo. Vsak grob je poznala. Tu so čakali vstajenja njeni sorodniki in znanci. Globok mir ji je prezemal duha, ko se je z motnimi očmi ozrla navzgor na les križa. Z razprtimi rokami je tam čakal nanjo Kristus. Tudi vse druge je neprestano izročala v njegove roke.

Že od nekdaj je vedela:

Ta je, ki je premagal smrt in nam je obljubil večno življenje.

Marta Kmet

Vrnimo odročnim krajem življenje!

Marsikaj se je v preteklosti zasukalo narobe, da smo danes v stiski, v kakršni smo. V naglici in nasilno smo podrli vrednote, ki pomagajo človeku dostojno živeti. Veliko prizadevnosti in razsvetljenja nam bo potrebno, če bomo hoteli postaviti to nazaj; če bomo hoteli preživeti.

Moli in delaj!

To Benediktovo pravilo so naši predniki dobro poznali. Tisti, ki so ga v celoti in v vsej njegovi globini upoštevali, so lahko dostojno preživljali svojo družino, ne da bi se zanašali na to, da bodo dobili kaj zastoj in ne da bi ogrožali druge. »Moli« pomeni, zaupno se pogovarjati z Bogom, ki je nad menoj, ki bo poskrbel za vse in blagoslavljal moja prizadevanja – pod pogojem, da se dosledno držim njegovih zapovedi. Popolnoma mu zaupam, da je deset zapovedi in prepovedi dal meni v dobro. Kajti neskončno me ljubi in neskončno pameten je.

In delati in ustvarjati v sožitju z Bogom in s soljudmi je neskončna dobrina. Naše kmečko prebivalstvo, zdesetkano in ranjeno v moriji druge svetovne vojne, bi si na ta način kmalu opomoglo.

Pa je bilo v nekem negativnem načrtu, uničiti in onemogočiti kmečko prebivalstvo: vsi pojdemo v mesta, tam bomo »lažje« živeli, »ne bo nam treba tako delati«, tudi otroci naj se šolajo zato, so menili nekateri starši, »da jim ne bo treba delati«. Kot da učenje ni delo. In kot da je delo nekaj slabega.

Vasi so se porazno spraznile. Kolikor je še ostalo ljudi na zemlji, so onemogli. Osamljeni. Nekatere hiše so popolnoma prazne. Mladi, kolikor jih je ostalo, se vozijo v tovarne na delo.

Kakor je šlo navzdol s kmečkim prebivalstvom, ki je pomenilo stebre zdravega slo-



Odprite se znova, vrata vekotrajna.

Foto Alenka Veber.

venstva, tako so propadale tudi družine, ki so osnovna celica zdrave človeške družbe. V njej se v varnem zavetju ljubezni med starši in otroki pojavljajo prvi zametki in nežna rast tistih človeških vrednot, ki jih odrasel človek nujno potrebuje za zdravo življenje. Tu se utrdijo pojmi svetega in božjega, postavi se vsakdanji stik z Bogom v skupni molitvi.

Toda Boga je bilo treba po kazku temnih sil izgnati. Kakor poredni otroci, ki izženejo iz hiše lastne starše, zato da bodo lahko počeli, kar bodo hoteli; tudi vse tisto, kar jim bo v škodo, ker so premalo pametni, da bi to spoznali. Nagnati in zatajiti se nam je zdelo potrebno tistega, ki je Ljubezen in Pot in Resnica in Življenje in smo v svoj raj na zemlji sprejeli sovraštvo, zmedo, laž in smrt.

Če hočeš pregnati Boga, moraš razdreti družine.

Zakonca večji del dneva prebijeta vsak v svojem podjetju, zato svoje sodelavce poznata bolje kakor drug drugega in tudi probleme podjetja bolj kakor domače. Domače zadeve se rešujejo nestrpnost in v naglici in v medsebojni odtujenosti. Tudi otroke je treba čimprej odtrgati od staršev. V sedemdesetih letih se je pojavila politična akcija šolskega centralizma. V večjih krajih so zrasla osnovnošolska središča, velikanske tovarne znanja, kjer se včasih še učitelji niso poznali vsi med

seboj, kaj šele učenci. Šole v manjših krajih so pozaprlji, ne da bi prebivalce kaj povprašali za mnenje, in organizirali prevoze. Nihče se ni nikoli zanimal za tragedije majhnih otrok, ki so jih matere budile že ob petih zjutraj in jih spremljale na avtobus, ker je bila še tema, tam pa se je otrok jokajoč poslavljaj in prosil, naj gre mati z njim, ker je bil sam popolnoma zgubljen v tisti množici v tujem in oddaljenem kraju. Nihče ni delal statistike o uspešnosti teh učencev, katerih prvi stiki s šolo so bili tako boleči, da so jim pustili pečat za vse življenje. V velikanski in tuji šoli so bili odrinjeni na rob, svoj negativni vpliv pa so jim vsak dan pustile čakalnice in vožnje med odraslimi v avtobusu.

Ti nikogaršnji otroci so zdaj že odrasli, nekateri že starši, kolikor so se sploh odločili za družine, kajti njihova izkušnja je negativna. Ne poznajo toplega zavetja doma in nihče jim ni pokazal lepote domačega kraja, saj so jih že v najnežnejši mladosti pošiljali drugam. Nobene kulturne ponudbe ni v domačem kraju, kajti ko so zaprli domačo šolo, so uničili kulturni center: ni več knjižnice ne dramskih prireditev ne pevskega zbora.

Ni rojstev. Ni porok. So samo še smrti.

V redkih hišah, ki so še naseljene, je med mrzlimi zidovi v kotu televizor, ki nam pri naša med nekaterimi dobrimi stvarmi tuje nasilje in grozodejstva in nemoralo in s tem se hranimo. O, na voljo imamo tudi omame, da bi ne mislili na svoj nemogoči položaj: skoraj za vsakim vogalom je bife in droge ponujajo spočetka otrokom celo zastoj.

Je seveda tukaj tudi še Bog. Ves čas je bil, čeprav smo mi po nojevsko držali glave v pesek in nismo posvečevali njegovega dne, temveč smo ropotali s svojimi stroji, da bi utišali njegov glas. Lahko se vrnemo k njemu kakor izgubljeni sin. Zna odpuščati. Lahko se ogrejemo za njegovo idejo Ljubezni, ustvarimo tople družine in se nehamo behati samo za zakladi, ki minejo. Z njim bomo dovolj močni, da bomo sprejemali otroke. Omogočili jim bomo, da se bodo vsaj do četrtega razreda vsi šolali v domačem kraju, da bodo tako svoje najbližje okolje spoznali in vzljubili in se tam napojili s kulturo svojih prednikov ter razvili svoje talente, ki jih bodo razdajali in z njimi bogatili druge. V tem bomo našli svojo srečo.

Marija Krejan

Sedma zapoved

Zgodnji jutranji vlak, ki je vozil delavce, je prihrumel po tirih. Pred ovinkom je nekoliko zaviral, da je rezko zadržalo železo po železu. Zemlja je rahlo vzvalovila, kakor ob potresu. Najprej se je zamajal železniški napis, potem pa so valovi vznemirili polje in vrtove in hiše ob njem in šele ko se je železna kača umaknila, je spet zavladala spokojnost.

Amalija Kosec je vstala in odprla okno. Globoko je vdihnila jutranji zrak in objela z očmi hiše z vrtovi in njive in oddaljene griče, porasle z gozdovi. Lep dan bo, je ugotovila. Zavila je v kopalnico, da se je uredila. Oblekla se je, se počesala in si z veliko zaponko spela lase. Pospravila je posteljo, poravnala pregrinjalo in dolila olja večni lučki pred Križanim. Nato je pokleknila na leseno pručko.

Naslonila se je na predalnik in se pogovarjala z Njim. Izročila mu je sebe in rajnega moža in vse rajne in žive sorodnike ter svoje sosede in vse ljudi, ki jih bo srečala čez dan. Prvi je prišel dimnikar.

»Ko boste gotovi, pridite na čaj,« je zaklicala za njim.

Amalija je postregla dimnikarju na belem prtiču in v češkem porcelanu. »Vse vam bom zamazal,« se je vsakokrat opravičeval in vsakokrat je ona smehljaje odgovorila »bom že počistila«. Ni je več spraševal, ali ji je dolgčas, ker ji je mož umrl in ker nima otrok, ker mu je že zdavnaj povedala, da zna biti sama in da je srečna. Smehljala se je. Pogovarjala se je z njim o njegovih dogodivščinah in nazadnje ga je pospremila do vrat in se mu zahvalila za uslugo, čeprav sta prej vse poračunala. Vsakokrat je imel občutek, kakor da je bil na obisku pri materi.

Ona pa si je odvezala predpasnik, potem ko je pospravila za njim, vzela cekar in se odpravila v mesto.

V stolnici je bila pri deveti maši kot številne druge gospodinje, ki so prihajale na trg. Po maši se je napotila proti arkadam ob Ljubljani. Postavila se je v vrsto pri mesarju.

Dovolj časa je imela, da je za steklom na izložbenem pultu pregledala cene in blago in da se je odločila, kaj bo kupila in koliko. Preden je prišla na vrsto, je že tudi izračunala, koliko bo plačala. Pripravila je denar.

Mesar je spretno rezal in sekal in metal na tehtnico, kar je naročila, in vsakokrat je blagajničarki zaklical znesek, ki je bil nekoliko višji, kot je predvidevala Amalija. Mesar je vse zaokroževal navzgor. Ko ji je blagajničarka pomolila listek, je Amalija videla, da je pripravila premalo denarja. Opravičujejoče je pogledala blagajničarko:

»Jaz sem manj naračunala.«

Ta je pogledala mesarja. Mlad, samozavešten in visok človek je bil. Za hip se je ustavil pri svojem delu. Vse jutro je že takole delal in nobena človeška gnida ga ni ovirala pri tem. Z očmi je prestrelil sključeno, sivolaso Amalijo in nato čakajoče za njo, da ne bi še komu padlo kaj takega na pamet. Metal je nazaj na tehtnico v papir zavito blago in z vzvišenim glasom poučeval Amalijo: »Zrezki toliko. Jetrca, evo, toliko. Rebrca za juho toliko.« Ponovil in potrdil je natanko tisto, kar je povedal prvič in Amalija je zinila »ampak«, zato je dodal: »Jetrce je nekoliko več.«

Amalija je poiskala v torbici dodatne dinarje in plačala in pospravila zavitke v cekar. Blagajniški listek je spravila v denarnico. Ti, ki so kupovali pred njo, so bili lahko tiho in čutila je na sebi neme poglede tistih, ki so bili v vrsti za njo. Ne sme jih zadrževati. Že to je bilo preveč. Ji je sploh kdo v mislih dal prav?

Samo sama je bila prepričana o tem.

Počasi in še bolj sključeno kakor sicer je odhajala na avtobus. Ni se smehljala.

Bilo je že vroče in utrujena je bila bolj kot po navadi. Odklenila je vrata svojega doma, si obula natikače in zavila v kuhinjo. Postavila je cekar na pult, vzela iz miznega predala listek in svinčnik in odprla pokrov kuhinjske tehtnice, ki je bila pritrjena na zidu. Po vrsti je stehala zrezke in jetrca in govedino za juho. Vsega je bilo natanko toliko, kot je naročila. Ničesar ni bilo več. Napisala je na listek račun s navedbo količine in zneskov. Podčrtala je in seštela. Dodala je blagajniški listek in napisala še razliko. Potem je spravila listek v denarnico, zavitke pa v cekar, in se ponovno odpravila od doma.

V avtobusu je bilo vroče. Treba ji je tega! Tisti mladi, samozavestni človek jo bo ponižal. Zanj ni nič drugega kakor stara, drobnjakarska in sitna vešča. Kaj pa kupuje meso, če ji je škoda tistih nekaj dinarjev! Najraje se mu ne bi nikoli več prikazala pred oči, prihodnjič bi šla lahko drugam.

Hkrati je z gotovostjo čutila, da mora oparviti ta križev pot.

Pred prodajnim pultom to pot ni bilo nikogar. Vsaj to. Amalija tega ne bi želela oparviti pred pričami.

Stasiti mladenič jo je vprašujoče pogledal. Kakor da se je je spomnil.

Amalija se je priklonila njemu in blagajničarki in ju pozdravila in med njiju porinila listek na visoki pult:

»Tole sem zapisala, ker prej niste verjeli mojemu ustnemu izračunu. Bila je pomota. Prosim, če še sami preverite.«

Blagajničarka je molče pogledala mladeniča, kakor da on odloča o vsem. Podala mu je listek. Zviška je pogledal nanj, kakor da mu je vsebina tako in tako že znana.

»Jetrce je bilo nekoliko več, saj sem vam že povedal.«

Torej se spominja.

»Ne bo držalo. Preverila sem,« je mirno rekla Amalija.

Zdaj se bo raztogotil. Zabrusil ji bo, da je stara coprnica. Amalija je sklonila glavo, kakor da pričakuje udarec.

»Izplačaj razliko,« je mladenič komaj slišno ukazal blagajničarki. Amalija ga je pogledala.

Njegov obraz jo je presunil.

Nekoč se je v šoli učila o Turkih in o janičarjih, ki so pridivjali na konjih, ki so pomendrali vse pod seboj, ki so požigali in plenili in ki so pobirali celo otroke in jih odgnali v daljno turško deželo, kjer so jih prevzgojili, da so pozabili na dom in so se potem vračali ropat lastno deželo in nekoč je eden med njimi prepoznal rojstno vas, bil je poveljnik in je turški vojski ukazal, naj se obrne, naj vasi prizanese, on pa se je vrnil in ostal doma.

Blagajničarka je Amaliji odštela denar.

»Oprostite,« je od nekok iz globine izdaval mladenič, ki je vedel za vse tiste, ki so bili pred Amalijo in tiste, ki so bili za njo in ki se ne bodo vrnili, da bi mu dali odvezo. Veliko jih je bilo. Amalija je to vedela. Rada bi mu pomagala.

»Saj ne mislite, kajne, da sem se vrnila zaradi tegale denarja,« je rekla blago. »Tudi zato ne, ker bi imela preveč časa. Za poštenje gre.«

Mladenič in blagajničarka sta mirovala. Nobenega kupca še ni bilo od nikoder. Prostor je bil poln nečesa drugega. Amalija je prijazno pozdravila in odšla.

Spet je zavila v stolnico. To pot je bila prazna.

V prijetnem, hladnem somraku se je pomikala med klopmi do Marijinega oltarja v ospredju. V dlani je stiskala krivične dinarje. Spustila jih je v železni nabiralnik.

Potem je dolgo klečala pred Marijo Pomagaj in ji izročala v varstvo izgubljenega sina. Nikoli mu ni nihče povedal, kaj je prav in kaj ne, je razmišljala. Veliko je takih.

Nobenega otroka nisem rodila, Mati, pa mi je hudo za vsakega posebej, kakor da je moj, je potožila. Ne poznajo ne tvojega Sina ne njegovih zakonov in zato nikoli ne bodo vedeli, kaj je prava sreča in mir srca. Pomagaj, pomagaj! Marija, pomagaj!

Marta Kmet

Več kot žival

»Dokaza, da je človek več kot žival, nam ne nudi zakonitost, ampak kršilec zakonitosti, človek sam.

Prispodobnost, simboličnost je ključni pojem človeške psihologije. Simbolizem je temeljna človekova stvaritev: ta progresivna objektivacija in progresivni razdor v bitnem svetu, to vrvanje simbolov med človekov osebni in zunanji predmetni svet, ta razvoj od instinkta oziroma bioloških gonov prek besedne magije do magije algoritmov, razvoj, ki gre prek razkola v agresijo, v napadalnost.

Človeški možgani se izkažejo v tem kot kompliciran miselni stroj: samo majhen del možganskih kalkulacij postane zavesten, simboličen, sekundaren proces; vse drugo je položeno že v primarni biološki proces nezavestnih gonskih naravnih (na primer zaznavna konstanca).

Tehnika narave pa pri vsem daleč presega vsako tehniko človeka, in to le z malimi izjemami (npr. umetno razstavljanje atomov, vesoljska raketa).

Ni živi organizem posnemanje ali kopija stroja, temveč narobe: stroji so posnemanje ali kopija živih organizmov. Do tega spoznanja nas bionika vodi ne najmanj zaradi spoznanj ob dosežkih sodobne kibernetike same.

V eni sami a odločilni točki pa stopimo pred mysterium tremendum et fascinosum: biološko šibkejši in neobogljani organizem po edinstveni poti simbiotične dejavnosti naravo in njen razvoj – transcendirajo, presegajo in premagajo. »Simbolizem je,« pravi Bertalanffy, »če hočemo, božja iskra, ki tudi najknavnejši eksemplar vrste človek loči od najvišje razvite in biološko odlično prilagojene živali.« To je vrstna razlika, ki loči človeka od vseh drugih vrst bitij. V simbolizmu so temelji vsake prave človeške psihologije, duhovnosti in neumrljivosti.

dr. Anton Trstenjak
(iz knjige *V znamenju človeka*)

Prišel sem

*Človek je revna stvar.
Zelo malo ve o vesolju.
Še o svojem planetu ne veliko:
neprestano krši njegove zakone.*

*Ne razume niti ljudi v svoji domovini.
Še v svoji družini ne.*

*Kako naj bi bil potem miren v sebi,
ki je vse to hkrati?*

*Nasloni se name.
Okrepčal te bom in razsvetlil,
da boš zmogel svojo pot.*

*Jaz,
neobogljeno dete,
ki leži v hlevu na slami.*

Marta Kmet



Foto Alenka Veber.

Potočnikova Ana

Rosnega poletnega jutra sem potrkala pri njej. Nihče se ni oglasil. Pritisnila sem na kljuko in odprla.

Sedela je na kavču in strmela v okno. Zganila se je šele, ko sem zaprla vrata za seboj.

»O, ti si!« Ozek obraz, skoraj brez gub, se je nasmehnil. »Ne slišim, veš. Nič nisem vedela, kdaj si prišla.«

Ponudila mi je stol nasproti sebe. »Pogledat sem prišla, če ste še živi. Že dolgo vas nisem videla v cerkvi.«

»Še sem živa,« je rekla mirno, kakor z onega sveta. »V cerkvi me pa nisi mogla videti. Že ne pomnim, kdaj sem bila nazadnje pri maši.«

Malo je pomolčala.

»Od takrat, ko smo pokopali Rozi, nisem šla nikamor več. Še na Francetov pogreb ne.«

Rozi je bila njena hči, France sin.

»Saj bi me peljali, pa nisem šla. Naka. Če bi bil taprav pogreb, bi še zmogla. Pa so ga sežgali in potem nosili tisto pest pepela – nak, ne bi mogla to gledati!«

Spet se je ozrla v okno.

»Včasih se je odtod videlo naravnost k vam,« pravi, »zdaj je pa grmovje preraslo. Videla sem, kdaj se je zakadilo iz dimnika, kdaj ste južinali zunaj za mizo pod orehom, kod ste tekali otroci... Oh, ja.«

»Tudi mi smo gledali naravnost k vam,« se spominjam. Oh, ja. Kako daleč je že to! Rozi je bila mojih let. Ko sem prišla nekoč na počitnice, sem naletela na njen grob. Nikoli nisem vedela, zakaj je umrla tako mlada.

Moža je imela v Nemčiji. Prinesel je dovolj denarja, da si je postavila novo hišo in z otrokoma živela v njej.

»Vsak dan je pritekla domov,« pravi Ana, strmeč skozi okno. »To je bilo vse, kar sem imela. In ona menda tudi.«

Dobro sem se je spominjala. Nekoč je potožila, da jo notri pri srcu čudno boli. Po vasi so govorili, da je začela piti. Potem sem jo nekoč srečala z roko v mavcu, ker je menda padla in nekega dopoldneva se je oglasila pri meni in govorila o vsem mogočem, samo o sebi ne, in potem je pred hišo pozabila dežnik, da se je morala vrniti ponj. In naslednjič, ko sem se vrnila domov, je bila že v grobu.

»Ali ste bili pri njej takrat, ko...«

»O ja,« je dvignila obraz, kakor da tako in tako mora o tem govoriti, ker je prepolna tega, tako da že kipi čez. »Zvečer sem bila pri njej in potem sem tudi pri njej spala. Prosila me je, naj ne odhajam domov. Iz predalčka na nočni omarici je vzela nekakšne tablete. Preštevala jih je na dlani: deset, enajst... dovolj jih bo, je momljala, dovolj jih bom imela za zmeraj. Tistikrat ji je nekdo prinesel pokazat slike, njega z ono drugo, take slike, da Bog pomagaj, in od takrat se ni več pobrala. Saj so ji že prej drugi vse mogoče govorili, pa je govorila, da ne more biti res. Tako se je tolažila. Potem pa ni imela več nobene moči...«

»Niste mogli nič pomagati?«

»Ležala sem pri njej, kakor me je prosila, na eni od zakonskih postelj, na drugi pa ona, obe sva zaspali. Zjutraj sem se zbudila, pa je bila že vsa trda. Hotela sem jo premakniti, pa nič, potem sem poklicala ljudi in rešilec jo je odpeljal. Pa ji niso mogli nič pomagati.«

Ana je strmela v okno, skoraj brez gube na obrazu in brez solz.

Marta Kmet

Goriška mohorjeva družba v letu 1995

Prehod iz sezone 1994 v sezono 1995 je zaznamovala 70-letnica življenja GMD. Jubilejno slavlje je bilo v Zavodu Šolskih sester v Gorici dne 9. decembra 1994. S svojo udeležbo so nas počastili predstavniki sestrskih Mohorjevih družb iz Celja in Celovca ter veliko prijateljev iz zamejskega primorskega prostora, pa tudi iz matice, med njimi precej uglednih gostov. Prisotni so bili akad. dr. France Bernik, predsednik SAZU, dr. Peter Vencelj, sekretar v vladi RS za Slovence zunaj meja Slovenije, zastopnica predsednika RS, predstavnik Ministrstva za kulturo RS, konzul RS v Trstu idr.

Po kratki predstavitvi glavnih etap 70-letnega življenja GMD se je središče pozornosti prevesilo na *Primorski slovenski biografski leksikon*, ki je z 20. zvezkom dosegel svojo izpolnitev. O razgibani zgodbi več kot 20-letnega podviga GMD sta spregovorila odbornica prof. Marija Češčut in urednik PSBL prof. Martin Jevnikar. Tudi čestitke, ki so jih na jubilejnem slavlju izrekli nekateri ugledni gostje, so se v dobri meri nanašale na izjemen kulturni pomen tega dela ne le za zamejski, marveč za ves slovenski kulturni prostor.

Pri knjižnem daru GMD 1995 delajo zaključnemu zvezku PSBL družbo še Koledar, zbirka novel Prešernovega nagrajenca Alojza Rebule *Vinograd rimske cesarice* ter spomini tigrovca Zorka Jelinčiča *Pod svinčenim nebom*.

Koledar 1995 je uredil dr. Jožko Markuža. Kot običajno je tudi letošnji pestro urejen in bogato vsebinsko sestavljen. Gotovo bo nepogrešljiv vir za zgodovino slovenskega življa v zamejstvu.

Rebulov *Vinograd rimske cesarice*, ki je izšel ob avtorjevi 70-letnici in Prešernovi nagradi, ni zgolj ponatis prve, že zdavnaj pošle izdaje iz 1956. Vsebuje namreč nekaj najzgodnejših Rebulovih krajših tekstov, ki so izšli v periodičnem tisku, pa tehtno spremno besedo prof. Diomire Fabjan Bajc. Vsekakor je ta izdaja dobrodošla zlasti za šole, pa tudi za vse, ki jih zanima razvoj Rebulovega pisateljskega talenta in duhovnega sveta.

Nemajhen prispevek in priložnost za globlje ovrednotenje čuta narodne zavesti in istovetnosti predstavljajo dramatični spomini tigrovskega voditelja Zorka Jelinčiča *Pod svinčenim nebom*, ki sta jih iz očetove zapuščine za tisk pripravila Jelinčičeva otroka Rada in Dušan.

Poleg običajnega knjižnega daru, prvenstveno namenjenega članom GMD, je Zadruga GM izdala svojstveno razmišljujoče popotovanje po Julijcih po sledih Juliusa Kugyja pod naslovom *Od Trente do Zajzere*, ki ga je napisal Rafko Dolhar, znani tržaški zdravnik in kulturni delavec.

Naj omenimo tudi prikaz slikarskega opusa zamejskega umetnika salezijanca Viktorja Godniča. Naslov *Podobe v službi resnice* zelo prozorno odraža umetnikov duhovni vzgib.

Neobičajni naslov *Dve muhi na en mah – Due piccioni con una fava* nam prinaša dobrodošlo novost slovensko-italijanskega frazeološkega slovarja, ki ga je za GM sestavila prof. Diomira Fabjan Bajc.

V začetku poletja je GM poskrbela za ponatis pesniške zbirke Lada Piščanca *Pesmi zelene pomladi*, prvič objavljene leta 1950, z željo, da se avtorjeva tragična življenjska zgodba (bil je krivično umorjen leta 1944 v Cerknem) in njegova rahločutna pesniška zapuščina priključijo v spomin tudi mlajšim rodovom.

Zadnji v vrsti publikacij GM v letu 1995 je *Zbornik simpozija o Francu Jezi*, samoniklem rodoljubu, časnikařu, kulturnem delavcu, ki so ga vojne in povojne razmere iztrgale iz rodne Štajerske in privedle na Tržaško, kjer se je pred 10 leti izteklo njegovo življenje.

Nadvse živahna, zlasti po zaslugi tajnika Odbora GMD Marka Tavčarja, je bila letošnja predstavitev dejavnosti in publikacij GM tako v zamejstvu kakor v matični domovini. Našteli smo jih kakih trideset. V Ljubljani nam je za predstavitev knjižnega daru 1995 nudila gostoljubno streho SAZU s pozdravno in uvodno besedo njenega podpredsednika akademika Cirila Zlobca.

Deležni smo bili tudi pozornosti slovenske televizije. Omenili bi pogovor za kulturno oddajo »Osmi dan« in pa nastop v živo v koprskem studiu v nizu »Kje so tiste stezice«.

Glede na vezi in sodelovanje s sestrskima Mohorjevima družbama velja omeniti, da je pred izidom skupna zgodovina vseh treh Mohorjevih družb; prikaz zgodovine GMD je pripeval zgodovinar dr. Branko Marušič. Ostala

avtorja sta dr. Valentin Inzko za Celovško in prof. dr. Marijan Smolik za Celjsko. Nadvse zgovorno pričevanje o dejavnosti in kulturnem pomenu vseh treh sestrskih MD bo seznam knjig in publikacij od začetkov do danes, ki bo sestavni del zgodovinskega prikaza.

Oskar Simčič

Mohorjeva v Celovcu v minulem letu

Tokrat se hočem v svojem poročilu iz Celovca omejiti na založniško dejavnost naše Mohorjeve družbe, čeprav zajema založba le del celotne Družbine dejavnosti, ki sega od vzdrževanja Modestovega doma za dijakinje in dijake v Celovcu preko študentskega doma Korotan na Dunaju, knjigarne in tiskarne v Celovcu do raznih iniciativ na gospodarskem področju tako v Avstriji kakor tudi izven nje.

V Modestovem domu smo letos imeli zelo uspešne tečaje nemščine za mladino, Korotan na Dunaju je prenovil znameniti arhitekt – rojak Boris Podrecca (sobe za goste so na razpolago po tel. 0222/40 31 1 93), knjigarno smo temeljito prenovili že lani, tiskarna pa se je preselila zaradi pomanjkanja prostora v Mohorjevi hiši na Vetrinjskem obmestju 26 v Celovcu v sosednji Vetrinji, na zgodovinsko Vetrinjsko polje, kjer se je pričela pred 50 leti pretrseljiva Vetrinjska tragedija.

Naš predsednik rektor Jože Kopeinig je na spominski proslavi te tragedije poleti 1995 v Vetrinju pozdravil številne goste: »Zgodovinska usoda slovenskemu narodu tudi sredi 20. stoletja ne prizanašala. Mnogi danes navzoči ste doživeli in doživljali ponižano in teptano dostojanstvo slovenskega naroda. Okupacija in komunistična revolucija sta prizadeli slovenskemu narodu ne le globoke rane, temveč tudi bratomorni razdor, ki še danes razdvaja narod v Sloveniji, izseljeništvu in zamejstvu. Mohorjeva hiša v Celovcu je bila v povojnih letih duhovno zatočišče mnogim beguncem in izseljencem. S svojo založniško dejavnostjo je omogočala, da se resnica o temni dobi slovenskega naroda v medvojnih in povojnih letih ni mogla povsem zatreti in utišati...«

To, v povojnem času oživljeno založniško delovanje iz leta v leto rodi sadove, včasih hvala Bogu lepše in boljše, včasih samokritično tudi slabše.

V iztekajočem se letu je celovški Mohorjevi uspelo izdati skoraj 50 samostojnih knjig in glasbenih kaset, tako v slovenskem kakor tudi v nemškem jeziku. Največja podviga sta knjigi *Slovenski Dunaj* (besedilo Drago Medved, slike Marjan Paternoster), ki smo jo založili v dveh izdajah, slovenski in nemški, ter dvojezična monografija o slikarju in pesniku Gustavu Janušu s spremno besedo pisatelja Petra Handkeja.

Mladinskih knjig in otroških slikanic smo izdali 8, med katerimi naj posebej omenim slikanico prvenec Tomaža Vrabiča (Škofja Loka) in slikarke Petre Varl-Simončič (Ljubljana) *Oblak, mlinar in pobeglo zdravje*, ter knjige iz zbirke »Novohlačniki« dunajskega avtorja uspešnic Thomasa Brezine.

Založili smo nadalje 4 pesniške zbirke in 8 proznih knjig (med njimi nemški prevod istrskega pisatelja Marjana Tomšiča *Ostrigeca*, avtobiografski roman *Človeka nikar* pisatelja Vinka Ošlaka, pa črtice *Na sončni strani ceste* slovenskega ambasadorja v Parizu Andreja Capudra).

Izmed sedmih stvarnih knjig bi rad posebej opozoril na knjigo *Koraki skozi meglo* (o Soški fronti 1915–1917) primarija iz Gorice dr. Vasje Klavore (izšla je tudi v nemškem prevodu) in na drugi del življenjepisa *Nadškof Vovk in njegov čas* Ludovika Ceglarja, ki živi v Braziliji.

Znanstvenih knjig smo izdali deset, med njimi razpravo *Ameriški Slovenci in katoliška Cerkev* Darka Friša iz Maribora in knjigo nepozabnega narodopisca Nika Kureta *Das festliche Jahr der Slowenen* (praznično leto Slovencev) ter zbornik *Matija Majar-Ziljski*, ki ga je izdal univ. prof. Andrej Moritsch (univerza Celovec) v naši založbi.

S področja šolskih knjig (skupaj devet) naj omenim že peto knjigo *Gospodarsko poslovanje* (Schneider/Schwankhart), dalje še knjigo *Glas, glasba in glasbila* (Kovačič) in pa latinsko vadnico *Veni, vidi, didici* (Stockmann); posebno rad pa poročam, da smo izdali tudi veroučno knjigo *Vjerska knjiga 2* za Gradiščanske Hrvate ter dve veroučni v slovenščini. Veseli nas, da moremo pomagati z našimi šolskimi knjigami tudi šolam v republiki Sloveniji.

V rubriki »razno« imamo še ostale knjige in glasbene produkcije. Iz tega koša naj omenim *Mali socialni leksikon* (Vinko Ošlak), zbornik *Kristjan v družbi* (uredil Vinko Ošlak, sozaložba vseh treh Mohorjevih založb!), umetnostni koledar *Hans Staudacher* ter še glasbeni kaseti in laserski plošči *Vse je pesem* (ansambel Drava iz Borovlj) in *Koroške narodne za trobento* (Franc Korber, Ljubljana).

Seveda je še posebej razveseljiva izdaja knjige *Zgodovina Mohorjeve*, ki izhaja sozaložbi Mohorjevih družb iz Celja, Gorice in Celovca, katerih zgodovino zajema in prikazuje na pregleden način.

V minuli dobi smo pripravili vrsto literarnih večerov, predstavitev knjig ipd., prav posebej pa je uspel »Avstrijsko-slovenski večer« junija 1995 v parlamentu na Dunaju s predstavitev knjige Vasje Klavore in razstavo slikarja Tomaža Železnika ter predstavitev slovenskih vin in pršuta.

Ob koncu iskrena hvala vsem sodelavcem, posebej pa še našemu predstavništvu v Ljubljani, ki pod vodstvom direktorja Ivana Ovna z veliko vnemo in lepimi uspehi skrbi za širjenje Mohorjevih bukev v Sloveniji.

Na svidenje s cenjenimi bralkami in bralci bodisi na branjih, bodisi na knjižnih sejmih (Ljubljana, Frankfurt, Dunaj, Velikovec) se veseli vdani

Franz Kattinig,
vodja založbe

Pogovor z Jankom Modrom

Kdo med nami še ni bral knjige, ki jo je iz kakšnega tujega jezika prevedel prof. Janko Moder? Na vso srečo smo na slovesnost ob 140-letnici Mohorjeve družbe (24. septembra 1992 v Cankarjevem domu v Ljubljani) med nekdanjimi sodelavci Mohorjeve družbe povabili tudi prof. Modra in še večja sreča je bila, da je tudi prišel. Takrat sem ga prosil, če bi ga smel obiskati, da bi mi povedal kaj o Mohorjevi družbi v času, ko je bil njen ožji sodelavec. Nič ni imel proti in tako sem bil že dvakrat pri njem v Ljubljani.

Ko sem se pripravljaj na obisk in pogovor, sem prej v zborniku *Dom in svet* 1990 prebral, kar se je pogovarjal z njim urednik dr. Stanko Janežič. Iz objavljenega pogovora sem mogel razbrati, s čim vse se je Janko Moder v svojem življenju že ukvarjal, kako je pomagal sooblikovati slovensko kulturo in kako nanjo gleda danes.

Povedal je, da je prišel med ožje sodelavce revije *Mladika* in s tem Mohorjeve družbe leta 1934, podal pa je tudi svojo sodbo o obnavljanju nekdanjega periodičnega tiska, revij ali časopisov: »Sodim, da iz samih reminiscenc na nekdanjo uspešnost ali priljubljenost revije ni mogoče kovati preveč kapitala. Gola sentimentalnost iz spomina na preteklost ima premalo hrane za prihodnost in se kaj lahko spremeni v coklo ali breme.«

Gospod profesor! Toliko let ste delali za Mohorjevo in toliko let potem niste z njo pravzaprav imeli nobenega neposrednega stika. Kakšen vtis ste pa dobili na lanskoletni (1992) proslavi tisti večer v Cankarjevem domu?

Najprej mi je bilo ljubo, da se me je sploh kdo spomnil, saj sem bil po dvajsetih letih (1934–55) tesnega sodelovanja z Mohorjevo štirideset let (1955–92) samo še naročnik in bralec njenih izdaj. Ob slovesnosti pa mi je bilo še posebej ljubo, da so bile tisti večer vse tri Mohorjeve družbe (celjska, celovška in goriška) lepo skupaj. Že ves čas me namreč boli, da je toliko naših ljudi v državnopravno toliko različnih razmerah, da jih ne more idealno družiti niti kulturna organizacija, kakor je Mohorjeva družba.

Če se je že treba s tem sprijazniti, potem je gotovo najbližje Slomškovemu ustanovitelskemu duhu, če se Mohorjeva družba prilagodi vsakršnim pravnim in upravnim razmeram in se v vsaki državi osamosvoji. Lepo je, če potem vse te enakopravne organizacije složno sodelujejo.

Pa tudi sicer mi je bilo tisti večer lepo. Srečal sem še nekaj ljudi, recimo vas kot novega, pa Mikelново kot staro mohorjanko. Obenem pa sem se pri tem še ostreje zavedel, kako številnih, s katerimi sem svoj čas največ delal, na primer Finžgarja, Pogačnika, Kotnika, Vodnika, Mikeln, Bašev, že ni več med živimi.

Celovška Mohorjeva je pred kratkim sprejela v svoja Pravila določilo, da je zgornja

starostna meja za članstvo v odboru petinšestdeset let. Kako gledate na to?

Prepričan sem, da določilo ni brez razloga, sicer se ne bi bili zanj odločili. Če namreč odborniki niso voljeni za določeno obdobje in če se iz obdobja v obdobje ne dopolnjujejo z novimi močmi, če se torej podjetna kri ne mladi in če izkušnost preide v rutino ali celo utrujenost, je tudi takšno določilo lahko koristno. Seveda pa je, kakor povsod v življenju – tudi star odbornik lahko bolj delaven in prožnejši od mladega »uradnika«.

Povejte, kako ste sploh prišli k Mohorjevi.

Najprej kot ugankar. Študiral sem v Šentvidu, kjer sem imel na voljo veliko domače in tuje literature, torej na pretek možnosti za študij in kratek čas. Ker pa sem od doma prinesel ne le védenje, temveč tudi ljubezen do Mohorjeve, saj so mohorjevke edine redno prihajale v našo hišo, sem že kot drugošolec naročil Mladiko, sicer drag, vendar imeniten družinski list, ki ga je izdajala Mohorjeva družba v Celju. V njem je bil obsežen ugankarski kotiček, ob katerem sta se potem dolga leta sproščali moja iznajdljivost in delovna vnema. Najprej celo v škodo mojega šolanja, tako, da me je moral prefekt Ciril Jerina ob prvi konferenci v tretji gimnaziji zelo resno posvariti pred vsemi: »Moder, zdaj so pa rešene tvoje uganke!«

Njegov opomin sem si sicer vzel k srcu in se oprijel tudi učenja, ugank pa nisem opustil; strastno sem jih reševal in sestavljal. Tudi že za Mladiko, v kateri je tedaj za prvotnim urednikom Butkovičem urejal ta kotiček Josip Novak, upokojeni šolski nadzornik, živeč v Vižmarjah pri Šentvidu. Kmalu sem bil pri njem reden gost, tako, da sem lahko za njim povsem naravno prevzel vodstvo kotička. S tem sem bil samoumevno pritegnjen tudi med sodelavce celotne Mohorjeve, ne le Mladike. S pisateljem Finžgarjem sva bila namreč že »stara« znanca, ker sem tudi njega nekajkrat obiskal na domu za Bežigradom, kakor tudi nekatere druge urednike listov, zlasti mladinskih, ki sem jih že kot nižješolec oblegal s pesniškimi in proznimi poskusi, predvsem urednika Mentorja, pesnika Jožo Lovrenčiča.

S prevzemom ugankarskega kotička v Mladiki sem za uredništvo Mohorjeve postal »odrasel« in dobival razne dodatne pomožne naloge: branje rokopisov in poročanje o njih, prebiranje v oceno poslanih knjig, branje korektur, razna kurirska pota in podobno.

Pravite, da sta bila s Finžgarjem že »stara znanca«. Kako to razumeti?

Čisto preprosto. Ko sem bil nekoč kot nižješolec med reševalci ugank izžreban, sem dobil sporočilo, naj osebno pridem po nagrado k uredniku. Finžgar je takrat stanoval za Bežigradom v svoji hiši v Pleteršnikovi ulici, jaz pa sem bil doma v Dolu pri Ljubljani, dvanajst kilometrov stran. Odpravil sem se torej po nagrado – seveda peš, ker v dvajsetih letih še ni bilo avtobusov, še kolesa so bila tako redka, da ga pri naši hiši morebiti ni bilo, ali pa sem bil še premajhen, da bi se smel z njim voziti.

Na poti me je ujel dež – bil sem seveda tudi brez dežnika – in kolikor bolj sem se bližal Ljubljani, bolj je deževalo. Ko sem za Bežigradom – takrat še tako rekoč sredi sicer praznega travnika – našel Finžgarjevo vilo, sem bil že do kože premočen, da je vse lilo od mene. Nisem si upal pozvoniti. Zato sem v upanju, da se sprevedri, nekajkrat obkrožil tisti z bodečo žico ograjeni travnik med (sedanjo) Trstenjakovo, Pleteršnikovo, Bežigradom in Dunajsko, kjer je stalo le dvoje, troje hiš, in čakal, da dež poneha. Pa vse zaman. Nazadnje sem se okorajžil in pozvonil. Odprla mi je Finžgarjeva kuharica in ko me je videla, kakšen sem, me ni spustila noter. Odšla je po Finžgarja in ko je prišel, je bil bolj usmiljen. Spustil me je v vežico vrh stopničk, na nekakšno zaprto verando pred vhodom v stanovanje, in rekel: »Tokole, fant, zdej seuš pa tle narpreh mau odtoku.«

Čez nekaj časa je potem prišel pome in me odpeljal noter. Potem sva se dolgo pogovarjala in sem dobil ne le nagrado (planinsko garnituro za kuhanje čaja), temveč tudi vroč čaj in prigrizek. Po tistem sem imel tako rekoč prost dostop do Finžgarja. In sem ga seveda kot dijaček osrečeval tudi z izdelki svoje muze. Moje mladostno navdušenje zanj se je z leti še večalo (spominjam se med drugim, da sem v počastitev njegove šestdesetletnice na njegov rojstni dan znova na dušek prebral Pod svobodnim soncem) in obojestransko konkretiziralo, tako, da sem bil pozneje, zlasti med vojno, dolgo njegov osebni famulus, nekakšen tajnik, po vojni pa hkrati pomočnik pri urejanju mohorjev.

Pa urednik Jože Pogačnik?

Medtem sem 1933 maturiral in se vpisal na elektrostrojno v Ljubljani. Ostal sem pri Mohorjevi. Ne toliko zaradi tistih nekaj svet-



Tedanji predsednik MD p. Hieronim Žvegljč in tajnica dr. Zmaga Kumer ob praznovanju 140-letnice v Cankarjevem domu v Ljubljani (glej naslednji članek). Foto M. Paternoster.

lih dinarčkov, ki sem jih – tako rekoč brez uradnega službenega razmerja – dobival pri Finžgarju in pozneje pri Pogačniku in še pozneje znova pri Finžgarju, bolj zaradi ugodnega počutja pri delu in ljudeh. Tudi s Pogačnikom, ki je nekako takrat prevzel uredništvo Mladike, sem se kmalu prav dobro razumel, saj so me gotovo priporočili profesorji s šentiviške gimnazije: dr. Breznik, Jakob Solar, dr. Čepon, dr. Knific, Omerza, Pengov, katerim sem v gimnaziji z marsičim pomagal, zlasti z branjem korektur in s prevajanjem raznega drobiža, s katerim so sodelovali pri takratnih časopisih.

Ko se mi je po enem letu študija elektrostrojne pokazalo, da ga ne bom mogel nadaljevati (v Ljubljani je bil samo prvi letnik, za odhod v Zagreb ali še kam dlje pa ni bilo denarja), sem s Pogačnikom in pogosto tudi namesto njega hodil v Celje lomiti Mladiko. To je bilo kakor nalašč v skladu z mojimi osebnimi načrti.

Po nekaterih tedanjih zgledih (zlasti bližnjega Veita na Viru pri Domžalah) sem si namreč sklenil urediti lastno založnico in si doma oskrbeti vsaj stavnico, če ne tudi tiskarno. Izdajal bi predvsem svoje prevode, s katerimi sem se tedaj čedalje intenzivneje ukvarjal. V ta namen sem si z vsemi mogočimi opravili (tajništvo neke obrtne zadrage, pomožni delavec v pisarni in laboratoriju neke tovarne, domači učitelj pri Šavniku, sodelovanje pri številnih časopisih, revijah in sploh tiskih, sestavljanje križank...) služil kruh. To pa je bil obenem čas, ko so me močno snubili tudi pri Slovencu (Ahčin) in Domoljubu (Košiček), vendar mi – tudi zaradi nacizma – ni dišalo iti študirat na visoko šolo v Berlin, ko je pri odboru Mohorjeve vedno bolj zorela misel, naj bi namesto duhovnikov kar največ nalog prevzeli laiki.

Pri tem je Mohorjeva najbrž na tihem računala tudi z menoj, ker so me priganjali, naj že doštudiram – sam sem bil po razočaranju nad elektrostrojno manj ogret za to – in odslužim vojsko, da se preselim v Celje in prevzamem katero od odgovornejših nalog.

Brž ko je bilo oboje – študij in vojaščina – za menoj, so prišli z jasno besedo na dan: s

Tonetom Vodnikom naj bi prevzela uredništvo Mladike. Zadnja leta me je Pogačnik čedalje bolj uvajal v to in sem tako rekoč vse od stikov s sodelavci do tehničnega urejanja opravljal namesto njega, letnik 1941 pa je v celoti prešel v moje in Vodnikove roke. Poleti naj bi na običnem zboru Družbe zadevo uredili in potrdili tudi pravno in bibliografsko (z navedbo v kolofonu). Pa je vse prehitela vojna, tako, da so v najinem uredništvu izšle samo štiri številke.

Kolikor bolj sem bil pritegnjen k Mohorjevi, toliko bolj so se mi – zlasti zaradi negotovih vojnih razmer – tudi odmikali načrti za lastno založbo, hkrati pa sem se navadil delati in se zlasti navzel organizacije dela, reda in discipline. Mladika je bila namreč med drugim znana tudi po tem, da je zelo redno izhajala: vsakega prvega v mesecu, do ure natančno. Če bi gregorijanski koledar odpovedal, Mladika ni smela.

To je za revijo gotovo zelo dobro, ne?

Prav gotovo je to ena od pozitivnih prvin, ne samo zaradi ugleda in reda, ampak tudi za pridobivanje in ohranitev naročnikov. To zavest so mi vcepljali vsi trije: Finžgar, Pogačnik in Kotnik; tudi potem, ko je Mohorjevo vodil Pogačnik, je bil namreč oča Finžgar v ozadju še vedno kot siva eminenca in smo se tako rekoč v vsaki stvari zatekali k njemu po nasvet. Pri njem se je redno zbiral tudi širši krožek prijateljev in pri tistih družabnih srečanjih je bila predebatirana tudi marsikatera uredniška ali odborniška mohorjanska poteza.

Ko je dr. Pogačnik postal ravnatelj Marijanišča, je kmalu tudi mene pritegnil za prefekta, da me je imel še bolj pri roki pri uredništvu Mladike. (Pozneje me je tudi poročil.)

Pri moji povezavi z Mohorjevo potemtakem ni bilo nobenih sunkovitih notranjih preskokov: pripravljali so me za odgovornejše delo pri njej, nabiral sem izkušnje na raznih področjih od uredniških, organizacijskih in tehničnih do poverjenjskih. Moral je priti zunanji dejavnik, vojna, da je vse to pokopal.

In vendar je Mohorjeva živel tudi med vojno?

Prav imate. Ko smo videli, da se je Jugoslavija razletela kakor krhka keramika, smo se pri Mohorjevi zavedli usodnih perspektiv. Po svoje je bila sreča, da si je Slovenijo razdelilo več okupatorjev, ker se je kmalu poka-



Izdaja Slovenskih narodnih vezenin (glej naslednji članek).

zalo, da je Italija kot okupatorska sila manj rigorozna od Nemčije. Sprevideli smo, da se bo najbrž dalo Mohorjevo kako obdržati pri življenju ali jo na novo ustanoviti.

Nemudoma je bil torej imenovan nov odbor pod predsedstvom dr. Franca Ks. Lukmana; v njem sta bila tudi dr. Anton Breznik in Anton Vovk. Ker je dr. France Kotnik, dotedanji ravnatelj Mohorjeve družbe, obtičal v Celju, sem bil v Ljubljani jaz za prvo silo izbran za nekakšno »deklico za vse«, od uredništva do uprave.

Ni bilo lahko, saj je bilo treba tako rekoč vsako drobtinico izvleči, izviti ali izgoljufati od okupatorja. In vendar sem imel občutek, da so vsi napor – nekakšen duhovni boj z okupatorjem – smiselni, saj ljudi ne smemo pustiti brez slovenske besede, kakor se je na našo grozo godilo na nemški polovici zasedene Slovenije, obsojene na brutalno takojšnje ponemčenje. Medvojni knjižni dar Mohorjeve je bil sicer veliko skromnejši, vendar kulturno tehten in dragocen, saj je bil z ohranjanjem tiskanega jezika stalen memento zasedbenim oblastem, Slovencem pa v spodbudo, da se ne damo; to je bilo nekakšno nadaljevanje predvojnega ravnanja na Koroškem in Primorskem, kjer si je slovenski tisk ravno tako poskušal sproti izbojevati vsaj boren prostorček na soncu.

Kot tedanji vodilni delavec Mohorjeve sem bil v stikih tako rekoč z vsemi – zlasti v Ljubljani živečimi – izobraženci vseh odtenkov. Vsi so nas podpirali in spodbujali, naj vztrajamo. Spominjam se pogovorov s posameznimi vidnejšimi ustvarjalci – na primer s Finžgarjem, Župančičem, Steletom, Koblarjem, Sovretom, Glonarjem, Smolejem, obema Vodnikoma – o kulturnem molku. Kot en-



S predstavitve monografije Orgle v Ljubljani (glej naslednji članek). Foto Alenka Veber.

kratno gesto smo ga vsi pozdravili in podprli, za daljšo dobo pa se je dozdeval bolj škodljiv kakor ne, zato nihče ni odklanjal sodelovanja pri Mohorjevi, saj smo jo med drugim občutili kot eno od poroštev, da so Hitlerjeve grožnje daleč od uredničenja. Zanimiv je bil na primer v tem pogledu pogovor z Jožo Glonarjem, ko sem ga naprosil za ponatis prevoda Sienkiewiczevega Quo vadis, ki je izšel pri goriški Mohorjevi družbi. Z veseljem je bil za to, vendar mi je postavil dva pogoja:

1. Roman se mu zdi ponekod dolgozezen, zato ga bo temu primerno skrajšal, vendar naj pred javnostjo prevzamem to opravilo jaz. (Sprejel sem in zapisal: Priredilo uredništvo.)

2. Ne mara imeti sitnosti zaradi kršenja kulturnega molka, čeprav se mu ne zdi smiselno. Zato naj odgovornost za objavo prevzamem jaz, njemu pa naj nakažem honorar. (Tako je bilo tudi storjeno.)

In kako je bilo z Mohorjevo po vojni?

Zelo zanimivo in slovensko značilno. Prvih njenih korakov niti ne poznam iz svoje vednosti, temveč iz Finžgarjevega in Kotnikovega pripovedovanja. Takoj po osvoboditvi sem bil namreč – v bistvu zaradi domnevne kršitve kulturnega molka – devet mesecev zaprt (pravzaprav priprt, ker nisem bil nič obsojen). Ko sem prišel ven, sem najprej obiskal Finžgarja, takrat še hudo revnega, ker ga je ob koncu vojne skoraj ubila letalska bomba, vendar je bil od starih mohorjanov edini

kolikor toliko v milosti pri oblasteh. Obdržal me je v službi pri Mohorjevi in me postavil za svojega pomočnika. Vse naj bi delal namesto njega, ker povojna oblast Mohorjeve ni prepovedala, najbrž precej po zaslugi nekaterih njenih zagovornikov, Prežihovega Voranca, Bevka, Breclja, Kimovca (Žige, op. ur.)... Postavljen pa je bil popolnoma nov odbor.

Finžgar mi je zaupal, da je zaradi varnosti iz knjige zapisnikov iztrgal vse liste z medvojno dejavnostjo in jih uničil. Bil je gorenjsko ponosen in bister in je vedel, da mu samo na videz puščajo proste roke pri uredništvu, v resnici pa o vsem odloča odbor, zato se je izgovarjal na starost, betežnost, gluhost in povsod pošiljal v ogenj mene, češ, poraz te bo manj prizadel (in poraz je bil v pomembnih zadevah tako rekoč že vnaprej predviden ali predvidljiv). Tako sem bil v osebnih stikih z vsemi odločilnimi odborniki in dejavniki (po starem bi se reklo cenzorji), ker pa cenzure uradno ni bilo, jim recimo »dejavniki«. Od njih je bilo namreč odvisno, koliko knjig sme (»more«) Mohorjeva izdati, katere prispevke in od katerih avtorjev more sprejeti, v kakšni nakladi morejo knjige izhajati in kdaj.

Tiste čase sem po svoje v resnici užival. V nekaj kratkih letih sem ponovno v isti vlogi, kot urednik Mohorjeve, obiskoval oblastnike in njihove izpostavljenice in poskušal doseči razumevanje in naklonjenost za Mohorjevo. Vsi, med vojno italijanski in nemški, po vojni domači »dejavniki«, so imeli Mohorjevo grdo zapisano, ker jim je bila po svojem temeljnem poslanstvu trn v peti – med vojno narodnostno, po vojni najprej ideološko, malo pozneje pa konkurenčno – in so se po svojih najboljših močeh izvijali in izmotavali, samo da bi mi dopovedali – recimo po vojni – da bi osebno strašno radi pomagali Družbi, da pa, žal, ni papirja, da tiskarna ne utegne, da so rokopisi slabi... in še sto »objektivnih« stvari.

V resnici pa sva s Finžgarjem natančno vedela, kako je s tem. Še posebej potem, ko je tako rekoč cvet novih mohorskih odbornikov ustanovil konkurenčno Prešernovo družbo, da je bil na primer minister Fajfar v obeh »ta glavni«. Pri Mohorjevi mogoče kot opazovalec in zaviralec (seveda, Bog ne daj opazno) in kot neposredni sodelavec, ki se lahko nesumljivo pouči o vseh načrtih, da jih potem laže spodnaša v prid Prešernove. Delna smola je bila, da je bil Bevk iz časov pred vojno bolj vaje iskrenega sodelovanja z Mohorjevo in ji je zlasti za Primorsko priznaval nesporne



Kosilo v čast slavljenju Rebuli v Ljubljani. Navzoči P. Kvaternik, podpredsednik MD, dr. S. Gabrovec, dr. Z. Kumer in drugi (glej naslednji članek). Foto Matija Remše.

zasluge za slovenstvo, zato mi je dostikrat odkrito potožil, da bi se najrajši ne šel več teh igric, kakršne se mora iti zaradi ljubelega miru. Še prav posebej nesrečen pa je bil zaradi teh igric odbornik Kimovec. Ta mi je dostikrat nalil čistega vina, vendar v bistvu tudi ni nič mogel. In tako je Mohorjeva po vojni životarila in pešala.

Programsko njen knjižni dar iz objektivnih in subjektivnih razlogov ni bil izdelan, ker ni bilo ljudi, ki bi smeli in mogli pisati ali sodelovati po svoji volji in sposobnosti in ker odbor ni želel poskrbeti za najboljši knjižni dar, ki bi ga takrat zmogli brez »dejavnikov«. Temu se je pridružila tudi resnična stiska za besedila, včasih tudi za papir, za tisk.

Ravno tako je bila uničena tudi poverjeniška mreža. Duhovniki kot poverjeniki Mohorjeve so bili strahovani iz vseh mogočih razlogov, Mohorjeva kljub navidezni uradni prepovedi ni bila zaželena in tako se je število naročnikov ali udov ves čas zmanjševalo. Raztreščeno je tudi podeželje na splošno

(agrarna politika, beg z dežele, kmalu se je pokazal tudi vpliv nove šole), tako, da se je tudi po tej plati število naročnikov Mohorjeve redčilo. Takrat smo v ožjem, starem mohorjanskem uredniškem krogu – Finžgar, Stele, Kotnik, Trstenjak in še kdo – veliko premišljevali o tem, kako družbo prilagoditi objektivno novim razmeram, saj je prejšnja naslopitev na bralno nezahtevnejše prebivalstvo spričo splošnega razvoja in napredka izgubljala udarno moč in privlačnost.

Glejte, tri leta po vojni zaporedoma bemo v Koledarju: natisnjenih 70.000 izvodov. To bi lahko pomenilo omejeno naklado zaradi pomanjkanja papirja... Tako so, recimo, v nekaterih farah žrebali, kdo od naročnikov, ki so sicer knjige vnaprej plačali, bo knjige tudi dobil, saj jih je prišlo premalo, da bi jih mogli vsi dobiti.

Vse to drži, samo, da je bilo pomanjkanje papirja le za nekatere. Iz moje Mohorske bibliografije je jasno razvidno, da je bil Koledar za leto 1946 natisnjen v blizu stotisoč izvodih, za 1947 samo še 62.000 in za 1948 40.000. To število so nekako še tolerirali, dokler se ni prišla Prešernova družba. Potem smo se šli marsikdaj preprosto »cenkanje«,



Ustvarjalnost mladih, spodbujena z vzorci iz knjige Slovenske narodne vezenine, je obrodila prelepe sadove (glej naslednji članek). Foto Janez Jeromen.

kdo bo koga, mi Prešernovo ali Prešernova nas, Mohorjevo. Če je nam malo preveč zrasel greben, je pač zmanjkalo papirja, če je šlo Prešernovi dobro, se tudi nam ni bilo treba posebno bati. Včasih sem to popolnoma jasno razbral iz zasebnega pogovora na primer s Fajfarjem.

Seveda pa moram še enkrat poudariti, da uradno tako rekoč nikoli ni bilo rečeno, da hoče kdo Mohorjevo omejevati. To je bil boj dveh sistemov ali odborov ali kakor hočete, ki sta oba pametna, zmaga pa tisti, ki ima moč.

No, sam sem, recimo, že dvakrat slišal iz ust našega nekdanjega dolgoletnega odbornika Staneta Kovača (ta je do leta 1941 delal v tiskarni Mohorjeve družbe), da je bil prav on tisti, ki je šel k ministru (Jožetu Pokornu?) s predlogom: Pa še mi ustanovimo podobno družbo!

Ja, ja, rad verjamem. In tak je bil tudi Fajfar, tak je bil tudi Kimovec, Bevk in tako naprej. Fajfar je bil gotovo na dva kraja in ne

veš, kje je bil bolj s srcem, kje pa s preračunljivostjo. To so bile zanimive stvari. Zgodovina je sicer ohranila neke številke, ampak vzroki so drugje.

Mislite torej, da je bila Prešernova družba ustanovljena zato, da bi ogrozila Mohorjevo?

Zanesljivo, samo s tem namenom. Čeprav malo po ovinku. Novi odborniki so po vojni pri Mohorjevi videli, kako so ljudje žejni in lačni knjig, in so zaslutili vir ne le uspešnega podjetja, temveč tudi možnost komunistične prevzgoje. Vsaj mi pri Mohorjevi – Finžgar, Pogačnik, Kotnik, oba Mikelna (mož in žena) in jaz – smo bili prepričani, da je to nov, na videz tekmovalno tržni poskus, kako spodnesti in spodjesti Mohorjevo. Papir je bil pač nedolžen, neideološki, na videz objektiven, nekulturnobojni izraz za vse kaj drugega. Dostikrat je morala pri tem krajši konec potegniti tudi Mohorjeva tiskarna, ki bi v tržnih razmerah seveda rajši natisnila višjo naklado, a se je morala podrežati načrtnemu državnemu gospodarstvu in vpisovati tudi izgube ali pa se celo naivno izgovarjati, da žal trenutno nima denarja, da bi kupila več papirja. Tako ni bil nikoli nihče nič kriv. Vsi so si in smo si prizadevali za kar največji razmah Mohorjeve, tisti, ki nismo nič mogli, smo se zares

gnali, oni, ki so imeli škarje in platno in moč v rokah, so se pa vpričo nas le delali, zadaj pa se smejali.

To smo mi vsi vedeli. Kimovec je bil na primer toliko iskren, da mi je kdaj kakšno stvar tudi odkrito povedal, Fajfar pa ne, čeprav sva bila znana še izpred vojne in zlasti med vojno, ko je delal pri Blejcu v Zadrufni tiskarni, dokler ni odšel v partizane. Fajfar se zlepa ni kje izdal, četudi sem bil dostikrat toliko poreden, da sem mu namignil, da vem, kako je s tem, in da vem, kaj tudi on ve (kvečjemu so mu oči še malo hudomušneje zaigrale in se pridružile govorici brčic). Snubil me pa je, snubil, da bi mu še kaj več povedal... To je bila posebna igra tako imenovane svobode.

Ko sva se zadnjič pogovarjala, ste mi omenili, da so vas v petdesetih letih kandidirali za uradnega urednika namesto pešajočega Finžgarja. Kako je torej bilo?

Tudi ta igra je bila zanimiva. Ko je po vojni prišel k Mohorjevi Stanko Cajnkar, je prišel kot narejen človek in pisatelj, ugleden po obeh plateh, po eni kot duhovnik in profesor, po drugi kot bivši partizan. Prišel je mogoče na osebno željo, iz osebne ambicije, ali pa tudi na željo drugih. O tem nisem nikoli posebej premišljeval, ker v začetku kot odbornik tako rekoč sploh ni bil opazen.

Potem pa sva dvakrat nerodno trčila. Zelo nerodno. Prvič v začetku petdesetih, ko sem bil z drugimi v žiriji za Finžgarjevo nagrado in je Cajnkar konkuriral s povestjo Križnarjevi. Osebno je bil prepričan, da sploh nima tekmeča, žirija pa je odločila drugače. Pozneje je dr. Stele v Finžgarjevem krogu zvedel, da se je žirija s tem Cajnkarju zelo zamerila in da Cajnkar za »napačno« odločitev dolži predvsem mene.

To pa je bil tudi čas, ko se je Finžgar dokončno odločil, da bo izpregel. Starost, gluhot in boleznj so ga ves čas po vojni hudo ovirale; vsi so vedeli, da sem dejansko urednik jaz, on pa samo po imenu. Ker kot bivši pripornik politično nisem bil dobro zapisan, je bilo takšno stanje razumljivo, razumljiva pa tudi njegova želja, da se že reši bremena, ki mu ni kos. Sam sem medtem delno prišel iz prisilne anonimnosti: ne le s prevodi (Šolohov, Čehov, Gorki, Tolstoj, Krleža, Andrić, Miller...) pri raznih založbah in v gledališču, tudi s samostojnim romanom Sveta zemlja pri Mladinski knjigi, pri Mohorjevi pa z njeno

podrobno zgodovino (*Iz zdravih korenin močno drevo*) in s pripravljanjem obsežne *Mohorske bibliografije*. Skratka, sklenjeno je bilo, da me bodo na eni prihodnjih sej v Celju predlagali in tudi imenovali za Finžgarjevega naslednika v uredništvu Mohorjeve. To mi je Finžgar kar nekaj let zapovrstjo ponavljal, vendar se ni nikoli nič zgodilo. Najbrž me sploh ni predlagal (ker je sprevidel, da politično ne bi bilo oportuno, ali, ker bi bil s predlogom pogorel).

Ampak nekega dne me ustavi odbornik Kimovec (ker sva bila oba Bežigrajca, sva se dostikrat grede v mesto ali domov pogovarjala) in mi pove, da je za prihodnjo sejo Mohorjeve resnično na dnevnem redu zamenjava urednika, da pa najbrž ne bo potekala tako, kakor misli Finžgar. Prostodušno sem mu povedal, da Finžgar res že dolgo napoveduje zamenjavo, da pa – mogoče tudi na mojo željo, ker se veliko bolje počutim kot anonimen delavec – hvala Bogu ni nikoli nič iz tega in da si tudi to pot iskreno želim ravno tak izid.

Povedal mi je, da so to pot odborniki sprevideli, da je res že čas, da ustrezijo Finžgarjevi želji, saj jih ima moč že čez osemdeset, in da sem tako prišel v pretres pri ustreznem forumu (mislim je kajpada na CK) in da imajo tam Cajnkarjeve pomisleke proti meni, zato se bo odbor najbrž drugače odločil.

Kaj pa je imel, prosim vas, Centralni komite z Mohorjevo?

Vse! Takrat je bilo vse dirigirano, ne le gospodarstvo. Zlasti pa seveda uredništva in založbe. No, in tako je naključje hotelo, da sva se čez nekaj dni v Celje na tisto sejo odbora s Cajnkarjem peljala s istim vlakom in v kupeju sedela skupaj – sama. Pogovor je seveda nanesel tudi na menjavo urednika. Popolnoma jasno mi je povedal, naj ne bom razočaran, če bo seja sklenila drugače, kakor želi »oča« (Finžgar). (Zanimivo je, da je v njegovi štajerski govorici tisti njegov »oča« zvenel nekako izumetničeno.) Na tisti seji je potem za Finžgarjem prevzel mesto urednika Stanko Cajnkar.

V bistvu se s tem zame ni skoraj nič spremenilo. Še naprej sem vsak teden hodil k Finžgarju, le da sem poslej bil samo še njegov »osebni tajnik in kurir«, »fant za vse«, obenem pa sem začel hoditi tudi k dr. Stanku Cajnkarju kot uredniku in za Mohorjevo sem delal vse namesto njega. Razlika je bila samo



Na predstavitvi popolne izdaje del p. Simona Ašiča v Stični (glej naslednji članek). Foto Alenka Veber.

ta, da je bil Cajnkar malo bolj gosposki in da je dal čutiti, da je urednik on, da pa nekaterih stvari ne utegne ali pa ne želi sam pospraviti in ima za to plačanega hlapca.

V kakšni zvezi z urednikovanjem pa je bil Jože Dolenc?

To je popolnoma druga zgodba. Jože Dolenc, moj sošolec s šentviške gimnazije, je bil takrat še urednik pri Slovenskem poročevalcu. Ker pa so ga – kakor Kocbeka in vse kocbekovce – pomikali čedalje bolj proti izhodu, je menda prosil Cajnkara, naj se zavzame zanj. In tako me je Cajnkar nekoč vprašal, ali bi ga lahko vzeli k Mohorjevi, na primer za pomočnika meni. Saj gre bolj za to, je še pripomnil, da bo fant imel socialno in tako naprej. Zakaj pa ne, sem odgovoril. Takrat sem imel v resnici čez glavo dela s pisanjem mohorske zgodovine (ki naj bi izhajala v vsakoletnih snopičih) in s sestavljanjem Mohorske bibliografije. Zato mi je bil Cajnkarjev predlog o zaposlitvi Dolenca všeč, vendar sem – kot dober šahist – takoj premislil še prihodnjo potezo. Pokazala se mi je namreč že tudi možnost statusa samostojnega umetnika. Vložil sem prošnjo in bila je ugodno rešena. Tako sem dobil socialno zavarovanje in štetje let za pokojnino.

To mi je tisti trenutek zadostovalo in sem službo pri Mohorjevi odpovedal. Vedel sem namreč, da za tri urednike pri Mohorjevi ne bo prostora in da se jaz še najlaže umaknem.

S tem pa je bilo tudi, kakor bi odrezal, konec vsakršnih mojih zvez z Mohorjevo. Pa ne le po moji krivdi. Z največjo težavo sem do leta 1957 – še največ s Kotnikovo pomočjo, dokler je še živel – pripeljal Mohorsko

bibliografijo do konca po prvotni zamisli, na nadaljevanje mohorske zgodovine (Iz zdravih korenin močno drevo) pa ni bilo niti misliti, ker se je Cajnkarju zdelo, da jemlje preveč prostora. Še danes ne vem, komu je bilo s tem ustrezno, nekaterim novim odbornikom, »dejavnikom«, uredništvu ali Mohorjevi.

Delo je torej ostalo nedokončano?

Prvotna zamisel, naj bi kot kratka zgodovina Mohorjeve izšla za njeno stoletnico, se je namreč med uresničevanjem bistveno spremenila. Ravno te dni sem o tem napisal daljši članek za koledar celovške Mohorjeve družbe (prim. Koledar Mohorjeve družbe v Celovcu 1994, str. 35–38), zato se mi tu ne kaže ponavljati.

Da bo stvar (bralcem tegale pogovora) vendarle jasnejša, naj povem, da sta od knjige Iz zdravih korenin močno drevo (s podnaslovom Iz zgodovine Družbe sv. Mohorja) izšla le prva dva snopiča (leta 1952 in 1953) na skupaj 384 straneh; v njiju je obdelana zgodovina prvih petindvajsetih let Mohorjeve. – In kakšne so možnosti, da bi zgodovino nadaljevali?

Pravzaprav nikakršne. Veliko izpisanega gradiva imam sicer še pripravljenega, vendar je veliko več tiskov – zlasti za vso novejšo dobo, se pravi za čas med obema vojnama – še nepregledanih. Ko sem se namreč odločil za pisanje zgodovine Mohorjeve, sem sklenil navajati samo vire, da bi jih »dejavniki« ne mogli spodbijati in zanikati. Tako sem sistematično prebiral tistodobne časopise in tisk in jih izčrpno izpisal nekako vse do leta 1900, nekatere pa tudi že precej dlje. Če bi torej ne bilo uredniškega ugovora, da knjiga jemlje preveč prostora v mohorskem knjižnem daru, bi bil za leto 1954 mirno lahko pripravil tretji snopič. Dogovarjali smo se tudi o tem, da bi snopiči izhajali vsako drugo leto, kar bi bilo gotovo na obe strani ugodnejše, za pisca in za knjižni dar, vendar je zmagala rigoroznejša rešitev: »Tako podrobna zgodovina za naše naročnike ni zanimiva«, kar je bilo stvarno prigodno vzeto mogoče celo res, pogledano z malo manj enodnevnimi naočniki pa neprecenljiva škoda, saj se najbrž zlepa ne bo več našel človek, ki bi iz našega časopisja in tiska nasploh izbrskal vse glasove o Mohorjevi in jih povezano vpel v časovno sozvočje in s tem – le na podlagi prvotne in drugotne dokumentacije – napisal dober izsek iz celot-



Na predstavitvi knjige pozabljenega pisatelja Ludveta Potokarja Onstran samote v prostorih DSP. Slovenski pisatelji so blesteli s svojo odsotnostjo (glej naslednji članek). Foto Alenka Veber.

ne slovenske kulturne in civilizacijske zgodovine mohorskega obdobja.

In tako se je velika zamisel kaj klavrno končala. Sem pač tak, da se rajši umaknem, kakor da bi s svojeglavostjo več škodoval kakor koristil. Po svoje sta mi namreč takrat tudi nedokončana snopiča Iz zdravih korenin močno drevo že s pomenljivim naslovom izpričevala več, kakor so si želeli »dejavniki«, zato je bil vsaj moj tihi namen in cilj več kot dosežen.

Se pravi, da ste se kar brez boja umaknili iz Mohorjeve?

Malo je res čudno, vendar odkrito priznam, da nisem videl nobene prave perspektive in možnosti. Govorim o Mohorjevi na splošno, ne le o njeni zgodovini. Po svoje sem z nekaterimi drugimi sodelavci vred trpel že ves povojni čas, ko sem gledal, kako se stvari razvijajo. Obenem pa moram reči, da ne jaz ne drugi nismo imeli nikakršne pre-

pričljive vizije o uresničljivi programski preureditvi in preusmeritvi Mohorjeve, zlasti še praktično o njenem vsakoletnem knjižnem daru, se pravi rednih in doplačilnih knjigah Mohorjeve, ker so nam jih novi odborniki sprti spretno podirali, čeprav je bilo predvojnem urednikom poslanstvo Mohorjeve tudi v novih časih in novih razmerah več kot jasno, (zlasti) zaradi novih »dejavnikov« pa žal neizvedljivo. Sicer pa moram odkrito priznati, da je Mohorjeva že zadnja leta pred vojno živela nekako svoje življenje, na pol mimo nas, ki smo ji poskušali uravnati tek in program, ali vsaj mimo mene in neodvisno od mene. Mogoče sem bil jaz pred vojno preveč svetovljana in naprednjaka za tedanje odbornike. Kaj pa vem. Kot uslužbenec uredništva namreč nisem bil član odbora (razen med vojno), zato ne vem, kaj so uradno sklepali ali sodili o meni, vendar sem bil s srcem zavzet za Mohorjevo in za njeno poslanstvo. Ker pa sem kmalu spregledal, da sem s svojim gledanjem očitno v manjšini, sem se le deloma še udeleževal iskanj in premišljevanj o njeni reformi ali posodabljanju. Mogoče sem se zunaj ožjega uredniškega kroga o teh vprašanjih še največ pogovarjal z Jakobom Šolarjem. On je bil vsak trenutek pripravljen



Poletje molka govori o otroštvu leta 1945... Avtorica Mara Cerar Hull, ob njej pisatelj Alojz Rebula in urednik Matija Remše na literarnem večeru v Škofovih zavodih v Šentvidu nad Ljubljano (glej naslednji članek). Foto Alenka Veber.

z vsakomer debatirati o vsaki stvari in je imel tudi v resnici neznanske zaloge znanja in vednosti, vendar sem bil ravno tisti čas malo razočaran ob njegovem literarnoteoretskem pogledu in prihodnost slovenske ljudske poezije. Mogoče sem se tudi zato s Tonetom Vodnikom in Pogačnikom tisti čas izrecno zanimal predvsem še za Mladiko in njeno prihodnost, manj za celotno Mohorjevo in njen knjižni dar.

Že pred vojno je bilo jasno čutiti čedalje ostrejšo ločevanje duhov, in sicer v vseh pogledih, idejnih, političnih, programskih, verskih, celo narodnih; pri Mohorjevi posebej še dveh: generacijskih in cerkveno-laičnih. Nekateri od odbornikov so bili namreč dvakratno stari, trdi in nepremakljivi. Imeli so svoje preizkušene formule in konec. Ljubljana je večinoma dobesedno odletavala od Celja in Maribora, pa naj je bil to Finžgar, naj je bil Pogačnik, naj je bil kdor si že bodi (tu mislim seveda predvsem na meni dostopni čas pred vojno, ko je bil v Celju še nesporni gospodar dr. France Kotnik, deloma pa mislim tudi na tisti čas po vojni, ko so se novi odborniki in »dejavniki« mogoče kesali, da so Mohorjevo sploh dovolili, ker je niso mogli preurediti povsem po svoje, tako, da so nemara tudi iz tega razočaranja rajši sklenili ustanoviti popolnoma novo, laično Prešernovo družbo).

Mogoče je Ljubljana pred vojno mislila tudi z menoj malo spremeniti svoj položaj in doseči več vpliva na Mohorjevo, ker sva z ženo že resno iskala stanovanje v Celju in ker me je tudi dr. Kotnik kar z veseljem sprejel za

sodelavca, vendar sem na vsak korak trezno ugotavljal, da je škoda moči za medsebojne ribarije na področju, ki me življenjsko niti do kraja ne zanima. Čutil sem se tudi prešibko osebnost, zmožno kvečjemu lastnega delovnega napona, ne pa tudi vodenja drugih. V meni nikoli ni bilo niti za las takšnih želja, zato mi je po svoje kar odleglo, ko je vojna namesto mene odločila glede moje celjske kariere (ali ko je po vojni o moji mohorski karieri odločil Cajnkar). Po naravi sem namreč preveč zvest in lojalen, da bi sam pustil na cedilu nalogo, ki mi je zaupana, brez težav in osebnih zamer pa se lahko podredim zunanji odločitvi. Tako sva na primer z dr. Cajnkarjem pozneje zunaj Mohorjeve izvrstno sodelovala pri mojem prevodu Svetega pisma, pri katerem mi je bil določen za teološkega preglednika in me je opozoril na prenekatero doktrinarno fineso. Tudi z dr. Kotnikom sva se ves čas v Ljubljani dobro pobirala, predvsem seveda med vojno, pa tudi po vojni v Celju, ko sem hodil lomiti zlasti Mohorjev koledar. Vsak čas se je zaupno zatekel k meni po navet, ker sem bil prožnejši od njega v boju z »dejavniki«, ki so ga brutalno onemogočali in nazadnje tudi povsem onemogočili. Ko je bila Mohorjevi odvzeta tiskarna, so tudi njega in ženo hudo utesnili, pustili so jima eno samo sobo. Ob njegovi smrti sem potem popisal njegovo osebno knjižnico, ki je po daljših zapletih le v celoti prešla k Sušniku na Ravne, se pravi v bližino Kotnikovega domačega kraja (Dobrije).

Tudi po vojni ste torej prihajali v Celje?

V predvojni Mohorjevi, tj. povojni Celjski tiskarni sem bil star znanec. Pred vojno sem lomil predvsem Mladiko, po vojni pa koledar. Tam sem se seznanil s številnimi grafičnimi (Kroflič, Kleč) in kulturnimi (Stupica) delavci, tudi s starimi mohorskimi stavci še iz prevaljskega obdobja (Peperko). Po vojni sva se precej redno srečevala tam s Tinetom Orlom, starim znancem s šentviške gimnazije (kot dijak sem mu med drugim natipkal seminarsko nalogo in za honorar dobil polhovko), urednikom Planinskega vestnika. Zanimivo se mi je zdelo, da je imel celo on, tak svobodnjak, težave pogovarjati se z menoj, povojnim pripornikom.

Ampak tudi to je treba razumeti: Celjska tiskarna je bila po vojni tako pomembna postojanka, da je morala imeti oči in ušesa na vsakem koraku, ob vsakem regalju.

Časi se pač spreminjajo, Mohorjeva pa ostaja. Ji imate tudi danes, pri svojih osem-desetih, povedati še kaj tako lepega in ponosnega, kakor je bil tisti »Iz zdravih korenin mogoče drevo«?

Mislim, da je izrek še naprej ravno tako aktualen in za Mohorjevo še kakor nalašč. Kaj ni Slomškovo spoznanje, razvidno iz prvih mohorskih pravil (»na svetlo dajati in širiti dobre knjige, ki um, srce in voljo razsvetliti in požlahtiti... zamorejo«), ravno tako pereče? Treba ga je samo časovno prilagoditi.

Če je šlo tedaj bolj za to, da je treba premagati slovensko nepismenost, in nas je tudi Mohorjeva pomagala uvrstiti v zbor evropskih razsvetljenih narodov, je danes ravno tako potreben močan poudarek na sekundarni pismenosti, se pravi na požlahtnitvi srca in duha.

Kaj nam ni s časom ravno Evropa nanese la tudi strahot in sila v življenje (na primer koncentracijska taborišča) in v umetnost (zlasti po televiziji in filmu) in nas vztrajno peha nazaj v strahote srednjega veka, v moderno barbarstvo, v križanje največje primitivnosti, kriminala in surovosti z najnovejšim elektronskim tehničnim napredkom? In ali nam ni še naprej ostala zemljepisna usojenost, da smo na križišču sveta z vablljivimi možnostmi ne le druge Švice, temveč tudi Hongkonga z vsemi zapeljivostmi lahkega življenja; in ali nismo še naprej blažilni tampon med balkanskim peklom in evropskimi grozljivkami terorizma in tihotapstva od mamil do aidsa, pri tem pa kakor sušna njiva dežja potrebni resne strokovne in plemenite umetniške literature?

To jasno priča, da se današnja Mohorjeva ne more in ne sme več zadovoljiti z večerniškim branje, temveč mora v Slovencih prebuditi slo po najboljši, najzlahtnejši literaturi. In da tega niti v današnjem tržnem gospodarstvu ni mogoče doseči samo z bučno formalno propagando in reklamo, temveč je za to po Slomškovo potrebna vse drugačna duhovna zbranost, izbranost in gorečnost, saj moramo Slovencem vrniti zaupanje v knjigo, jih znova naučiti brati večno klasična dela in jim tudi kar najbolj omogočiti njihov izid in nakup.

Vse to pa niso čez noč uresničljive naloge, temveč je treba – spet po Slomškovo – napraviti temeljit načrt in ga vztrajno in požrtvovalno uresničevati s široko mrežo poverjenikov in propagandistov, s čvrsto kulturno organizacijo, saj je trajnejša pocenitev knjige

mogoča predvsem z večjo naklado, ta pa je dosegljiva samo z združenimi močmi brez jalovih cepitev in nepotrebnega drobižarstva.

Mislite, da bi bilo tako zelo odveč, nesodobno in nevedno Mohorjeve, če bi nas tudi ta učila in naučila strpnosti, širine ali nas vsaj odvadila praznega in škodljivega strankarstva? Tudi to je najbrž ena od mogočih ali celo nujnih potez sodobne omike.

Zdi se mi, da je ta cilj ne le vreden naporov, temveč tudi hvaležno delovno področje, se pravi, da niti malo ne gre zgolj za sentimentalno obujanje ali ohranjanje pri življenju častitljive družbe, temveč za dolgotrajno, temeljito, obenem pa nujno mladostno vnemo in sodobno kulturno poslanstvo Mohorjeve z mislijo na vse Slovence, doma in po svetu.

Ta pogovor je nastal zgodaj spomladi 1993. Ko sem ga poslal prof. Modru v avtorizacijo, je on še marsikaj spremenil in mi dokončno verzijo poslal 3. junija 1993. Računal sem, da bomo mogli namesto odmrlega Književnega glasnika in pokojne Nove Mladike vzpostaviti neko novo periodično povezavo s člani MD, kar sem ponovno in izrecno predlagal na seji odbora v Celju 16. decembra 1992. A v tistem in takšnem vzdušju nisem uspel. Čeprav je prof. Moder medtem obhajal 80-letnico (8. maja 1994), sem res iskreno vesel, da mi je uredništvo vsaj zdaj omogočilo objaviti pomembni pogovor v Koledarju, čeprav s precejšnjo zamudo; nad vse zaslužnega mohorjana pa naj Gospodar življenja še naprej modro vodi in milostno spremlja na njegovi življenjski poti!

p. Hieronim Žveglič

Mohorjeva družba Celje

od septembra 1994 do septembra 1995

Oktober 1994: Po nekaj letih pravdanja se je še kar srečno končal naš zahtevek za denacionalizacijo in vrnitev premoženja, ki je bilo Mohorjevi družbi v Celju odvzeto kmalu po koncu druge svetovne vojne. Postopek je bil zaključen 17. oktobra s poravnavo med Mohorjevo družbo in dotedanjim lastnikom Ce-

tisom iz Celja. V poravnalnem postopku smo se z dotedanjim lastnikom sporazumeli, da nam vrne naše nekdanje nepremično premoženje, mi pa mu plačamo vrednost izboljšav in novih objektov, ki jih je Cetus izvedel v času svojega lastništva na naši nekdanji imovini. Sedaj stojimo pred veliko nalogo, da se uprava Mohorjeve spet preseli v stavbo, ki so jo naši predniki kupili v ta namen leta 1926 in ki nam je služila še prva leta po vojni.

V organizaciji Inštituta Antona Trstenjaka je bila 25. in 26. oktobra v Cankarjevem domu v Ljubljani osrednja strokovna prireditev v Sloveniji v letu družine. Predavatelji na tem simpoziju so bili sami »naši« avtorji: Anton Trstenjak, Elisabeth Lukas in Viktor Frankl (žal le posredno, preko video posnetka). Tudi mi smo se vključili v to prireditev z dvema izdajama: V. Frankl, ZDRAVNIK IN DUŠA, eno avtorjevih prvih in temeljnih del o logoterapiji, ter E. Lukas, SMISELNICE, zbirka logoterapevtskih misli, utrinkov, dopolnjenih z mojstrsko fotografijo Andreja Hudnika.

November: Na vernih duš dan smo v dvorani nadškofijskega ordinariata predstavili zajetno knjigo PALME MUČENIŠTVA, v kateri so avtorji duhovniki Zdravko Reven, Anton Pust in Božidar Slapšak zbrali življenjepise več sto slovenskih duhovnikov, redovnikov, redovnic in bogoslovcev, ki so trpeli preganjanje ali umrli nasilne smrti med vojno ali v prvih letih po njej. Knjiga je tehten prispevek k pravilnemu prikazovanju in razumevanju naše novejšje zgodovine.

V dneh 12. in 13. novembra smo vse tri Mohorjeve skupaj priredile v Domu prosvete v Tinjah simpozij na temo: *Kristjan v družbi*. Sodelovali so vidni slovenski krščanski misleci, ob okrogli mizi pa so svoje poglede in misli izmenjali tudi vodilni slovenski krščanski politiki. Zbornik prispevkov s tega simpozija bo izšel 1995 kot skupna izdaja vseh treh Mohorjevih družb.

December: V začetku decembra smo izdali najdebelejšo (17 cm!) »knjigo« v svoji zgodovini: s. Justina Višner SLOVENSKE NARODNE VEZENINE. Pravzaprav je to škatla, v kateri so knjiga in pole s skoraj 600 slovenskimi okrasnimi vzorci v naravni velikosti. Tako obsežne izdaje, posvečene slovenskim vezeninam, doslej še ni bilo. Raz-

veselili so se je vsi, ki jih zanima naša ljudska ustvarjalnost, med njimi tudi mladi iz veroučne skupine iz Stožic pri Ljubljani, ki so za veliko noč 1995 izvezli 16 prtičkov z ljudskimi motivi.

V letu 1994 smo izdali rekordno število knjig: vsega skupaj 88 naslovov, od tega 6 v redni zbirki; 62 knjig, CD plošč, glasbenih kaset zunaj redne zbirke, 20 knjig in glasbenih kaset pa je bilo namenjenih verouku.

Leto 1995 smo začeli z nekaj ponatisi, februarja pa smo se pridružili čestitkam akademiku in pisatelju, našemu zvestemu avtorju Alojzu Rebuli, ki je dobil Prešernovo nagrado za življenjsko delo. Njegovo 70-letnico smo zaznamovali z izborom nekaterih njegovih temeljnih besedil o krščanstvu, pod skupnim naslovom – SKOZI PRVO ZAGRINJALO; predstavitev je bila že v septembru 1994.

April: V četrtek 27. aprila je šla v eter prva oddaja Radia Ognjišče IZ MOHORJEVE SKRINJE, od takrat jo lahko poslušate vsak četrtek ob 20:35. Ko boste dobili v roke ta koledar, jih bo že več kot trideset. Z Radiem Ognjišče smo se dogovorili, da vam vsak četrtek zvečer v obliki sproščenega pogovora, zanimivih odlomkov in intervjujev pripravimo dobre pol ure poučno zabavnega poslušanja. Ob tem si lahko s pravilnimi odgovori prislužite tudi knjižne nagrade, saj je vsaka druga oddaja v živo! Oddaje so naletetele pri poslušalcih na dober odziv, zato načrtujemo, da bomo naše kulturno sodelovanje z Radiem Ognjišče še razširili in razvejali.

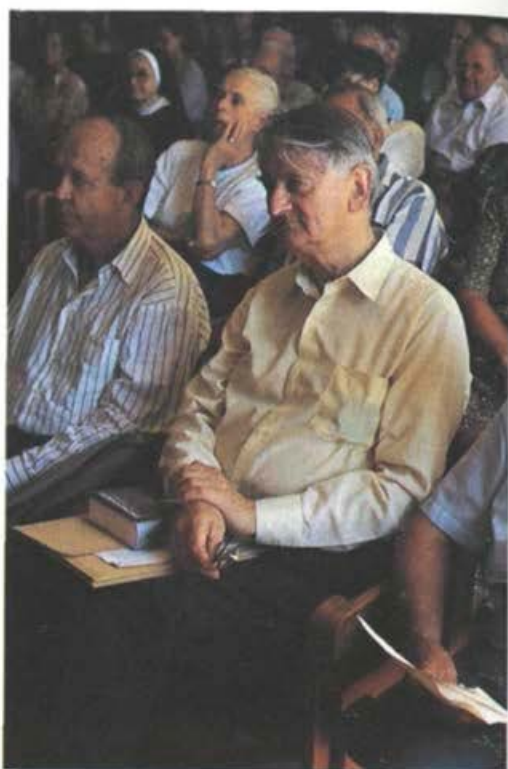
Maj: 10. maja smo Slovencem predstavili monografijo ORGLE V LJUBLJANI dr. E. Škulja. Izjemni knjigi je ustrezala tudi izjemna predstavitev: v navzočnosti ljubljanskega nadškofa in metropolita sta avtor in organistka Angela Tomanič v živo predstavila najmanjše orgle v Ljubljani, dobrih 250 let star pozitiv.

V mesecu maju se je ves svet spominjal petdesetletnice konca druge svetovne vojne. Tudi mi smo posvetili kar štiri izdaje spominu na dogodke v maju in juniju leta 1945, ki so nas Slovence tako močno zaznamovali: A. Srholec LUČ IZ GLOBIN, M. Kremžar SIVI DNEVI, L. Potokar ONSTRAN SAMOTE, M. Cerar Hull POLETJE MOLKA.

Medtem ko so uradne proslave predvsem poveljevale zmago nad okupatorjem, smo mi hoteli opozoriti na drugo plat medalje, na vrsto človeških tragedij, ki nam jih je prinesla trpka svoboda komunizma. V tem smislu smo v nedeljo 14. maja, ko je slovenska vlada priredila svoj »triumf«, skupaj z Radiem Ognjišče zvečer predstavili Slovencem recital poezije dvajsetih slovenskih medvojnih pesnikov z naslovom OD TU JE DANES DALEČ DO LJUDI. Prof. France Pibernik je v njem zbral pesnike z vseh političnih in nazorskih strani, družila jih je po eni strani iskrena človeška izpoved njihovih pesmi, po drugi pa skupna grenka usoda: vsi so bili žrtve vojnega nasilja z ene ali druge strani. Recital so izvedli ugledni slovenski umetniki: igralca Boris Cavazza in Gregor Čušin, pianistka Hermina Jerman in čelist Milan Hudnik, režiser Marko Sosič, skladatelj akademik Primož Ramovš pa je prispeval zanj originalno glasbo. Ta naš recital je v juniju predvajal v svojem programu tudi Radio Slovenija.

Junij: 16. junija smo v Stični predstavili »zbrano dela« p. Simona Ašiča, zeliščarja, ki ga poznajo vsi Slovenci. V dveh knjigah so zbrana njegova navodila za nabiranje zdravilnih rastlin in recepti, v tretji pa je njegov življenjepis, ki ga je spisal Vojan T. Arhar.

21. junija smo v Zavodu sv. Stanislava na literarnem večeru, posvečenem begu in tragičnem poboju vrnjenih beguncev v juniju 1945, še posebej predstavili tri knjige slovenskih avtorjev, ki so povezane s temi dogodki: M. Kremžar SIVI DNEVI, L. Potokar ONSTRAN SAMOTE, M. Cerar Hull POLETJE MOLKA. Posebno pozornost smo posvetili pisatelju Ludvetu Potokarju, ki je ustvarjal v Severni Ameriki, doma pa je bil doslej neznan. Knjiga ONSTRAN SAMOTE, v kateri so zbrane njegove novele in roman Krivi vir, prof. Pibernik pa jo je dopolnil z obširno življenjepisno študijo, kaže, da ga je treba šteti med naše najkvalitetnejše povojne pisatelje. Na večeru je bila v živo prisotna tudi pisateljica Mara Cerar Hull, avtorica avtobiografske izpovedi z naslovom POLETJE MOLKA. S svojimi prispevki pa sta nas navdušila tudi ugledna slovenska literata Zorko Simčič in Alojz Rebula. Večer je s slovenskimi narodnimi in umetnimi pesmimi lepo zaokrožil oktet Deseti brat.



*John Corsellis v tinjskem Domu prosvete.
Foto J. Jeromen.*

Zadnji junijski dan je knjiga L. Potokarja ONSTRAN SAMOTE doživela posebno pozornost v Domu prosvete v Tinjah na Koroškem, kjer so nekdanji begunci, slovenski študentje graške univerze, priredili enodnevni spominski simpozij. Kot glavna predavateljica sta nastopila John Corsellis, angleški pravnik, pred 50. leti član angleške humanitarne organizacije na Koroškem, in grof Nikolaj Tolstoj Miloslavski, angleški zgodovinar, znan po svojih kritičnih člankih in po knjigi, v kateri je razkril in obsodil nehumano ravnanje tistih angleških vojaških poveljnikov na Koroškem, ki so spomladi 1945 na tisoče slovenskih beguncev svojevoljno vrnili Titovi vojski v gotovo smrt. Oba sta se za našo knjigo zelo zanimala, saj jima obsežna življenjepisna študija prof. Pibernika nudi novo gradivo pri proučevanju tistih usodnih dni. Z obema smo navezali stike, saj se zanimata za našo založniško dejavnost nasploh.

V juniju in juliju nas je obiskalo več Slovencev z druge strani oceana, vseh smo bili zelo veseli. Med njimi sta bila tudi g. Jože



France Pibernik in Janez Jeromen v družbi s slavnim grofom N. Tolstojem in J. Corsellisom v Tinjah. Foto J. Jeromen.

Škerbec, vodja slovenskega dušnopastirskega urada v Buenos Airesu, in g. Lovro Jan, ki prizadevno posreduje naše knjige Slovencem v Bariločah, Argentina. Naši stiki z Argentino so vedno bolj živi, v zadnjih dvanajstih mesecih smo izdali kar dve pomembni knjigi, s katerima smo približali kulturno delo argentinskih Slovencev tudi njihovi stari domovini: ZBORNIK SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE 1954–1994 in LETOPIS SLOVENSKEGA GLASBENEGA ŽIVLJENJA V ARGENTINI.

Pogovarjali smo se o marsičem in skupaj delali načrte, kako bi še uspešneje premostili tisoče kilometrov, ki nas ločujejo.

Janez Jeromen

gatov poverjenikov iz vseh slovenskih škofij, dosedanjih odbornikov, delegatov sodelavcev, uslužbencev in dosmrtnih članov.

Občni zbor, ki ga je v imenu delovnega predsedstva vodil prof. p. dr. Vinko Škafar, je najprej pozdravil pokrovitelj, mariborski škof dr. Franc Kramberger, za njim pa v imenu drugega najstarejšega slovenskega književnega društva Slovenske matice njen predsednik prof. Joža Mahnič. Koprski škof Metod Pirih je poslal pozdravno brzojavko, vsi škofje pa so na seji škofovske konference zaželeli Mohorjevi božji blagoslov, kakor je sporočil škof pokrovitelj.

Poročila predsednika p. Hieronima Žvegliča, tajnice dr. Zmage Kumrove in predsednika nadzornega odbora akademika prof. dr. Jožeta Mačka so seznanila delegate z delom, uspehi in tudi težavami štiriletnega obdobja. Med težavami je zlasti dejstvo, da je vsako leto manj Mohorjanov pripravljeno vnaprej plačati letno članarino ob naročilu redne zbirke. Vendar je bilo ugotovljeno tudi to, da je celo sedanje število naročnikov (nad 17.000) sorazmerno veliko za tako majhen narod, in da ni treba izgubljati zaupanja za prihodnost, ker poleg redne zbirke Mohorjeva izda še veliko lepih drugih knjig. Upoštevati je treba tudi to, da zlasti zamejske Slovence in naše izseljence s knjigami oskrbuje tudi obe mohorski sestri v Celovcu in Gorici. Lepo je, da stiki vseh treh sestrskih družb v zadnjih letih napredujejo in da bo letos izšla tudi skupna zgodovina Mohorjeve družbe. Po kar živahni debati so potem delegati izglasovali razrešnico dosedanjemu odboru.

Na dnevnem redu občnega zbora je bil tudi sprejem delno spremenjenih (izboljšanih) društvenih pravil, ker se je v štirih letih pokazalo, da je organizacijo družbinega dela treba deloma izpopolniti. Potem ko je prof. dr. Stanko Ojnik v imenu odbora razložil predlagane spremembe, so delegati sprejeli nova pravila, škof pokrovitelj pa jih je takoj potrdil.

Dosedanji odbor je pripravil seznam kandidatov za odbornike v prihodnjem štiriletnem obdobju. Izmed njih so delegati izvolili sedem odbornikov in tri člane nadzornega odbora. Delegati poverjenikov iz vseh treh škofij so že pred tem izvolili šest odbornikov, po dva iz vsake škofije. Precej dosedanjih odbornikov ni več želelo biti med kandidati.

Občni zbor Mohorjeve družbe v Celju

Mohorjeva družba je pri Sv. Duhu v Celju imela redni občni zbor v soboto 23. septembra, na dan pred obletnico smrti škofa Antona Martina Slomška. Udeležilo se ga je 60 dele-



Predsedstvo občnega zbora celjske MD in predsednik p. Hieronim Žveglič med poročanjem. Foto Alenka Veber.

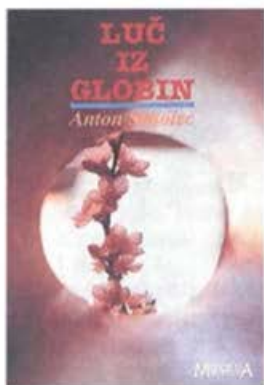
Dosedanji predsednik p. Hieronim Žveglič se je zahvalil za zaupanje, ki so mu ga Mohorjani izkazovali dobrih dvanajst let. Izvoljeni,

precej pomlajeni odbor je na konstitutivni seji 2. oktobra izvolil predsednika, dr. Ivana Štuhca, dva podpredsednika, za primorsko škofijo g. Svetka Gregoriča in za ljubljansko nadškofijo dr. Marijana Smolika, pa tajnico dr. Metko Klevišar. Vlogo predsednika nadzornega odbora so še naprej zaupali dr. Jožetu Mačku.

M. S.

Lovro Jan na razstavi naših knjig v Bariločah.





Anton Srholec, LUČ IZ GLOBIN

Edinstveno pričevanje slovaškega duhovnika-delavca o usodi brez krivde kaznovanih ljudi v času komunistične strahovlade na Slovaškem. Po osmih letih trpljenja je ušel smrti v rudnikih urana, iz Jahimovskih taborišč. Kljub prestanemu trpljenju je njegova izpoved polna vere v dobro, pričevanje, da je Bog solidaren z zavrženim in trpečim človekom.

Petdeset let trpke svobode...



Marko Kremžar, SIVI DNEVI

Pisateljeva doživetja v ljubljanskih zaporih, kjer je šel skozi ponižanja in strahote oznovskih zališevanj, ter delil usodo in spoznaval globljo človeško naravo sojetnikov. Kratke, v jetniškem slogu zapisane zgodbe ohranjajo avtentičnost in dokumentarnost dogodkov. Avtor, doktor ekonomskih znanosti, živi in ustvarja v Argentini.



Ludve Potokar, ONSTRAN SAMOTE

Književna ustvarjalnost in begunska usoda pisatelja Ludveta Potokarja sta bili doslej v domovini domala neznani. V knjigi so zbrane avtobiografske črtice, psihološke novele in (nedokončan) roman *Krivi vir*. V njih se nam razodeva pisatelj kot občutljiv in izjemno pronicljiv opazovalec slovenskih razmer doma in v zdomstvu. Dragocenost knjige dopolnjuje obširna študija prof. F. Pibernika o pisateljevem življenju, pravi avanturi, in okolju v begunstvu na Koroškem in kasneje v Ameriki, dopolnjujejo jo številne dokumentarne fotografije in imensko kazalo.

Tatjana Angerer, ŽIDOVSKA 8

Zgodba hiše in ljudi, ki so v njej prebivali. Potem je prišla svoboda, nacionalizacija in zaplemba... Prizadevanja za vrnitev hiše, ki jih avtorica popisuje, preidejo v skoraj kriminalen vozel, ki še danes ni razpleten. V knjigi se jedko (in humorno) zrcali vseh petdeset let slovenskega realnega socializma.



Mohorjeva družba Celje: knjige 1995

Mara Cerar Hull, POLETJE MOLKA

Kaj so videle dekliške oči, kaj je dojemala otrokova duša v poletju 1945? Grozljiva tišina gorenjske domačije, v kateri je ostala sama z dvema sestrama; oče, domobranec, je bil ubit, mater in brata pa je odnesel begunski val čez Ljubelj. Skoraj dokumentarno poročilo o tem, kako je trpko svobodo doživljalo troje otrok, ki so maja 1945 ostali sirote, prepuščene maščevalnosti časa.

BOŽIČNE DOMISLICE



Kdo se najbolj veseli praznikov konec leta? Otroci, seveda! Da jih hodo lažje dočakali, jim lahko pripravite adventni koledar ter skupaj z njimi izdelate voščilnice in okraske za jelko.

VOŠČILNICE - PREPOGLJIVKE

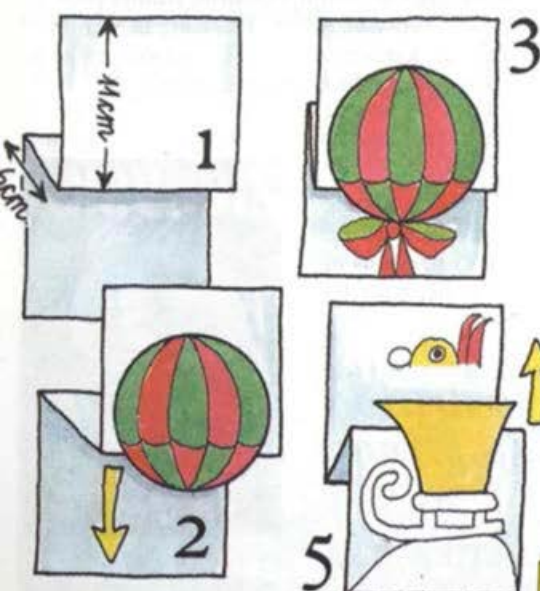
Iz tršega papirja izrežite 28 X 12 cm velik pravokotnik. Dvakrat ga prepognite (1).

Za voščilnico z balonom izrežite krog s premerom 11 cm. Pobarvajte ga in prilepite na zgornji del voščilnice (2). Pazite, da na spodnjem delu balona ne bo lepila!

Na zloženo voščilnico narišite tik pod balon pentljo (3), nato pa papir raztegnite. Med pentljo in balon narišite košaro z darili in Božička, voščilo pa napišite v oblaček ali na košaro. Pobarvate lahko tudi ozadje (4).

Voščilnico zložite in dajte v kuverto, velikosti 17.5 X 12.5 cm. Za manjše kuverte morate že na začetku odrezati manjši kos tršega papirja.

Če vam je bolj pri srcu Božiček na saneh, prepognjen papir obmite na glavo. Na spodnjem delu narišite hribček in sani ter prilepite košaro, ki bo segala (tako, kot prej balon) čez prepognjen del voščilnice. Iz košare naj štrlijo deli daril in Božičkove kape, ki se zdijo kot živalica, skrita v saneh (5). Voščilnico raztegnite in prišite pakete in Božička, voščilo pa napišite na enega od paketov ali v sani (6). Kdor je domiseln, lahko izdela še drugačne voščilnice: z ladjo, z avtomobilom...



ADVENTNI KOLEDAR

Otroci bodo navdušeni, če jih bo vsak dan v decembru, vse do božiča, čakalo drobno darilce. Iz okrasnega papirja izrežite 24 kvadratov, velikih 12 X 12 cm. Zvijte jih v škmicelj (1). Zlepite jih (2), nato pa v vsakega denite drobno darilo: bonbon, piškot, oreh, radirko, šilček, frnikulo... (3). Tesno zaprite pokrovčke. Prilepite jih z nalepkami, na katerih so napisane številke od 1 do 24 (4).

Čez sobo napnite vrstico, nanjo pa s kljukicami za perilo obesite vrečke z darili (5). Lahko jih obesite tudi s trakovi, vendar morate v tem primeru v vrečke vrezati zareze za trakove (6). Vrečke so seveda lahko tudi večje ali manjše.



ZVEZDE ZA JELKO

Lepe zvezde za okrasitev jelke lahko izdelate iz bleščečih trakov za zavijanje daril. Poleg precej širokih trakov potrebujete še močno univerzalno lepilo.

Med seboj zlepite najprej štiri zvite trakove, široke najmanj 1.5 cm. Vsak od njih naj bo dolg približno 30 cm in zlepljen na sredini (1 in 2). Naslednja zvezda naj bo manjša, trakovi so lahko tudi ožji in drugačne barve. Prilepite jo na prvo zvezdo. Dodate lahko še tretjo zvezdo ali pa na sredino druge zvezde prilepite krogec iz traka (3).

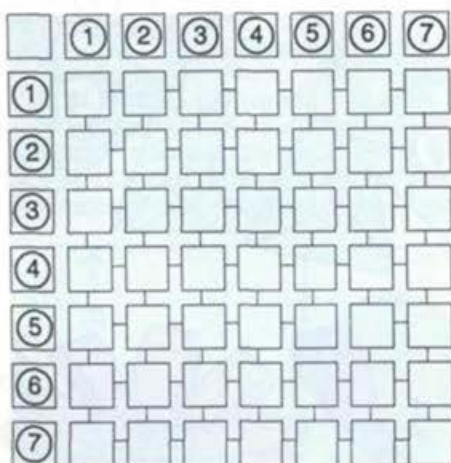
Kdor pozna kakšnega mizarja, lahko izdela zvezde tudi iz dolgih in ravnih oblancev. Zvezde so tudi lep okras za darila.



MAGIČNI LIK

Vodoravno in navpično:

1. nabrušenost rezila; tudi brezkompromisnost v nastopanju
2. delavec, ki struži kovino ali les
3. do 40 cm velik polž predškrkar iz toplih morij; tudi tuba, sestavni del ušesa
4. ruski slikar iz 14. in 15. stoletja, proslavljen mojster ikon, avtor znane Svete trojice v Tretjakovski galeriji v Moskvi (Andrej); naslovni junak filma Andreja Tarkovskega
5. ena najstarejših risarskih tehnik, pri kateri uporabljamo žgan les različne trdote – šestica z rimskimi številkami
6. sodobni slovenski matematik, ekspert za opisno geometrijo (Oton)
7. ljubkovalni izraz za najpogostejšo rastlino.



BAROMETER

V prvi in zadnji stolpec vpišite po en zlog naslednjih besed:

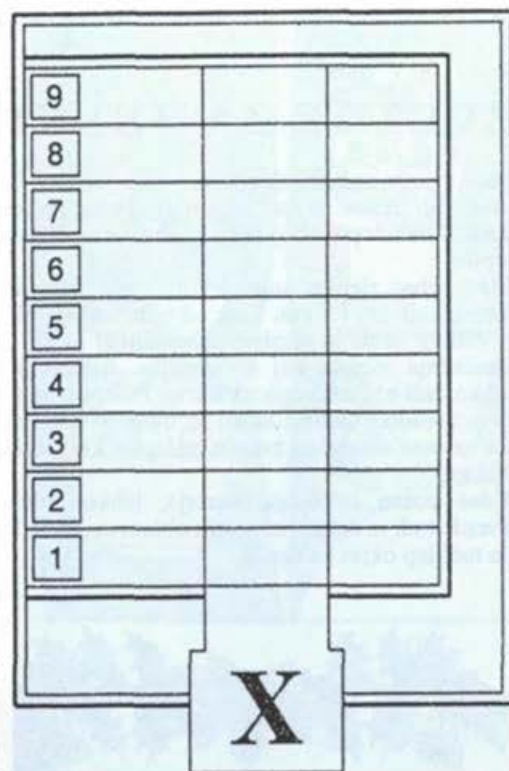
1. posoda z dolgim ročajem za zajemanje tekočine; tudi žlebasta strešna opeka za pokrivanje primorskih hiš; tudi nekdanja prostorska mera, navadno za žito (približno 39 litrov)
2. nekdanji naslov in nagovor francoskih kraljev, gospod, veličanstvo
3. dolga, vzvišena pesem hvalnica, katere mojstra sta bila Pindar in Horac
4. krajša oblika imena Marija (iz črk imena ARAM)
5. nabiralec gozdnih sadežev, ki imajo klobuke

6. tkanina s površino iz kratkih, navpično navzgor stoječih vlaken
7. srednje velik ptič iz rodu ščinkavcev; tudi priimek dveh slovenskih kiparjev (Boris in Zdenko)
8. zdravilna rastlina sivozelene barve in zelo grenkega okusa
9. jambski verz iz šestih stopic (iz črk besede RESNA)

V vsako polje zdaj vpišite po en zlog naslednjih besed:

1. manjša običajno steklena posoda za pitje (Slovenci večkrat pogledamo vanj)
2. italijanski naziv za gospoda
3. vitezov pomočnik, mladenič, ki so ga vzgajali za viteza
4. pustna šema
5. rejec ptičev, ki nosijo tudi pošto
6. reflektor, sojnik
7. najčistejša bela porcelanska glina
8. samec domače živali, imenovan tudi kmečka budilka
9. pridelovalec in prodajalec semen

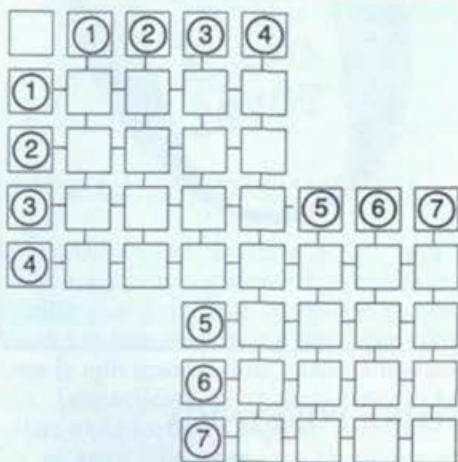
V srednjem stolpcu, označenim z iksom, boste od zgoraj navzdol prebrali vremenski pojem.



ZEMLJEPISNI MAGIČNI LIK

Vodoravno in navpično:

1. rusko mesto ob Irlišu, kulturno središče Sibirije, skoraj milijonsko mesto z močno razvito težko industrijo
2. naselje v Dravski dolini s tovarno poljedelskega orodja (1.800 prebivalcev)
3. mestece na polotoku Pelješcu z velikimi solinami v bližini
4. mesto v Bački na desnem bregu Tise z lažjo industrijo (mlinarstvo, opekarne)
5. kitajsko mesto, kjer je končna točka plovbe po reki Jangce, tudi Yibin (skriva se v besedi SIPINA)
6. srbski samostan pri Kraljevu, zgrajen na začetku 13. stoletja, kjer so kronali srbske kralje; v njem je ohranjenih precej fresk iz 13. in 14. stoletja
7. pokrajina v Vietnamu, nekdanje carstvo v Indokini (njegovi prebivalci so se imenovali Anamiti)



PREMEČITE ČRKE

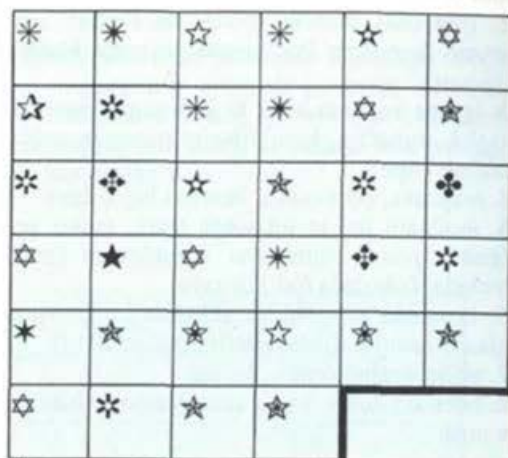
O, GADJE GNEZDO!

Tako je zavpil Klemen, ko se je s skupino prijateljev sprehajal po gozdu. Nedaleč stran je njegova sestra Urška našla nekaj veliko bolj prijetnega in vzkliknila:

Kaj je odkrila? Premečite vse črke Klemenovega stavka in iz njih sestavite rešitev.

KRIŽANKA Z ZNAKI

Znake v posameznih poljih zamenjajte s črkami (enak znak seveda pomeni enako črko). Za začetek reševanja naj vam povemo, da beseda v četrti navpični koloni pomeni stotinko slovenskega tolarja.



PROTIPOMENSKI ANAGRAM

SLABA GODBA

Gornjima besedama dodajte črko R, potem pa vse črke premečite tako, da boste dobili izraz iz dveh besed, ki je čisto nasprotje slabi godbi.

Rešitev: -----

ŠARADA

Severnemu jelenu pridružite dve žuželki, ki boleče pičita, pa boste dobili družino okusnih rib.

Rešitev: -----

SPREMENJENKE

SIN KRASNE MOČI

V vsaki od gornjih besed spremenite po eno črko, tako da boste dobili znan naslov iz svetovne literarne zakladnice.

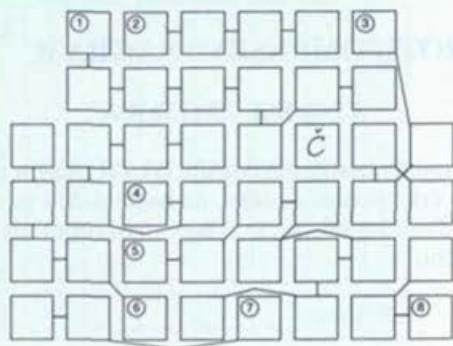
Rešitev: -----

ZAVITA IZPOLNJEVANKA

Besede začnete vpisovati na poljih s številkami, naprej pa tečejo tako, kot zahtevajo črte, ki povezujejo kvadrate med sabo.

Ko boste vpisali vse besede, boste po vodoravnih vrsticah prebrali zanimivo misel.

1. spajanje, približevanje dveh elementov; tudi brskanje npr. po predalih
2. francoski filmski igralec in režiser, smrti komik v Počitnicah gospoda Hulota (Jacques)
3. lesena kopalna hiša, ki jo ima na Finskem vsaka domačija, kombinacija parne in vroče zračne kopeli
4. razprava, obravnava, besedni boj o čem
5. močnata jed iz tekočega testa, tenko pečena v ponvi, namazana z nadevom (marmelada, čokolada ipd.) in zvita
6. bosanski dirigent in skladatelj, interpret glasbe zadnjih dveh stoletij (Oskar, 1913)
7. večje strelno orožje, kanon
8. eden od čutov, ki ga zaznavamo s sluznico v nosu



LAŽJI REBUS

Ugotovite, kaj je na sliki, to zapišite na spodnje črtice in rešitev je tu:



ČRKOVNI REBUS

Dobro si oglejte risbo in to kar vidite, opišite na spodnje črtice:

Zdaj besede preprosto združite in končno rešitev vpišite na črtice:



DVOJNA POSETNICA

GOJKO DIVJAN
JANVID KOGOJ

Oba opravljata enak poklic. Premečite črke in rešitev vpišite na črtice:

GLASBENA DOPOLNJEVANKA

- N - -

Na vsako črtico vpišite po en solmizacijski zlog, tako da boste skupaj s črko N po vrsti prebrali znan glasbeni pojem.

PESNIŠKA ŠTEVILČNICA

Uganite manjkajoče besede v spodnjih Prešernovih verzih na mestih, kjer so številke. Nad vsako številko napišite po eno črko besede, ki manjka.

Začetek pete gazele:

Med otroki si igrala, draga, lani, – čas hiti;
letos že 1 2 3 4 5 6 srca po Ljubljani, – čas hiti.

Kitica v pesmi V spomin Andreja Smoleta:

Mogla umreti ni stara Sibila,
da so prinesli ji z doma 7 8 9 10 11;
ena se tebi je želja spolnila:
v zemlji domači da truplo leži.

Kitica iz petega soneta Sonetov nesreče:

Prijazna smrt! predolgo se ne mudi:
ti 12 13 14 15 16, ti vrata, ti si srečna cesta,
ki pelje nas iz bolečine mesta
tje, kjer trohljivost vse verige zgrudi;

Kitica iz pesmi Ženska zvestoba:

Bil vel'ki šmaren prišel je spet,
prišel 17 18 19 Micike, rože deklet.

Oštevilčene črke prenesite v lik, kjer boste po vodoravnih vrsticah prebrali odlomek iz Prešernove Glose, ki govori o vseh jarih gospodah, tudi o tej, ki zadnja leta nastaja na Slovenskem.

13	5	2	11	14	3	9	13	3	7	5	8	9	10	5	8	11	2	18			
6	3	7	8	18	19	5	14	5	13	2	18	9	11	13	6	12	5	10	13	3	
4	3	8	11	13	7	13	5	10	2	18	10	8	5	12	2	5	1	5	10	13	3
13	3	10	18	9	12	15	7	11	9	11	17	8	5	6	16	11	2	18			

LITERARNA KOMBINACIJA

Na ovitku leve knjige manjka prva beseda v naslovu, na ovitku srednje pa priimek avtorja. Uganite obe besedi in ju vpišite na črtice. Potem vse črke obeh besed premečite tako, da boste iz njih sestavili ime znanega literarnega dela (sestavljeno je iz treh besed), ki ga vpišite na črtice desne knjige.

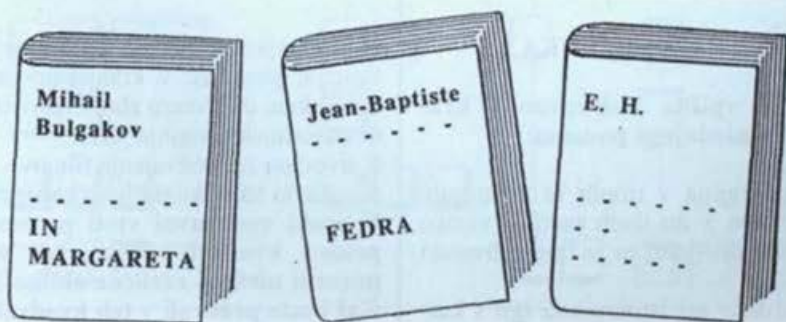
Ker je avtor zelo znan, sta na ovitku samo njegovi začetnici.

ANAGRAM

DRSANJE PAROV

Ta športna disciplina je precej razvita... No, kje? Dodajte črko E in vse skupaj premečite tako, da boste dobili zemljepisni pojem.

Rešitev: _____



REŠETO Z ZDRAVILNIMI RASTLINAMI

V vsaki vodoravni vrstici in navpični koloni se skriva ime zdravilne rastline.

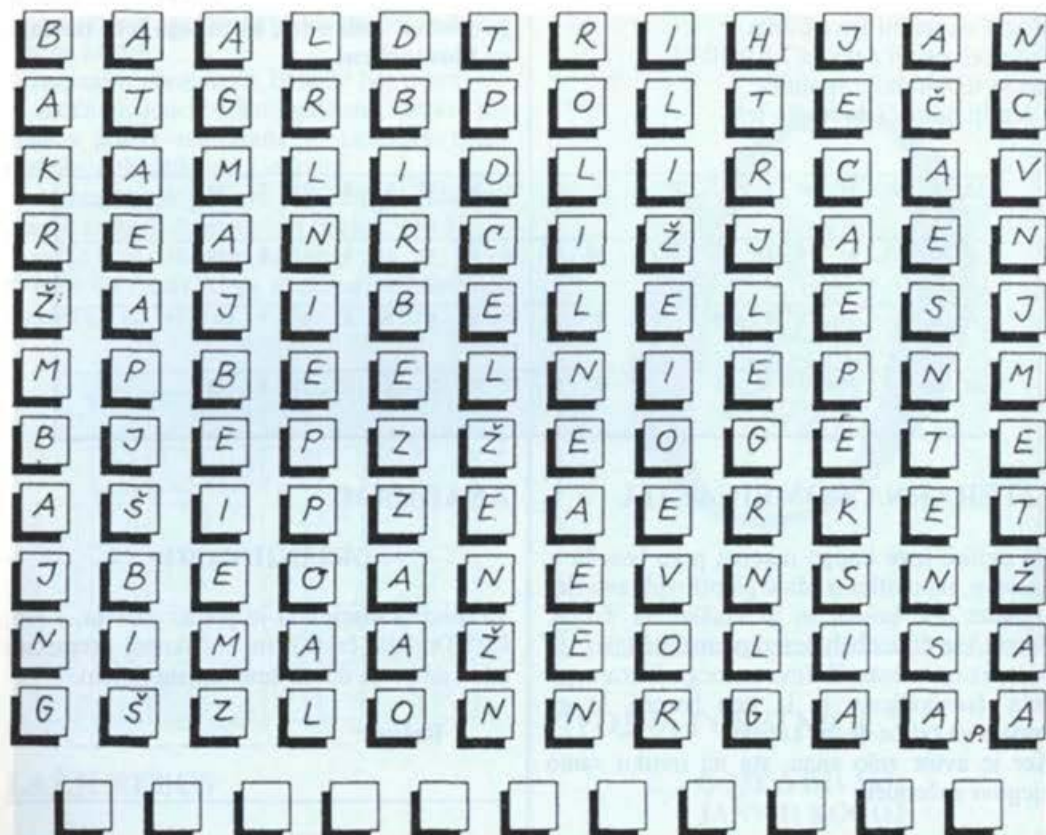
Črke imen si sledijo po vrsti z leve na desno oziroma od zgoraj navzdol, le da so vmes še druge črke. Primer: v prvi vodoravni vrstici se skriva **BALDRIJAN**.

Ko boste prečrtali vse črke vseh imen, bo v vsaki vrstici ostala ena črka neprečrtana.

Po vrsti od zgoraj navzdol jih prepisite v prazna polja, kjer boste prebrali ime še ene zdravilne rastline.

Rešeto lahko rešujete brez spodnjega spiska imen, ki jim morate poiskati, lahko pa tudi z njegovo pomočjo:

AJBIŠ BALDRIJAN BEZEG BREZA
ČESEN DEŽEN ENCIJAN GABEZ GLOG
HREN JANEŽ KAMILICA LAN LIPA
LOVOR MELISA META PELIN PESA
RMAN ŠIPEK TRPOTEC ŽAJBELJ



ZEMLJEPISNA PREPLETENKA

Za številkami vpišite vodoravno v kvadratale besede naslednjega pomena:

1. travnata pokrajina v tropih in subtropih, porasla predvsem z do dveh metrov visoko travo in redkim drevjem; tu je bogat živalski svet
2. eden od tarokov pri istoimenski igri s kartami

3. slovenski pesnik in politik iz prejšnjega stoletja, poslanec v kranjskem deželnem in dunajskem državnem zboru (Lovro)

4. starorimska boginja jeze
5. dvorana za predvajanje filmov
6. reka, ki teče skozi Plitvička jezera

V vsaki vodoravni vrsti prenesite črke v prazne kvadrate desno, pri tem bodite pozorni na štiri različne oblike kvadratov. Kaj boste prebrali v teh kvadratih, ki jih povezujejo črte? Štiri zemljepisne pojme, ki imajo nekaj skupnega.

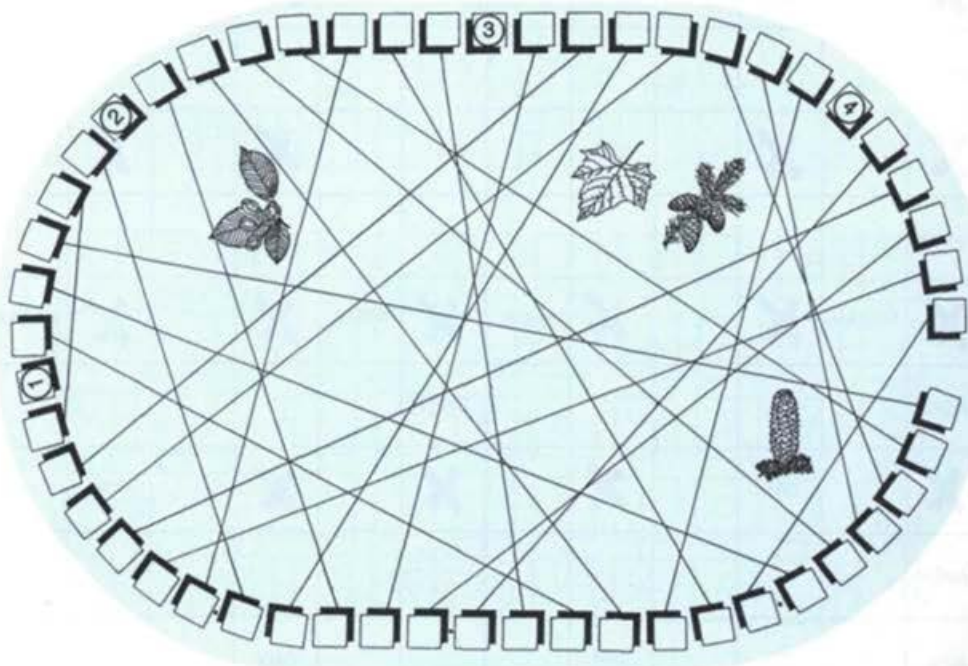
ANAGRAMNA KOMBINACIJA Z DREVESI

Za številkami vpišite v kvadratke zgornjega dela elipse imena naslednjih dreves (v pomoč so vam slike v sredini):

1. listnato drevo z napiljenimi listi in trdim lesom, ki v Sloveniji izumira zaradi bolezni (tako se imenuje ena od naših tovarn po-
hištva)
2. okrasno drevo z gladkim lubjem in listi, ki so podobni javorovim; v glavnem raste po parkih, zraste pa do 40 metrov visoko

3. redko in visoko iglasto drevo s topimi iglicami; vrsta smreke, ki po obliki spominja na piramidasto cipreso in zraste do 30 metrov visoko (v zahodni Srbiji ga je odkril botanik Josip Pančič)
4. iglavec s ploščatimi iglicami in gladkim belkasto sivim lubjem.

Vpisane črke s pomočjo ravnih črt prenesite v kvadrate spodnjega dela elipse. Tu boste prebrali imena štirih novih dreves: pogostega iglavca, visokega listavca, sadnega drevesa in vrsto vrbe (v množini).



1				
2				
3				
4				
5				
6				

MREŽA S PREMETANKAMI

Vsaki besedi, ki je vpisana v lik, poiščite premetanko, besedo sestavljeno iz natanko

istih črk. V pomoč: za začetek reševanja premetanka prve vodoravne besede KISAR je ISKRA.

	TILEN	X	ZAKRAMENTI	X	LIANA	X	MATAS	X	SVETLO PIVO	X	KURAT
KISAR						PREMA					
X		X		SON			X		X		
ALICE						START					
X		X		MOL			X		X		
TIRAN						ARAGO					
X	KRČAN	X		X	ALANI	X	VRSTA	X		X	KAČAR
TRKAČ						SIKST					
X		OER		X		X	X			RIK	
KAMEN						LEVAK					
						DR					
RAK				RAI				ČRV			
OA			DENAR						AI		

VINSKI HOKUSPOKUS

PINOT

TERAN

Prvi besedi spremenite črko, da dobite zemljepisni pojem. Postopek ponovite še štirikrat, pa se bo belo vino PINOT spremenil v rdeči TERAN!

PREMIKALNICA

VAJETI
SLAMICA
CEKINČEK
ŠALEK

Besede premikajte drugo nad drugo tako, da boste v štirih zaporednih navpičnih kolonah prebrali štiri osebna moška imena.

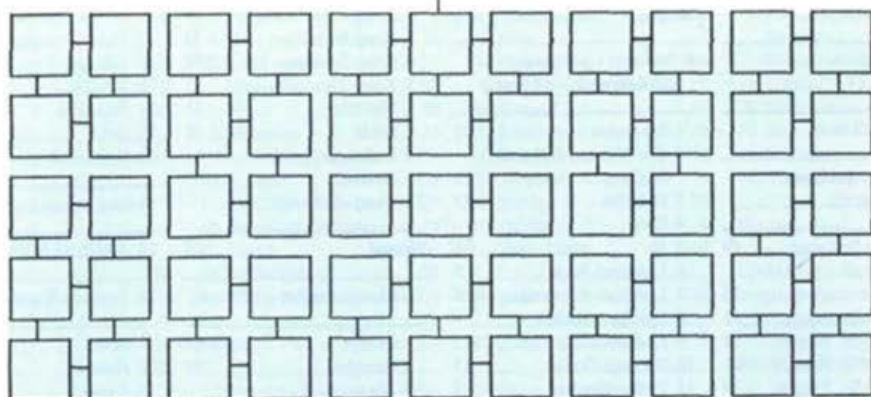
Rešitve:

-----;-----;-----;-----

SESTAVLJANKA

Spodnje dele vstavite v gornji prazni lik na prava mesta, tako da boste po vodoravnih

vrsticah prebrali epigram Janeza Menarta iz davne zbirke Časopisni stihi, ki pa je še vedno aktualen.



ŠALJIV TULEC

O, le kaj skriva v sebi
vojaška SKRIVNOST?

Odbij prvo črko,
odbij zadnjo črko,
pa brž preberi:

OPISNI REBUS

Črka za O plus črka pred H v plusu.

To opišite na drug način, pa boste dobili neko žival.

Rešitev: -----

ZA BISTRE OČI

POLKIKLOP

Kiklop je bajeslovni starogrški velikan z enim samim očesom sredi glave, polkiklop pa je izmišljena beseda. Kaj je v njej zanimivega?

PALINDROMNI STAVEK

O, MARKO NESE...

Stavek dopolnite tako, da se bo bral enako z leve na desno in obratno!

Rešitev: _____

Rešitve str. 203

Sestavil: Jože Petelin

SEZNAM NAROČNIKOV MOHORJEVE REDNE LETNE KNJIŽNE ZBIRKE PO ŠKOFLJAH, ARHIDIAKONATIH, NADDEKANATIH IN DEKANIJAH ZA LETO 1995

R SLOVENIJA

LJUBLJANSKA NADŠKOFLJA

I. ARHIDIAKONAT

1. Dekanija Ljubljana- Center – 7 župnij

1. Ljubljana-Bežigrad	49
2. Ljubljana	
- Marijino oznanjenje	30
3. Ljubljana-Sv. Jakob	11
4. Ljubljana-Sv. Nikolaj	52
5. Ljubljana-Sv. Peter	31
6. Ljubljana-Sv. Trojica	38
7. Ljubljana-Trnovo	29
8. Skladišče in prodajalna Mohorjeve družbe	302

Skupaj 542

2. Dekanija Ljubljana-Moste – 15 župnij

1. Dol pri Ljubljani	25
2. Javor	7
3. Ljubljana-Črnuče	38
4. Ljubljana-Fužine	18
5. Ljubljana-Kašelj/Zalog	18
6. Ljubljana-Kodeljevo	11
7. Ljubljana-Moste	40
8. Ljubljana-Polje	61
9. Ljubljana-Sv. Križ	38
10. Ljubljana-Šmartno ob Savi	6
11. Ljubljana-Štepanja vas	28
12. Ljubljana-Zadobrova	28
13. Sostro	53
14. Sv. Helena-Dolsko	25
15. Sv. Jakob ob Savi	45

Skupaj 441

3. Dekanija Ljubljana Šentvid – 13 župnij

1. Ljubljana-Dravlj	49
2. Ljubljana-Ježica	59
3. Ljubljana-Koseze	47
4. Ljubljana-Podutik	3
5. Ljubljana-Stožice	35
6. Ljubljana-Šentvid	108
7. Ljubljana-Šiška	39
8. Pirniče	37
9. Preska	71
10. Sora	47
11. Sv. Katarina-Topol	9
12. Šmartno pod Šmarno goro	65
13. Vodice	107

Skupaj 676

4. Dekanija Ljubljana- Vič/Rakovnik – 13 župnij

1. Brezovica	35
2. Črni Vrh nad Polhovim Gradcem	18
3. Dobrova	27
4. Golo	–
5. Ig	18
6. Ljubljana-Barje	8
7. Ljubljana-Rakovnik	16
8. Ljubljana-Rudnik	–
9. Ljubljana-Vič	112
10. Notranje Gorice	15
11. Polhov Gradec	22
12. Tomišelj	7
13. Želimiče	14

Skupaj 292

II. ARHIDIAKONAT

5. Dekanija Radovljica – 25 župnij

1. Begunje na Gorenjskem	41
2. Bled	37
3. Bohinjska Bela	14
4. Bohinjska Bistrica	46
5. Breznica	57
6. Dobrova	10
7. Dovje	22
8. Gorje	46
9. Jesenice	33
10. Jesenice-Koroška Bela	24
11. Kamna Gorica	12
12. Koprivnik v Bohinju	10
13. Kranjska Gora	–
14. Kropa	10
15. Lesce	50
16. Leše	5
17. Ljubno	16
18. Mošnje	27
Frančiškanski samostan Brezje	31
19. Ovišje	6
20. Radovljica	52
21. Rateče-Planica	17
22. Ribno	10
23. Srednja vas v Bohinju	25
24. Sv. Križ nad Jesenicami	–
25. Zasip	23

Skupaj 624

6. Dekanija Kranj – 11 župnij

1. Besnica	90
2. Kokrica	30
3. Kranj	55

4. Kranj-Drolovka/Breg	60
5. Kranj-Primskovo	70
6. Kranj-Šmartin	108
7. Kranj-Zlato polje	35
8. Mavčiče	36
9. Naklo	58
10. Podbrezje	11
11. Predoslje	35
12. Kranj - F. Kodrič	–

Skupaj 588

7. Dekanija Šenčur – 10 župnij

1. Cerklje	80
2. Jezersko	27
3. Kokra	–
4. Predvor	57
5. Smlednik	33
6. Šenčur	56
7. Šenturška gora	–
8. Trboje	25
9. Veleosovo	35
- Voglaj/Duhov. urad	28
10. Zapoge	–
- Hrašnje Duhovnja	19
- Olševek	20

Skupaj 380

8. Dekanija Tržič – 8 župnij

1. Duplje	20
2. Goriče	19
3. Kovor	27
4. Križe	50
5. Lom	15
6. Trstenik	4
7. Tržič	35
8. Tržič-Bistrica	16

Skupaj 186

9. Dekanija Škofja Loka – 22 župnij

1. Bukovščica	24
2. Davča	–
3. Dražgoše	20
4. Javorje nad Škofjo Loko	28
5. Leskova	17
6. Lučine	21
7. Nova Oselica	19
8. Poljane nad Škofjo Loko	30
9. Reteče	38
10. Selca	98
11. Sorica	14
12. Stara Loka	52
13. Stara Oselica	15
14. Sv. Duh pri Škofji Loki	16
15. Sv. Lenart	21
16. Škofja Loka	92

17. Škofja Loka-Suha	12
18. Trata-Gorenja vas	37
19. Zali Log	9
20. Žabnica	24
21. Železniki	36
22. Žiri	62
23. Kapucinski samost. Š. L.	8

Skupaj 693

III. ARHIDIAKONAT

10. Dekanija Kamnik – 17 župnij

1. Gozd	4
2. Homec	33
3. Kamnik	48
4. Komenda	145
5. Mekinje	28
6. Motnik	31
7. Nevlje	17
8. Sela pri Kamniku	9
9. Stranje	30
10. Šmarca-Duplica	21
11. Šmartno v Tuhinju	20
12. Špitalič	20
13. Tunjice	8
14. Vranja Peč	9
15. Zgornji Tuhinj	33
16. Stahovica-Žagar	6
17. Kamnik-Franč. samostan	4

Skupaj 466

11. Dekanija Domžale – 16 župnij

1. Blagovica	8
2. Brdo	29
3. Češnjice	3
4. Dob	68
5. Domžale	80
6. Ihan	54
7. Jarše	18
8. Krašnja	38
9. Mengeš	68
10. Moravče	52
11. Peče	10
12. Radomlje	9
13. Roa	12
14. Šentožbolt	–
15. Trzin	15
16. Vrhpolje	9
17. Zlato Polje	4

Skupaj 477

12. Dekanija Litija – 14 župnij

1. Dole pri Litiji	8
2. Hotič	10
3. Janče	–

4. Javorje pri Litiji	–	Skupaj	185			23. Dekanija Črnomelj – 12 župnij	
5. Kresnice	–			Skupaj	70		
6. Litija	22	16. Dekanija Ribnica – 14 župnij				1. Adlešiči	–
7. Polšnik	20			20. Dekanija Trebnje – 12 župnij		2. Črnomelj	46
– Polšnik - M. Kotar	–					3. Dragatuš	8
8. Prežganje	7	1. Dobrepolje-Videm	53	1. Boštanj	9	4. Metlika	10
9. Primskovo na Dolenjskem	3	2. Dolenja vas	10	2. Čatež-Zaplaz	7	5. Podzemelj	–
10. Sava	6	3. Draga	–	3. Mirna	3	6. Preloka	–
11. Sveta Gora	–	4. Gora pri Sodražici	–	4. Mokronog	16	7. Radovica	–
12. Šmartno pri Litiji	40	5. Loški potok	25	5. Sv. Križ-Gabrovka	12	8. Semič	23
13. Štanga	10	6. Ribnica	83	6. Šentjanž	18	9. Sinji Vrh	–
14. Vače	15	7. Rob	10	7. Šentlovrenc	10	10. Stari trg ob Kolpi	–
		8. Sodražica	14	8. Šentrupert	18	11. Suhor	–
Skupaj	141	– Nova Štifta/Franč. sam.	–	9. Trebelno	4	12. Vinica	10
		9. Struge	8	10. Trebnje	20	Skupaj	97
13. Dekanija Zagorje – 12 župnij		10. Sv. Gregor-Ortnek	20	11. Tržišče	4	Ljubljanska škofija vsega	7.668
		11. Škocjan pri Turjaku	7	12. Veliki Gaber	10		
1. Čemšenik	30	12. Turjak	–	Skupaj	131		
2. Dobovec	4	13. Velike Lašče	27			VI. ARHIDIAKONAT	
3. Izlake	20	14. Velike Poljane	6				
4. Kisovec	10	Skupaj	263			MARIBORSKA ŠKOFIJA	
5. Kolovrat	11					I. NADDEKANAT	
6. Radeče	12	17. Dekanija Kočevje – 9 župnij					
7. Sv. Planina	–			21. Dekanija Leskovec – 13 župnij		1. Dekanija Dravograd	
8. Svibno	15	1. Banja Loka	–			1. Črneče	25
9. Šentgotard	18	2. Fara pri Kočevju	10	1. Bučka	9	2. Dravograd	27
10. Šentjurij-Podkum	15	3. Hinje	3	2. Cerklje ob Krki	16	3. Libelje-Horvat	15
11. Šentlambert	–	4. Kočevje	20	3. Čatež ob Savi	11	4. Ojstrica	–
12. Zagorje ob Savi	44	5. Kočevska Reka	–	4. Kostanjevica na Krki	6		
Skupaj	179	6. Mozelj	–	5. Krško	12	Skupaj	67
		7. Osilnica	10	6. Leskovec pri Krškem	40		
IV. ARHIDIAKONAT		8. Spodnji Log/Nemška Loka	–	7. Raka	12		
		9. Stara Cerkev	14	8. Studenec	10		
14. Dekanija Vrhnika – 13 župnij		Skupaj	57	9. Sv. Duh-Veliki Trn	13	2. Dekanija Dravsko polje	
				10. Sv. Križ-Podbočje	10		
– Bevke, Duhovnij. urad	9	V. ARHIDIAKONAT		11. Šentjernej	50	1. Cirkovce	30
1. Borovnica	40			Kartuzija Pleterje	3	2. Fram	11
2. Dolnji Logatec	40	18. Dekanija Grosuplje – 12 župnij		12. Škocjan pri Novem mestu	16	3. Hoče	64
3. Gornji Logatec	27			13. Velika Dolina	14	4. Majšperk	16
4. Horjul	24			Skupaj	222	5. Ptujška Gora	11
5. Hotedršica	11	1. Grosuplje	30			6. Rače	11
6. Podlipa	10	2. Ivančna Gorica	11	22. Dekanija Novo mesto – 17 župnij		7. Slivnica pri Mariboru	50
7. Preserje	19	3. Kopanj	16			8. Sv. Miklavž ob Dravi	–
8. Rakitna	10	4. Lipoglav	7			9. Sv. Lovrenc na Dravskem polju	16
9. Rovte	21	5. Polica	7			10. Št. Janž na Dravskem polju	22
10. Šentjošt nad Horjulom	20	6. Stična	37	1. Bela Cerkev	10	Skupaj	231
11. Vrh - Sv. Trije Kralji	10	7. Šentjurij-Podtabor	16	2. Brusnice	5		
12. Vrhnika	85	8. Šentvid pri Stični	46	3. Črmošnjice	–	3. Dekanija Jarenina	
13. Zaplana	8	9. Škofljica	26	4. Mirna Peč	43		
Skupaj	334	10. Šmarje-Sap	18	5. Novo mesto	92	1. Gornja Sv. Kungota	11
		11. Višnja Gora	–	– Kapitelj	18	2. Jarenina	11
15. Dekanija Cerknica – 11 župnij		12. Žalna	18	6. Novo mesto - Sv. Janez	18	3. Pesnica	–
		Skupaj	232	7. Novo mesto - Sv. Lenart	35	4. Spodnja Sv. Kungota	15
1. Babno Polje	–			8. Novo mesto - Šmihel	23	5. Svečina	20
2. Begunje pri Cerknici	16	19. Dekanija Žužemberk – 8 župnij		9. Podgrad	6	6. Sv. Jakob v Slov. goricah	40
3. Bloke	29			10. Poljane-Dolenjske Toplice	–	7. Sv. Jurij ob Pesnici	6
4. Cerknica	16			11. Prečna	6	8. Sv. Marjeta ob Pesnici	15
5. Grabovo	–	1. Ajdovec	19	12. Soteska	5	9. Št. Ilj v Slov. goricah	45
6. Planina pri Rakeku	19	2. Ambrus	11	13. Stopiče	15	Skupaj	163
7. Rakek	16	3. Dobrič	10	14. Št. Peter-Otočec	20		
8. Stari trg pri Ložu	52	4. Krka	14	15. Šmarjeta	–		
9. Sv. Trojica-Šivče	–	5. Sela pri Šumберку	–	16. Toplice	9		
10. Sv. Vid nad Cerknico	17	6. Šmihel pri Žužemberku	–	17. Vavta vas	105	4. Dekanija Maribor	
11. Unec	20	7. Zagradec	3	Skupaj	392		
		8. Žužemberk	13				

1. Kamnica	24			6. Hotiza	11	2. Miklavž pri Ormožu	15
2. Limbuš	10	Skupaj	158	7. Kobilje	3	3. Ormož	50
3. Lovrenc na Pohorju	23			8. Lendava	25	4. Podgorci	10
4. Maribor-Brezje	10	8. Dekanija Stari trg		9. Odranci	35	5. Središče ob Dravi	10
5. Maribor-Pobrežje	27			10. Turnišče	37	6. Sv. Tomaž pri Ormožu	19
6. Maribor-Radvanje	13	1. Dolič	14	11. Velika Polana	20	7. Svetinje	2
7. Maribor-Sv. Janez Krstnik	50	2. Pameče	20	Skupaj	328	8. Velika Nedelja	20
8. Maribor-Sv. Jožef	13	3. Podgorje pri Slov. Gradcu	10			Skupaj	130
9. Maribor-Sv. Križ	23	4. Razbor pri Slov. Gradcu	15	3. Dekanija Ljutomer			
10. Maribor-Sv. Janez Bosko	3	5. Sele	4			7. Dekanija Zavrč	
11. Maribor-Sv. Magdalena	32	6. Slovenj Gradec	29	1. Apače	–	1. Cirkulane	11
12. Maribor-Sv. Marija	67	7. Stari trg pri Slov. Gradcu	16	2. Cezanjevci	–	2. Sv. Trojica	–
13. Maribor-Sv. Rešnjé telo	14	8. Sv. Peter na Kronske gori	–	3. Gornja Radgona	50	- Podlehnik	15
14. Maribor-Tezno	18	9. Sv. Vid nad Valdekom	–	4. Kapela pri Radencih	14	3. Sv. Vid pri Ptuj	12
15. Ruše	19	10. Šmartno pri Slovenj Gradcu	12	5. Križevci pri Ljutomeru	38	4. Zavrč	10
16. Selnica ob Dravi	13	11. Šmiklavž pri Slovenj Gradcu	–	6. Ljutomer	41	5. Zgornji Leskovec	10
17. Sv. Barbara v Slov. goricah	5	12. Št. Ilj pod Turjakom	47	7. Mala Nedelja	20		
18. Sv. Duh na Ostrém Vrh	–	13. Št. Janž pri Dravogradu	12	8. Radenci	14	Skupaj	58
19. Sv. Križ nad Mariborom	7	Skupaj	179	9. Razkrižje (Ivan Žabot)	52	III. NADDEKANAT	
20. Sv. Marija v Puščavi	60			10. Sv. Jurij ob Ščavnici	24		
21. Sv. Martin pri Vuberku	17			11. Veržej	24	1. Dekanija Braslovče	
22. Sv. Peter pri Mariboru	12			Skupaj	277		
Skupaj	460	9. Dekanija Vuzenica				1. Braslovče	35
				4. Dekanija Murska Sobota		2. Gomilsko	18
5. Dekanija Mežiška dolina		1. Ribnica na Pohorju	7			3. Marija Reka	–
1. Črna	36	2. Sv. Anton na Pohorju	8	1. Bakovci	10	4. Prebold	–
2. Javorje	–	3. Sv. Primož na Pohorju	–	2. Cankova	25	5. Sv. Andraž nad Polzelo	15
3. Koprivna	–	4. Trbonje	–	3. Dolenci	14	6. Sv. Jurij ob Taboru	17
4. Kotlje	–	5. Vuhred	27	4. Gornji Petrovci	12	7. Šmartno ob Paki	71
5. Mežica	55	6. Vuzenica	27	5. Grad	10	8. Vransko	58
6. Prevalje	50	Skupaj	69	6. Kančevci	1		
7. Ravne na Koroškem	25	II. NADDEKANAT		7. Kuzma	–	Skupaj	214
8. Strojna	–			8. Markovci	5		
9. Sv. Danijel nad Prevaljami	46	1. Dekanija Lenart v Slovenskih goricah		9. Martjanci	16	2. Dekanija Celje	
Skupaj	212			10. Murska Sobota	22		
		1. Marija Snežna	47	11. Pečarovi	7	1. Celje-Sv. Cecilija	8
6. Dekanija Radlje		2. Lenart v Slov. Goricah	52	12. Pertoča	5	2. Celje-Sv. Danijel	9
1. Brezno ob Dravi	–	3. Negova	5	13. Sv. Jurij v Prekmurju	8	3. Celje-Sv. Duh	22
2. Jernej nad Muto	–	4. Sv. Ana v Slov. goricah	21	14. Tišina	58	4. Celje-Sv. Jožef	8
3. Kapla na Kozjaku	8	5. Sv. Anton v Slov. goricah	14	Skupaj	193	5. Svetina (eksp)	–
4. Muta	–	6. Sv. Benedikt v Slov. goricah	10			6. Teharje	15
5. Pernice	–	7. Sv. Bolfenk v Slov. goricah	9	5. Dekanija Ptuj		- Uprava MD Celje	900
6. Radlje	20	8. Sv. Jurij v Slov. goricah	40			Skupaj	962
7. Remšnik	–	9. Sv. Rupert v Slov. goricah	–	1. Dornava	–		
8. Sv. Ožbalt ob Dravi	9	10. Sv. Trojica v Slov. goricah	20	2. Hajdina	15	3. Dekanija Gornji Grad	
Skupaj	37	Skupaj	218	3. Kidričevo	6		
				4. Polenšak	12	1. Bočna	8
7. Dekanija Slovenska Bistrica		2. Dekanija Lendava		5. Ptuj-Sv. Jurij	15	2. Gornji Grad	17
1. Črešnjevce	8			6. Ptuj-Sv. Ožbalt	31	3. Ljubno ob Savinji	35
2. Gornja Poljskava	14	1. Beltinci	90	7. Ptuj-Sv. Peter in Pavel	15	4. Luče ob Savinji	35
3. Laporje	20	2. Bogojina	43	8. Sv. Andraž v Slov. goricah	10	5. Mozirje	70
4. Makole	11	3. Črenšovci	6	9. Sv. Lovrenc	32	6. Nazarje	26
5. Poljčane	22	- Bogatec	–	- Juršinci	11	7. Nova Štifta	21
6. Slovenska Bistrica	45	- Horvat	20	10. Sv. Marjeta niže Ptuja	18	8. Radmirje	27
7. Spodnja Poljskava	18	- Žerdin	11	11. Sv. Marko niže Ptuja	18	9. Rečica ob Savinji	34
8. Studenice	1	- Krampač	–	12. Sv. Urban	14	10. Solčava	20
9. Sv. Martin na Pohorju	11	- Čurič	15	- Destrnik	7	11. Šmartno ob Dreti	13
10. Sv. Venčeslav	–	4. Dobrovniki	8	13. Vurberk	–	12. Šmihel nad Mozirjem	20
11. Tinje	8	5. Dokležovje	4	Skupaj	193	Skupaj	316
				6. Dekanija Velika Nedelja		4. Dekanija Nova Cerkev	
				1. Kog	4	1. Črešnjevce	30

2. Dobrna	15	9. Polje ob Sotli	5	9. Razbor nad Loko	15	28. Veliki Dol	-
3. Frankolovo	10	10. Prevoje	3	10. Senovo	12	29. Vojščica	17
4. Ljubečna	15	11. Sv. Peter pod Svetimi gorami	21	11. Sevnica	30	30. Vrabče	-
5. Nova Cerkev	32	12. Sv. Vid na Planini	30	12. Sromlje	15	31. Vreme	23
6. Sv. Jošt na Kozjaku	3	13. Zagorje	10	13. Videm-Krško	-	Skupaj	192
7. Šmartno v Rožni dolini	11	Skupaj	113	14. Zabukovje	5		
8. Vitanje	21			15. Zdole	6		
9. Vojnik	20			Skupaj	291		
Skupaj	157						
5. Dekanija Slovenske Konjice		2. Dekanija Laško		Mariborska škofija vsega	6.000	3. Dekanija Ilirska Bistrica	
1. Čadram-Oplotnica	-	1. Dol pri Hrastniku	17			1. Golac	-
2. Kebej	-	2. Hrastnik	4			2. Harije	-
3. Loče pri Poljčanah	35	3. Jurklošter	-			3. Hrušica	5
4. Prihova	10	4. Laško	57			4. Ilirska Bistrica	28
5. Skomarje	-	- Laško - Lah F.	3			5. Jelšane	4
6. Slovenske Konjice	100	5. Loka pri Zidanem Mostu	13			6. Knežak	10
7. Stranice	5	6. Marija Širje	8			7. Podgrad	5
8. Sv. Jernej pri Ločah	5	7. Sv. Jedrt nad Laškim	10			8. Podgraje	6
9. Sv. Kunigunda na Pohorju	15	8. Sv. Lenart nad Laškim	1			9. Pregarje	1
10. Špitalič	6	9. Sv. Marjeta v Rimskih Toplicah	16			10. Prem	11
11. Zreče	11	10. Sv. Miklavž nad Laškim	6			Skupaj	70
12. Žiče	5	11. Sv. Rupert nad Laškim	4				
Skupaj	192	12. Trbovlje	40				
		Skupaj	179				
6. Dekanija Šaleška dolina		3. Dekanija Rogatec				4. Dekanija Kobarid	
1. Bele Vode	4	1. Kostrivnica	12			1. Bovec	20
2. Gornja Ponikva	-	2. Rogaska Slatina	31			2. Breginj	17
3. Velenje-Sv. Marija	30	3. Rogatec	30			3. Drežnica	25
4. Velenje-Sv. Martin	30	4. Stoperce	13			4. Kamno	4
5. Šentjanž na Vinski Gori	12	5. Sv. Ema	10			5. Kobarid	36
6. Šoštanj	87	6. Sv. Florijan ob Boču	-			6. Kred	10
7. Št. Ilj pri Velenju	3	7. Sv. Peter na Kristan Vrhu	-			7. Libušnje	18
8. Velenje-Sv. Barbara	-	8. Sv. Rok ob Sotli	-			8. Livek	6
9. Zavodnje	4	9. Žetale	-			9. Log pod Mangartom	-
Skupaj	170	Skupaj	96			10. Logje	-
						11. Sedlo	-
						12. Soča	9
						13. Srpénica	12
						14. Trenta	-
						15. Trnovo ob Soči	-
						Skupaj	157
7. Dekanija Žalec		4. Dekanija Šmarje pri Jelšah				5. Dekanija Vipavska	
1. Galicija	15	1. Dramlje	25			1. Ajdovščina	23
2. Gotovlje	18	2. Kalobje	8			2. Batuje	15
3. Griže pri Celju	13	3. Ponikva	32			3. Budanje	22
4. Petrovče	16	4. Sladka Gora	12			4. Col	8
5. Polzela	45	5. Slivnica pri Celju	15			5. Črniče	12
6. Šempeter v Savinjski dolini	14	6. Sv. Štefan pri Žusmu	4			6. Goče	20
7. Žalec	20	7. Šentjur pri Celju	70			7. Kamnje	-
Skupaj	141	8. Šentvid pri Grobelnem	10			8. Lokavec	31
		9. Šmarje pri Jelšah	20			9. Lozice	-
		10. Zibika	-			10. Otlica	18
		11. Žusem	-			11. Planina	12
		Skupaj	196			12. Podkraj	11
						13. Podnanos	34
						14. Podraga	22
						15. Slap	29
						16. Šmarje na Vipavskem	9
						17. Štomaž	6
						18. Šturje	40
						19. Ustje	8
						20. Velike Žablje	8
						21. Vipava	50
						22. Vipavski Križ	40
						23. Vrhpolje	14
IV. NADDEKANAT		5. Dekanija Videm ob Savi					
1. Dekanija Kozje		1. Artiče	35				
1. Buče	-	2. Bizeljsko	45				
2. Dobje pri Planini	12	3. Brestanica	27				
3. Kozje	-	4. Brežice	39				
4. Olimje	7	5. Dobova	22				
5. Piljštajn	7	6. Kapele pri Brežicah	4				
6. Planina pri Sevnici	-	7. Koprivnica	23				
7. Podčetrtek	14	8. Pišce	13				
8. Podstreda	4						

Skupaj	432	26. Plave	15	11. Ponikve	–
6. Dekanija Postojna		27. Podsabotin	–	12. Roče	–
1. Hrenovice	30	28. Ravnica	–	13. Rut	11
2. Kofana	13	29. Ročinj	24	14. Stržišče	–
3. Matenja vas	10	30. Solkan	18	15. Šentviška Gora	10
4. Orehek	4	31. Srednje	–	16. Tolmin	55
5. Pivka	17	32. Sv. Gora	–	17. Volče	17
6. Postojna	15	33. Šempas	36	Skupaj	164
7. Slavina	27	34. Šlovenec	6	Koprška škofija vsega	2.162
8. Studeno	8	35. Šmartno	12	Skupaj SLOVENIJA	15.830
9. Suborje	6	36. Trnovo	4	RAZNA DRUGA	
10. Šmihel	7	37. Vedrijan	5	POVERJENIŠTVA	
11. Trnje	12	38. Vipolže	–	Ž. U. Roč – Istra	–
12. Ubeljsko	–	Skupaj	362	Skupaj	–
13. Zagorje	11	9. Dekanija Dekani		INOZEMSTVO	
Skupaj	160	1. Ankarani	16	Argentina	7
7. Dekanija Šempeter		2. Dekani	10	Avstrija	2
1. Bilje	10	3. Gradin	–	Avstralija	3
2. Branik	29	4. Kubed	–	Belgija	1
3. Brje	–	5. Movraž	–	Finska	1
4. Bukovica	8	6. Osp	–	Francija	6
5. Dornberk	54	7. Plavje	–	Italija	1
6. Gradišče	–	8. Podgorje	–	Kanada	14
7. Miren	78	9. Predloka	–	Nemčija	18
8. Mirenski Grad	4	10. Pregara	1	Švedska	3
9. Opatje selo	4	11. Sočerga	–	USA	6
10. Prvačina	8	12. Škofije	8	Nizozemska	–
11. Renče	35	13. Tinjan	–	Skupaj	62
12. Šempeter pri Gorici	50	14. Topolovec	–	Skupaj vseh naročnikov (broš. in vezano) v letu 1995	15.892
13. Šmarje	–	Skupaj	35	Celje, 12. 6. 1995	
14. Vogrsko	7	10. Dekanija Idrija – Cerkno		V REDNI ZBIRKI	
15. Vrtojba	25	1. Bukovo	12	1995	
16. Zalošče	–	2. Cerkno	20	SO MOHORJANI	
Skupaj	312	3. Črni vrh	22	PREJELI	
8. Dekanija Nova Gorica		4. Godovič	9	NASLEDNJE	
1. Avče	4	5. Gore	9	KNJIGE:	
2. Banjšice	5	6. Idrija	30		
3. Bate	8	7. Jagrišče	6		
4. Biljana	20	8. Ledine	12		
5. Cerovo	–	9. Novaki	10		
6. Čepovan	5	10. Orehek	–		
7. Deskle	20	11. Otalež	5		
8. Fojana	–	12. Ravne	–		
9. Gorenje Polje	20	13. Spodnja Idrija	11		
10. Gradno	9	14. Šebrelje	6		
11. Grgar	14	15. Vojsko	10		
12. Kal nad Kanalom	10	16. Zavratec	16		
13. Kanal	18	Skupaj	178		
14. Kojsko	–	11. Dekanija Tolmin			
15. Kozana	6	1. Dolenja Trebuša	16		
16. Kožbana	6	2. Gorenja Trebuša	–		
17. Kromberk	13	3. Grahovo	15		
18. Levpa	8	4. Idrija ob Bači	6		
19. Lokve	–	5. Lom	–		
20. Lokovec	–	6. Most na Soči	24		
21. Marijino Celje-Lig	6	7. Obloke	–		
22. Medana	–	8. Pečine	–		
23. Nova Gorica	15	9. Podbrdo	10		
24. Nova Gorica-Kapela	42	10. Podmelec	–		
25. Osek	13				

Mohorjev koledar 1996
Koledar, zvest svoji podobi, ima več prostora za zapiske, njegov del pa je stenski koledar, s podobami cerkva v slovenski pokrajini.

Slovenske večernice 145 Cilka Žagar, Barbara
Pripoved o življenju slovenskih izseljencev v Avstraliji, ki ji kljub nekaterim grobostim ne manjka duhovnosti in globokega verskega doživljanja.

Ivan Rapoc, Iskanje gnezda
Duhoviti spomini veterinarja na Slovenske gorice in na izkušnje v severozahodni Afriki, kjer je preživel zrela leta.

Janko Bohak, Moja srečanja z ljudmi
Psihoterapevt spremlja usode svojih varovancev in ob njih razmišlja o našem življenju, strahovih, upanjih in odločitvah.

Tončka Stanonik, Pravljice za Ajčko Bajčko in mamico
Nekaj pravljicega tudi iz vsakdanjega življenja. Za lahkonoč in za rast v modrosti, z lepimi ilustracijami Jelke Godec Schmidt.

H. R. Schoolcraft, Legende Hiavata
Iz zakladnice šotorskih zgodb severnoameriških Indijancev. Legende pričujejo o notranji uglašenosti človeških duš, ki tako ali drugače hrepenijo po ljubečem svetu.

Rešitve ugankarskega koticika

MAGIČNI LIK: ostrom, strugar, troblja, Rubljov, oglje, vi, Sajovic, travica.

BAROMETER: od zgoraj navzdol, semenar, petelin, kaolin, žaromet, golobar, maškara, oproda, signore, kozarec – meteorološka prognoza.

ZEMLEPIŠNI MAGIČNI LIK: Omsk, Muta, Ston, Kanjiža, Ipin, Žiča, Anam.

PREMEČITE ČRKE: gozdne jagode.

KRIŽANKA Z ZNAKI: stiska, prstan, rekord, amater, volilo, Aron.

PROTIPOMENSKI ANAGRAM: dobra glasba.

ŠARADA: los + osi – lososi.

SPREMENJENKE: Sen kresne noči.

ZAVITA IZPOLNJEVANKA: statistika je natančna obdelava napačnih podatkov.

LAŽJI REBUS: vedra, šala – vedra šala.

ČRKOVNI REBUS: O brez A – obreza (v črki O so vse črke abecede razen črke A).

DVOJNA POSETNICA: knjigovodja.

GLASBENA DOPOLNJEVANKA: fa, N, fa, re – fanfare.

PESNIŠKA ŠTEVILČNICA: lani je slepar starino še prodajal, nosil škatle, meril platno, trak na vatlje, letos kupi si graščino.

LITERARNA KOMBINACIJA: mojster, Racine – Starec in morje.

ANAGRAM: Srednja Evropa.

REŠETO Z ZDRAVILNIMI RASTLINAMI: tavžentroža.

ZEMLEPIŠNA PREPLETENKA: savana, mond, Toman, Ira, kino, Korana – San Marino, Andora, Monako, Vatikan.

ANAGRAMNA KOMBINACIJA Z DREVESI: zgoraj – brest, platana, omorika, jelka; spodaj – smreka, topol, jablana, rakite.

MREŽA S PREMETANKAMI: vodoravno – iskra, amper, nos, Leica, Trsat, lom, Trani, agora, črtka, stisk, Nemka, vleka, Kra, Ira, vrč, ao, Andre, ia. Navpično (po kolonah z leve na desno) inlet, črnka, krizantema, Anali, Alain, rd, astma, stvar, poslovitev, kri, rutka, krača.

VINSKI HOKUSPOKUS: pinot, Pirot, pirat, Piran, tiran, teran.

PREMIKALNICA: Aleš, Jaka, Emil, Tine.

SESTAVLJANKA: živeli bi brez sporov in granat, če bi zapad bil vzhod in vzhod zapad!

ŠALJIV TULEC: v besedi SKRIVNOST se skriva KRIV NOS.

OPISNI REBUS: P in G v + – pingvin.

ZA BISTRE OČI: beseda POLKIKLOP se enako bere tudi z desne strani proti levi!

PALINDROMNI STAVEK: O, Marko nese leseno kramo!



Prestopno leto 1996

ima 366 dni, začne se s ponedeljkom in konča s torkom. Februar ima 29 dni.

Premakljivi prazniki:

Pepelnica – 21. februar
Velika noč – 7. april
Vnebohod – 16. maj
Binkošti – 26. maj
Sv. Rešnje Telo – 6. junij
Prva adventna nedelja – 1. december

Zlato število II
Sončev krog 17
Epakta 10
Nedeljska črka G F
Rimsko število 4
Letni vladar Sonce

VIDNOST PLANETOV 1996

MERKUR je na nebu vedno blizu Sonca in se od njega lahko oddalji največ za 10 do 28 stopinj. Pot Merkurja okoli Sonca je namreč dokaj sploščena elipsa in je največja navidezna oddaljenost od Sonca, odvisna od Merkurjeve trenutne lege na tiru in istočasne lege Zemlje. Merkur lahko opazujemo samo zvečer nad zahodnim delom obzorja po Sončevem zahodu ali zjutraj na vzhodnem nebu pred vzhodom Sonca.

Na večernem nebu je letos viden ob datumih okoli 2. I., 23. IV., 21. VIII. in 15. XII.; na jutranjem nebu je viden ob datumih okoli 11. II., 10. VI. in 3. X.

Merkur sreča Luno 17. II., 19. IV., 14. VI., 16. VII. in 12. XII., Venero 23. VI., Mars 13. I., 23. III., 31. V. in 14. VI., Saturn 23. III., Uran 1. I. in 16. II., Neptun 11. II., od zvezd pa Aldebaran 21. VI., Antares 20. XI. in Regul 1. VIII.

VENERA je do junija Večernica: sredi januarja zaide ob 19⁴⁵, sredi februarja ob 21⁰⁵. Dne 1. IV. je v največji navidezni razdalji od Sonca, 46 stopinj vzhodno od njega. Tedaj zaide ob 23⁴⁵. Najbolj svetla (-4,5m) je 4. V. Potem se začne spet navidezno približevati

Soncu in je vedno krajši čas vidna, sredi maja zaide ob 23³⁰. V juniju ni vidna, saj 10. VI. doseže spodnjo konjunkcijo. Julija se prikaže na jutranjem nebu kot Danica: sredi julija vzide ob 3^h. Dne 17. VII. je spet v največjem siju. Dne 20. VIII. se navidezno najbolj oddalji od Sonca (46 stopinj zahodno): tedaj vzide ob 2²⁵. Spet se začne približevati Soncu, sredi oktobra vzide ob 2⁵⁰, sredi novembra ob 4⁰⁵, sredi decembra ob 5²⁵.

Venera sreča Luno 23. I., 22. II., 23. III., 21. IV., 20. V., 12. VI. (zakritje), 10. VIII., 9. IX., 9. X., 8. XI. in 8. XII., Merkur 23. VI., Mars 30. VI. in 4. IX., Saturn 3. II., od zvezd pa Aldebaran 16. IV., Antares 24. XII., Poluks 2. IX., Regul 4. X. in Spiko 16. XI.

MARS do aprila ni primeren za opazovanje, saj je 4. III. v konjunkciji s Soncem. Maja ga najdemo na jutranjem nebu v ozvezdju Oвна: sredi meseca vzide ob 4⁵⁰, sredi junija ob 3⁴⁵. Vedno dalj časa je viden: sredi avgusta vzide ob 2³⁵, sredi oktobra ob 0⁵⁰, v decembru pa vzhaja že pred polnočjo.

Mars sreča Luno 16. V., 14. VI., 13. VII., 10. VII., 8. IX., 7. X., 5. XI. in 3. XII., Merkur 13. I., 23. III., 31. V. in 14. VI., Venero 30. VI. in 4. IX., Saturn 22. III., Uran 8. I. in Neptun 1. I., od zvezd pa Aldebaran 27. VI., Poluks 31. VIII. in Regul 29. X.

JUPITER se giblje vse leto v ozvezdju Strelca. Na začetku leta ni viden, februarja se prikaže na jutranjem nebu: sredi februarja vzide ob 4⁴⁰, sredi marca ob 3⁰⁵, sredi aprila ob 2¹⁵. Po zastoji 4. V. se giblje obratno, junija vzhaja že pred polnočjo, v juliju je viden vso noč, ker je 4. VII. v opoziciji s Soncem. Avgusta zahaja v zgodnjih jutranjih urah. Od 3. IX. se giblje spet napredno. Tedaj je viden vso prvo polovico noči. Potem zahaja vedno prej: sredi oktobra ob 21²⁵, novembra in decembra v večernih urah.

Jupiter sreča Luno 18. I., 15. II., 14. III., 10. IV., 8. V., 1. VII., 28. VII., 25. VIII., 21. IX., 18. X., 15. XI. in 13. XII.

SATURN je na začetku leta viden zvečer v ozvezdju Vodnarja: sredi januarja zaide ob 21³⁰, sredi februarja ob 19⁴⁵. V marcu ni viden, ker je 17. III. v konjunkciji s Soncem. Pojavi se spet v aprilu na jutranjem nebu, sredi meseca vzide ob 3⁴⁰, sredi junija ob 1¹⁵. Od 20. VII. se giblje obratno in je nad obzorjem vso drugo polovico noči. Septembra je

viden vso noč, saj je 26. IX. v opoziciji s Soncem. Potem zahaja v jutranjih urah; sredi oktobra ob 4³⁰, sredi novembra ob 2²⁰. Od 4. XII. se giblje spet napredno. Ob koncu leta je viden le še v prvi polovici noči.

Saturn sreča Luno 24. I., 20. II., 16. IV., 13. V., 10. VI., 7. VII., 3. VIII., 30. VIII., 27. IX., 24. X., 20. XI. in 17. XII., Merkur 23. III., Venero 3. II. in Mars 22. III.

URAN je na meji vidnosti s prostim očesom. Vse leto se giblje v ozvezdju Kozoroga. Dne 9. V. je v zastoju in vzide ob 1⁴⁵. V opozicijo s Soncem pride 25. VII.; tedaj je vso noč nad obzorjem. Dne 10. X. je spet v zastoju in zaide ob 23²⁵.

Uran sreča Luno 17. II., 15. III., 12. IV., 9. V., 5. VI., 2. VII., 30. VII., 26. VIII., 22. IX., 20. X., 16. XI. in 13. XII., Merkur 1. I. in 16. II., Mars 8. I.

NEPTUN je mogoče opazovati le z zelo močnimi daljnogledi. V zastoju je 19. IV. in je tedaj viden v drugi polovici noči. V opozicijo s Soncem pride 18. VII., zato je v juliju vso noč nad obzorjem. Dne 6. X. je spet v zastoju in je viden v prvi polovici noči. Vse leto se giblje v ozvezdju Strelca.

Neptun sreča Luno 16. II., 15. III., 11. IV., 8. V., 5. VI., 2. VII., 29. VII., 26. VIII., 22. IX., 19. X., 16. XI. in 13. XII., Merkur 11. II. in Mars 1. I.

PLUTON, deveti, najoddaljenejši znani planet, je v opoziciji s Soncem 22. V., v konjunkciji pa 25. XI. Vse leto se giblje v ozvezdju Kačenosca.

Pregled vidnosti

Venera je do junija Večernica, od julija naprej pa Danica.

Mars do aprila ni primeren za opazovanje, v aprilu vzhaja v jutranjih urah, potem pa postopoma vedno prej, v decembru je viden vso drugo polovico noči.

Jupiter na začetku leta ni viden, ob koncu maja je viden v drugi polovici noči, v juliju vso noč, v septembru vso prvo polovico noči. Ob koncu leta ni viden.

Saturn je na začetku leta viden le zvečer, v marcu ni viden, v juliju je viden vso drugo polovico noči, v septembru vso noč, ob koncu leta pa le še v prvi polovici noči.

MRKI 1996

V letu 1996 so štirje mrki, dva Sončeva in dva Lunina mrka:

4. aprila je POPOLNI LUNIN MRK, ki je viden tudi pri nas. Delni mrk se začne ob 0²¹. Popolni mrk nastopi ob 1²⁷ in traja do 2⁵³. Mrk se konča ob 3⁵⁹.

17. aprila je DELNI SONČEV MRK, ki pri nas ni viden.

27. septembra je POPOLNI LUNIN MRK, ki je pri nas viden. Delni mrk se začne ob 3¹². Popolni mrk nastopi ob 4¹⁹ in traja do 5²⁹. Mrk se konča ob 6³⁶. Ob koncu mrka se bo že zdanilo.

12. oktobra je DELNI SONČEV MRK, ki je viden tudi pri nas. Mrk se začne ob 14³¹, največjo stopnjo doseže ob 15⁴³, ko je zatemnjeno nekaj več kot polovica Sončevega premera. Mrk se konča ob 16⁵⁶.

OPOMBA: Vsi navedeni časi so v srednjeevropskem času, od 31. marca do 29. septembra pa v poletnem času.

Popravki

Znana anekdota iz življenja grafičnih delavcev govori o knjigi, ki naj bi bila izdana brez tiskarskih napak, pa se je celo v samohvalo tiskarjev prikradla prav velika.

Tudi v lanskem Mohorjevem koledarju so bile napake. Žal! Opravičujemo se gospodu J. Sinobadu za podvojitev odstavkov v članku *Dežela velikih mož* na strani 46. Pod člankom *Osnovna šola v Radovljici* bi moralo stati pravo ime avtorice, Verena (in ne Vera) Štekar – Vidic. Frančišek Asiški se seveda ni mogel roditi 1982 (str. 89), ampak 1182! Tudi pod pesmijo *Naša Kungota* na strani 169 je avtor podpisan napačno! Pravi pisec pesmi je dr. Janko Držičnik in ne Janez Držečnik, kakor piše v koledarju.

Verjetno je »piskarskih škartov« (tako ga. Berta Golob) še več. Upamo, da jih v prihodnje »skorja« ne bo! **Uredništvo KMD**

Mali kalendarij za leto 1997

Januar	Februar	Marec	April	Maj	Junij
1. Sr Novo leto 2. Če Bazilij 3. Pe Genovefa 4. So Angela Fol 5. Ne 2. po bož. Milena 6. Po Trije Kralji 7. To Rajmund Pen. 8. Sr Severin 9. Če Julijan 10. Pe Viljem, šk. 11. So Pavlin Ogl. 12. Ne Jezusov krst 13. Po Veronika Mil. 14. To Odon iz Nov. 15. Sr Maver 16. Če Marcel 17. Pe Anton Pulč. 18. So Suzana 19. Ne 2. n. Knut 20. Po Boštjan 21. To Neža, muč. 22. Sr Vincenc, m. 23. Če Hlédofn 24. Pe Francilek Sal. 25. So Pavlova spr. 26. Ne 3. n. Timotej, Tit 27. Po Angela Mer. 28. To Tomaž Akv. 29. Sr Valenj 30. Če Hijacinta 31. Pe Janez Bosco	1. So Brigita Irška 2. Ne Svečnica 3. Po Blaž 4. To Andrej Cors. 5. Sr Agata 6. Če Ljubo 7. Pe Rihard, kr. 8. So Prešernov dan 9. Ne 5. n. Apolonija 10. Po Sholastika 11. To Pust 12. Sr Pepelnica 13. Če Katarina 14. Pe Valentin 15. So Jordan 16. Ne 1. postna 17. Po Silvin 18. To Flavijan 19. Sr Konrad 20. Če Sadot 21. Pe Irena 22. So Marjeta K. 23. Ne 2. postna 24. Po Marija 25. To Taras 26. Sr Matilda 27. Če Gabrijel ŽMB 28. Pe Roman	1. So Albin 2. Ne 3. postna 3. Po Kunigunda 4. To Kazimir 5. Sr Evzebij 6. Če Fridolin 7. Pe Perpetua 8. So Janez od B. 9. Ne 4. postna 10. Po 40. muč. 11. To Sofronij 12. Sr Doroteja 13. Če Kristina 14. Pe Matilda, kr. 15. So Klemen Dvofak 16. Ne 5. postna 17. Po Jedit 18. To Edvard, m. 19. Sr Jožef 20. Če Klavdija 21. Pe Serapijon 22. So Lea 23. Ne Cveta 24. Po Dioniz in tov., m. 25. To Dizma 26. Sr Evgenija 27. Če Vel. čertek 28. Pe Vel. petek 29. So Vel. sobota 30. Ne Velika noč 31. Po Vel. ponedeljek	1. To Hugo 2. Sr Francilek P. 3. Če Rihard, šk. 4. Pe Izidor Sev. 5. So Vincenc Fer. 6. Ne Bela ned. 7. Po Oznanjenje 8. To Valter 9. Sr Valtruda 10. Če Apolonij 11. Pe Stanislav, m. 12. So Lazar Trč. 13. Ne 3. vel. Hermeneg. 14. Po Lidvina 15. To Anastazija 16. Sr Bernardika 17. Če Rudolf 18. Pe Eleuterij 19. So Leon 20. Ne 4. vel. Hilda 21. Po Anzelim 22. To Leonid 23. Sr Jurij 24. Če Fidel 25. Pe Marko 26. So Pashazij 27. Ne 5. vel. Dan upora 28. Po Vital 29. To Katarina Sien. 30. Sr Pij V.	1. Če Jožef Delavec 2. Pe Boris 3. So Filip, Jakob 4. Ne 6. vel. Florijan 5. Po Angel 6. To Dominik Savio 7. Sr Gizela 8. Če Vnebohod 9. Pe Pahomij 10. So Antonin 11. Ne 7. vel. Žiga 12. Po Pankracij 13. To Servacij 14. Sr Bonifacij 15. Če Zofija 16. Pe Janez Nep. 17. So Joži 18. Ne Binkošti 19. Po Peter Celestin 20. To Bernardin 21. Sr Valens 22. Če Renata 23. Sr Željko 24. So Marija Poroč. 25. Ne Sv. Trojica 26. Po Filip Neni 27. To Avgust. Canterb. 28. Sr German 29. Če Telovo 30. Pe Ferdinand 31. So Mar. obisk.	1. Ne 9. n. Justin 2. Po Erazem 3. To Klotilda 4. Sr Kvirin 5. Če Svetko 6. Pe Srce Jezusovo 7. So Marjino srce 8. Ne 10. n. Medard 9. Po Primož 10. To Bogumil 11. Sr Barnaba 12. Če Adelhajda 13. Pe Anton Pad. 14. So Elizej 15. Ne 11. n. Vid 16. Po Guido, šk. 17. To Adolff 18. Sr Marcel 19. Če Romuald 20. Pe Silvenj 21. So Alojzij 22. Ne 12. n. Ahac 23. Po Zeno 24. To Janez Krstnik 25. Sr Dan državnosti 26. Če Vigili 27. Pe Ladislav 28. So Irenej 29. Ne Peter in Pavel 30. Po Prvi rim. muč.
Julij	Avgust	September	Oktober	November	December
1. To Estera 2. Sr Otton Bamb. 3. Če Tomaž 4. Pe Urh 5. So Ciril in Metod 6. Ne 14. n. Bogomila 7. Po Izaija 8. To Kilijan 9. Sr Veronika 10. Če Amalija 11. Pe Benedikt 12. So Mohor in Fortunat 13. Ne 15. n. Henrik 14. Po Kamil 15. To Vladimir 16. Sr Karmelska MB 17. Če Alež 18. Pe Friderik 19. So Arsen 20. Ne 16. n. Marjeta A. 21. Po Danijel 22. To Magdalena 23. Sr Brigita Švedska 24. Če Krištof 25. Pe Jakob st. 26. So Ana, Joahim 27. Ne 17. n. Gorazd 28. Po Viktor 29. To Marta 30. Sr Peter Krizolog 31. Če Ignacij Lojotki	1. Pe Alfonz Ligvor. 2. So Evzebij 3. Ne 18. n. Lidija 4. Po Janez Vianney 5. To Marija Snežna 6. Sr Jezus, sprem. 7. Če Kajetan 8. Pe Dominik 9. So Jaroslav 10. Ne 19. n. Lovrenc, m. 11. Po Klara 12. To Inocenc 13. Sr Radevunda 14. Če Maks. Kolbe 15. Pe Veliki Šmaren 16. So Rok 17. Ne 20. n. Hicint 18. Po Helena 19. To Boleslav 20. Sr Bernard 21. Če Pij X. 22. Pe Marija Kraljica 23. So Roza iz Lime 24. Ne 21. n. Jernej 25. Po Ludvik 26. To Ruffin 27. Sr Monika 28. Če Avgustin 29. Pe Muč. Jan. Krst. 30. So Feliks, m. 31. Ne 22. n. Rajmund N.	1. Po Egidij 2. To Kastor 3. Sr Gregor Vel. 4. Če Rozalija 5. Pe Lovrenc Giust. 6. So Petronij 7. Ne 23. n. Regina 8. Po Mali Šmaren 9. To Peter Klaver 10. Sr Otokar 11. Če Erna 12. Pe Gvido 13. So Janez Zlatoust 14. Ne Povik. sv. Krifa 15. Po Žakostna M. B. 16. To Ljudmila 17. Sr Lambert 18. Če Irena 19. Pe Januarij 20. So Evtahij 21. Ne 25. n. Matej 22. Po Mavricij 23. To Paternij 24. Sr Gerard 25. Če Avrelja 26. Pe Kozma, Danjan 27. So Vincenc Pavelski 28. Ne 26. n. Vencleslav 29. Po Mih. Gab. Raf. 30. To Hieronim	1. Sr Terezija Df 2. Če Angeli varuhi 3. Pe Evald 4. So Francilek As. 5. Ne 27. n. Rožnov. 6. Po Bruno 7. To Sergij, m. 8. Sr Pelagija 9. Če Dioniz 10. Pe Hugolin 11. So Emilijan 12. Ne 28. n. Maksimilijan 13. Po Edvard, kr. 14. To Kalist 15. Sr Terezija 16. Če Hedvika 17. Pe Ignacij Ant. 18. So Luka 19. Ne 29. n. Misljovska 20. Po Vendelin 21. To Urfula 22. Sr Kordula 23. Če Janez Kap. 24. Pe Feliks, šk. 25. So Krizant, Darja 26. Ne 30. n. Žegnanjska 27. Po Sabina 28. To Simon, Juda 29. Sr Narcis 30. Če Alfonz Rodr. 31. Pe Dan reformacije	1. So Val sveti 2. Ne Verne duše 3. Po Just 4. To Karel 5. Sr Zaharija 6. Če Lenart 7. Pe Engelbert 8. So Bogomir 9. Ne Posv. lat. baz. 10. Po Leon 11. To Martin 12. Sr Jozafat K. 13. Če Stanislav K. 14. Pe Nikolaj Tav. 15. So Leopold 16. Ne 33. n. Otmar 17. Po Elizabeta 18. To Roman, m. 19. Sr Narzej 20. Če Edmound 21. Pe Darovjan DM 22. So Cecilija 23. Ne Kristus Kralj 24. Po Krizogon 25. To Katarina Al. 26. Sr Peter Al. 27. Če Virgil 28. Pe Eberhard 29. So Saturnin 30. Ne 1. adventna	1. Po Natalija 2. To Bibijana 3. Sr Francilek Ka. 4. Če Barbara 5. Pe Saba 6. So Miklavž 7. Ne 2. adventna 8. Po Brezmadežna 9. To Valerija 10. Sr Melkijad 11. Če Damaz 12. Pe Ivana fant. 13. So Lucija 14. Ne 3. adventna 15. Po Kristina 16. To Albina 17. Sr Lazar iz B. 18. Če Gacijan 19. Pe Favsta 20. So Evgen 21. Ne 4. adventna 22. Po Demeterij 23. To Viktorija 24. Sr Adam in Eva 25. Če Božič 26. Pe Dan sam. Štefan 27. So Janez Ev. 28. Ne Sv. družina 29. Po David 30. To Rajner 31. Sr Silvester

Redna zbirka 1996

Mohorjev koledar 1997

Koledar bo poleg ustaljene vsebine, kakršno zahtevata letnica in pravkar minulo narodno življenje, prinesel tudi setvene nasvete. Njegov del bo, kakor letos, stenski kalendarji z mohorskim pogledom na slovenske kraje, njih milino in lepoto.

Slovenske večernice 146

Slavko Toplišček: Leto vaškega življenja

Leto vaškega življenja je zgodba o minulih časih, o lepoti in težavah življenja na vasi, ko je tudi v najvišje in najbolj odročne zaselke počasi prodirala civilizacija, električna luč, pa tudi nova, komunistična ideologija. Eno in drugo pa ni prineslo le dobrega, ampak tudi vse slabosti novih časov. Govori o običajih, ki so se jih hribovci držali, čeprav v novi državi niso bili moderni, o sporih med mladimi, ki so sledili novi miselnosti, in stari, ki so prisegali na korenine, pa o ljubezni, ki popravlja krivice. Avtor je v poetični govorici nanizal v pripoved množico starih modrosti, šegavosti in domislic, junake pa pripeljal skozi iskanje in zablode do srečnega konca, ko zmagata pamet in dobrota.

Varianta A (družinska):

Alenka Goljevšček: Po štirih, po dveh

Obširnejše delo o prijetnih pogovorih med babico in vnučki. Otroci se v toplem ozračju oblikujejo, vzgajajo, premišljujejo o življenju, »o vsem«. Babica se spominja odrasčanja, ko je bila še deklica, svojih prigradov, stisk in veselih trenutkov, pa tudi žalosti. Vnučkom pripoveduje o prijateljstvu z živalmi, pa o angelu varuhu, o Bogu, o rojstvu in o smrti, o vojnah, o popotovanjih in tujih deželah. Ob prebiranju bodo rasli v modrosti in spoznanju tudi starši, ne le otroci.

Janez Keber: Živali v prisposodobah

Delo jezikoslovca dr. Janeza Kebra je zanimivo branje, prava poslastica za vsakogar, ki ga beseda privlači ne le kot sredstvo za neposredno sporazumevanje, ampak se ob

posameznih izrazih kdaj zamisli in pomodruje o njihovih pomenih. Krog teh ljudi pa je veliko širši, kot običajno mislimo, in ima svoje zastopnike med ljudmi najrazličnejših stopenj in področij izobrazbe. Način obravnave posameznih živali ni strokovno suhoparen. Predstavlja živali, predvsem njihove vedenjske lastnosti, tako kot bi jih opazoval ob sprehodu skozi pester, etnografsko urejen živalski vrtič.

Varianta B:

Alma Karlin: Mik južnega morja

Gre za potopisne spise z otokov v Južnem morju in s potovanja domov skozi Siam, Indijo, mimo Afrike do Trsta in v Celje, kjer je bila Alma Karlinova doma. Dr. Zmaga Kumer pravi takole: »Potopis je sila zanimiv in govori popolnoma odkrito o takratnih razmerah v teh deželah, o mnogih nevarnostih za potnike, hkrati pa je pretresljivo, s kakšnimi žrtvami, pomanjkanjem in boleznimi se je morala boriti, da je uresničevala svoj namen kot raziskovalka in pisateljica. Neverjetno je, koliko je vzdržala ta drobna, majhna oseba, ko si je težko bolna dan za dnem neutrudno zapisovala vse, kar je videla in doživela, iz doživetij pa oblikovala literarne sestavke. – Potopis je zanimiv zaradi mnogih razmišljanj o življenju, veri, usodi ženske ipd. Navsezadnje je občudovanja vredno, da ni nikoli povsem klonila. Glede na to, da so območja, kjer so bile življenjske razmere v njenem času še skrajno primitivne, danes turistični kraji, je knjiga še zlasti zanimiva in poučna.«

Jörg Zink: Kako moliti

Mohorjeva je v zadnjem desetletju v redni zbirki objavila vrsto priročnikov, ki podpirajo našo skrb za telesno preživetje. Ker naj bi Družba po Slomskovem, Einspielerjevem in Janežičevem izročilu prinašala Slovencem tudi za duha in dušno zdravje koristne napotke, segamo po delu Jörga Zinka. Nekaj njegovih stvari smo že izdali – (v redni zbirki knjigo *Dobijo psički v nebesih peruti?*).

Skozi vso knjigo o molitvi se vrstijo zglede modernih molitev, pa to ni najpomembnejše. »Delo prinaša nekaj več, tisto, o čemer spregovori Zink šele na koncu: bralca želi navajati k pobožnosti, daje mu smernice za življenje, ki naj bo vse prežeto z mislijo na Boga in na bližnjega.«

Vsebina

Kalendarij za leto 1996 4–27

Dva jubileja župnije Volče (Janez Dolenc) 28
Veselo služenje... (Jože Pavlič) 36
Iz življenja Cerkve (Jože Pavlič) 39
700 let seznama župnij (France Baraga) 46
Veliki vzhodni razkol (Stanko Janežič) 48
Pisal mi je papež (Mira Dobravec) 50
Radio Trbovlje (Jože Čampa) 52
Iz zgodovine župnij (France Baraga) 53
Magdalena Gornik (France Baraga) 54
SMVR – Malteški viteški red (Jožef Ciraj) 57
Studia slovenica (Janez Arnez) 59
Pater Krizolog v USA (Zdenka Jagarinec) 61
Po njih sadovih jih boste spoznali (Janez Rihar) 63
Razvaline nedokončanega gradu (Zorko Simčič) 68
APZ Sv. Cecilije v zamejstvu (Božidar Remše) 71
Flash slovenskega športa v Italiji (Ivan Peterlin) 75

Hospic (Metka Klevišar) 79
Zdravje in bolezen (Metka Klevišar) 80
Strpnost, osnova sožitja (Vekoslav Grmič) 82
Učlovečenje (Jože Hlebs) 83
Ljubezen do modrosti (Edvard Kovač) 86
Homo faber (Edvard Kovač) 87
Tudi za telesnost je treba vzgajati (David Ipavec) 88
Krščanstvo in sekte (Maks Ipavec) 90
Droga, večna tema (Zvonka Slavec-Zupanič) 93
Ozrmo se okrog sebe (Ančka Tomšič) 96
Prvo orlovsko telovadno društvo (Drago Ulaga) 98
Bomo živeli bolj zdravo? (Drago Ulaga) 102
Romanja celjskih grofov (Ignacij Voje) 103
Neuklonljivi Dubrovnik (Ignacij Voje) 107
140 let sredi Ljubljane (Zdravko Reven) 108
Razvojne možnosti (Angelca Žerovnik) 109
Greh : kreposti (Hieronim Žveglič) 111
Ob novi izdaji Leksikona imen (Janez Keber) 113
Kratka zgodovina računalništva (J. Jeromen) 116
Živimo s papirji (Drago Felicijan) 119

200 let rojstva Gregorja Riharja (Janez Močnik) 122
Leopold Cvek (Edo Škulj) 126
Franc K. Križman (Edo Škulj) 127
100 let rojstva Jakoba Šolarja (Stane Gabrovec) 129
Gospodu prof. Jakobu Šolarju (Vilko Novak) 131
Anton Kosi – Godemarski (Franc Krnjak) 133
Niko Kuret (Zmaga Kumer) 135
Vitko Musek (Janez Gradišnik) 136
Requiesce in pace, domine Miloš! (M. Remše) 138

Ervin Ringel (Janko Bohak) 140
Beseda 90-letnikov (Trstenjak, Frankl) 142

Sultan se vrača (France Cvenkel) 143
Je res toliko svetnikov? (Marta Kmet) 148
Drugačen svet svetlobe (Alenka Veber) 149
Tri krat tri krat tri... (Mira Dobravec) 150
Pot (Marta Kmet) 153
Bežigrad (Tadej Labernik) 160
Ded mi je povedal (Berta Golob) 162
Spoznanje (Berta Golob) 162
Prah in pepel (Marta Kmet) 163
Vrnilo odročnim krajem življenje! (M. Krejan) 164
Sedma zapoved (Marta Kmet) 165
Prišel sem (Marta Kmet) 167
Več kot žival (Anton Trstenjak) 167
Potočnikova Ana (Marta Kmet) 168

Goriška MD v letu 1995 (Oskar Simčič) 169
Mohorjeva v Celovcu (Franc Kattnig) 170
Pogovor z Jankom Modrom (Hieronim Žveglič) 171
Mohorjeva družba Celje (Janez Jeromen) 182
Občni zbor MD Celje (Marijan Smolik) 185
Trpka svoboda pred 50 leti 187

Božične domislice (Jelka Godec-Schmidt) 188
Ugankarski kotiček (Jože Petelin) 190
Seznam naročnikov 198
Rešitve ugank 203
Prestopno leto 1996 204
Popravki 205
Mali koledar za leto 1997 206
Napoved redne zbirke 1996 207

MOHORJEV KOLEDAR 1996 – Izdala in založila Mohorjeva družba v Celju v redni knjižni zbirki za leto 1995. Z uredniškim odborom uredil Matija Remše. Lektorirali in korigirali Mojca Seliškar in Vlasta Luštek. Opremila Mihaela Svetek. Za založbo p. Hieronim Žveglič. Tiskali in Delo Tiskarna, Ljubljana, 1995.

ISSN 1318-5462

Po mnenju Ministrstva za kulturo Republike Slovenije št. 415-45/95 šteje ta knjiga med proizvode, za katere se plačuje 5% davek od prometa proizvodov.